

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI
ÜZERİNE YANSIMALARI**

Gökay YÖNDEMLİ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Alparslan UĞUR

KIRIKKALE-2021

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI
ÜZERİNE YANSIMALARI**

Gökay YÖNDEMLİ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Alparslan UĞUR

KIRIKKALE-2021

KABUL-ONAY

Gökay YÖNDEMLİ tarafından hazırlanan ‘‘TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI’’ adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Alparslan UĞUR

İmza.....

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan : Doç. Dr. Serkan CURA

İmza.....

Maliye Anabilim Dalı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Doç. Dr. Alparslan UĞUR

İmza.....

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye : Doç. Dr. Mustafa ÜNVER

İmza.....

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 17/06 /2021

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Unvanı Adı SOYADI

..... Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gökay YÖNDEMLİ

17/06/2021

ÖZET

TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman Doç. Dr. Alparslan UĞUR

Haziran 2021, 161 Sayfa

Demografik değişkenler ve demografik değişim kavramları literatürde birbirleri ile ayrılmaz bir biçimde kullanılmakta olan ancak kelime anlamları itibariyle birbirlerinden farklılık gösteren sözcüklerdir. Demografik değişkenler; bir başka ifade ile sosyoekonomik değişkenler; yaş, cinsiyet, eğitim, nüfus gibi ölçütlerden oluşan ve demografik değişimler üzerinde göstermiş olduğu etkileri analiz etmek için kullanılan söz öbeği şeklinde tanımlanmaktadır. Demografik değişim kavramından önce demografinin tanımına bakıldığında demografi, herhangi bir ülkede var olan nüfusun yapısal özelliklerini, durumunu, sayısal verilerini inceleyen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak demografik değişim ise demografik değişkenlerden biri olan nüfus faktörünün, çeşitli sebeplere bağlı olarak zaman içerisinde göstermiş olduğu gerek nicel gerekse nitel değişimleri içeren bir kavramdır.

Sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte demografik değişimlerde meydana gelen gelişmelerin etkileri hem ekonomik alanda hem de sosyal alanda her geçen gün daha fazla hissedilir bir hal almaya başlamıştır. Demografik değişimler Türkiye’de olduğu gibi tüm dünyada da genel olarak doğurganlık oranlarını azaltıcı ve yaşlı nüfus oranını artırıcı bir sebep olmuştur. Bu durumlar ise genel anlamı itibariyle nüfusta sadece sayısal olarak bir değişim getirmekle kalmamış aynı zamanda nüfusun özellikleri bakımından birçok farklılığı da beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak tüm dünya ülkelerinde ekonomik anlamda değişimler yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Çalışmamızda demografik yapıları ve gelişmişlik düzeyleri farklılık gösteren beş seçilmiş ülke örneği ele alınmıştır. Ülke isimleri ve seçilme nedenleri ise şu şekildedir: Fransa’nın Avrupa Birliği içerisindeki en yüksek doğum oranına sahip olması, Çin’in dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olması, Almanya’nın toplam nüfus sayısı bakımından Türkiye ile benzerlik göstermesi,

Somali'nin yüksek doğum oranı artış hızına sahip olması, Japonya'nın dünyadaki ortalama yaşam süresi ve oransal olarak en fazla yaşlı nüfusa sahip olmasından dolayı incelenmiştir. Ayrıca demografik değişimlerin yol açtığı Türkiye'nin mali yapısını oluşturan kamu harcamaları, vergiler ve sosyal güvenlik sistemi üzerindeki olumsuz etkilerini giderebilmek amacıyla, seçilmiş ülkelerde demografik değişimlere yönelik uygulanan nüfus politikaları Türkiye için çözüm politikası geliştirme noktasında referans olarak ele alınmıştır.

Çalışma için iki ana varsayım geliştirilmiştir. Geliştirilen varsayımlar sırasıyla; demografik değişimlerin ülkelerin ekonomik ve mali yapısını olumsuz etkilemesi ve ülkelerin uygulamış olduğu nüfus politikalarının yetersiz kalmasıdır. Çalışma sonlandırıldığında seçilen beş ülkenin dördünde (Fransa, Çin, Almanya ve Japonya) demografik değişimler ekonomik yapıyı olumsuz etkilerken, Somali'de bu durumun tersi gözlenmiştir. Türkiye açısından ise demografik değişimler mali yapıyı olumsuz etkilemiştir. Ayrıca ülkelerin uygulamış olduğu nüfus artırıcı politikalara rağmen doğum oranlarında istenilen oranda bir artış sağlanamadığından nüfus politikaları yetersiz kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demografik Değişim, Nüfus, Mali Yapı

ABSTRACT

REFLECTIONS OF DEMOGRAPHIC CHANGES ON FISCAL STRUCTURE IN TURKEY

Kırıkkale University

Graduate School of Social Science

Department of Finance, Master Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Alparslan UĞUR

June 2021, 161 pages

The concepts of demographic variables and demographic changes are inseparable terms used in the literature, however, they differ from each other in terms of meaning. Demographic variables, also known as socioeconomic variables, are defined as a term that consists of criteria such as age, gender, education, population and is used to analyze the effects on demographic changes. When we look at the definition of demography prior to the concept of demographic changes, it is explained as a branch of science that examines the structural characteristics, status and numerical data of the population in any country. Accordingly, demographic change is a concept that includes both quantitative and qualitative changes that the population factor, one of the demographic variables, has shown over time due to various reasons.

With the development of industrialization and technology, the effects of developments in demographic changes have become increasingly noticeable in both the economic and social areas. Demographic changes caused decrease in overall fertility rate in Turkey as well as in the world and has also caused increase in the rate of the elderly population. Generally speaking these situations have not only brought about a numerical change in the population, but also brought many differences in terms of the characteristics of the population. For that matter, it has become inevitable to experience economic changes in all countries across the world. In our study, examples of five selected countries with different demographic structures and levels of development were discussed. Country names and reasons for selection are as follows: France has the highest birth rate in the European Union; China has the world's most populous population; Germany is similar to Turkey in terms of total population; Somalia has a high birthrate growth rate; Japan has been studied because of the average life expectancy in the world and having the highest proportion of

elderly population. In addition, in order to eliminate the negative effects of demographic changes on the public expenditures, taxes and social security system that make up Turkey's financial structure, the population policies implemented for demographic changes in selected countries have been taken as a reference at the point of solution policy development for Turkey.

Two main hypotheses were developed for the study. These are the following. Demographic changes negatively affect the economic and financial structure of the countries and the population policies implemented by the countries are insufficient. By the end of study, it was observed that demographic changes negatively affected the economic structure in four of the five selected countries (France, China, Germany and Japan), while the opposite was the case in Somalia. As for Turkey, it was found that demographic changes negatively affected the financial structure. Furthermore, the desired increase in birth rates could not be achieved in spite of population growth policies implemented by the countries. Thus, it can be concluded that population policies remained insufficient.

Key Words: Demographic Change, Population, Fiscal Structure

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE NÜFUS İLİŞKİSİ

1.1. Sosyoekonomik Değişkenler.....	3
1.1.1. Cinsiyet.....	3
1.1.2. Yaş	4
1.1.3. Eğitim.....	4
1.1.4. Beşeri Sermaye	5
1.1.5. Nüfus	6
1.1.5.1. Nüfus İle İlgili Kavramlar.....	7
1.1.5.2. Nüfus İle İlgili Ortaya Atılan Görüşler	8
1.1.5.2.1. Eski Çağlarda Nüfus İle İlgili Görüşler	8
1.1.5.2.2. Orta Çağlarda Nüfus İle İlgili Görüşler	9
1.1.5.2.3. Merkantilistlerin Nüfus İle İlgili Görüşleri.....	9
1.1.5.2.4. Fizyokratların Nüfus İle İlgili Görüşleri.....	10
1.1.5.2.5. Malthus'un Nüfus İle İlgili Görüşleri.....	10
1.1.5.3. Nüfus Politikaları	12
1.1.5.3.1. Nüfus Politikasının Türleri ve Sosyal Devlet	13
1.1.5.3.2. Nüfus Artış Hızını Azaltmaya Yönelik Politikalar	15
1.1.5.3.3. Nüfus Artış Hızını Artırmaya Yönelik Politikalar	15

1.2. Demografik Değişim	16
1.2.1. Demografi Kavramı	16
1.2.2. Demografik Değişim Modeli	17
1.2.3. Demografik Değişimin Aşamaları	18
1.2.3.1. Birinci Aşama	19
1.2.3.2. İkinci Aşama	19
1.2.3.3. Üçüncü Aşama	19
1.2.3.4. Dördüncü Aşama	20
1.2.4. Demografik Değişimlerin Sebepleri ve Ülke Örnekleri.....	21
1.2.4.1. Doğurganlık Oranlarının Değişmesi.....	21
1.2.4.2. Yaşam Sürelerinin Uzaması.....	23
1.2.4.3. Dünyadaki Demografik Değişimler	24
1.2.4.4. OECD Ülkelerinde Yaşam Beklenti Süreleri.....	28
1.3. Gelişmekte Olan Ülkelerin Özellikleri ve Nüfus Sorunu	31
1.3.1. Ar-Ge Faaliyetlerinin Yetersiz Olması.....	31
1.3.2. Tarım Sektörünün Durumu.....	32
1.3.3. Beşeri Sermayenin Yetersiz Olması.....	33
1.3.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Nüfus Sorunu	33
1.3.4.1. Sağlık Sektöründe Ortaya Çıkan Sorunlar	34
1.3.4.2. Sermaye Birikiminin Eksik Olması	35
1.3.4.3. Sanayileşmenin Yetersiz Oluşu.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN EKONOMİK YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI

2.1. Fransa.....	37
2.1.1. Fransa Nüfus Politikaları	37
2.1.2. Demografik Değişimlerin Fransa'nın Ekonomik Yapısına Yansımaları.....	39
2.2. Çin	42

2.2.1. Çin Nüfus Politikaları.....	42
2.2.2. Demografik Değişimlerin Çin'in Ekonomik Yapısına Yansımaları	45
2.3. Almanya.....	49
2.3.1. Almanya Nüfus Politikaları	49
2.3.2. Demografik Değişimlerin Almanya'nın Ekonomik Yapısına Yansımaları	53
2.4. Somali	59
2.4.1. Somali Nüfus Politikaları	59
2.4.2. Demografik Değişimlerin Somali'nin Ekonomik Yapısına Yansımaları	61
2.5. Japonya	63
2.5.1. Japonya Nüfus Politikaları.....	63
2.5.2. Demografik Değişimlerin Japonya'nın Ekonomik Yapısına Yansımaları	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikaları.....	72
3.1.1. 1923-1965 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları.....	73
3.1.2. 1965-1980 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları.....	78
3.1.3. 1980-2008 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları.....	83
3.1.4. 2008 Sonrası Uygulanan Nüfus Politikaları	86
3.2. Türkiye'de Demografik Değişimlerin Mali Yapı Üzerine Yansımaları	92
3.2.1. Demografik Değişimlerin Kamu Harcamaları Üzerine Yansımaları	92
3.2.1.1. Eğitim Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri.....	98
3.2.1.2. Sağlık Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri	99
3.2.1.3. Suriyeli Mültecilerin Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri	102
3.2.2. Demografik Değişimlerin Vergiler Üzerine Yansımaları.....	104
3.2.2.1. Demografik Değişimin Vergi Yansıması.....	104
3.2.2.2. Suriyeli Mültecilerin Vergiler İçerisindeki Yeri	109
3.2.3. Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Sistemi Üzerine Yansımaları.....	111

3.2.3.1. Alınan Kararların Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisindeki Yeri	113
3.2.3.2. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisindeki Yeri	117
3.3. Türkiye’de Demografik Değişimlerin Gelecek Projeksiyonu	118
3.3.1. Doğum-Ölüm ve Nüfus Artış Hızı Gelecek Projeksiyonu	118
3.3.2. Yaşam Beklenti Süresi ve Yaşlılık Hızı Gelecek Projeksiyonu.....	119
3.3.3. Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı Gelecek Projeksiyonu	120
3.3.4. Genç ve Yaşlı Bağımlılık Oranı Gelecek Projeksiyonu	121
3.3.5. Toplam Nüfus Sayısı Gelecek Projeksiyonu	121
3.4. Türkiye’de Demografik Değişimlere Yönelik Çözüm Politikası Önerileri	122
SONUÇ	129
KAYNAKLAR	132
ÖZGEÇMİŞ	146

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 1.1. Yaş dağılımına göre nüfus profilleri.....	25
Çizelge 1.2. Ülkelere göre çocuk doğum oranları (2017)	26
Çizelge 1.3. Bazı OECD ülkelerinin doğuştaki yaşam beklenti süreleri.....	29
Çizelge 2.1. Okula devam süresi (Yıl)	46
Çizelge3.1. Yıllara göre Türkiye nüfusu ve yıllık nüfus artış oranı.....	75
Çizelge3.2. Türkiye’de nüfus sayımlarına göre doğum-ölüm oranları ve nüfus artış ve kentleşme hızları (Yıllık Binde).....	82
Çizelge3.3. Türkiye’de yıllar itibariyle temel doğurganlık göstergeleri	91
Çizelge3.4. Türkiye’de yıllara göre yaşlı nüfus oranları.....	94
Çizelge3.5. Türkiye’de adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları ve bütçe giderlerinin dağılımı	97
Çizelge3.6. Türkiye’de eğitim harcamalarına yönelik veriler	99
Çizelge3.7. Türkiye’de sağlık harcamalarına yönelik veriler.....	101
Çizelge3.8. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	103
Çizelge3.9. Türkiye’de nüfus ve vergi istatistikleri.....	105
Çizelge3.10. Türkiye’de yıllar itibariyle asgari geçim indirimi tutarları	108
Çizelge3.11. Türkiye’de sosyal güvenlik sistemine yönelik veriler	116

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
Bkz.	: Bakınız
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GZFT	: Güçlü Yönler Zayıf Yönler Fırsatlar Tehditler
Hz.	: Hazreti
KDV	: Katma Değer Vergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satın alma Gücü Paritesi
TL	: Türk Lirası
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vd.	: Ve diğerleri
Yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Birden fazla demografik değişken olmasına rağmen yapılan çalışmada aralarında en çok değişim yaşayan nüfus kavramı ele alınmıştır. Nüfus kavramının ele alınmasının sebebi ise ülkelerin sosyoekonomik yapısında nüfus değişkeninin doğrudan etkili olmasıdır. Geçmişten itibaren nüfusta sürekli olarak bir artış meydana gelmesine rağmen özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin nüfus miktarlarında bir patlama yaşanmıştır. Fakat ortaya çıkan bu nüfus artışı görünüşte bir artıştır. Çünkü sağlık alanındaki gelişmeler yaşam beklenti süresini artırarak dünya nüfusunun daha uzun yaşamasına neden olmuş bununla birlikte doğum oranlarında azalmalar görülmüş ve böylece doğal nüfus artış hızı gerçekleşmediğinden meydana gelen nüfus artışı görünüşte olmuştur. Yaşanılan bu etkileşimler beraberinde nüfus yapısındaki değişikliklerin ana kaynağını oluşturmuştur.

Nüfusta gerçekleşen yapısal dönüşümler demografik değişimlerinde nedenlerini oluşturan doğurganlık oranlarının değişmesi ve yaşam sürelerinin uzaması gibi sebepleri de beraberinde getirmiştir. Demografik değişimler nüfusun giderek yaşlı bir hal alması, göç olaylarının artması, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan aksaklıklar, vergiler ve kamu harcamaları başta olmak üzere kamu mali yapısındaki bozulmalar gibi ülkelerin sosyoekonomik yapılarında olumsuz durumlara yol açmıştır.

Birinci bölümde, demografik değişimin temel unsuru olan nüfus kavramı oldukça detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Sonrasında ise demografik değişimlerin ana kaynağını oluşturan unsurlar ile birlikte nüfusun gelişmekte olan ülkelere yarattığı sorunlar incelemeye tabi tutulmuştur.

İkinci bölümde, hem demografik hem de ekonomik ve sosyal anlamda birbirinden farklı özelliklere sahip olan beş ülke seçilmiştir. Çünkü demografik değişimlerin olumsuz etkileri sadece Türkiye ile kalmayıp dünya ülkelerini de etkilemektedir. Ayrıca bu ülkelerin uygulamış olduğu nüfus politikaları Türkiye için demografik değişimlerin olumsuz etkilerini gidermeye yönelik çözüm politikası üretme kapsamında referans alınmıştır. İlk incelenen ülke Fransa'dır. Fransa, Avrupa

Birliği içerisindeki en yüksek doğum oranına sahip olmasından dolayı ele alınmıştır. İkinci lke olan Çin'in incelenme nedeni ise dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olma özelliği taşımasıdır. İncelenen bir diğer ülke olarak Almanya'nın toplam nüfus sayısının Türkiye ile benzerlik göstermesi çalışmaya dahil edilmesine sebep olmuştur. Bu ülkelerden farklı olarak Somali ise hem yüksek doğum oranı artış hızına sahip olması hem de az gelişmiş ülke olmasından ötürü çalışmaya konu edinilmiştir. Ortalama yaşam süresi ve oransal olarak en fazla yaşlı nüfusa sahip olması sebebiyle çalışmada Japonya'ya yer verilmiştir. Son olarak seçilmiş ülkelerdeki demografik değişimlerin mali yapı üzerindeki yansımaları veri kısıtından dolayı ekonomik yapı üzerine yansımaları şeklinde ele alınmıştır.

nc bölümde, Türkiye'de 1923 yılından itibaren günümüze kadar uygulanan nüfus politikaları 4 ayrı dönemde olmak üzere ele alınmış ve yıllar içerisinde nüfusta meydana gelen değişimler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca yaşanan demografik değişimlerin Türkiye ekonomik yapısının temel unsurları olan; kamu harcamaları, vergiler ve sosyal güvenlik sistemi üzerindeki meydana getirmiş olduğu etkileri açıklanmıştır. Bölümün sonraki kısmında ise dinamik bir yapıya sahip olan demografik değişimlerin gelecek projeksiyonuna yönelik verilerinden bahsedilip Türkiye için çeşitli çözüm politikası nerileri oluşturularak çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE NÜFUS İLİŞKİSİ

Demografik değişkenler bir başka anlamı itibariyle sosyoekonomik değişkenler anlamına gelen bir kelimedir. Bu kapsamda çeşitli demografik değişkenlerden bahsedilerek, nüfus kavramı ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.1. Sosyoekonomik Değişkenler

Sosyoekonomik değişkenler aynı zamanda demografik değişkenler anlamına da gelmektedir. Demografik değişkenleri sosyal değişkenler ana başlığının altında toplamak mümkündür. Birden fazla demografik değişken bulunmaktadır. Bunlar; cinsiyet, yaş, eğitim olarak sıralanabilir. Bu değişkenler bazen bir ülkenin, bir toplumun veya belirli bir sınıfın eğitimdeki başarısını ölçmek için kullanılabilecekken, bazen de nüfus üzerinde göstermiş olduğu etkileri incelemek için de kullanılabilecektir. (Kavasoğlu, 2007, s.3). Bu bağlamda sırasıyla demografik değişkenlerin açıklaması yapıp, çalışmanın özü itibariyle demografik değişkenlerden biri olan nüfus üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulacaktır.

1.1.1. Cinsiyet

Cinsiyet kavramının kişilerin davranışlarını nasıl şekillendirdiğine bağlı olarak araştırmacılar tarafından savunulan farklı fikirler bulunmaktadır. Örneğin Servined, cinsiyet kavramının insan davranışları üzerinde etkisinin olmadığını söylerken, Whipple ise bazı olaylarda kadınların, bazı olaylarda ise erkeklerin daha fazla etkilendiğini savunmuştur (Özyer ve Azizoğlu, 2010, s.66). Bu durum erkek ve kadınların iş doyumları konusunda da farklılık göstermektedir. Yapılan bir araştırmaya göre kadınların işlerinden erkeklere göre daha az doyum aldıkları sonucuna varmışlar ve bu durumun cinsiyet değişkeninden kaynaklandığını savunmuşlardır (Yelboğa, 2007, s.3). Bir başka araştırmacı grubu temsil eden Cohen ve arkadaşları ise yapmış oldukları araştırmada cinsiyetin etik bir şekilde karar alma aşamasında önemli bir etken olduğunu savunarak, kadınların erkeklere göre etik sayılan olaylarda daha fazla dikkatli davrandıklarını savunmuştur. Yani kadınlar

erkeklere göre bir iş aktini veya mesleği yerine getirirken o olayla ilgili uyulması gereken kurallar ve olgular bütününe erkeklere oranla daha fazla dikkat ederek uyum içerisinde yerine getirmektedirler (Özyer ve Azizoğlu, 2010, s.66).

1.1.2. Yaş

Yaş kavramına bakıldığında cinsiyette olduğu gibi yine araştırmacıların birbirlerinden farklı belirtmiş oldukları görüşler bulunmaktadır. Bu durum girişimcilik açısından bakıldığında da farklılık arz etmektedir. Yaş aralıkları yönünden incelendiğinde genç kişilerin orta ve ileriki yaştaki kişilere göre girişimcilik seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Akçakanat vd., 2014, s.140). Ancak demografik değişken kavramlarından biri olan yaş kavramının etik ile arasındaki ilişkisinde olumlu bir tutum olduğu genel kanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklılık gösteren unsur sadece girişimcilik olmayıp, kişiler yaş dağılımına göre de nostalji seviyelerinde de ayırım göstermektedir. Bireylerin yaşının artmasıyla beraber nostalji seviyeleri de artmakta, geçmişe daha fazla bağlı kalıp alışılmış dışına çıkmayarak risksiz unsurları seçme yanlısı olmaktadırlar (Özhan ve Altuğ, 2017, s.345).

1.1.3. Eğitim

Diğer demografik değişkenlerde olduğu gibi bu değişkende de farklı durumlara karşı farklı tutumlar mevcuttur. Örneğin işe bağlılık ve eğitim seviyesi arasındaki ilişki incelendiğinde yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin, işe bağlılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun sebebi olarak daha iyi eğitim düzeyine sahip olanların daha kolay iş bulabildiklerini düşünmelerinden ötürü, bulundukları işe veya örgüte bağlılıklarının zayıf olduğu söylenebilir (Özkaya vd., 2006, s.80). Eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin bazı işlere bağlılıkları zayıf olarak belirtilmiş olsa da çalışmış oldukları işlerdeki güvenlik bakımından zayıflık tutumu görülmemektedir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar düşük olanlara göre iş güvenliğine daha önem vererek çalışmalarını sürdürmektedirler (Öz ve Nam, 2018, s.136). Diğer bir yandan eğitim değişkeninin etik kavramıyla olan ilişkisine yönelik yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Bazı araştırmalarda etik ile bireylere sağlanan eğitim ve öğretim arasında zayıf bir ilişki

bulunduğu söylenirken, bazı araştırmalar da ise kuvvetli bir ilişki olduğu açıklanmaktadır.

Göröldüğü üzere çeşitli demografik değişkenlerin etik kavramı ve farklı olaylar karşısında sergilemiş oldukları tutum ve davranışlar farklılık göstermektedir. Bu sebeple değişkenlerin her olaya karşı ortaya koymuş oldukları tepkiler aynı değildir.

1.1.4. Beşeri Sermaye

Çalışmamızın ana kaynağını oluşturan ve demografik değişkenlerin ekonomik yapı üzerindeki etkisine en fazla yön verecek değişken nüfus kavramıdır. Bu sebeple demografik değişkenlere örnek gösterilebilecek olan nüfus kavramı, gelecek başlıklarda da ön plana çıkacağından ötürü ayrı bir başlık altında açıklanmaya çalışılacaktır.

Beşeri sermaye düşüncesi 1960'lı yıllarda ilk defa Schultz tarafından ortaya atılmıştır. Beşeri sermaye, ekonomideki bilgi ve becerili olan yani kalifiye olarak nitelendirilen işgücünü ifade etmek için kullanılmış bir kavramdır. Bu kavram Neoklasik İktisatçılar gibi birçok iktisadi görüş için ekonomik büyümeye yönelik izlenen politikaların hazırlanmasında belirleyici rol üstlenmiştir. Zaman içerisinde bilgi, eğitim, teknolojik gelişme, beceri, tecrübe, yaş, cinsiyet gibi kavramların üretim üzerindeki etkilerinin hissedilir olmasıyla birlikte bu kavramlar beşeri sermaye kapsamına dahil edilmiştir (şimşek ve Kadılar, 2010, s.118).

Beşeri sermaye bir ölke ekonomisinin gelişip kalkınabilmesi için ihtiyaç duyduğu işgücünü bilgi ve beceri yönünden yetiştirerek istihdamın optimum bir düzeye getirilmesine olanak sağlamaktadır. Bir ölkenin yüksek beşeri sermayeye sahip olması, emeğin daha fazla mobilite olmasına ve girişimciliğin artmasına yol açacaktır. Bu durum da pek tabi işgücünün, katma değeri yüksek olan mal ve hizmet üretimini artırmasını ve işsizliğin de giderek azalmasını sağlayacaktır. Beşeri sermayenin girişimci ruhunun yüksek olması, yeni iş alanlarının oluşmasına imkan tanıyacağından farklı iş türleriyle birlikte ölkelerin değişen dünya ekonomisine ayak uydurabilmesine de katkı sağlayacaktır. Tüm bu etkiler ölkelerin doğrudan ekonomik yapılarını olumlu yönde etkileyecektir (akmak ve Gümüş, 2005, s.61-62).

Demografik değişkenler kavramlarından biri olan yaş değişkeninin de girişimcilik ruhuna nasıl bir etki yaptığı üzerinde durulmuştur. Tüm bu değinmeler altında beşeri sermayeye yön veren kavramların demografik değişkenler ile ilgili kuvvetli bir bağının olduğu ortadadır. İşte tam bu noktada görüldüğü üzere demografik değişkenler sadece belirli bir olaya etki etmeyip birçok olay ile etkileşimde olan güçlü bir yapıya sahiptir.

1.1.5. Nüfus

Genel tanımını itibariyle; herhangi bir yerde, belirli bir zaman diliminde yaşayan toplam insan sayısına nüfus denir. Nüfus tanımında geçen herhangi bir kavramı bir köy, bir şehir, bir bölge, bir kasaba, bir kıta gibi değişik yerleşim şekillerini kapsamaktadır. İnsanoğlu yaşamını bir toplulukla veya millet olarak farklı büyüklüklerde farklı yoğunluklara dahil olarak sürdürebilecektir. Kısacası nüfus literatür tanımı itibariyle, popölasyon miktarı olarak tanımlanabilir (Aksu, 1998, s.219).

Geçmişten günümüze kadar bakıldığında özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan nüfusla ilgili ciddi bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorun nüfus artış hızının plansız bir şekilde olması ve gelecek nesil için büyük bir tehdit oluşturmasıdır. Ayrıca geçmişten itibaren tam anlamıyla gerçekliği yansıtmayacak şekilde nüfusun seyri incelendiğinde sürekli olarak bir artış göze çarpmaktadır. M.Ö. 8000 yılında dünya nüfusunun 10 milyon civarlarında olduğu düşünölmektedir. Hz. İsa Peygamber'den sonra ise bu sayının 500 milyonlara kadar ulaştığı ve Sanayi Devrimi ile birlikte de nüfusun hızlı bir şekilde artarak 1 milyar sınırına geldiği belirtilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda dünya nüfusunun sürekli olarak arttığı ve her yıl düzenli olarak 86 milyon civarında bir artışın olduğu tespit edilmiştir (Yaylı, 2012, s.156-157). Bu bağlamda soruna çözüm bulabilmek adına geliştirilen tüm konferans ve toplantılarda, yayımlanan tüm makaleler ve çalışmalarda nüfus sorununa ilişkin farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ancak şu gerçek unutulmamalıdır ki: nüfus kavramı demografik bir değişkendir ve bu demografik değişkenlerin en ünlüsü olarak gösterilen nüfus, ölkelerin ekonomik verilerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen bir özelliğe sahiptir. Konumuz kapsamında değerlendirildiğinde nüfusun temel etkenleri olarak gösterilebilecek doğum-ölüm oranları, nüfusun yaş-cinsiyet potansiyeli, ekonomik gelişme düzeyi gibi

kavramların, nüfusun üzerinde önemli etki bıraktıkları günümüzde bilinen bir gerçektir.

1.1.5.1. Nüfus İle İlgili Kavramlar

Demografik değişkenlerden olan nüfus faktörü ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde nüfusla ilişkili birçok kavram ortaya çıkmaktadır (Kandır, 2013, s.7-9):

* Medyan Yaş: Medyan yaş bir toplumun toplam nüfusunun yarısının yaşlı, diğer yarısının ise genç kabul edildiği yaş kavramıdır.

* Cinsiyet Oranı: Bir nüfustaki, erkeklerin kadına oranının hesaplanmasına yardımcı olan kavramdır. Genellikle bu oran bir toplumdaki her 100 kadın başına düşen erkek sayısını ifade etmek için kullanılır.

* Yaş-Bağımlılık Oranı: Toplumdaki bağımlı yaş olarak nitelendirilen yani çocuk ve yaşlı kesimin ekonomik olarak aktif olan nüfusa oranıdır. Bu oran, ekonomik olarak aktif olan kesimin bakmakla yükümlü olduğu oranı göstermektedir.

* Toplam Doğurganlık Oranı: Bir kadının ömrü boyunca doğurabileceği çocuk sayısıdır.

* Nüfus Artış Oranı: Nüfus artış oranını etkileyen doğum, ölüm, göç hareketleri gibi birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerde meydana gelen değişimler toplumun nüfus artış oranını artı veya eksi yönde etkilemektedir.

* Doğal Nüfus Artışı: Bir ülkede doğum oranı o ülkedeki ölüm oranından daha yüksekse doğal nüfus artışı ortaya çıkacaktır. Dünyadaki nüfus artış oranı da sadece doğal nüfus artışıyla mümkün olacaktır.

* Demografik Momentum: Toplumdaki doğurganlık oranındaki azalmaya rağmen göç hareketleri gibi sebeplerden dolayı o toplumdaki nüfusun artmaya devam etmesi olarak tanımlanmaktadır.

Görüldüğü üzere dünya nüfusu geçmişten günümüze kadar sürekli bir artış eğilimi içindedir. Ancak nüfusla ilgili konuda cevap aranılan soru şu ki ortaya çıkan

bu nüfus artışı ülkeler açısından planlı bir şekilde mi yoksa plansız bir şekilde mi ortaya çıkmaktadır ve bu artışın ülkelerin ekonomik yapısını nasıl etkileyeceğidir.

1.1.5.2. Nüfus İle İlgili Ortaya Atılan Görüşler

Nüfus ile ilgili geçmiş yıllardan günümüze birçok sorunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlara ilişkin dünya ülkelerinin yapmış oldukları farklı politikalar söz konusudur. Kimi ülkeler nüfus artış hızlarını azaltma yoluna giderken kimi ülkeler ise nüfus artış hızlarını artırma yoluna gitmiştir. Nüfusa ilişkin ortaya atılan bu görüşler sadece dünya ülkeleri tarafından benimsenmemiş aynı zamanda Fizyokratlar, Merkantilistler gibi iktisadi görüşlerce de desteklenmiştir.

1.1.5.2.1. Eski Çağlarda Nüfus İle İlgili Görüşler

Eski çağlar olarak nitelendirme yaptığımızda aklımıza gelen Antik Yunan devletleri olacaktır. Antik Yunan devletleri site biçiminde oluşmuşlardır. Aristo ve Platon gibi düşünürler gerek nüfus fazlalığının gerekse nüfus yetersizliğinin yaratacağı sorunlar üzerinde fikir belirtmişlerdir (Ökte,2008, s.52). Aristo ve Platon gibi filozoflar iktisadi yapı ve nüfus arasında bir dengenin olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu sebeple Aristo, ekonominin dengede kalabilmesi ve düzenin bozulmaması için devletin belli bir nüfusa sahip olması gerektiği görüşünü ortaya atmıştır. Örneğin Eski Yunan’da Eflatun topluma fayda sağlamayan nüfus fazlasının kolonilere gönderilmesi gerektiğini ve bu şekilde en iyi nüfus oranına ulaşılabileceğini belirtmiştir. Aristo da Eflatun’un görüşüne katılarak nüfus artışında azalmaya gidilip bir sınırlama yapılması gerektiğini ileri sürmektedir (Güneş, 2009, s.129). Platon’un savunduğu görüşlere bakıldığında, Aristo ile benzerlik taşımaktadır. Platon aşırı nüfusa karşı kolonileşme hareketini savunmuş ve aynı zamanda nüfusun yetersiz kaldığı alanlarda genç çiftlere ödül, tavsiye gibi teşvikler sunarak doğum oranının dengeli bir şekilde artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak nüfusun yetersiz kaldığı zamanda bir artış gerçekleştirilecekse bu artış, devletin ekonomik yapısı dikkate alınarak yapılmalıdır (Kandır, 2013, s.12).

Romalılarda ise nüfus ile ilgili ortaya konulan politikalar Eski Yunan’a göre farklılık arz etmektedir. Romalılarda bilindiği üzere yönetimden sayılan kişilerin zengin, diğerlerinin ikinci sınıf statüsü olarak görüldüğü bir anlayış hakimdi. Romalılar, geçmiş dönemde sürekli bir savaş içerisinde olmalarından dolayı

rakiplerine karşı askeri üstünlüğü sağlayabilmek adına yüksek miktarda askere ihtiyaç duymuş ve bu sebeple de nüfusun belirli bir seviyede olması gerektiğini savunmuştur. Buna dayanarak Roma'nın en ünlü hükümdarı Sezar tarafından çok çocuğa sahip olan aileler ödüllendirilmiştir (Güneş, 2009, s.130).

1.1.5.2.2.Orta Çağlarda Nüfus İle İlgili Görüşler

Museviliğin nüfus ile ilgili görüşü, nüfusun doğum yoluyla olumlu bir şekilde artırılması yönündedir. Orta çağ Hristiyanlığında ise, nüfusa ilişkin ortaya atılan görüşler daha çok ahlaki açıdan ele alınarak geliştirilmiştir. Hristiyanlıkta Musevilikteki kadar olmasa da nüfus yanlısı bir düşünceye sahiptir. Hristiyanlık düşüncesi bir yandan çok eşliliği, boşanmayı, kürtaşı kınıyor bir yandan da Aziz Paul adındaki misyoner tarafından bekar kalmayı savunan öğretiler aktarılıyordu. Müslüman düşünürlerin nüfus konusundaki görüşleri ise Hristiyan ve Musevi düşünürlerin görüşlerine benzerlik göstermektedir. Örneğin İbn Haldun yapmış olduğu çalışmada; yoğun nüfus yerleşimine sahip olan yerlerde yaşayanların daha uzun bir yaşam süresine sahip olacağını açıklamaktadır. Bu durumun kaynağı olarak nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde iş bölümünün etkili bir şekilde yapılması, kaynak kullanımının etkili olması ve askeri güvenliğin sağlanması örnek gösterilebilir. Bu açıdan orta çağda nüfus ile ilgili ortaya atılan teoriler incelendiğinde nüfus artışının desteklendiği söylenebilir (Kandır, 2013, s.12-13).

1.1.5.2.3. Merkantilistlerin Nüfus İle İlgili Görüşleri

Merkantilizm anlayışı; 16. ve 17. yy.da ortaya çıkan feodal ekonomiden bir nevi tüccar kapitalizmi olarak isimlendirilen ve ülkelerin uluslararası ticarete geçiş aşamasında egemen olan bir anlayıştır. O yıllarda ülkeler pazarlarını genişletebilmek adına güçlü bir merkezi otoriteye ihtiyaç duymuşlar ve devletin gücünü artırmanın zorunlu bir mesele olduğunu düşünmüşlerdir. Bunun gerçekleştirilmesinin ise ulusal servet birikimi ile olabileceğini ileri sürmüşlerdir. (Steele, 1998, s.486). Merkantilist düşünce genel olarak korumacı bir ekonomi anlayışı benimsemiştir. Merkantilistlere göre dış ticaret, hammaddenin işlenip mamul hale getirildikten sonra yapılması gereken işlemdir ve korumacı bir politika izlenerek hammaddenin dışarıdan ithal edilmesine karşı çıkılmalıdır. Bu görüşe göre devlet dış ticaret fazlasına sahip olmalıdır. Dış ticaret fazlasının ise ancak ihracatın ithalattan daha fazla olmasıyla

mümkün olacaktır. Son olarak Merkantilist görüşe göre bir ülke elinde ne kadar fazla değerli altın ve maden bulunduruyor ise o kadar zengindir (Güngör, 2016, s.3-4).

Merkantilizm anlayışının temelinde yatan görüşe göre gücün sağlanabilmesi için yüksek nüfus olmalı ve sürekli şekilde ihracat gerçekleştirilerek büyük devlet statüsüne ulaşılabilmelidir. Ancak bazı iktisatçılara göre de merkantilizm anlayışındaki nüfusun fazla olması sadece sayısal olarak bir önem arz etmektedir. Yani nüfusun yüksek olması her zaman ekonominin iyi anlama geldiğini belirtmez(Eren, 2011, s.480). Merkantilizme göre nüfusa dikkat edilmeli, nüfus ülkenin besleyebileceği kadar olmalıdır. Merkantilizmin temel felsefesine göre: onlar aylaklığa karşıdır. Aylaklar ülke dışına sürülmeli gerekirse kürek mahkumu olarak çalıştırılmalıdır.

1.1.5.2.4. Fizyokratların Nüfus İle İlgili Görüşleri

Fizyokrasi'nin kurucusu olarak Quesnay kabul edilmektedir. Quesnay'a göre toplumda üç sınıf vardır. Bunların birincisi üretici sınıf, ikincisi toprak sahipleri, üçüncü sınıf ise tüccarlardır. Fizyokratlara göre bir ülkenin en önemli geçim kaynağı tarımdır ve tarım tek üretken sektör olarak geçmektedir. Onlar piyasada görünmez bir elin olduğunu söylemektedirler ve bu görünmez ele müdahale edilirse piyasanın dengesinin bozulacağını savunurlar (Kaymak, 2005, s.3-4).

Fizyokratlar bir ekonomide en değerli sektörü tarım olarak gördüklerinden ötürü ekonominin büyümesini de tarımsal ürünlerin artışına bağlamışlardır. Bu artışın sağlanabilmesi için de nüfus artışının gerekli olduğunu düşünmektedirler. Ancak nüfus artışını sadece tarımsal üretime yönelik kullanılabilecek bir şekilde olmasını kabul etmekte, aksi halde nüfus artışını reddetmektedirler (Kandır, 2013, s.14).

1.1.5.2.5. Malthus'un Nüfus İle İlgili Görüşleri

Malthus tabi nüfus gelişmesi kanunu olarak bilinen, nüfusun üretim, bakım, eğitim gibi kavramlarla da ilişkili olduğunu nitelendirilen kanunun en önemli temsilcisidir. O kendisinden sonraki nüfus düşüncelerinin de şekillenmesinde oldukça etkilidir. Malthus'un fikirleri, öncesinde başkaları tarafından dile getirilmiş

olsa da kendisi bunları şekillendirerek daha kolay anlaşılır ve uygulanabilir hale getirmiştir (Çağatay, 1962, s.83).

Malthus insan nüfusunun geometrik olarak arttığını söylemiştir. Ancak buna karşın gıda üretiminin ise aritmetik artacağını belirtmiş ve bunun matematiksel olarak hesaplamasını ortaya koyduğunda her 25 yılda nüfus artışının gıda artışını ikiye katlayacağını söyleyerek zamanla insanların gıda kıtlığı çekeceğini açıklamıştır. Malthus'a göre, insanlık iki durumun kesişmesinden doğan bir tuzak içindedir. Bu durumlardan birincisi, nüfus artış oranı ile ilgilidir. O cinsiyetler arasındaki ilginin azalmayacağını savunmuş ve bu durumun doğal doğurganlık oranlarına göre kadın başına 15 canlı doğumla sonuçlanacağını söylemiştir. Eğer bu koşul gerçekleşirse Malthus'un ortaya atmış olduğu iddiaya göre nüfus geometrik olarak artacak ve kısa bir süre içerisinde dünya nüfusunun ikiye katlanması söz konusu olacaktır. Belirtilen ikinci durum ise gıda ve diğer kaynakların üretimindeki artışın nüfustaki artışa göre daha yavaş gerçekleşeceği ve böylece zaman içerisinde gıda oranının nüfus oranı karşısında yetersiz kalacağıdır. İşte Malthus, bu iki durumun kesişmesinden doğan durumu Malthusyen Tuzak olarak açıklamaktadır (İmga, 2010, s.19-20).

Malthus o zamanlar yaklaşık bir milyar civarında olan dünya nüfusunun her 25 yılda bir geometrik şekilde artarak dünya geçinme araçlarından olan gıdanın ise aritmetik bir şekilde artarak; 225 yıl içinde dünya nüfusu 512 kat artarken gıda arzının ise 10 kat artacağını ileri sürmüştür. Bu durumun da insanları zor duruma düşürerek onları sefaletle sürükleyeceğini savunmuştur. Önleyici tedbir olarak ise genç yaşta evliliğin yasaklanması gibi öneriler geliştirmiş, nüfus artış hızını düşürmeyi amaçlamıştır. Nüfus artış hızını düşürmek istemesinin en büyük sebebi ise ileride karşılaşılabilecek sefaletin oluşmasını önlemektir. Ancak dünya nüfusu geldiği konum itibarıyla değerlendirildiğinde, Malthus'un söylediği gibi bir artış gerçekleşmemiş, nüfus artış hızı dünyayı sefaletle sürüklememiştir. Nüfus artış hızı, yoksulluk yerine zenginlik getirmiş ve gelir seviyeleri daha iyi bir konuma gelen ailelerde doğum oranı daha düşük gerçekleşmiştir. Bunun kanıtı olarak günümüzde yüksek gelire sahip olan ülkelerin nüfus artış oranlarının düşük gelire sahip olan ülkelerin nüfus artış oranlarına göre daha düşük seviyede olması gösterilebilir (Demir, 2018, s.144). Bu noktada Malthus'un ortaya atmış olduğu kanı

günümüz itibariyle geçerliliğini yitirmiş hatta söylemlerinin tersi durumlar ortaya çıkmıştır.

1.1.5.3. Nüfus Politikaları

Nüfus politikasıyla ilgili birbirine benzer birden fazla tanım bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler'in tanımına göre; nüfus değişkeninin büyüklüğü, nüfusun artış hızı, yerine göre dağılımı ve özellikleri kendisi gibi başka demografik değişkenleri etkilemek suretiyle sosyal, ekonomik, demografik, siyasal ve diğer toplumsal gayelere ulaşabilmek için yardımcı olma görevi üstlenen program ve politikalara nüfus politikası denilmektedir. Nüfus politikası siyasi fikirlerle ve toplumların ideolojileriyle genellikle iç içe olmuştur. Bu sebepten dolayı hemen hemen her ülkenin bazen belirli dönemlerinde bazen ise sürekli olarak uygulamış oldukları nüfus politikaları bulunmaktadır. Nüfus politikaları sadece günümüzde uygulanmakla kalmayıp geçmiş medeniyetlerde de etkisini göstermiştir. Geçmişteki medeniyetlerden itibaren günümüz ülke devletlerine kadar uygulanan nüfus politikaları genellikle, doğum, ölüm, göç konuları üzerinedir. Uygulanan politikaların amacı ise bazen nüfusu düşürmek bazen de artırmaktır. Ancak 1980'li yıllardan sonraki dönemler itibariyle ülkeler tarafından uygulanan nüfus politikaları genellikle tek bir çatı altında toplanmaktadır. Bilindiği üzere teknolojinin son derece yüksek hızda gelişmesinden ve sağlık sektörüne uygulanmasından dolayı ölüm oranları hızlı bir şekilde düşmeye başlamış ve buna karşılık doğurganlık düzeyi ise artış göstermiştir. İşte tam da bu noktada ülkeler özellikle plansız bir şekilde gelişen hızlı nüfus artışını baskılayabilmek adına nüfus politikalarına başvurmuşlardır. Günümüzde uygulanan nüfus politikaları; doğurganlık oranı, nüfusun büyüklüğü, uluslararası alanda gerçekleşen göç hareketleri ve beraberinde getirmiş olduğu nüfus farklılaşmaları gibi sayısal unsurların ekonomik ve sosyal alanlarda yarattığı etkileri incelemekte ve bunlara yön verecek politikalardan oluşmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s.16).

Nüfus politikalarını yerine getirebilmek için gerekli olan araçlar, kontraseptif yöntemler, doğum kontrolü ve aile planlaması uygulamalarıdır. Sayılan nüfus politikası araçları ilk olarak kulağa aynı gibi gelse de aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin kontraseptif yöntemler denilen uygulamadaki amaç, kadının gebe kalmasını engellemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Doğum kontrolü

uygulamasý ise kontraseptif yöntemden farklı olarak daha geniş bir anlama sahip olup, gebeliğin öncesi ve sonrasını kapsayan dönemde doğumu önlemek için kullanılan bir araçtır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan düşük veya kısırlaştırma uygulamaları doğum kontrolü yönteminin içinde değerlendirilmektedir. Aile planlaması yöntemi de doğum kontrolü uygulamasının aile bireylerine uygulanması anlamına gelen bir araçtır. Bu yöntem ile ulaşılabilecek amaç, bireylerin istedikleri zaman diliminde ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmalarını sağlamaktır. Nüfus politikalarına ilişkin genel bir tarif olmasına rağmen, nüfus politikalarının sınırları kesin bir çizgi ile çekilemez. Çünkü bu politikaları etkileyebilecek diğer demografik değişkenler, oluşturabilecek nüfus politikasının yönünü bir anda değiştirebilecektir. Buna rağmen nüfus politikasının genel amacı, nüfusun düzenlenmesini sağlamaktır. Ancak bu amacına erişebilmek için düzenleme gerçekteştirmesi gereken daha ayrıntılı alanlar bulunmaktadır. Bunlar ise; sağlık, barınma, eğitim, şehir planlaması gibi değişkenlerdir. Bahsedilen bu alanlardaki meydana gelebilecek değişmeler nüfus politikasının istenilen amacına ulaşmasında olumlu etki yapabileceği gibi olumsuz etkide yapabilir (Bozkurt, 2011, s.11).

1.1.5.3.1. Nüfus Politikasının Türleri ve Sosyal Devlet

Sosyal refah devleti, kapitalizm yani Klasik İktisadi Anlayış'ın beraberinde getirmiş olduğu işsizlik, gelir dağılımında adaletsizlik, eşitsizlik ve güvenlik gibi sorunlara karşılık devletin kötü giden bu duruma karşı dur demesi ve müdahale etmesiyle beraber ortaya çıkmıştır. Sosyal refah devletinin özellikleri arasında şahıslara ve ailelere karşı asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, sosyal güvenlik olanağı sağlayan, tüm yurttaşlara ayırt etmeksizin sağlık, eğitim, barınma gibi sosyal hizmetler sunan mekanizmalar sayılabilir. Bu tanımla birlikte ve 1929 Buhranı sonrası sosyal refah devleti, piyasalarda egemen anlayış konuma gelerek devletin müdahaleci bir yapıya bürünmesini sağlamıştır. Çünkü sosyal refah devleti, klasik devlet anlayışında ezilen ve daha düşük gelir dilimine sahip olan halk yığınlarını gözetken ve onların çıkarlarını önemseyen politikalar geliştirmiştir (Durdu, 2009, s.41).

Sosyal refah devleti günümüzde birçok ÷lkede uygulanır konumda bulunmaktadır. Devlet genelde piyasalarda etkin bir rol üstlenmese de düzenleyici ve denetleyici faaliyetlerine devam etmektedir. Bu anlayışla beraber devlet aslında bir

hakem görevine getirilmiş ve piyasalarda görev üstlenmek yerine daha çok halkının istek ve ihtiyaçlarını karşılayıp, onların daha adil ve eşit bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için davranışlar sergilemektedir. Sosyal refah devletine gerek duyulma sebepleri farklılık göstermektedir. Bu sebeplerde aslında Klasik ve Keynesyen İktisadi görüşlere dayanmaktadır. Aslında her kesim tarafından kabul görüldüğü üzere bazı mal ve hizmetler vardır ki sadece devlet eliyle üretilip sunulması zorunludur. Bu sebeple sosyal refah devletine ihtiyaç duyulmaktadır. Bir başka gerekçe ise adil gelir dağılımının sağlanabilmesi için devlete gereksinim olmasıdır. Klasikler piyasada gelir dağılımının sağlanacağını savunmuş olsa da bunun gerçekleşmesi pek mümkün olmamış devlet ikincil gelir dağılımı uygulaması ile gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalışmıştır. Bir başka etken ise paternalist yani müdahaleci devlet anlayışının gölgesinde gelişmiştir. Bu anlayışa göre ise devlet bireylerin fayda ve çıkarlarını onlardan daha fazla gözetmektedir. Bu sebeple bireylerin emeklerinin haklarını alabilmeleri için emeklilik gibi uygulamaları ön plana çıkarmıştır. Bu yüzden sosyal refah devletine ihtiyaç duyulmuştur. Bir başka sebep ise piyasalarda geçerli olan bir konu olsa bile devletin doğrudan ilgilenmekle yükümlü olduğu işsizliktir. İşsizlik piyasalarda çözümlenebilecek bir kavram boyutunda olsa dahi devletin bazı teşvik veya uygulamalarda bulunarak işsizlik sorununu çözmesi de sosyal refah devletinin gerekçeleri altında görülmüştür (Gökbunar ve Kovancılar, 1998, s.253-254).

Günümüzde nüfusla ilgili ülkelerin temel problem; giderek yaşlanan nüfustur. Ancak bu durum her ülke için geçerli olmayıp bazı ülkelerde tam tersine yüksek doğurganlık hızından dolayı nüfusları her geçen gün daha da artmakta ve bu durum onları ciddi sosyal ve ekonomik sorunlara itmektedir. Genel olarak nüfus artışı yeni iş imkanlarının ortaya çıkması, yapılan işlerin hızlı ve kolayca yapılabilmesi adına iş bölümünün gerçekleşmesi gibi noktalarda bir fırsat olarak görülse de eğer üretim istenilen düzeyde gerçekleşmez ise sınırlı miktarda olan gıda ve ortaya çıkabilecek çevre kirliliği, konut sıkıntısı, enflasyon ve yüksek seviyede enerji kullanımı gibi alanlarda büyük bir sorun oluşturacaktır. İşte tam da bu noktada bahsedilen bu tarz olumlu ve olumsuz sebeplerden dolayı nüfus artış hızının artırılmasına ve azaltılmasına yönelik politikalar ortaya çıkarılmıştır. Nüfus artış hızının artırılmasına yönelik politikalar pronatalist politikalar olarak isimlendirilirken, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar ise antinatalist politikalar olarak isimlendirilmektedir.

1.1.5.3.2. Nüfus Artış Hızını Azaltmaya Yönelik Politikalar

Antinatalist politikanın en temel savunucusu Malthus'dur. Bilindiği üzere Malthus'un savunmuş olduğu ideaya göre, yaşanılabilir bir dünyanın olabilmesi adına kesinlikle nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politika olan antinatalist bir politika izlenmelidir (Özdemir, 2017, s.67).

Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikaların gerçekleşmesine yardımcı olan aile planlaması, doğum kontrolü, kontraseptif gibi yöntemler antinatalist politika ışığında geliştirilmiş yöntemlerdir. Ortaya çıkan gerek antinatalist gerekse pronatalist politikalar nüfus artışının veya azalışının olmasıyla beraber doğmuş gibi görünse de nüfus artışından farklı olarak başka bir sebepte bu politikaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. O sebep ise gelişen teknolojidir. Gelişen teknoloji ile birlikte devletler nüfusun özelliklerini ve sayısal değerlerini görebildiği için müdahalede bulunabilmek adına bu tarz nüfus politikaları geliştirilmiştir. Antinatalist ve pronatalist politikalar doğrudan doğurganlık sayısını hedef alan nüfus politikalarıdır.

1.1.5.3.3. Nüfus Artış Hızını Artırmaya Yönelik Politikalar

Geçmişten günümüze kadar tarih sahnesine bakıldığında genellikle tüm ülkelerin yeryüzüne egemen olmak istemişlerdir. Bu nedenden dolayı ülkeler her zaman nüfus artışını teşvik etmişler sonrasında ise yaşayan toplumun kaliteli ve uzun süre yaşayabilmesi için sağlık alanında yenilikler getirmeye çalışmışlardır. Genellikle nüfus artış hızı yani pronatalist nüfus politikasının uygulandığı yer askeri konularda olmuştur. Eski zamanlarda ülkeler, kayıp veren vatandaşlarının yerini doldurabilmesi için üremeyi teşvik etmişler hatta belirli bir yaşa gelen gençlere zorunlu olarak evlilik yaptırımı getirmişlerdir. Nüfus artış politikasını savunanlar şu görüşleri dile getirmektedirler. Nüfus ekonomik, siyasi ve askeri bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün ülkelerin genelde birincil amaçları ülkelerinin milli gelir ve buna bağlı olarak refah seviyelerini artırmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için optimum seviyede üretimin yapılması şarttır. Üretimin fazlaştırılabilmesi için ülkeler beşeri sermaye olan, insan gücüne ihtiyaç duyarlar. İnsan gücünün artırılıp yüksek miktarda üretimin gerçekleştirilebilmesi için nüfus sayısının fazlaştırılması gerekmektedir. Nüfus artış hızını artırmaya yönelik politikaların birincil amacı çağımızın demografik anlamda en büyük sorunlarından biri olan yaşlanan nüfustur.

Yaşlanan nüfusun zaman içerisinde büyük işsizliğe yol açacağı, üretimin azalacağı ve bu nedenle milli gelirin düşeceği beklentileri söz konusudur. Nüfusu artırmaya yönelik politikalar bu sayede önem kazanmaktadır (Oktay, 2014, s.33-34).

1.2. Demografik Değişim

Bu başlıkta öncelikli olarak demografi kelimesinin tanımı yapılacak sonrasında demografinin nüfus kavramından farklı olarak, sadece belirli bir yerde yaşayan insan sayısını ifade etmediği belirtilecektir. Çünkü demografi kelime anlamı itibariyle sadece sayısal anlamda kişi sayısını ifade etmekle kalmayıp aynı zamanda bir ülkede yaşayan kişilerin özellikli durumlarını da göz önüne almaktadır. Bu özellikli durumlar ise genellikle nüfusun cinsiyeti, yaş dağılımı ve bilhassa doğum ölüm oranları olmaktadır. Buna bağlı olarak dünya üzerindeki nüfusun demografisinin çeşitli aşamalardan geçerek nasıl bir şekilde yön aldığı üzerinde durulup, ülkeler açısından ileride açabileceği sorunlardan bahsedilerek gerek dünyada gerekse de Türkiye’de ne şekilde bir demografik değişimin etkili olduğu anlatılacaktır.

1.2.1. Demografi Kavramı

Demografi, dünyada veya herhangi bir ülkede var olan nüfusun yapısal özelliklerini, durumunu, sayısal verilerini inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Dilimize Yunanca’dan geçen bu kelime, demos yani halk ve graphein yazmak anlamını taşıyan kelimelerin birleşmesinden meydana gelmiştir. Demografi kelimesi kısacası nüfus bilimi veya nüfusun coğrafyası olarak isimlendirilmektedir (Vikipedi, 2021).

Demografi, değişkenler kavramını oluşturan yaş, cinsiyet, evlilik, din gibi faktörlerin sosyal ve ekonomik yönlerini inceleyerek bireyler üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Çünkü demografi, demografik değişkenlerin nüfus olarak nitelendirebileceğimiz kişiler üzerinde yarattığı etkileri inceleyip, nüfusun sayısal değeri dışında da başka yorumlamalar yapılmasına imkan sağlamaktadır. Nicel ve nitel olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Demografi hakkındaki görüş ilk defa Avrupa’da bir bilim olarak 17. yüzyılda İngiliz istatistikçi John Graunt’un çalışmasıyla beraber ortaya çıkmıştır. Graunt’un bu çalışmasından sonra demografi

üzerine yapılan araştırma ve incelemelerde artış göstermiştir. Bu gelişmelerden yararlanılarak dünyanın birçok yerinde nüfus araştırmaları yapılmaya başlanmıştır. 19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde dünyada gelişme gösteren savaş, bilimsel çalışmalar gibi uygulamalar sonucunda demografi çalışmalarında ilerlemeler kaydedilmiştir. Demografi, nüfusun yapısıyla doğrudan ilişkisi olduğu için evrende meydana gelen her gelişmede nüfus biliminin gelişmesi için önemli bir yapı arz etmektedir. Ülkelerde son yüzyıllarda büyük bir sorun haline gelen nüfus patlaması, doğum kontrolü hareketi, plansız şehirleşme, işgücü istatistikleri gibi kavramlar demografinin de önemini artırmıştır. Günümüz itibarıyla demografide geline son noktada bir ülkeye veya dünyaya ait öğrenim gören nüfus, emekli maaşı alanların sayısı, sağlık ve eğitim harcamaları gibi meseleler ayrıntılı bir şekilde incelenip değerlendirilebilmektedir (demografi.nedir.org, 2014).

Demografi diğer değişkenlerle iç içe olup bu değişkenlerin ortaya çıkarmış olduğu etkilerin nüfusta meydana getirebileceği değişimleri de izlemektedir. Buna örnek olarak Amerika’da onur eğitimi veren kurumların demografik analizlerinin yapılması örnek gösterilebilecektir. Bu çalışmanın amacı, onur eğitiminden faydalanan nüfusun yapısını ve dağılımını tanımlamaktır. Yani o eğitim hizmetinden faydalananların sadece sayısını göstermekle kalmayıp, aynı zamanda eğitimin onlar üzerinde göstermiş olduğu olumlu olumsuz etkileri, yararlananların cinsiyetleri hakkında bilgileri gibi durumları da göz önüne çıkarmaktadır. Uygulanan onur eğitim programı nüfus üzerinde olumlu etki yaratarak kolej seviyesinden üniversite seviyesine kadar her geçen gün programdan faydalanan sayısının artmasına yol açmıştır. Bu durum ise demografi kelimesinin bir kez daha sadece nüfusa yönelik sayısal bilgi vermekle kalmayıp onunla bağlantılı gelişen etkilerini de ortaya çıkardığını göstermektedir (Scott vd., 2017, s.189-190).

1.2.2. Demografik Değişim Modeli

Demografik değişim modeli ilk olarak 1929 yılında Amerikalı demografi uzmanı olan Warren Thompson tarafından ortaya atılmıştır. Bu model zaman içerisinde nüfustaki değişimleri tanımlayan bir modeldir. Modelde son iki yüz yıl boyunca sanayileşmiş toplumlarda doğum ve ölüm oranlarında tespit edilen değişikliklerden bahsedilmektedir. Modele göre sanayileşme ve doğum ölüm

oranlarında ters yönlü bir ilişki olduğunu söylemek doğru olacaktır (Montgomery, 2007, s.1).

Sınırları belirlenmiş olan bir coğrafyada yaşayan insanların sayısal olarak toplamı karşımıza nüfus tanımını çıkarmaktadır. İnsan sayısındaki artış ise, sadece insana özgü biyolojik süreçlerle mümkün olmakta ve bu süreçler sebebiyle artış sınırlı olmaktadır. Nüfustaki artış veya azalış sadece biyolojik bir konu olmayıp toplumsal ve ekonomik yapıyı da yakından ilgilendirmektedir. Bu sebeple de yaşanan doğum ve ölüm olayları, ülkelerin ekonomik durumlarına ve geleceğe yönelik yapacakları planlarında belirleyici rol oynamaktadır (Tuğluoğlu, 2012, s.56).

Thompson modelinde, nüfus gelişme hızı bakımından farklı özelliğe sahip üç grubun bulunduğunu belirtmiştir. İlk grupta, hem doğum hem de ölüm oran hızlarının yüksek düzeyde olduğu geri kalmış yani endüstrisi gelişmemiş ülkelerin olduğunu söylemiştir. İkinci grupta ise, endüstrileşme ile beraber hem doğum hem de ölüm oran hızlarının düşmeye başladığı ama ölüm hızlarının doğum hızına göre daha hızlı düştüğü ve bu sebeple de nüfus artışının yüksek olduğu ülkelerin olduğunu vurgulamıştır. Son grupta ise endüstrileşmenin artık tamamlandığı ve bunun sonucunda doğum hızlarının düştüğü aynı zamanda ölüm hızlarının da düştüğü dolayısıyla nüfus artışının çok yavaşlamış olduğu günümüz tanımıyla gelişmiş ülkeler olarak nitelendirebileceğimiz ABD, Japonya gibi ülkelerin olduğu söylenmiştir (Kaya ve Yalçınkaya, 2014, s.174).

1.2.3. Demografik Değişimin Aşamaları

Sanayi toplumuna geçilmesiyle birlikte önceki kalıtsal değerlerin değişmesi, endüstrileşme ile beraber kentleşmenin ön plana çıkması, eğitim seviyesinin gelişmesi, çalışma hayatına katılımın artmasıyla çalışma koşullarının yasalaşması, doğum oranlarını azaltan sebepler olarak görülmüştür. Bu durum ise dünya nüfusunun giderek yaşlı bir yapıya dönüşmesine altyapı hazırlamıştır. Buna bağlı olarak teknolojik gelişmenin hızlanması, sağlık alanındaki gelişmelerin artış göstererek yaşam sürelerinin uzaması da demografik değişimi hızlandırmıştır.

1.2.3.1. Birinci Aşama

Birinci aşama doğum ve ölüm oranlarının yüksek bir seviyede gerçekleştiği modern yaşam öncesi dönemden oluşmaktadır. Bu aşamada nüfus artış hızı oldukça düşük seyretmektedir. Birinci aşama tarım toplumu döneminden başlayıp 17. yy.ın sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Sayısal olarak doğum ve ölüm oranları binde 30-50 seviyeleri arasında görülmektedir. Bu sürece bakıldığında çocuk ölüm oranlarının oldukça yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Ancak o zamanlarda çok fazla sayıda çocuğun doğması ve doğum kontrolü gibi uygulamaların olmaması nedeniyle doğum oranları yüksektir (Seyhun, 2006, s.6).

1.2.3.2. İkinci Aşama

Bu aşama 18. yy.ın sonundan başlayıp 19. yy.ın sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu aşama tarımsal faaliyetlerin geride bırakılarak sanayi faaliyetlerinin öne çıktığı bir dönemdir. İkinci aşamada birinci aşamaya göre doğum oranları yüksek kalırken, ölüm oranlarında bir düşüş görülmektedir. İkinci aşamada endüstri hareketlerinin ön plana çıkmasından dolayı hem sağlık uygulamalarında hem de sektörlerde makineleşmenin artış göstermesiyle beraber ticari faaliyetlerin yaygınlaşması nüfus artışının belirleyici unsurlarını oluşturmaktadır. Sayılan faaliyetler pek tabi nüfusun artışında belirleyici rol oynasa da bu dönemde ölüm oranlarında meydana gelen azalmanın en büyük sebebi olarak sağlık alanındaki teknolojinin yükselmesi gösterilebilir. Ancak demografik değişim aşamalarının etkileri her ülkede aynı zaman aralığında gerçekleşmemiştir. Mesela Avrupa ve Kuzey Amerika'daki ülkelerin ikinci aşamaya dahil olma zamanı 1800'lü yıllar olarak gösterilmektedir. Buna karşın Afrika ülkelerine bakıldığında bu aşamaya dahil olma zamanı olarak 1950'li yıllar nitelendirilir. Afrika ülkelerinin diğer ülkelere nazaran bu aşamaya sonradan dahil olmasının en büyük sebebi ise sanayileşme hareketleri yönünden çok zayıf olmalarıdır. Tüm bunlara rağmen her ülke ikinci aşamada başlamış olan sağlık sektöründeki gelişmelerin etkisini hissederek olumlu sonuçlar almıştır (Üstün, 2019).

1.2.3.3. Üçüncü Aşama

Bu dönem 19. yy.ın sonları ve 20. yy.ın ortasına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Üçüncü aşamaya gelindiğinde endüstrileşmenin gelişmiş olduğu

görülmektedir. Endüstrileşme hareketi ile birlikte iyileşme gösteren fiziki koşullar, sağlık ve yaşam koşullarında da elverişli bir ortam oluşturmuştur. Gerek doğum gerekse ölüm oranlarında bir düşme söz konusudur. Bu dönemde toplam doğurganlık oranı nüfusun yenilenme düzeyi olarak belirlenen oran olan 2,1 değerinin altında kalmaya başlamıştır. Eğer bir toplumda toplam doğurganlık oranı nüfusun yenilenme düzeyinin altına düşerse nüfus artış hızı yavaşlar ve nüfus bir süre belirli bir oranda kaldıktan sonra azalma evresine geçer. Bu durumun oluşmasıyla birlikte de demografik değişimin aşamaları tamamlanmış olacaktır. Ancak bu aşamada toplam nüfus genel itibariyle nüfusun yenilenme düzeyinin altında kalmamış, kalma eğilimi göstermeye başlamıştır. Bu sebepten ötürü de değişimin son aşaması olan dördüncü aşamada toplam nüfus, nüfus yenilenme düzeyinin altında kalacak ve demografik değişim tamamlanmış olacaktır (Aysan, 2014, s.70).

1.2.3.4. Dördüncü Aşama

Bu aşama ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonra günümüze kadar olan aşamayı içermektedir. Bu safhada hem doğum hem de ölüm oranlarının istikrarını kaybetmeden genelde azaldığı görülmektedir. Sağlık uygulamalarında ve hasta tedavilerindeki gelişmeler, penisilin tarzındaki antibiyotiklerin sıkça kullanılmaya başlanması, ilaç sanayindeki gelişmeler, ölümcül hastalık olarak nitelendirilen tüberküloz ve sıtma tarzındaki hastalıklara çözüm getirilmesi ve ölüm sayısının minimize edilmesi yaşam süresini uzatıcı etki yapmıştır. Buna bağlı olarak ölüm oranlarındaki düşme eğilimi artarak devam etmiştir. Kadınların doğum kontrolü konusunda bilinçlenmeye başlaması, bebek ölümlerinin azalması, ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesi, çocuk bakım giderlerinin artış göstermesi, kadınlardaki eğitim seviyesinin yükselmesi ile iş hayatına katılımının artması gibi sebepler doğum oranlarını düşürücü bir etki yapmıştır. Tüm bu durumların etkisini göstermesiyle beraber gerek doğum oranlarında gerekse de ölüm oranlarında azalmalar meydana gelmiş; nüfus, yenilenme düzeyi oranının altında kalmıştır. Bunun sonucunda ise demografik değişimin aşaması tamamlanmış olmaktadır. Ayrıca diğer süreçlerde geçerli olmak üzere demografik değişim aşamalarına bir nevi ev sahipliği yapmış olup genelde değişimin ilk etkilerinin hissedildiği yerler Avrupa ülkeleri olmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s.19-20).

Demografik değişim kavramı, sosyolojideki modernleşme kavramının başka bir türü olarak değerlendirilebilir. Aşamalarda ortaya çıkan gelişmeler demografik değişimi tanımlayan modernleşme okulunun düşünceleriyle benzerlik göstermektedir. Onlar tüm toplumların basit yani ilkel bir başlangıçtan karmaşık bir moderne doğru izleyeceğini söylemişlerdir. Tüm toplumlar ilk başta geleneksel bir yapıya sahip olup zaman içerisinde Batı'nın geçmiş olduğu tüm aşamalardan geçerek modernleşeceklerdir. Ancak modernleşme okulunun düşüncelerine sahip olanlar bu durumun sadece Avrupa ülkeleri ile sınırlı kalmayacağını savunarak, tüm toplumun başından geçeceğini ifade etmektedir. Yani ilk başta tüm ülkeler yüksek doğum ve ölüm hızıyla başlayacak ama sonrasında giderek hem doğum hem ölüm hızları düşecektir. Onlara göre bu durum kaçınılmazdır (Koç vd., 2010, s.5).

1.2.4. Demografik Değişimlerin Sebepleri ve Ülke Örnekleri

Demografik değişimler ile ilgili birden fazla sebep sıralamak mümkündür. Ancak değişimlerin ana kaynağı olarak gösterebileceğimiz iki sebep bulunmaktadır ve bunlar diğer sebeplerden daha önemli yere sahiptirler. Bu sebeplerden biri doğurganlık oranlarının değişmesi iken diğeri ise yaşam sürelerinin uzamasıdır.

1.2.4.1. Doğurganlık Oranlarının Değişmesi

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve etkilerinin giderek azalmasıyla beraber doğurganlık çağındaki her bir kadın için ifade edilen doğurganlık oranları neredeyse tüm dünyada azalmaya başlayarak nüfusun yaş ortalaması giderek artmıştır. Bu durum ise beraberinde birçok olumsuz etkiyi ortaya çıkarmıştır. Bunlar; dünyada yaşlı sayısının artmasından dolayı çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının azalması ve nüfus büyümesinin yavaşlamasıdır.

Doğurganlık oranlarındaki değişimlerin arkasında birçok neden bulunmaktadır. Bunların başında gerek kadınların eğitim seviyesinde gerekse de sosyal ve ekonomik hayata olan katılımlarındaki artış gelmektedir. Bu olay ise doğal olarak doğurganlık oranlarında bir azalma etkisi yaratmıştır. Günümüzde de genellikle en düşük doğurganlık oranına sahip olan ülkeler en fazla kadın istihdamına sahip olan ülkelere ibaret olduğu söylenebilecektir (Doğan ve Bostan, 2019, s.67).

Kadın ırkının toplumdaki saygınlığının artması veya azalması o toplumun demografik değişimini önemli derecede etkilemektedir. Eğer kadınların toplumdaki statüleri artarsa kadınlar ailedeki alınan kararlarda daha çok söz sahibi olmakta ve karar verici bir konuma erişebilmektedir. Bu durumun ortaya çıkaracağı sonuçlarda bulunmaktadır. Bunlar ise; kadınların geç evlenmesi, daha düşük sayıda çocuk yapma veya hiç yapmama ya da birden fazla çocuk sahibi olma düşüncesini ertelemeleri şeklindedir. Kadınların toplumdaki statüsü hakkında yapılan çalışmalarda, onların statülerinin artması ve doğurganlık sayısı arasında negatif yönde yani ters bir orantıya sahip olan bir ilişki olduğu açıklanmaktadır. Kısacası bir kadının toplum içerisindeki saygınlığının artması ve daha fazla söz hakkına sahip olarak karar verici bir pozisyona erişmesi doğurganlık oranını azaltıcı bir etki yapmaktadır. Örneğin Dyson ve Moore'un 1983 yılında yaptıkları çalışmada, kadınların daha yüksek bir statüye sahip olduğu bilinen Kuzey Hindistan'da ki çocuk sayısının Güney Hindistan'a oranla daha az bir sayıda olduğu saptanmıştır. Bu durumu dünya coğrafyasının birçok yerinden örnekler ile kanıtlamak mümkündür. Ülkemizde kadın başına çocuk oranı bir başka deyişle doğurganlık hızı oranı Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde, batı bölgelerimizdeki doğurganlık hızına veya kadın başına düşen çocuk oranına göre daha yüksektir. Türkiye'de iki çocuklu bir aile yapısı genelde bir kalıp haline dönüşmüşken, bu durum doğu bölgelerindeki illerimizde farklılık göstermektedir. Bunu oran bazında incelersek, batı bölgelerimizdeki doğurganlık hızı oranı ortalama 1.75 seviyelerindedir ve bu oran yenilenme seviyesinin altında kalmaktadır. Ancak doğu bölgelerimizdeki doğurganlık hızı oranı ise 3.25 seviyelerindedir ve yenilenme seviyesinin üzerindedir (Kavas, 2014, s.539-540).

Doğurganlık oranlarının düşmesinin altında sadece kadın nüfusunun eğitim seviyesinin yükselmesi yer almamakta aynı zamanda çocuğun geleceğine ait düşüncelerde yer almaktadır. Bu durum özellikle dünyanın kentleşmesi ve küreselleşmesiyle birlikte bunlardan etkilenen insanların da değişim gösteren tutum ve davranışlardan dolayı ortaya çıkmıştır. İnsanlar kentleşmenin de etkisiyle beraber çocuklarının daha iyi bir geleceğe sahip olmalarını istemiş ve böylece doğacak çocuğun anne ve babaya yüklemiş olduğu maliyetler artmıştır. Doğal olarak da anne ve babanın hem bir çocuğa sahip olma hem de doğan çocukları için güzel bir gelecek sağlama düşüncesi çocuk sahibi olabilmenin ve yetiştirebilmenin önündeki zorlukları

daha güç hale getirmiştir. Ailenin sahip olduğu gelirin yükselmesiyle beraber de çocuktan dolayı ortaya çıkabilecek bu maliyet konusu daha da büyüyecektir. Toplumlar tüm bu durumları göz önünde bulundurarak doğurganlık seviyesinin kontrollü bir hale dönüşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumda tüm dünya üzerinde doğurganlık hızını düşürücü bir etkiye neden olmuştur (Yüceşahin, 2011, s.24).

1.2.4.2. Yaşam Sürelerinin Uzaması

Demografik değişim süreçlerinin etkisi ve sanayileşme ile beraber gelişen teknoloji, sağlık alanında da önemli ölçüde gelişmenin ve modernleşmenin önünü açmıştır.

Doğuştaki yaşam beklentisinin artması özellikle doğurganlık oranlarındaki değişim yılları ile benzerlik göstermektedir. 1945’li yıllardan (2. Dünya Savaşı’ndan sonra) itibaren doğurganlık oranlarında meydana gelen değişimler gibi ortalama ömür süresinde de değişimler aynı yıllarda başlamıştır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki çocuk ölümleri oranlarında azalmalar görülmesi yine aynı tarihlerde yaşam beklentilerinin uzaması yönünde olumlu bir seyir göstermiştir. Bu tarz az gelişmiş ülke olarak tabir edebileceğimiz ülkelerde 1945’li yıllarda düşük seviyede olan ortalama ömür süreleri, gelişen teknoloji ve sağlık alanında ilerlemeler ile birlikte yüksek seviyelere çıkarılmıştır.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği en önemli etkilerden biride ülkeler için ekonomik refahtır. Dünya üzerinde ekonomik refahın artmasıyla birlikte tıp, sağlık, beslenme gibi alanlarda da önemli gelişmelere imza atılmıştır. 20. yüzyıldan itibaren birçok Avrupa ve gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam beklentisinde önemli seviyede bir artış yakalanmıştır. Örneğin İsveç’de 1900 yılında 50 yıl olan doğuştaki yaşam beklentisi 2000 yılına gelindiğinde erkekler için 75 kadınlar için ise 80 yıla kadar çıkmıştır. 2060’lı yıllara ulaşınca hem erkekler için hem de kadınlar için bu sayının daha da fazla olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra 20. yüzyıldan itibaren bazı ülkelerdeki ortalama ömür sürelerinde neredeyse 2 kat artış gerçekleşmiştir. Günümüz itibarıyla dünya ülkeleri arasında en gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan Japonya 82 yıl olan ortalama yaşam beklentisi ile diğer ülkelere göre ilk sırada yer almaktadır. 2050 yılına gelindiğinde ise bu sayının Japonya için 88.4 seviyelerine

ulaşması beklenmektedir. İnsan ömrünün bu şekilde giderek artış göstermesi tüm dünya ülkeleri için etkili olacak küresel bir yaşlanmanın olduğunu destekleyici önemli bir kanıttır. Çünkü insanın doğuştaki yaşam beklentisi yani ömür süresi sadece Japonya için değil tüm dünya üzerindeki ülkeler için artış göstermektedir. Bu durum; gerek gerçekten fakir olarak nitelendirilen az gelişmiş ülke kategorisinde yer alan ülkeler için gerekse de milli geliri yüksek seviyede gelişmiş ülke kategorisinde yer alan ülkeler için geçerlidir. Ülkelerin her geçen gün gelişmişlik düzeylerinin artması ve küreselleşmenin de getirmiş olduğu etkiler ile birlikte yaşam standartları önemli ölçüde yükselmiştir. Bu durumun yanı sıra, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve ilaçların etkinliği konusunda kaydedilen önemli gelişmeler ile birlikte OECD ülkelerinde de ortalama insan ömrü uzamıştır. OECD ülkelerinde 1960 yılında 68.5 olan ortalama insan ömrü, 2011 yılında 79.5 seviyelerine kadar yükselmiştir. Ayrıca cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde ise, OECD ülkeleri içerisindeki kadınların 2011 yılı için ortalama ömür süresi 82 yaş iken erkeklerin için ise bu sayı 77'dir. Ortalama en uzun insan ömrüne sahip olan Japonya'yı sırası ile takip eden ülkeler Fransa, İspanya, İsviçre ve İtalya'dır (Güner, 2016, s.67-69).

1.2.4.3. Dünyadaki Demografik Değişimler

Bilindiği üzere sanayi devrimiyle beraber başlamış olan demografik değişimler dünyada yaşanan gelişmelerden etkilenerek hız kazanmıştır. Örneğin savaşlar ile beraber birçok ülkenin genç nüfusu savaşta hayatını kaybetmiş ve bu durum, ülkelerin demografisinde yoğun bir değişime neden olmuştur. Ancak sanayileşme ve şehirleşme hareketleriyle birlikte gerek teknolojik gerekse eğitimde meydana gelen ilerlemeler, nüfus artış hızının giderek düşmesine ve yaşlı nüfusun artmasına olanak sağlamıştır.

Aşağıdaki çizelgede yıllar itibariyle yaşlı nüfusun geçmişten geleceğe doğru toplam nüfus içindeki yüzdesel dağılımı ve toplam sayısının göstergeleri yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Yaş dağılımına göre nüfus profilleri(000)

YILLAR	1950	%	2017	%	2030	%	2050	%
0-14	868,845	34.3	1.956,906	25.9	2.025,226	23.7	2.082,813	21.3
15-59	1.465,095	57.8	4.631,093	61.3	5.119,868	59.9	5.608,551	57.4
60-79	188,070	13.1	824,982	21.4	1.204,237	28.1	1.655,731	37.1
80+	-	0.6	137,282	1.8	201,868	2.4	424,728	4.3
TOPLAM	2.522,010		7.550,263		8.551,199		9.771,823	

Kaynak: (United Nations,2017).

Çizelge 1’de yıllara göre toplam dünya nüfusu içerisindeki belirli yaş gruplarının sahip olduğu nüfus sayısı, milyar ve milyon cinsinden ifade edilmiştir. Geçmişten günümüze dek incelendiğinde 1950 yılında 60 yaş ve üzeri yani yaşlı olarak tabir edilebilecek nüfus sayısı toplam da 188 milyon 70 bindir. Bu oran yıllar itibariyle ve sanayileşmenin de etkisiyle birlikte giderek artış göstermiş ve 2017 yılında bu sayı 962 milyon 264 bin olarak saptanmıştır.

Teknolojinin gelişmesi ve sağlık sektöründe meydana gelen yenilikler yaşam sürelerini uzatarak 2050 yılına gelindiğinde 60 yaş ve üzerindeki toplam dünya nüfusu içerisindeki sayısının 2 milyar 80 milyon 459 bin olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca 2050 yılında toplam dünya nüfusunun ise 9 milyar 771 milyon 823 bin sayısına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Toplam dünya nüfusu içerisindeki yaşlı nüfus olarak nitelendirilen bu sayının sürekli olarak artış göstermesi demografik değişimi olumsuz etkileyecektir.

2017 yılı itibariyle 60 yaş ve üzeri yaşlı olarak nitelendirilen nüfusun toplam dünya nüfusu içerisindeki payı %21.4’dir. Ancak bu oranın 2050 yılına gelindiğinde büyük bir artışla %37.1 olacağı beklenmektedir. 0-14 yaş aralığına baktığımızda 2017 yılında %25.9 olan bağımlı nüfus oranı 2050 yılına gelindiğinde %21.3’e düşmesi beklenmektedir. Bu iki oran birlikte değerlendirildiğinde dünyadaki yaşlı nüfus oranının artması kaçınılmazdır.

Tüm bu sayısal verilere dayanarak toplam nüfus sayısı artış gösterse bile bu artışın büyük çoğunluğunun yaşlı nüfusun artış göstermesinden olacağı öngörülmekte ve buna karşılık bir an önce gerekli tedbirler alınmazsa dünya çapında büyük bir sosyoekonomik sorun meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Zaman içerisinde nüfusun yaşlanması ile birlikte ekonomik büyüme, istihdam, tasarruflar gibi birçok ekonomik ve sosyal alanda olumsuz bir durum söz konusu olacak ve bu durum ülkelerin aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Yaşlı nüfusun

olumsuz etkilerinin en fazla hissedilmeye başladığı bölge Avrupa ülkeleridir. İleride Avrupa Birliği'nin karşılaşılabileceği en büyük sorun, iş gücünün ve üretkenliğinin azalmasıyla işsizlik sorununun ortaya çıkması, ekonomilerde tasarruf miktarında bir azalma meydana gelerek harcamanın giderek artış göstermesi ve sosyal güvenlik kurumlarının, yaşlanmayla beraber ortaya çıkacak emeklilik sorunlarından dolayı büyük harcamalar yapmasıdır. (Akın, 2009, s.30).

Genel anlamda dünya üzerinde doğum oranı hızının bu şekilde düşük bir seviyede seyretmesi ve giderek azalış göstermesi bir süre sonra nüfusun gittikçe yaşlanmasına sebep olacaktır. Bu da dünya ülkelerini çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakacaktır. Aşağıdaki çizelgede bazı ülkelerin günümüz itibariyle doğum oran hızları verilmiştir.

Çizelge 1.2. Ülkelere göre çocuk doğum oranları (2017)

ÜLKE	DOĞUM ORANLARI
NİJER	6.49
SOMALİ	5.80
AFGANİSTAN	5.12
IRAK	4.00
SURİYE	2.50
HİNDİSTAN	2.43
TÜRKİYE	2.01
GÜNEY KORE	1.95
İSVEÇ	1.88
HOLLANDA	1.78
RUSYA	1.61
ÇEKYA	1.45
JAPONYA	1.41
HONG KONG	1.19

Kaynak: (Central Intelligence Agency, 2017).

Yukarıdaki çizelge ayrıntılı bir şekilde ele alındığında günümüz itibariyle doğum artış oranlarının geçmişe oranla düştüğünü görmekteyiz. Bu çizelge bize dünyanın büyük bir bölümünde nüfusun yaşlanmaya doğru gittiğinin bir göstergesidir. Nijer, Somali, Afganistan gibi gelişmişlik düzeyi düşük seviyede olan ve Afrika ülkeleri olarak tanımlayabileceğimiz bu tarz ülkelerde doğum oranı seviyeleri yüksek olarak kabul edilse de Japonya, Türkiye, Hong Kong, İsveç gibi gelişmişlik düzeyi daha yüksek seviye de olan ülkelerde doğum oranı hızı düşük kalmaktadır.

Bilim insanlarının yapmış olduğu bir çalışmada dünyada toplam dođurđanlık hızının 1950’den bu yana 4.7’den 2.4’e gerilediği ifade edilmektedir (Habertürk, 2018).

Nüfus artış hızlarındaki azalma ülkeler bazında incelendiğinde, azalmanın bu şekilde devam etmesi sonucu 2050 yılında yaklaşık 11 ülkenin (Japonya, Rusya, Ukrayna) gibi ülkeler şimdiki nüfuslarının altına düşecektir. Bu ülkelerdeki nüfus artış hızının düşmesi doğal olarak burada yaşayan yaşlı nüfus sayısının da artmasına yol açacaktır. Ayrıca dünya nüfusu son 100 yıl içerisinde dörde katlanırken yaşlı nüfusun 10 kat artacak şekilde olması dikkat çekici bir durumdur. Dünyada 2008-2040 yılları arasında en fazla yaşlı nüfus artışının %316’lık bir oranla Singapur’da gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılında yaşlı nüfusun %62’si yaşıyorken, 2030’lu yıllara gelindiğinde bu sayının %75-80’e ulaşılacağından bahsedilmektedir. Günümüzde ise ülkeler arasında en fazla yaşlı nüfusa sahip olan Çin’dir. Bu sayı yaklaşık olarak 106 milyondur. Çin’i sırasıyla Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya takip etmektedir. Dünyadaki yaşlı dağılımına kıta bazında bakıldığında en yüksek yaşlı oranına sahip olan kıta Avrupa kıtası iken, en düşük yaşlı oranına sahip olan kıta ise Afrika’dır. Ayrıca günümüzde toplam nüfus içinde yaşlı oranının yüzdesel dağılımına ülke bazında baktığımızda sırasıyla Japonya, Avusturya, İspanya, ek Cumhuriyeti, Slovenya, Yunanistan, İsveç ve İtalya’nın geldiği görülmektedir. Yaşlı oranının geçmişten günümüze dağılım serüveni incelendiğinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş olan ülkelere göre artışın hızlı bir şekilde olduğu söylenebilir. Buna dayanarak gelişmekte olan ülkelerin önümüzdeki 20-40 yıl içerisinde çok hızlı bir şekilde yaşlanacaklardır. Yaşlıların nüfus içindeki oranının %7’den %14’e ulaşması Fransa’da 115 yıl, ABD’de 69 yıl, Japonya’da ise 26 yıl srmşken bu ülkelere göre daha az gelişmiş olarak nitelendirebileceğimiz ülkelerden olan Azerbaycan’da 33 yıl, Çin’de 26 yıl, Singapur’da ise 19 yıl süreceği hesaplanmaktadır (Mandıracioğlu, 2010, s.40-41).

2050 yılında yaşlı nüfusun %80’inin gelişmekte veya az gelişmiş ülke olarak tanımlanan ülkelerde olacağı düşünülmektedir. Günümüzde 10 Avrupa ülkesinde ve Japonya’da ocuk sayısından daha fazla sayıda yaşlı yaşamaktadır (Karadağ ve Akyıldız, 2019, s.580). Demografik değişimin en fazla etkisini gösterdiği Avrupa kıtasında kaba doğum hızlarının gelecek yıllar itibariyle gerilemeye devam ederek

binde 10.8'lere düşmesi beklenmektedir. Bu durumda, zaten yaşlı bir yapıya sahip olan Avrupa ülkelerinin giderek daha fazla yaşlanmasını kaçınılmaz kılacaktır (Yumurtacı, 2018, s.191).

1.2.4.4. OECD Ülkelerinde Yaşam Beklenti Süreleri

OECD ülkelerinin doğuştaki yaşam beklenti süreleri geçmişten günümüze cinsiyet ayrımı yapılarak ayrıntılı bir şekilde verilmiş ve analiz edilmiştir. Özellikle OECD ülkelerinden bahsedilen noktada, çalışmada yer edinen ülkeler gelişmiş ve gelişmekte olan ülke sınıflandırılmasına dayanılarak seçilmiş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu ayrımın yapılma nedeni olarak geçmişten günümüze ülkelerin, meydana gelen teknolojik gelişmeleri ne kadar yakından takip ettiğini ve gelişmelerin demografik değişim ile beraber nasıl bir etki gösterdiğini vurgulamaktır.

Çizelge 1.3. Bazı OECD ülkelerinin doğuştaki yaşam beklenti süreleri

BAZI OECD ÜLKELERİ	1960		1970		1980		1990		2000		2017	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
BELÇİKA	66.8	73.9	67.9	74.2	69.9	76.7	72.7	79.5	74.6	81.0	79.2	83.9
ÇİN	42.4	45.2	57.3	60.9	65.4	68.3	67.7	71.0	70.4	73.7	74.9	78.0
ÇEKYA	67.8	73.5	66.1	73.1	66.9	74.0	67.6	75.5	71.6	78.5	76.1	82.0
FİNLANDİYA	65.5	72.5	66.5	75.0	69.2	78.0	71.0	79.0	74.2	81.2	78.9	84.5
FRANSA	67.0	73.6	68.4	75.9	70.2	78.4	72.8	81.2	75.3	83.0	79.6	85.6
ALMANYA	66.5	71.7	67.5	73.6	69.6	76.2	74.0	80.4	75.1	81.2	78.7	83.4
MACARİSTAN	65.9	70.2	66.3	72.1	65.5	72.8	65.2	73.8	67.5	76.2	72.5	79.3
ENDONEZYA	47.3	50.1	53.4	55.7	58.5	60.8	61.9	64.7	64.6	68.0	67.3	71.6
HOLLANDA	71.5	75.4	70.8	76.5	72.5	79.2	73.8	80.2	75.6	80.7	80.2	83.4
GÜNEY AFRIKA	50.1	54.5	53.4	55.7	54.5	61.4	58.5	66.0	53.3	59.6	59.9	67.0
TÜRKİYE	46.3	50.3	52.0	56.3	55.8	60.3	74.0	80.9	60.9	73.1	75.3	80.8
HİNDİSTAN	41.9	40.4	48.3	47.1	53.8	53.9	57.6	58.3	61.8	63.4	67.3	70.4
ABD	66.6	73.1	67.1	74.7	70.0	77.4	71.8	78.8	74.1	79.3	76.1	81.1
JAPONYA	65.3	70.2	69.3	74.7	73.4	78.8	75.9	81.9	77.7	84.6	81.1	87.3
İSVİÇRE	68.7	74.1	70.0	76.2	72.3	79.0	74.0	78.8	77.0	82.8	81.6	85.6
BREZİLYA	42.4	56.1	56.4	62.1	58.9	65.3	61.7	69.2	64.3	34.0	72.1	79.3
POLONYA	64.9	70.6	64.6	73.3	66.0	74.4	64.3	35.3	69.6	78.0	73.9	81.8
PORTEKİZ	61.1	66.7	63.6	69.7	67.9	74.9	70.6	77.5	73.3	84.4	78.4	84.6
İRLANDA	68.1	71.9	68.8	74.7	70.1	75.6	71.1	77.7	74.0	79.2	80.4	84.0

Kaynak: (OECD, 2017).

Çizelge3’de bazı OECD ülkelerinin 1960-2017 yılları arasındaki doğuştaki yaşam beklenti süreleri verilmiştir. Bu çizelgedeki ülkelerin bazıları gelişmiş ülkeler kategorisine dahil edilebilecekken, bazıları ise gelişmekte olan ülkeler kategorisine dahil edilebilir. Gelişmiş ülkeler kategorisine dahil edebilecek ülkeler arasında ABD, Japonya, İsviçre, Almanya, Hollanda gibi ülkeler bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler kategorisine dahil edebilecek ülkeler arasında ise Türkiye, Hindistan, Macaristan, Çin, Brezilya gibi ülkeler yer almaktadır.

Yıllar itibariyle gerek gelişmekte olan ülkeler açısından gerekse gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında, teknolojinin geçmişten günümüze hızlı bir ilerleyişinin olması ve sağlık sektöründe çok önemli katkılar göstermesiyle birlikte çizelgedeki OECD ülkelerinin doğuştaki yaşam beklenti süreleri sürekli olarak artış

göstermiştir. Bu artış tüm ülkelerde etkisini gösterse bile bazı ülkelerde düşük seviyelerde kalırken bazılarında ise yüksek seviyelere ulaşmıştır. İşte tam da bu noktada gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler ayrışması devreye girmektedir.

Gelişmiş ülkeler açısından bir değerlendirme yapacak olursak 1960'lı yıllarda Japonya'daki erkekler için yaşam beklenti süresi 65.3 iken kadınlar için bu sayı 70.2'dir. 2017 yılına gelindiğinde erkekler için bu sayı 81.1'e ulaşırken kadınlar için ise 87.3'e ulaşmıştır. Bir başka gelişmiş ülke olarak nitelendirebilecek İsviçre'ye bakıldığında 1960'lı yıllarda erkekler için doğuştaki yaşam beklenti süresi 68.7, kadınlar için ise 74.1'dir. 2017 yılına ulaşıldığında bu sayı erkekler için 81.6'ya, kadınlar için ise 85.6'ya yükselmiştir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında genellikle günümüz itibariyle hem erkek hem de kadın için doğuştaki yaşam beklenti süresi 80 yaş sınırına yaklaşmış veya geçmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından bir değerlendirme yapılacak olursa 1960'lı yıllarda Brezilya'daki erkekler için yaşam beklenti süresi 42.4 iken kadınlar için 56.1'dir. Brezilya için 2017 yılı incelendiğinde erkekler için ortalama yaşam beklenti süresi 72.1'e kadınlar için ise 79.3'e yükselmiştir. Bir başka gelişmekte olan ülke örneği ise Hindistan'dır. 1960'da Hindistanlı erkekler için yaşam beklenti süresi 41.9 iken kadınlar için ise 40.4'tür. 2017 yılında ise erkekler için bu sayı 67.3'e, kadınlar için de 70.4'e yükselmiştir.

Çizelge 3'deki değerler esas alınarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında doğuştaki yaşam beklenti sürelerine ilişkin bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmaya göre gelişmiş ülkelerde yaşayanların gelişmekte olan ülkelere yaşayanlara göre doğuştaki yaşam beklenti süreleri daha yüksektir. Bu iki ülke grubu arasındaki farkın kaynağının teknolojiden, yapılan kamu harcamalarından ve geliştirilmiş sosyal güvenlik sisteminden olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Bilindiği üzere gelişmiş ülkelerde teknolojiye yönelik yapılan yatırımlar, bunun sonucunda elde edilen teknolojik ürünler ve ARGE çalışmaları gelişmekte olan ülkelere göre oldukça yüksektir. Gelişmiş ülkelerin teknolojiden sağlamış oldukları faydaları, gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek olduğu için sağlık sektörüne yapacakları teknolojik harcamaların bedeli de bir o kadar yüksek olmaktadır. Tüm bunlarda gelişmiş ülkelerdeki yaşayan gerek erkek gerekse kadın

cinsiyetin gelişmekte olan ülkelerde yaşayan erkek ve kadın cinsiyetine göre daha uzun yaşamlarına neden olmaktadır.

1.3. Gelişmekte Olan Ülkelerin Özellikleri ve Nüfus Sorunu

Geçmişten günümüze dünya ülkelerinde nüfus seyri özellikle sanayileşme ile birlikte oldukça büyük bir değişkenlik göstermiştir. Bu değişkenlik o zamanki dönemlerde nüfusun hızlı artışı yönünde seyretmişken, günümüz yıllarına gelinmesiyle beraber tam tersi bir durum gözlenmektedir. Günümüzde tüm ülkelerde nüfusun giderek yaşlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu başlıkta gelişmekte olan ülkelerin özellikleri ve nüfus sorunu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomileri tam anlamıyla gelişmiş olmayıp ancak ekonomik potansiyelleri yüksek olan ve yatırımcılara getiri fırsatı sunan ülkelerdir. Bu ülkeler gelişmiş olan ülkelere göre daha hızlı bir büyüme yapısına sahiptir ve piyasalarının sabit bir konumu olmamasından ötürü risk taşıyan bir özelliğe sahiptirler (Taştan ve Çekiç, 2019, s.131). Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik ve coğrafi terime göre gelişmiş ülkelere nazaran geride kalan ve dünyanın çoğu ülkesinin bu kategoride yer aldığı ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere göre daha düşük bir yaşam kalitesi, tam anlamıyla geliştirilmemiş bir endüstri yapısı ve daha düşük insani gelişim endeksine sahip olan ülkeler olarak tanımlanmaktadır (Vikipedi, 2016).

Bazı makale, kitap gibi kaynaklarda gelişmekte olan ülkeler az gelişmiş ülkeler olarak, bazı kaynaklarda ise gelişmekte olan ülkeler olarak isimlendirilebilmektedir. Bu çalışmada bu tarz ülkeler için gelişmekte olan ülke olarak bahsedilecektir. Bunun sebebi ise az gelişmiş ülke sıfatının bu ülkeler için sanki hiçbir gelişme göstermiyor havası vermesinden ötürü bu tanımlamanın kullanılmasından kaçınılacaktır.

1.3.1. Ar-Ge Faaliyetlerinin Yetersiz Olması

Ar-Ge faaliyetleri bir ülkenin ve o ülkenin sahip olduğu firmalarının varlıklarını sürdürebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bir ülke ekonomisinin gelişip kalkınabilmesi yeniliğin takip edilmesiyle mümkün olmaktadır. İşte tam da bu noktada araştırma ve geliştirme faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

Uluslararası piyasalara dikkat edildiğinde başı çeken firmalar, Ar-Ge faaliyetleri sonucunda yenilikçi ürünler geliştirerek bunları piyasaya sunanlardır. Özellikle gelişmiş ülkelere bakıldığında Japonya, Amerika gibi Ar-Ge'sini çok geliştirmiş olan ülkelerin gelişmekte olan ülkelere kıyasla üst sıralarda olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu ülkeler teknolojiyi yakından takip etmelerinden dolayı tüm dünyanın kullandığı ve herkes tarafından kabul görmüş olan yenilikçi ürünler üretmektedirler. Bir ülkenin gelişmiş veya gelişmekte olan ülke sınıflandırmasından hangisine dahil olacağını Ar-Ge'ye ayrılan kaynaktan ölçebiliriz. Gelişmekte olan ülkelere baktığımızda gerek Ar-Ge faaliyetlerinin gerekse de bu faaliyetler sonucunda üretilen katma değerli malların miktarının çok düşük veya hiç olmadığını söylemek doğru olacaktır. Bu duruma yol açan en büyük nedenlerden biri ise nüfus artış hızının yüksek ve plansız bir şekilde artıyor olmasıdır. Ayrıca bu ülkelerde dolaylı vergilerin de çok yüksek olmasından dolayı, devlet genelde yenilikçi ürünü desteklemek yerine dışarıdan üzerine vergi koyarak ithal etmeyi daha karlı olarak düşünüp bu şekilde hareket etmektedir. Böylece gelişmekte olan teknolojik mal üretiminin gerisinde kalarak ekonomilerinin de reel olarak büyümesini sağlayamamaktadırlar (Doruk ve Söylemezoğlu, 2014, s.1-2).

1.3.2. Tarım Sektörünün Durumu

Gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran tarım sektörü daha aktif bir rol üstlenmektedir. Gelişmiş olan ülkelerde nüfusun aktif olarak rol üstlendiği ve geçimini sağladığı sektörler sanayi ve hizmet sektörüyken, gelişmekte olan ülkelerde bu durum farklılık taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörü ile daha fazla uğraşılıyor olması çevresel kaynakların bozulma durumunu ön plana çıkarmaktadır. Ülkeler açısından ekonomik büyümelerinin yüksek olması hem tarım sektörü hem de çevre açısından büyük önem taşımaktadır. Eğer bir ülkenin ekonomisi iyi seviyelerdeyse o zaman tarım sektöründe kullanacağı gerek aletler gerekse teknikler, ekonomisi daha kötü durumda olan ülkeye göre büyük farklılık gösterecektir. Bu sebeple gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelere göre tarımsal araziler daha az olsa bile tarımda makineleşme teknikleri ile geri alınan ürün miktarı ve kalitesi daha yüksek olmaktadır. Aynı zamanda çevreye verilen zarar ise daha azdır. Gelişmiş ülkeler sanayileşme sürecini tamamlamış ve tarımda makineleşmeye çoktan geçmişlerdir. Ancak aynı durum gelişmekte olan ülkeler için söz konusu

değildir. Çünkü gelişmekte olan ülkeler henüz tarımda sanayileşme sürecini tamamlayamadan doğrudan sanayileşmeye geçmeye çalıştıkları için tarım sektörlerinden istenilen verim alınamamaktadır (Karaer ve Gürlük, 2003, s.197-198).

1.3.3. Beşeri Sermayenin Yetersiz Olması

Beşeri sermaye kavramı emekle bağlantılı olan bir kavramdır. Bir malın üretilerek geliştirilmesi, pazarlanması gibi olaylar emek ile mümkün olmaktadır. Bunların yanı sıra teknolojinin başarılı bir şekilde uygulanarak yenilikçi ürün geliştirilmesi de Ar-Ge faaliyetlerini emek ile hayata geçirilmesiyle söz konusu olacaktır. Bu yüzden bir ülke için beşeri sermaye büyük önem taşımaktadır. Ülkedeki beşeri sermayenin gelişimi insana yapılan yatırım ile mümkün olacaktır. Burada insana yapılan yatırımdan kasıt ise tabi ki eğitimden geçmektedir. Eğer bir ülkenin okuma yazma oranı yüksek, modern ve yenilikçi bir eğitim sistemi uygulanıyor, sadece teoride değil aynı zamanda öğrencileri pratikte de geliştirici bir sistem oturtulmuşsa o zaman o ülkenin eğitimdeki başarı seviyesi yüksek olacaktır. Bu durum ileride kalifiye eleman yetişmesine imkan sağlayacaktır ve o kişiler tarafından gerçekleştirilen üretimler ülkenin ekonomik büyümesine doğrudan olumlu katkı yapacaktır (Tiryakioğlu, 2008, s.321-323). Beşeri sermayenin yüksek seviyelerde görüldüğü ülkeler eğitim seviyesinde başarılı konumda olan gelişmiş ülkeler iken, düşük seviyelerde görüldüğü ülkeler ise eğitim başarısında daha geri planda olan gelişmekte olan ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki plansız nüfus artışı var olan sorunun büyümesini sağlayacaktır.

1.3.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Nüfus Sorunu

1974 yılının Birleşmiş Milletler tarafından “Dünya Nüfus Yılı” ilan edilmesi özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük bir problem haline dönüştüğünü ve yakından takip edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Nüfus sorunu yeni bir sorun olarak karşımıza çıkmamaktadır. Geçmiş çağlarda da gerek önemli düşünürler gerekse önemli iktisatçılar tarafından nüfusla ilgili birçok görüş bildirilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artış oranlarına bakıldığında gelişmiş ülkelere göre yükseklik gösterdiği göze çarpmaktadır. Özellikle günümüze yakın olması itibariyle 1950-2000 yılları arası incelendiğinde Avrupa’daki nüfus artış oranı belirli seviyede sabit kalırken ve nüfus yaşlanırken, diğer bölgelerde yani gelişmekte olan

Ülkelerin olduğu yerlerde nüfus artışı sürekli olarak devam etmektedir. Oransal olarak bakıldığında dünyadaki ortalama nüfus artış hızı %2 civarındadır. Gelişmekte olan ülkeler değerlendirildiğinde ise bu ülkelerde nüfus artış hızı dünya nüfus artış hızının üstünde seyretmekte ve oran olarak %3.5 civarında yer almaktadır(Turanlı, 1977, s.100-101).

Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışının gelişmiş ülkelere göre de fazla olduğunu söylemek doğru olacaktır. Çünkü görüldüğü üzere gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artış hızının oranı dünyadaki nüfus artış hızı oranından bile yüksektir. Artış grafiğinin bu şekilde devam etmesi, gelişmekte olan ülkeleri çok zor durumlarla karşı karşıya bırakacağının sinyallerini vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde şu an için bile plansız nüfus artışının olumsuz etkileri büyük ölçüde hissedilmektedir. Nüfus artışının yüksek düzeyde olması çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.3.4.1. Sağlık Sektöründe Ortaya ıkan Sorunlar

lke nüfusundaki artış sağlık harcamalarında da artışa yol açmaktadır. Genellikle yaşlı nüfus olarak nitelendirebileceğimiz kesim gen nüfusa göre daha fazla sağlık hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Sağlık sektöründe; teknolojik yeniliklerin artması, kişi başına gelirin artması, alt yapının eskiye göre biraz daha düzelmesi olumlu etkiler ortaya çıkarmıştır. Bu olumlu etkinin en önemli sonucu ölüm sürelerinin uzamasıdır. Ölüm sürelerinin uzaması ile dünya genelinde yaşlı nüfus sayısı artmış ve ülkeler tarafından gerçekleştirilen sağlık harcamalarında da artışlar olmuştur. Günümüz itibariyle gelişmekte olan ülkelerde ortalama yaşam süresi 70 yaşı geçmiş iken bu süre gelişmiş ülkelerde 80 yaşı geçmektedir. Zaman içerisinde artan sağlık harcamalarının finanse edilebilmesi için ek kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde sağlık harcamalarının finansmanına ayrılan kaynak yetersiz durumdadır. Kamu sağlık harcamaları toplam kamu harcamaları içerisinde oldukça düşük bir yapıya sahip iken, gelişmiş ülkelerde bu durumun tersi görülmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş olan ülkelere göre sosyal güvenlik sistemindeki prim hasılatlarının düşük olması da finansmanı zor hale getirmektedir (Ener ve Yelkikalan, 2003, s.101-103).

Gelişmekte olan ülkeler bilindiği üzere sermaye birikimi açısından yetersiz kalmaktadır. Bu durum ise nüfus artışıyla beraber ihtiyaç duyulan sağlık harcamalarının yeteri anlamda sunulamamasına yol açmakta ve böylece ülkelerin kalkınması önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Çünkü bir ülke için ekonomik kalkınmanın iyi bir şekilde gelişim gösterebilmesi beşeri sermaye olarak nitelendirebileceğimiz nüfusun kaliteli bir sağlık hizmeti almasıyla mümkün hale gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelere sermaye yetersizliği nüfusun kaliteli bir sağlık hizmeti alması önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu ülkelere yaşayanların doğum kontrolü bilincinde olmadığı yüksektir. Bu durum ise nüfus artışının hızlı bir şekilde gelişim göstermesine yol açmakta ve yeni doğan çocuklar hem iyi derecede sağlık hizmeti alamamakta hem de kalkınamayan ekonominin getirmiş olduğu olumsuz durumlardan etkilenmektedir.

1.3.4.2. Sermaye Birikiminin Eksik Olması

Bir ülke için gelişip kalkınabilmenin olmazsa olmaz faktörleri arasında iç tasarruf, sermaye birikimi ve yatırımlar gelmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelere ekonominin büyüebilmesi için gerekli olan bu şartlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere nazaran sermaye birikimi yönünden yetersizdirler. Bir de bu ülkelere nüfus artış hızının gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olması eklenince sermaye birikiminin yeterli olması pek mümkün olmamaktadır. Geçmişten günümüze kadar bu olumsuz durumu ortadan kaldıramayan ve nüfus artışına da bir çözüm bulamayan gelişmekte olan ülkeler çözümü rakiplerinin desteğinde aramışlardır. Çünkü sermaye birikiminin ana kaynağı yatırımlar, yatırımların ana kaynağı ise tasarruflardır. Eğer sermaye birikimi kıtlığı çeken ülkeler dışarıdan ülkesine yabancı yatırımcı getirirse bu duruma çözüm bulabilecektir (Gedikli, 2011, s.99-100).

Yukarıda nitelendirilen bu zincirin oluşması gelişmekte olan ülkelere pek mümkün görülmemektedir. Bunun sebebi olarak 1945’li yıllardan sonra çok hızlı bir şekilde nüfusu artan ve hala artmaya devam eden gelişmekte olan ülkelerin tüketimlerinde meydana gelecek artmalar gösterilebilir. Tüketimlerin artması otomatik olarak tasarrufları azaltacak ve zincirde bozulma meydana gelecektir. Bunun sonucunda hem yatırımlar hem de sermaye birikimi olumsuz etkilenecektir.

1.3.4.3. Sanayileşmenin Yetersiz Oluşu

Endüstride bir gelişim yakalama geliştirmekte olan ülkeler açısından çok önem taşımaktadır. Ancak geliştirmekte olan ülkelerde sermaye birikimindeki yetersizlikten dolayı endüstrileşme hareketleri pek gelişim gösterememektedir. Bir ülke için sanayileşmenin gelişebilmesinin en önemli kaynağı teknolojik gelişmelerdir. Burada da şöyle bir çelişki bulunmaktadır ki, bir ülkenin teknolojik gelişmeden yeteri kadar iyi yararlanabilmesi de iyi bir sermaye birikimine dayanmaktadır. Bu durumda geliştirmekte olan ülkelerin önünde büyük bir handikap yaratmaktadır. İşte bu yüzden geliştirmekte olan ülkeler hem hızlı nüfus artışına sahip olmalarından ötürü hem de sermaye birikimlerinin yetersiz olmasından ötürü katma değeri yüksek olan üretimlerde bulunamamaktadır. Günümüz dünyasına bakıldığında emek ve ona bağlı ortaya çıkan iş gücü, teknolojik gelişme ve sermaye birikimi gibi unsurlar ekonomik büyüme ve kalkınmanın belirleyicileri haline gelmiştir. Bir ülke için iş gücünün tam istihdam düzeyine erişirilip optimum seviyeyi yakalaması özellikle geliştirmekte olan ülkeler için sahip oldukları ekonomik ve fiziki kaynakları en iyi şekilde kullanmasına imkan verecek ve bu durumda ülke ekonomisinin sürdürülebilir bir şekilde hem büyüyüp hem de kalkınmasını sağlayacaktır (Bayat, 2010, s.55-56).

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN EKONOMİK YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI

Bu bölümde dünya üzerindeki bazı ülke örnekleri ele alınacak, bu ülkelerin öncelikli olarak izlemiş olduğu nüfus politikalarına değinilecek ve sonrasında demografik değişimlerin başlıca sorunları olarak tanımlayabileceğimiz nüfus yaşlanması ve doğurganlık oranlarındaki değişikliğin ekonomik yapıya olan yansımaları ayrıntılı bir şekilde incelenip, yorumlanacaktır.

2.1. Fransa

Bilindiği üzere demografik değişimlerin olumsuz etkilerinden ilk olarak ve yüksek derecede olumsuz bir şekilde etkilenmiş olanlar Avrupa ülkeleridir. Demografik değişimlerin en temel iki sorunu doğurganlık hızının düşmesi ve yaşlanmadır. Ancak Avrupa ülkeleri arasında bulunan Fransa birlik içerisindeki ülkelere nazaran en doğurgan ülke konumundadır. Bu sebepten ötürü seçilmiş ülke kategorisinde Fransa ele alınıp, öncelikli olarak demografik değişimlere yönelik uygulanan nüfus politikaları incelendikten sonra değişimlerin ekonomik yapıya olan yansımaları değerlendirilecektir.

2.1.1. Fransa Nüfus Politikaları

Demografik değişim noktasında çağımızın en büyük sorunları doğurganlık oranlarının giderek azalması ve yaşlılıktır. Bu sorunlar sadece görünür de kalmayıp gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan da ülkelerin üzerinde büyük olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ülkeler tarafından buna çözüm bulabilmek adına nüfus politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. Bunlardan biri nüfusunun giderek yaşlandığını fark ederek nüfus artırıcı politika uygulamaya başlayan Fransa'dır.

Fransa gelişmiş ülke kategorisinde değerlendirebileceğimiz ülkelerden birisidir. Nüfusu giderek yaşlanan bu Avrupa ülkesi gerekli finansmanını elinde var

olan ekonomik gücünden faydalanarak sağlamaktadır. Ancak bu durum zaman içerisinde ülke için oldukça olumsuz etkiler yaratacak ve ülke güçlü ekonomisini koruyabilmesi için genç nüfusa ihtiyaç duyacaktır. Fransa'nın başvurmuş olduğu politika pronatalist olarak isimlendirilen nüfusu artırıcı politikalar. Bu politikaların başarı gösterebilmesi için reklam ve teşvik edici uygulamalardan yararlanılmıştır. Çalışan aile bireylerinin çocuk yapmaktan kaçınmalarını önlemek adına teşvik edici bazı uygulamalara gidilmiştir. Örneğin çocuğu olan ve aynı zamanda çalışan annelere yönelik 4 ay süreyle ücretli izine ayrılabilme hakkı getirilmiştir. Nüfusun artırılması için ailelere yönelik destek kampanyaları yapılmıştır. Bunlardan biri, çocuk sayısının artırılması ile ailelere araba sahibi olabilme konusunda büyük destekler getirilmesidir. Fransa'da sadece ailelere yönelik kampanyalara gidilmemiş, aynı zamanda çocuklar için de çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. O uygulamalardan en belirginini, çocuklar için sağlanan eğitim masraflarını karşılamaya yönelik olan yardımlardır. Yapılan bu yardımlar tek seferlik olmayıp çocukların üniversite eğitiminin sonuna kadar devam etmektedir ve maddi yardımlar ailenin sahip olduğu çocuk sayısının artmasıyla birlikte dengeli olarak artış göstermektedir. Fransa toplumu için beklenen ortalama yaşam süresi 82'dir. Nüfus artış hızı her geçen gün düşüklük gösteren Fransa'da 2030 yılına geldiğinde artış hızının yanı sıra toplam nüfusta da azalma eğilimi başlayacaktır. Bu ciddi durumun farkında olan ülke, nüfusu artırıcı politikalara önem vermektedir. 2013 yılında yapılan demografik değişim araştırmasına göre Fransa ve İrlanda Avrupa Birliği üyeleri içerisinde en doğurgan iki ülke olarak belirlenmiştir. Durumun ciddiyetini aslında buradan da anlamak doğru olacaktır. Avrupa Birliği üyeleri arasında Fransa'nın hala en doğurgan ülke konumunda gözükmekle beraber ileride karşılaşılabileceği bu sıkıntı ülkeyi karamsar hale sürükleyerek acil müdahalede bulunmaya zorlamaktadır. Fransa tarafından uygulanan bir başka nüfusu artırıcı politika ise göç olayıdır. Fransa göç uygulamasında katı olmamakla birlikte destekleyici hareketlerde de bulunmaktadır. 2008 yılında yapılan bir araştırmada ülke de yaklaşık 11.8 milyon civarında göçmen olduğu belirlenmiştir. Ancak bu durum gerek Fransa gerekse başka ülkeler için sadece anlık bir çözüm olacaktır. Çünkü göç olayının gerçekleşmesi kısa vadede reel olmayan bir anlamda nüfusu artıracak ama doğurganlık oranına gerçekçi bir şekilde etkisi olmayacak ve ülkenin nüfusu katlanarak yaşlanmaya devam edecektir. Fransa için yaşanan nüfusun ileride oluşturabileceği olumsuz etkiyi önleyici uygulama,

emeklilik yaşının yükseltilerek yaşlı olarak nitelendirilen kesimin çalışmaya devam ettirilmesidir (Demir, 2016, s.54-57).

Fransa’da nüfusun yaşlanmaya başlaması ve doğurganlık oranlarının düşmesi ekonomik yapı üzerinde olumsuz etkiler yaratacaktır. Bunların başında 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusta meydana gelecek değişim gösterilebilir. 2000 yılı itibariyle Fransa’daki çalışma çağı nüfusu %65.2’dir. 2050 yılına gelince ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte oranın %56.7’ye düşmesi beklenmektedir. Bu oran neredeyse AB’deki ortalama çalışma çağı nüfus oranıyla aynıdır. Çalışma çağındaki nüfusun bu denli değişiklik göstermesi ülkeyi üretim, sosyal güvenlik sistemindeki bozulmalar, ekonominin büyümesi açısından olumsuz duruma sürükleyecektir (Aykaç ve Yertüm, 2017, s.176).

2.1.2. Demografik Değişimlerin Fransa’nın Ekonomik Yapısına Yansımaları

Bu noktada Fransa için 2004-2050 yıllarındaki doğurganlık oranlarındaki değişim ve nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak sağlık sistemini kapsayan farmasötik harcamalarda meydana gelebilecek değişimlerin analizi yapılacaktır.

Farmasötik;¹ kimya, eczacılık ve ilaç gibi alanlarda kullanılan ilgili bir terim olup, köken olarak Latince’den gelmektedir. Ayrıca eczacılık alanında sık bir biçimde kullanılır (Milliyet, 2021).

Fransa’da demografik değişimlerin ilaç harcamaları üzerinde göstermiş olduğu etkilerine yönelik değerlendirmeler sayısal olarak verilip yorumlanacaktır. Ülkede 2004 ve 2050 yılları arası ilaç harcamalarına yönelik artış %24 civarındadır. Bu değer, yıl bazına vurulduğunda yıllık %0.5 civarında ülkede yaşlanmadan dolayı sağlığa yönelik yapılan ilaç maliyetinde bir artış olduğunu göstermektedir. Toplumun yaşlanmasıyla beraber diğer sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de maliyetin arttığını ve bu maliyetinde gençlerden yaşlılara doğru yöneldiğini söylemek doğru olacaktır. Fransa için 2004 yılında 0-9 yaş grubu aralığındaki kesim için harcanan farmasötik harcamalar kişi başına 25,58 euro civarında iken 60-69 yaş arasındaki yaşlı olarak ifade edebilecek kesim için yapılan farmasötik harcama miktarı ise 94,14

¹Kimya, eczacılık ve ilaç gibi alanlarda kullanılan ilgili bir terim olup, köken olarak Latince’den gelmektedir.

eurodur. 2050 yılına gelindiğinde bu değerlerin değişmesi beklenmektedir. Çünkü diğer ülkelerde olduğu gibi Fransa'da da meydana gelen demografik değişimler ile birlikte birçok sektörde farklılaşmalar oluşacaktır. Bu sebeple 2050 yılında farmasötik harcamaların 0-9 yaş grubu aralığındaki kişiler için azalma eğilimi göstererek 24,41 euro civarına gerilemesi beklenirken, 60-69 yaş arasındaki grup için artma eğilimi göstererek 113,53 euro seviyelerine yükselmesi öngörülmektedir. Sağlık alanında yapılan harcamalarda bir artışın beklenmesi, gerek genç kesim için gerekse yaşlı kesim içinde olasıdır. Ancak yıllar içerisinde sağlık sektörü üzerinde bir artış meydana gelmesine rağmen bu iki grubun ortaya çıkacak artıştan eşit bir şekilde faydalanması pek olası değildir. 0-9 yaş arasındaki grubun 2004 yılında farmasötik harcamalardan yararlanma oranı %12.15'dir. Bu oran 2050 yılına gelindiğinde harcamalarda artış olmasına rağmen %11.60 seviyelerine gerilemektedir. Yani bu yaş grubundaki kişilerin sağlık alanında yapılan harcamalardan yararlanma yüzdesi düşüklük gösterecektir. Yaşlı kesim için ise bu durum farklılık göstermektedir. 2004 yılında 60-69 yaş grubu aralığının farmasötik harcamalardan faydalanma oranı %8.68'dir. 2050 yılında ise bu oran sağlık alanında meydana gelen artışla beraber %10.47'ye yükselecektir. Buradan çıkarılacak sonuca göre nüfusun yaşlanmasıyla beraber genç ve yaşlı kesim için farmasötik harcamalar artacak ama bu harcamalardan yararlanma yüzdesindeki fazlalık genç kesimden yaşlı kesime doğru bir geçiş sergileyecektir. Sağlık alanında meydana gelecek harcamaların artış göstermesi mali açıdan ülkeyi zor duruma sürükleyecek gibi gözükse de ilaç pazarı açısından olumlu bir gelişme göstermesi beklenmektedir. Çünkü yıllar itibariyle ilaç harcamalarındaki artış ilaç endüstrisinde var olan kurum ve kuruluşların üretimlerini ve gelirlerini artırmalarına neden olacaktır. Buna karşılık nüfusun giderek yaşlanması ve sağlıktaki harcamalarda ortaya çıkacak değişiklikler; devlet açısından kamusal harcamaların artması, yaşlı nüfusun artış göstermesinden dolayı emeklilik sisteminde meydana gelebilecek bozulmalar, gençlerin sağlık sisteminden yeteri kadar iyi şekilde faydalanamaması gibi sorunları gün yüzüne çıkaracaktır (Boecking vd., 2012, s.2-5).

Fransa için yapılan bir diğer araştırmada ise ülkenin zaman içerisinde demografik değişim hareketleriyle beraber etkisini gösteren yaşlanma ve doğurganlık oranlarındaki değişme unsurlarının yatırım, tasarruf ve gelişen konut fiyatları üzerindeki etkilerinin analizi yapılmaktadır.

İnsanlar çalışmaya başlamalarından itibaren genellikle tasarruf yaparlar ve bu tasarruflarını emeklilik yıllarını rahat geçirmek istedikleri için gayrimenkul alımı gibi yatırımlara dönüştürürler. Ancak karşımıza çıkan demografik değişimler bu tasarruf ve yatırım dengesinde her zaman aynı sonuçlarla karşılaşmamıza yol açmaz. Nüfusta meydana gelen değişmelerin tasarruf yatırım dengesi gibi ekonomik yapı üzerinde yarattığı etkiler birçok araştırmacı-yazar tarafından araştırmaya tabi tutulmuştur. Genellikle yapılan araştırmalarda nüfusun artış veya azalış göstermesiyle beraber konut talebi ve buna bağlı olarak fiyatlarının nasıl etkileneceği sorusuna cevap aranmıştır. Bireylerin tasarruf veya yatırıma yönelmesi onların kişisel mesleki ihtiyaçları, bütçeleri gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere gençler emekliliklerini rahat geçirebilmek için çalışırken, yaşlılara göre daha cesur ve korkusuz bir şekilde risk alıp ellerindeki tasarruflarını yatırıma dönüştürmek isterler. Bu durumu yerine getirebilmek adına da gerekirse borçlanmaktan da kaçınmazlar. Ancak bu durum yaşlılarda aynı şekilde ilerlememektedir. Yaşlı insanlar genç insanlara göre kendilerinin belirli bir seviyeye geldiklerini düşünüp ve onlara oranla daha tamahkar oldukları için ellerindeki tasarrufları yatırıma dönmekten kaçınıp, tasarruflarına biraz daha tasarruf katma eğilimi gösterirler. İşte genç ve yaşlı kesimin tasarruf ve yatırıma yönelik sergilemiş oldukları davranışlar konut fiyatlarının hem talebini hem de fiyat dengesini belirleme açısından çok önemlidir. Demografik değişimlerin konut fiyatları üzerindeki etkileri incelenirken araştırmada hem nüfusta meydana gelen artış hem de nüfusun özelliğinde meydana gelen değişimlerin yaratmış olduğu etkiler ele alınarak yorumlanmıştır. Yapılan analizde Fransa’da nüfusta meydana gelen artış yani doğurganlık seviyesinin düşük seviyede olsa bile artış göstermesi, konut fiyatlarının artmasına yol açarken; doğurganlık oranlarının artmasına rağmen nüfusun giderek yaşlı bir yapıya dönüşmesi de konut fiyatlarının düşmesine yol açmaktadır. Burada çelişkili bir durum söz konusudur. Ancak Fransa’nın demografik değişimlerden olumsuz etkilendiği bir gerçektir. Ülkede nüfusun giderek yaşlı bir yapıya dönüştüğü ve ileriki tarihlerde ise yaşlı kesimin etkisinin yüksek miktarda hissedileceği bilinmektedir. Buna bağlı olarak yaşlıların gençlere oranla tasarruf yapma isteğinin fazla olup, yatırımdan kaçmaları doğrudan konut alımlarındaki talebi düşürecektir ve talebi düşen konut piyasasında da fiyatlar azalacaktır. Fransa için geçerli olmak üzere konut piyasalarına olumlu bir şekilde etki yapan kesim genellikle 45-60 yaş aralığındaki orta yaş olarak nitelendirebileceğimiz gruptur. Bu yaş grubundaki

kişilerin tasarruflarını yatırımlara dönüştürme isteği 60 yaş ve üzeri gruba göre oldukça yüksektir. Buna bağlı olarak bu yaş grubundakiler konut piyasalarında alıcı statüsünde yer alırken 60 yaş ve üzeri yaşlı kesim ise satıcı statüsünde yer almakta ve yaşlı grubunda bulunan insanlar konut piyasalarına olumsuz etki yaratmaktadırlar. Fransa nüfusunun giderek yaşlanıyor olması ve doğurganlık hızının azalması ülkede zamanla 60 yaş üzerindeki insanların sayısının artmasına yol açacaktır. Bu durum da şu an da olduğu gibi Fransa’da konut piyasasını olumsuz etkileyerek, bu pazardaki satıcıların sayısını artırarak konut alımlarının düşmesine açacaktır (Essafi ve Simon, 2015, s.109-122).

Yukarıda bahsedilen durumlardan yola çıkarak Fransa’yı demografik değişimlerin etkilerinden dolayı pek çok olumsuz durum beklemektedir. Zamanla ülkede gerek sağlık harcamalarında, gerek tasarruf ve yatırım gibi ekonomik yapıyı etkileyecek faktörlerde bozulmalar meydana gelecek ve ülke ekonomisi olumsuz etkilenecektir. Bu duruma ilişkin diğer ülkelerde olmak üzere Fransa’nın da acil ve istikrarlı bir şekilde nüfus politikası uygulaması gerekmektedir.

2.2. Çin

Demografik değişimlerin etkisini göstermeye devam ettiği bir diğer seçilmiş ülke ise Çin’dir. Çin bilindiği üzere dünyanın en kalabalık nüfusuna sahiptir. Bu özelliği taşıyan Çin, buna bağlı olarak gelişen dünyanın en fazla yaşlı nüfusunun olduğu ülke özelliğini de taşımaktadır. Bu önemli iki sebepten ötürü de Çin’deki nüfus politikaları incelenip, demografik değişimlerin ekonomik yapıya yansımaları değerlendirilmiştir.

2.2.1. Çin Nüfus Politikaları

Çin Halk Cumhuriyeti dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip ülkesidir. Bu ülkenin uygulamış olduğu nüfus politikaları ise gerek ülke çapında gerekse dünya çapında etki yaratmıştır. Yaklaşık olarak 9.5 milyon km karelik kaplamış olduğu alan ile dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olmasının yanı sıra, dünya ülkeleri arasında da en büyük yüzölçümüne sahiptir. Ülkenin resmi adı 1949 yılında komünist partinin iktidara gelmesiyle birlikte Çin yerine Çin Halk Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Ayrıca komünist partinin yönetime gelmesiyle birlikte de nüfus politikalarına önem

verilmiş ve uygulamaya konulmuştur. İlk olarak uygulanan nüfus politikaları etkisini 1949-1976 yıllarında göstermiştir. O yıllarda dünya genelinde geçerli olarak gösterilebilecek nüfus politikası, nüfusun sayısal miktarını yükseltmiştir. Çin’de diğer ülkeler gibi bu politikayı o yıllarda benimseyerek uygulamıştır. Buna bağlı olarak devlet tarafından ülke genelinde geçerli olmak üzere fazla çocuk yapılması teşvik edilmiş ve sonuçta nüfus hızla artmıştır. 1960’lı yıllara gelindiğinde dünyada gerçekleşen nüfus patlaması Çin’de uygulanan politika ile birlikte etkisini şiddetli bir şekilde göstererek, 1963 yılında tam olarak 33.5 milyon bebek doğmasına neden olmuştur. Ayrıca Çin nüfusu 3 yılda 90 milyon kişi artmıştır. O yıllarda uygulanan nüfus politikaları ile birlikte ülkenin nüfus artış hızı %30 seviyelerine çıkmıştır. Politika uygulanmaya başlandığı yıllarda 560 milyon civarında olduğu tahmin edilen ülke nüfusu 1976 yılına gelindiğinde 950 milyona kadar yükselmiştir. 1976 yılında Çin’in kurucusu olarak kabul edilen Mao Zedung’un ölümüyle beraber uygulanan nüfus politikalarında da değişikliğe gidilmiştir. Yeni yönetim artan nüfusun oluşturabileceği olumsuz etkilerin farkına vararak, Mao döneminde uygulanan nüfus politikasının tam tersini benimseyerek nüfusu azaltıcı uygulamalara gitmeye karar vermiştir. Buna bağlı olarak evli çiftleri tek çocuk sahibi olma konusunda ikna etmeye yönelik politikalar izlenmiştir. Başlarda fikir aşamasında kalan bu uygulamadan istenilen sonuç alınamamış ve Çin Halk Cumhuriyeti’nin nüfusu 1982 yılında 1 milyarı geçmiştir. Nüfusun kısa zamanda çok yüksek seviyelere ulaşmasıyla birlikte tek çocuk politikası uygulamasında kesin olarak hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu politikanın kesin uygulanıp sonuç alınabilmesi için ağır yaptırımlar getirilmiştir. Birden fazla çocuğa sahip olan ve bu politikaya uymayan çiftler için, eşlerden birinin kısırlaştırılması, ikinci ve daha fazla çocuğa sahip olanların para veya hapis cezasına maruz bırakılması gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Getirilen bu yaptırımlar etkisini göstermiş ve 1980’li yıllarda %20’lerde olan nüfus artış hızı, 1985 yılına gelindiğinde azalarak %14 seviyelerine kadar düşmüştür. Hayata geçirilen tek çocuk politikası kırsal bölgedeki halk tarafından olumlu şekilde karşılanmamıştır. Kırsal kesimde yaşayan halkın geçim kaynağı tarımdır, tarımda çalışabilmesi için ihtiyaç duyulan erkek çocukta da uygulanan nüfus politikası ile birlikte azalmaya gidilmiştir. Kırsal alandaki insanların tepkisiyle karşılaşan Çin devleti 1990’lı yıllara doğru yaklaşılmca uygulamış oldukları tek çocuk politikasını kırsal alanda geçerli olmak üzere gevşetme kararı almıştır. Oradaki halk için farklı bir nüfus politikası benimsenmiştir. Benimsenen

nüfus politikasına göre, ilk çocuğun kız olması halinde dört yıl sonra ikinci çocuğun yapılmasına karar verilmiştir. 1990'lı yılların ortalarına doğru ülkenin ekonomik şartları olumlu şekilde artış göstermeye başlamış ve refah seviyesinin de yükselmesiyle birlikte nüfus artış hızı gerileme yönünde seyir etmiştir. 1995 yılında %11'e kadar düşen nüfus artış hızı, 2005'te %6'ya, 2015'te ise %4.5'e kadar gerilemiş ve 2015 yılında ülkenin nüfusu 1 milyar 367 milyon olmuştur. Çin'de görüldüğü üzere nüfus artış hızı giderek yavaşlamış ve yavaşlamaya devam etmektedir. Ülkede uygulanan nüfus politikasının bu şekilde devam etmesi durumunda dünyanın en kalabalık ülkesinin Çin'i geçerek Hindistan olması beklenmektedir (Dünya Atlası, 2017).

Çin Halk Cumhuriyeti için uygulanmış olan en belirgin nüfus politikası tek çocuk uygulamasıdır. Bu politika ülkede yaklaşık 30 yıl uygulanmış ve 2016 yılına gelindiğinde de politika terk edilerek çiftlerin ikinci çocuk sahibi olması yönünde izin verilmiştir. Tek çocuk politikasının terk edilme sebebi olarak ülkedeki nüfus artış hızının oldukça düşmesi ve nüfusun giderek yaşlanmaya başlaması en büyük etken olarak gösterilmektedir. Ancak çiftler için ikinci çocuğa izin verilmesi de doğum artış oranını istenilen seviyede artıramamış hatta yenidoğan sayısında azalma devam etmiştir. Çin için açıklanan istatistiklere göre, 2018'de 15 milyon 230 bin yenidoğan dünyaya gelirken 9 milyon 930 bin kişi ise vefat etmiştir. 2018 yılında yenidoğan bebek sayısı tek çocuk politikası terk edilmesine rağmen 2017'ye göre 2 milyon azalmış ve doğum artış oranı binde 12.43'ten binde 10.94'e gerilemiştir. Ülkede uygulanan iki çocuk politikasına izin verilmesiyle istenilen nüfus artış oranını yakalanamamasının nedeni olarak; artan yaşam maliyetleri, ülkede düşük gelirli yaşayan insan sayısının fazla olması, tek çocuk politikasının uzun yıllardan itibaren uygulanmasından dolayı uygulanan politikanın halk tarafından benimsenmemesi sayılabilir. Ülkede uygulanan nüfus politikaları ilk dönemlerde etkisini göstermiş olsa da şu an için başarı yakalanamamıştır. Nüfus politikasında başarı yakalanamaması ile birlikte olumsuz durumlar da meydana gelmeye başlamaktadır. Demografik değişimin yol açtığı etkiler olan doğum oranındaki düşüklük ve yaşlı sayısının artış göstermesi Çin'de görülmektedir. Ülkede 2012 yılında 937 milyon civarında olan çalışabilir nüfus oranı, 2018 yılına gelindiğinde 40 milyon azalarak 897 milyona gerilemiştir. Bunun yanı sıra ülkede yine 2012 yılında 194 milyon olan 60 yaş üstü yaşlı nüfus sayısı, 2018 yılında 249 milyona

kadar yükselmiştir. Yaşlı sayısı da 2012-2018 arası dönemde 55 milyon artmıştır. Yaşlı nüfus oranının toplam nüfusa göre oranlamasına bakıldığında bu oranının %17.9 civarında olduğu görülmektedir. Buna göre ülkedeki her 5-6 kişiden birinin 60 yaş üstü yani yaşlı olduğu anlamı çıkmaktadır. Ayrıca ülkedeki çalışan nüfus sayısının giderek azalması hem çalışma şartlarını zorlaştırmakta hem de yaşlanan nüfusun yol açmış olduğu maliyetlerin çalışan nüfusun sırtına yüklemektedir. Bu durum Çin'i çok büyük bir çıkmaza sürüklemektedir. Çünkü Çin Halk Cumhuriyeti dünyadaki en kalabalık yaşlı nüfusa sahip ülkedir. Doğurganlık hızının düşük seviyelerde kalması ve yaşlı sayısının giderek artış göstermesi devleti zor duruma sürükleyerek, sosyal güvenlik harcamalarının yükselmesine yol açacaktır. Nüfus artış oranının düşük seviyelerde kalması Çin gibi bir ülkenin sadece yaşlanmasına yol açmakla kalmayıp aynı zamanda ülkenin toplam nüfus sayısının da azalmasına neden olacaktır. Yapılan araştırmalara göre 2029'da Çin'in toplam nüfusunun 1 milyar 442 milyona, 2030'da ise 1 milyar 450 milyona ulaşması ve bu tarihten sonra da nüfusun giderek azalması beklenmektedir. Beklenen tahmini sayılar 2050 yılında 1 milyar 364 milyon, 2065'te ise 1 milyar 248 milyondur. Ayrıca yaşlı sayısının da artış göstererek 2030 yılında ülke nüfusunun %25'ini oluşturması beklenmektedir. Bu da yaklaşık olarak nüfusun 362 milyonunun yaşlı kişilerden oluşması anlamına gelmektedir. İki çocuk politikasından da istediği sonucu alamayan Çin hükümeti, 2018 yılı itibariyle evlilik, boşanma ile çiftlerin iki çocuk edinme haklarını sınırlayan aile planlamasına yönelik tüm içeriklerin kaldırılarak serbestliğin getirileceği bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu şekilde de bir serbestlik tanınarak halkın sınırlamalardan uzak tutulduğunun etkisi yaygınlaştırılıp, nüfus artışının artırılması amaçlanmaktadır (Kabakcı, 2019).

2.2.2. Demografik Değişimlerin Çin'in Ekonomik Yapısına Yansımaları

Çin'de uygulanan tek çocuk politikası makroekonomik açıdan çeşitli etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan ilki, tek çocuk politikasının uygulanması beşeri sermayenin yani halkın sermaye birikimini artırmış ve buna bağlı olarak kişi başına düşen üretimde de bir yükseliş görülmüştür. Bir diğer etki ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin sosyal güvenlik sisteminde oluşturacağı olumsuz etkilerdir. Çünkü tek çocuk politikasına geçilmesiyle birlikte, doğum oranları azalmış ve buna bağlı olarak nüfusun yaşlanması devleti daha fazla sosyal güvenlik harcaması

yapmaya yöneltmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarının artmasının yanı sıra sermaye birikimi de aynı şekilde artış göstermiştir. Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte artan sosyal güvenlik harcamaları Çin için olumsuz bir ekonomik etki yaratmış olsa da, sermaye birikiminin artması da çocukların eğitime daha fazla yatırım yapılmasına neden olmuş ve ekonomik olarak olumlu bir etki gözlenmiştir. Çünkü eğitim, sağlık gibi harcamalar literatürde kalkınma carileri sınıfında olan harcamalar olduğu için, bir ülke ekonomisinin gelişmesi için doğrudan olumlu bir etki yapmaktadır. Bunlardan farklı olarak eğitim konusunda, tek çocuk politikası ile birlikte doğum oranlarındaki azalma çocuklara yönelik yapılan bakım harcamalarının düşmesine yol açmış ve doğrudan ailelerin çocukların eğitimi için yapılan harcamaları artırmasına imkan vermiştir (Şakar, 2017, s.84-85).

Çizelge 2.1.Okula devam süresi (Yıl)

	Ortalama Yaşam Beklentisi	Beklenen Okula Devam Süresi (Yıl)	Ortalama Okula Devam Süresi (Yıl)
1980	67	8.4	3.7
1985	68.3	8	4.3
1990	69.4	8.9	4.9
1995	70.4	9.2	5.7
2000	71.2	9.5	6.6
2005	72.1	10.5	7.1
2010	73.2	11.7	7.5
2011	73.5	11.7	7.5
2012	73.7	11.7	7.5

Kaynak:(Şakar, 2017, s.85).

1986 yılından itibaren günümüze kadar Çin için geçerli olan zorunlu eğitim süresi 9 yıldır. 9 yıllık zorunlu eğitimin 6 yılı başlangıç eğitiminden oluşmaktayken, geri kalan 3 yılı ise ortaokul eğitiminden oluşmaktadır. Tek çocuk politikasının uygulanması eğitim süresinde de etkisini göstermiştir. Çizelgeden görüleceği üzere 1980-2012 yılları arasında okula devam süresi 3.8 oranında bir artış göstererek 7.5 yıla kadar yükselmiştir. Uygulanan tek çocuk politikası Çin’de eğitime yönelik yapılan yatırımları önemli ölçüde artırmış ve ülkenin eğitimden olumlu bir şekilde geri dönüş almasını sağlayarak ekonomik büyüme ve kalkınmanın gelişmesine olanak sunmuştur.

Çin’in 1963-2003 yılları arasında uygulamış olduğu tek çocuk politikası ve demografik değişimlerin ekonomik yapı üzerinde göstermiş olduğu etkiler ise

aşağıdaki gibidir. Kişi başına düşen yıllık ortalama reel GSYH büyüme oranı bu yıllar arasında %7.24 olarak ölçülmüştür. Çalışma çağındaki nüfus ile toplam nüfus arasındaki ortalama büyüme farkı ise %0.56'dır. Tek çocuk politikasının uygulanmış olduğu yıllarda bağımlı nüfus olarak tabir edilen çocuk bağımlılığına bağlı olarak ortaya çıkan ortalama büyüme oranı %-1.87'dir. Yaşlı nüfus bağımlılığına bağlı olarak gelişen ortalama büyüme oranı ise %0.54 olarak ölçülmüştür. Verilen bu oranların hepsi o yıllar arasında gelişen demografik değişimin geçmiş ekonomiye katkısı olarak nitelendirilmiştir. Tek çocuk politikasının uygulandığı o yıllarda Çin ekonomisindeki çocuk bağımlılığına bağlı olarak gelişen ortalama büyüme oranındaki düşüklük kişi başına düşen GSYH'nın artış göstermesine olanak sağlamıştır. O yıllarda çocuk bağımlılığına azalmanın var olması doğrudan bağımlı nüfus oranını da azaltıp, bağımlı olmayan yani çalışan nüfus oranını çoğaltmıştır. Çünkü ülke de uygulanan tek çocuk politikası doğum oranlarında düşüş meydana getirmiş buna karşın çalışma çağındaki nüfus sayısı artarak iş hayatında daha uzun süre yer almalarına neden olmuştur. Bu durum da Çin ekonomisinin büyümesine imkan sağlamıştır. Bunun yanı sıra yaşlı bağımlılık oranının pozitif değerde çıkması sosyal güvenlik harcamalarını artırdığından ekonomi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilgili yıllar itibariyle gerçekleşen demografik değişimlere bağlı olarak büyüme oranı ortalama %3.35 olarak ölçülmüştür. Kısacası 1963-2003 yılları aralığında ülkede gerçekleşen demografik değişimler genel itibariyle olumlu etkiler göstererek Çin ekonomisinin büyüüp gelişmesine sebep olmuştur (Choudhry ve Elhorst, 2010, s.231).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde toplam doğurganlık hızı azalmış ve buna bağlı olarak gelişen, diğer ülkeler için de büyük bir demografik problem olan yaşlılık sorunu ortaya çıkmıştır. Literatürde 65 yaş üstündeki kişiler bağımlı nüfusu oluşturmaktadır. Bağımlı nüfusu oluşturanlar her ülkede geçerli olmamak üzere, emekliye ayrılan ve arz yerine talebi güçlendirici etki yaratacak bir grubu oluşturmaktadır. Bu grup genelde iş gücüne katılma eğilimi göstermediği için bağımlı olmayan yani çalışan nüfus üzerinde ekonomik anlamda bir baskı yaratmaktadır.

Çin açısından 60 yaş üzerindeki yaşlı nüfus olarak nitelendirebileceğimiz grubun iş gücüne katılım eğilimleri ele alındığında alışılmışın dışında bir durum

karşımıza çıkmaktadır. 2010 yılında Çin’de 60 yaş üzerindekiilerin toplam nüfusa oranla iş gücü oranı %14.8’dir. Bu sayı 2020 yılına gelindiğinde %18.4’e ulaşmıştır. 2030 yılında ise yaşlı nüfusun iş gücü oranının %21.2’ye ulaşması beklenmektedir. 2010-2030 yılları arası Çin Halk Cumhuriyeti’nde yaşayan yaşlı kişilerin iş gücüne katılım oranındaki artışları %10’un üzerine çıkmamıştır. Ancak şunu belirtmek doğru olacaktır, ülkede doğurganlığın düşmesi ile birlikte nüfus yaşlansa da yaşlılar tarafından iş gücü oranları gerileme göstermemektedir. Bu durum da Çin’de yaşlı nüfusun büyük bir kısmının emekliye ayrılmış olsa dahi tamamen bağımlı nüfusu oluşturmayıp, çalışmaya devam etmiş olduğunu göstermektedir. Böylece Çin ekonomisi için ileride oluşabilecek demografik değişimin etkileri korkutucu bir şekilde olumsuz etki yaratmayacaktır. Çin için geçerli olan nokta 2015 yılında toplam iş gücünde meydana gelen azalmadır. Ancak iş gücü bu yıldan itibaren gerileme göstermesine rağmen hala toplam nüfusun üzerinde seyretmektedir. Bu durumun oluşmasında en büyük etken ise yaşlı nüfusun ülkede çalışmaya devam etmesi ve her geçen yıl bu durumun artış göstermesidir. Buna bağlı olarak ise ülkede bağımlı nüfus oranı, yaşlı sayısının artış göstermesine rağmen düşüklüğünü korumaya devam etmektedir. Doğrudan ekonomik yapıyla alakalı olan bu olay örgüsü Çin’in ekonomisi açısından olumlu bir göstergedir. Çin için geçerli olan olumlu iş gücü oranı günümüzde olumlu etkisini gösterse de, bu durum 2020 sonrasında toplam nüfusa oranla azaltıcı bir etki oluşturacak ve ülke ekonomisi için olumsuz etki söz konusu olacaktır. Bunun nedeni; yaşlı nüfusun günümüzdekinden daha hızlı bir şekilde artış göstermesi ve doğurganlık hızının da azalmasıdır. Çin’de kişi başına düşen GSMH oranına bakıldığında, 1995-2035 yılları arasındaki en iyi durumu 2005 yılı gösterilmektedir. Ancak bu oran 2005 yılı sonrasında ülkede artık tek çocuk politikasının etkili olmaması ile birlikte de gerilemeye başlamıştır. 2015 yılına gelindiğinde de demografik değişimlerin tam anlamıyla etkisini göstermeye başlamasıyla beraber ekonomik yapıda olumsuzluk ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum da kişi başına GSMH oranının daha da düşmesine yol açmıştır. Çin için günümüzde düşük seviyelerde seyreden bu oranın, 2025 yılı itibariyle tekrar yükselişe geçmesi beklenmektedir. Çin hükümeti bu yükselişi ülke nüfusunun yaşlanmasını bir kalkan olarak kullanıp yüksek tasarrufa giderek ve bunun yanı sıra da yabancı kaynakların varlık birikiminden yararlanarak yapmayı planlamaktadır (Golley ve Tyers, 2013, s.364-375).

Çin için 2016 yılına gelinmesiyle beraber yaşlanmanın önüne geçip doğurganlık hızını artırabilmek adına uygulanan iki çocuk politikasının ekonomik yapı üzerinde çeşitli yansımaları olmuştur. Bu yansımalar ve gelecekteki beklentiler değerlendirildiğinde ilk unsur, gerçek sermaye stoğudur. Ülkede 2010 yılında %1.5 olan sermaye stoğu iki çocuk politikasına geçilmesi ile birlikte 2020 yılında %3.0'a yükselmiştir. 2030 yılında bu oranın %3.6 olması beklenmektedir. Vasıflı olarak çalışan işçinin ücreti ise 2010 yılındayken %-0.1 iken, 2020 yılında %-0.7 olmuştur. 2030 yılında ise bu oranın %-2.6 olması beklenmektedir. Çünkü nüfusun artış göstermesi ve artan iş gücü kişi başına ücret de azalmaya sebep olmuştur. Ülkenin GSYH oranına bakıldığında 2010 yılında %0.3 olan oran, 2020 yılında %1.9'a yükselmiştir. 2030 yılında ise %5.8 olması beklenmektedir. Çin'de yıllar itibariyle kişi başına düşen GSMH azalırken, GSYH artış göstermektedir. Bu duruma yol açan sebep ise ülkenin yabancı kaynaklı gelire yüksek miktarda sahip olması GSYH'yı artırırken, demografik değişimler kişi başına GSMH düşürmektedir. (Golley ve Tyers, 201, s.364-375).

2.3. Almanya

Demografik değişimlerin beraberinde getirdiği değişiklikler hemen hemen her ülkenin gerek sosyal gerek ekonomik yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Almanya'da Fransa gibi Avrupa Birliği ülkesidir. Ancak Almanya'yı diğer Avrupa Birliği ülkelerinden ayıran ve çalışmamıza konu olmasının sebebi, toplam nüfusu itibariyle Türkiye'ye benzerlik göstermesi ve Avrupa ülkeleri arasında demografik değişimlerin olumsuz sonuçlarından en fazla etkilenen ülke olmasıdır.

2.3.1. Almanya Nüfus Politikaları

Almanya, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sınıflandırmasında gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan bir ülkedir. Ülkenin diğer gelişmiş ülkelere göre benzerlik taşıdığı özellikleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; milli gelir seviyesi, teknoloji seviyesi, üretim miktarı gibi değişkenlerdir. Konumuz itibariyle Almanya'nın diğer gelişmiş ülkelerle en önemli benzerlik gösteren özelliği ise demografik değişimlerin meydana getirmiş olduğu sonuçlardır. Almanya, demografik değişimlerden öteki gelişmiş ülkeler gibi olumsuz bir şekilde etkilenmiş ve etkilenmeye de devam etmektedir. Olumsuz etkilenmesinin başlıca nedenleri ise

nüfusun giderek yaşlanması ve doğum oranlarında meydana gelen azalma olarak kendini göstermektedir.

Almanya’da sanayi devriminden günümüze kadar geçen zaman dilimi içerisinde yaşayan halkın ortalama ömür süresinde sürekli bir artış görülmüş ve ömür süresi iki kat artarak 37 yaşından 78 yaşına çıkmıştır. Ömür sürelerinin uzamasının yanı sıra bebek ölüm oranlarında da bir azalma söz konusudur. Bebek ölüm oranların da ise geçen zaman dilimi içerisinde %23’ten %4’e gerilemiştir. Bebek ölüm oranlarında meydana gelen azalma ve ortalama ömür süresinde ortaya çıkan uzama ile birlikte nüfus giderek yaşlı bir yapıya dönüşmüş ve ülkede 60 yaş üzeri kişi sayısında önemli bir artış gerçekleşmiştir. Almanya’da 1970 yılı başlarında demografik değişimler etkisini artırarak göstermeye başlamış, doğum oranları iyice azalma göstermiş, kadın başına düşen doğum oranı %1.4 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu aşamadan sonra ülkede nüfus sayısı sürekli olarak azalmaya başlamıştır. 1900 yılının başlarında Almanya’da nüfusun %45’i 20 yaşın altında seyrederken, %5’i 65 yaş üzerinde seyretmekteydi. Ancak istatistiklere göre Almanya için 2060 yılına kadar geçen sürede 20 yaşın altında olanlar için üçte bir oranında azalma, beklenirken 65 yaş üzerinde olanların sayısının ise giderek artması beklenmektedir (Tanrıku, 2018, s.112-114).

Almanya, doğum oranlarındaki azalma ile beraber ülke nüfusunun giderek yaşlanan yapısını düzeltebilmenin çözümü olarak göç politikasına yönelmiştir. Almanya hükümeti demografik değişimin getirmiş olduğu olumsuz etkileri giderebilmek için göç uygulamasına ne kadar yer verse de umduğunu bulabildiği pek söylenememektedir. Her yıl Almanya’ya 500 bin göçmen gelmesi beklenirken, 2004-2010 yılları arasında gelen göçmen sayısında azalma olduğu, 2008-2012 yılları arasında ise gelen göçmen sayısından daha fazla sayıda göçmenin Almanya’yı terk ettiği bilinmektedir. Buna bağlı olarak gelen göçmen ile giden göçmen arasındaki fark yıllık baz da 280 bine kadar ulaşmıştır. Almanya’nın göçmen politikası ile ulaşmak istediği durum, nüfusun giderek yaşlanmasından dolayı artacak olan kalifiye eleman ihtiyacını karşılayıp üretimin devam etmesini sağlayarak ülkenin bu durumdan olumsuz etkilenmesini önlemektir. Ancak ülkede 2025 yılına kadar olan zamanda potansiyel iş göçünün 6 milyon civarında azalacağı bildirilmiş ve ülkede yaşayan genç kesimin meslek sahibi olmaması noktasında işsizliğin artacağı

nitelendirilmiştir. Bu sebepten dolayı ülkeye olabildiğince göçmen çekebilmek amaçlanmaktadır. Zaten buna bağlı olarak göçmenler için ülkenin daha cazip görülebilmesi adına birçok çalışma yürütülmekte ve onların ülkeye geldikleri zaman uyum süreçlerini etkili kılabilmek adına devlet tarafından gerekli uygulamalar yerine getirilmektedir (Tanrıkulu, 2018, s.112-114).

Avrupa ülkeleri arasında demografik değişimin getirmiş olduğu etkiler ile ortaya çıkan ülkelerin nüfusunun yaşlı bir yapıya dönüşmesi durumundan en çok etkilenen ülke Almanya'dır. Ülkede doğurganlık oranlarında oluşan azalmalar ve ömür beklentisindeki artışlar emekli kesiminin oranının giderek büyüyeceği ve buna karşılık çalışma çağındaki kesimin ise sayısının azalacağı anlamına gelmektedir. Almanya çok kalabalık nüfusa sahip olmasına rağmen demografik değişimlerin de etkisiyle beraber nüfusu giderek azalmaktadır. 2006 yılında toplam nüfusun neredeyse %20'si 65 yaş üzerindeki kişilerden oluşmaktaydı ve yaşlı bağımlılık oranı %32.7'idi. Bebek patlaması olarak nitelendirilen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra doğmuş olanların 2035 yılına gelince emeklilik yaşlarının dolarak emekliye ayrılacakları bilinmektedir. Bu sebepten ötürü 2035 yılında yaşlı bağımlılık oranının %50'ye kadar artacağı düşünülmektedir (Jones vd., 2012, s.31). Demografik değişimin en son aşaması olarak adlandırabileceğimiz günümüzde ülkenin doğum ve ölüm oranları oldukça düşük seviyededir. Örneğin Almanya'da 2009 yılında 665 bin çocuk dünyaya gelmiştir ve bu sayı bu zamana kadar kaydedilen en düşük veri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2010 yılında bu veri biraz olsun yükseklik gösterse de 1950'li yılların doğum oranının yarısına tekabül ettiği görülmektedir. Almanya'daki doğum oranlarının diğer demografik değişimlerden olumsuz şekilde etkilenen ülkelere göre kıyaslama yapıldığında oldukça kötü durumda olduğu söylenebilir. Almanya'da her 1000 kişiye 8 doğum düşerken, Fransa'da bu sayı 13, ABD'de 14, Hindistan'da ise 23'tür. Bu durum ise ülke nüfusun giderek yaşlı bir yapıya bürünmesinden ötürü emeklilik sistemini başarısızlığa sürükleyerek olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Duman, 2014, s.51-58).

Almanya'da genel sağlık sigortası kapsamında bütçeden finanse edilen doğumla başlayan, tıbbi bakım, annelik parası, evde bakım gibi çeşitli yardımlar bulunmaktadır. Hükümet tarafından özellikle demografik değişimin getirmiş olduğu doğum oranlarındaki azalmanın çıkardığı olumsuz etkileri giderip, doğum oranlarını

artırabilmek adına uygulanan politikalar söz konusudur. Bunlar; ebeveynlik parası, çocuk parası, ihtiyaç halinde çocuk zammı, çocuğunu tek başına büyütenler için 12 yaşına kadar nafaka yardımı, işsizlik parası, yaşlılık aylığı, dul veya yetim aylığı, eğitim teşvik yardımı gibidir. Örneğin hem doğumu teşvik etmek hem de destek amacıyla ebeveynler çocuklarının doğumundan itibaren on ikinci aya kadar gelir durumlarına bağlı olarak devletten en az 300 euro, en çok ise 1800 euro ebeveyn parası almaktadırlar. Bunlar arasında en önemli öncelik çocuk parasına aittir. Çünkü devlet tarafından sağlanan bu destek tamamen demografik değişimin karşısında sağlam bir duruş sergileyebilmek adına doğum oranlarındaki artışı yakalamak için var olan bir uygulamadır. Çocuk parasında ailelerin durumu dikkate alınmayarak aileye, çocuk 18 yaşına gelene kadar ödenir. Bunun yanı sıra çocuk meslek eğitimi alıyor veya üniversite okuyor ise bu yardım 25 yaşına kadar devam etmektedir. Ailenin desteklenmesi adına ödenen bu çocuk parası aylık olarak ilk iki çocuk için 194 euro, üçüncü çocuk için 200 euro, dördüncü ve daha fazla çocuk sahibi olanlar için çocuk başına 225 eurodur. Çocuk parasının yanı sıra da bu desteğe ek olarak çocuk parası zammı uygulaması da mevcuttur. Bu para ise geliri düşük olan ailelerin sahip oldukları çocuklarının giderlerini karşılamakta zorlandığı durumda yapılan ek bir yardımdır. Özellikle hiçbir sosyal güvencesi ve geliri olmayan aileler için getirilmiş bir uygulamadır. Bunların haricinde yine çocuk teşviği için getirilmiş eğitim yardımı da bulunmaktadır. Bu yardımda ise çocuklar mesleki eğitim veya üniversite hayatına başlamışlar ise aileler Bafög adı verilen yarı geri ödemeli eğitim bursundan da faydalanabilirler (Barış ve Ataman, 2019, s.94-96).

Bunlardan ayrı olarak ebeveynler için getirilmiş olan birtakım nüfus politikaları da bulunmaktadır. Örneğin diğer birçok ülkede olduğu gibi Almanya'da da annelere doğum öncesi ve sonrası izin hakkı verilmektedir. İznin süresi 6 aydır. Doğum izninin yanı sıra çocukların eğitimi veya hastalanması gibi olaylarda da izin tanınmaktadır. Ancak bu izin Almanya'nın her bölgesinde uygulanmayıp bazı bölgelerde 18 aya kadar çıkabilmektedir (Esengün, 1991, s.3).

Almanya'da çağın sorunlarından olan nüfusun yaşlanması ve doğum oranlarındaki azalma sorununu oldukça ciddi bir şekilde yaşamaktadır. Bu duruma karşı geliştirmiş olduğu çeşitli nüfus politikaları da bulunmaktadır. Bunlarda bahsedildiği üzere göç politikası, sosyal güvenlik sistemi sorununu giderebilmek için

getirilen emeklilik sistemi üzerine reformlar, çocuk parası, doğum izni gibi uygulamalardır. Ülke bu uygulamalar ile gerek demografik değişimin getirdiği olumsuz etkileri gidermeye çalışmakta gerekse olumsuz yapıyı değiştirebilmek adına doğum oranını artırma yoluna gitmeye çalışmaktadır.

2.3.2. Demografik Değişimlerin Almanya'nın Ekonomik Yapısına Yansımaları

Demografik değişimlerin etkisiyle beraber nüfusun yaşlanmasından dolayı sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunanların sayısında giderek azalma yaşanırken, buna karşılık kamu harcamalarında ve sosyal güvenlik desteğinden yararlananların sayısında artışlar söz konusudur. Bu dengenin bu şekilde devam etmesiyle birlikte sistemin sürdürülebilirliği tehlikeye girecektir (Mai, 2008, s.293). Eski Almanya başbakan yardımcısı Franz Müntefering 2014'de Akdeniz Üniversitesi'ndeki seminer konuşmasında şunları dile getirmiştir. “Şu anda 65 yaş ve üstü insanlar toplumun %20'sini oluşturmaktadır. 2040 yılında ise bu oran %30'a çıkacaktır. Almanya hükümeti daha uzun süreler insanlara emeklilik maaşı ödeyecektir. Bu durum uzun süre devam edecek gibi görünüyor. Ancak nüfusun yaşlanmasından dolayı sosyal emeklilik sisteminin finanse edilmesi gitgide zorlaşacaktır. Emeklilik paraları da çalışanların kesintilerinden karşılanacaktır. Önceden Almanya'da 6 kişi çalışır ve bir emeklinin parasını öderdi ama bugün 3 kişi çalışıp, bir emeklinin maaşını ödeyebiliyor. 2030 yılına gelindiğinde 2 kişi çalışıp 1 kişinin emeklilik parasını ödeyecek.” Başbakan yardımcısı bu durumu Almanya'yı demografik değişimlerin getirmiş olduğu etkilerden dolayı bekleyen büyük tehlike olarak dile getirmiştir. 21. yüzyılda Almanya'da nüfus sayısı hala giderek azalma eğilimine devam etmekte ve nüfus oranında yaşlı kesimin genç kesime göre sayısı giderek artmaktadır. Bu değişimde Almanya'nın uygulamaya koymuş olduğu nüfus politika araçlarından göç ile denge sağlanamadığı takdirde yaşlı nüfus sayısının ileriki tarihlerde daha fazla artacağından dolayı sosyal güvenlik sisteminin işleyişinin istenilen şekilde devam edemeyeceğini göstermektedir. Sürecin bu şekilde gelişmesiyle birlikte ülkenin ekonomik büyümesi, eğitim sistemi ve teknoloji alanında da gelişmeye mani olacak ve sosyal güvenlik harcamalarının artış göstermesinden dolayı da ülkenin gelişip kalkınması olumsuz şekilde etkilenecektir (Tanrıkulu, 2018, s.112-114).

Alman emeklilik sistemine bakıldığında bu sistemin Bismarck tarafından inşa edildiği görülmektedir. Bismarck tarafından kurulan bu sistem de kişilerin çalıştığı ve sistemi kullandıkları kadar ödedikleri bir yapı inşa edilmiştir. Burada çalışan genç kesim olarak tabir edebileceğimiz kişiler ödedikleri primler ile yaşlı kesim olarak tabir edebileceğimiz emeklilerin aylıklarını ödemektedirler. Almanya’da emeklilik yaşına bakıldığında 1947 öncesi doğumlular için 65 olduğu görülmektedir. 1947-1964 arasında doğanlar için ise 2012 yılından 2029 yılına kadar kademeli olarak yaş sınırı 65’ten 67’ye yükseltilmiştir. 1964 sonrası doğanlar için ise emeklilik yaşı 67’dir. Ayrıca emekli aylığının alındığı sürelerin hükümet tarafından uzatılması emeklilik sigortalarına ek bir yük getirdiği için erken bağlanmış emekli aylığı var ise bu aylıklardan kesinti yapılma uygulamasına gidilmiştir. Buna bağlı olarak 65 yaşını doldurmadan bir kişiye emekli aylığı bağlanmış ise bu aylıktan her ay için %3 oranında kesinti uygulanması kararı getirilmiştir. Almanya emeklilik sistemi ile dünya üzerindeki birçok ülkeye göre en bonkör sistem olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak günümüzde emeklilik sigortası harcamalarının OECD ülkeleri ortalaması GSYH’nın %7.8’ine eşit iken, Almanya’da bu oran OECD ortalamasının üstünde seyrederek %11.3 olarak gerçekleşmektedir. Ancak demografik değişimler Almanya’nın bu bonkör emeklilik sistemini oldukça olumsuz etkilemiş ve ileride yaşlılara emeklilik aylığını ödeyemeyecek seviyeye getirmiştir. Olumsuz durumun farkına varan geçmiş Alman hükümetleri tarafından sosyal güvenlik sistemi için reformlar getirilmiştir. Bu reformların başında emeklilik aylığının hesaplanmasında kullanılan formülün matematiğinde değişikliğe gidilmesi kararlaştırılmıştır. Formülün değişmesi prim oranında değişikliğe gidilmesini ortaya çıkarmış ve buna bağlı olarak reformun hayata geçirilmesi ile birlikte emekli olacak kişilerin emekli aylıklarında azalma meydana geleceği görülmüştür. Ancak emekliler tarafından aylıklarının düşmesi durumları, bir telaş halini ortaya çıkarmış ve şikayetleri de beraberinde getirmiştir. Bunu gören Alman hükümeti ise emeklilik sisteminde tamamen değişikliğe giderek güçlü bir yapısal reform uygulama kararı alarak yeni bir emeklilik sistemi olan Riester sistemini çıkarmıştır. Bu sistem gönüllülük esasına dayanan devlet tarafından vergi iadeleri ve doğrudan bazı ödenekler yoluyla teşvik edilen ve ileriki zamanda emekli aylıklarında çıkacak gelir kayıplarını önlemek amacıyla getirilmiş bir emeklilik sistemidir. Ayrıca getirilen bu sistem ile birlikte şu an için çalışan kesimin üzerine yük bindirmeden yani sosyal güvenlik primlerini artırmadan, emeklilik zamanında yeterli bir şekilde harcanabilir gelirin sağlanması

hedef alınmıştır. Riester emeklilik sisteminde ortaya çıkan prim ödemeleri vatandaşların gönüllü olarak katılımı ile birlikte devlet tarafından sübvansiyon ve vergi iadeleri gibi yollar ile teşvik edilip vatandaşın ileriki zamanlarda güvence altına alınması birincil hedef olarak görülmüştür. Bu uygulama ile ulaşmak istenen amaç, demografik değişimlerin getirmiş olduğu nüfusun yaşlanmasından dolayı ortaya çıkacak kamu harcamaları artışlarının olumsuz etkilerini giderip, sosyal güvenlik sisteminin çökmemesini sağlamaktır (Duman, 2014, s.51-58).

Hükümetin uygulamış olduğu emeklilik sistemi zaman içerisinde çıkmaza girecek ve yeni sistemlere ihtiyaç duyulacaktır. Aynı durum sağlık sigortası içinde etkisini gösterecektir. Bunların yanı sıra daha büyük bir zorluk ise nüfusun yaşlanmasıyla beraber uzun süreli bakıma ihtiyaç duyan kişi sayısında artış gerçekleşecek bu durum sağlık sistemine yönelik kamu harcamalarının daha da artmasına yol açacaktır. Tüm bunların ortaya çıkması ülkedeki sosyal güvenlik sisteminin gerek adaletsizliği gerek de etkinsizliği durumunu ön plana çıkaracaktır (Mai, 2008, s.293).

Bu bilgiler ışığında Almanya'nın nüfusunun giderek yaşlandığını söylemek doğru olacaktır. Aşağıdaki verilere göre bu durumun sayısal olarak kanıtlandığı da görülebilir. Almanya için geçerli olmak üzere 2010 yılı baz alınarak sosyal harcamaların GSMH içerisindeki oranına baktığımızda %30.6 olduğu görülmektedir. Bu oran yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermektedir. Örneğin; 1961 yılında oran %18.7 iken, 2000 yılına gelindiğinde %29.7'ye kadar yükselmiş, 2010 yılında ise %30.6 seviyesine kadar çıkmıştır. Harcama bazında bakıldığında; 1961 yılında 31.6 milyar euro, 2000 yılında 608.5 milyar euro ve son olarak 2010 yılına gelindiğinde 764.6 milyar euro harcama yapılmıştır. Almanya'nın sahip olduğu sosyal harcamaların GSMH içerisindeki oranı Avrupa Birliği ortalamasıyla karşılaştırıldığında Almanya'nın 2010 yılı için 30.6'lık orana sahip olurken, Avrupa Birliği ortalamasının 29.4'lük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kısacası Almanya'nın sosyal harcama oranı ortalamanın da üzerinde seyretmektedir. Aslında Almanya gibi refah devleti olarak nitelendirilen ülkelerde bu harcamaların yüksek olmasını tam anlamıyla olumsuz olarak nitelendirmek yanlış olacaktır. Çünkü sosyal harcamaların içerisinde genelde transfer harcamaları olarak nitelendirilen erdemli mallara yönelik halkın ihtiyaçlarını karşılayan harcamalar da olduğu gibi, eğitim ve

sağlık alanlarına yönelik harcamalarda bulunmaktadır. Ancak Almanya'daki sosyal harcamaların artış kaynağı demografik değişimlerin yaşanması ile birlikte nüfusun giderek yaşlı bir yapıya dönüşmesi ve buna bağlı olarak sağlık sektörüne yönelik harcamaların artış göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum ise devletin kamu harcamalarının yatırım harcamaları gibi ekonomisini güçlendirecek ve büyütecek harcamalar yerine yaşlı kesimin ihtiyaçlarını giderecek harcamalarda bulunmasına; yapılan sosyal güvenlik harcamalarının ileride ülkeyi olumsuz durumlara sürüklemesine ve ekonominin büyümesine engel oluşturmaya neden olacaktır (Çağlar, 2015, s.231-232).

2011 yılından itibaren, Almanya'nın kamu maliyesi, etkin bir ekonomik performans, iş gücü piyasasının güçlü bir yapıya sahip olması ve vergi gelirlerinin yüksek olmasından dolayı sağlam bir görünüm arz etmektedir. 2011 yılından 2015 yılına kadar geçen sürede iş gücü piyasasına katılım yüksek miktarda artmış ve iş gücü piyasasında geçen 4 yıllık dönemde 2 milyon işçi iş gücüne katılmıştır. Doğal olarak bunun sonucunda ücret gelirlerinden elde edilen vergi gelirleri de artış göstermiştir. Bu durumların bir arada gerçekleşiyor olması ise Almanya'nın kamu maliyesinde rahatlatıcı bir etki yaratmıştır. Almanya'nın ekonomisini rahatlatıcı bir başka etki ise ülkenin borç durumunda azalan etkilerin ortaya çıkmasıdır. Almanya hükümeti bu etkinin ileriki tarihlerde de devam edeceğini düşünmekte bu durumun itici gücü olarak göç unsuruna güvenmektedir. Planlarına göre yapılacak göç hareketleri ile iş gücü piyasası hala güçlü bir şekilde ayakta kalmaya devam edecektir. Ülkede yapılan tahminlere göre 2024 yılına kadar var olacak göç hareketleri ile birlikte iş gücü piyasasının güçlü yapısının korunacağı düşünülmektedir. Ancak bu durum 2024 yılı için farklılık arz etmektedir. Çünkü demografik değişimlerin etkileri şiddetini artıracak, buna bağlı olarak yapılan göç hareketleri de iş gücü piyasasının güçlü bir şekilde kalmasına izin vermeyecek ve var olan yapının bozulması kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca Almanya yapılacak göç hareketleri ile birlikte hem iş gücü piyasasını güçlü tutup hem de nüfusunu artırmayı hedeflerken, demografik değişimler bu durumda önüne geçecek ve nüfusu azaltıcı etki yaratacaktır (Beznoska ve Hentze, 2017, s.72-81).

Almanya emeklilik sistemine yönelik yapmış olduğu değişiklikler ülkedeki iş gücü piyasasında da farklı etkileri ortaya çıkarmıştır. Ülkede emeklilik yaşının 67'ye

yükseltilmesi ile birlikte iş gücü piyasasına yönelik katılımlarda artış gözlenmektedir. 2014 yılında 65 yaş üstü kesimin iş gücüne katılım² oranı erkekler için %8.7 iken, 2035 yılına gelindiğinde bu oranın %10.4'e çıkması beklenmektedir. Kadınlar için ise %4 olan bu oranın yine aynı şekilde 2035 yılına gelindiğinde %7'ye yükselmesi beklenmektedir. Verilen bu istatistiğe bağlı olarak iş gücüne katılımın özellikle 65 yaş üstü kesim tarafından artış göstermesi çalışan genç nüfus üzerindeki ekstra yüklerin azalması durumunu ortaya çıkaracak ve gerek iş gücüne katılımın artması gerekse de sosyal güvenlik harcamalarının azalması ülke ekonomisinin doğrudan büyüyüp kalkınmasında etkili olacaktır. Bu durumu oranlar itibariyle de değerlendirecek olursak, 2016 yılında 65 yaş üstü kadın nüfusun oranı %9.9 iken, 2024 yılında bu oranın %10.8'e, 2035 yılında ise %12.9'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Aynı verileri 65 yaş üstü erkek nüfus için incelediğimizde 2016 yılında %7.6 iken, 2024 yılında bu oranın %8.7'ye, 2035 yılında ise %10.9'a ulaşması tahmin edilmektedir. Bu verilerin ışığında gerek kadın nüfus oranının gerekse erkek nüfus oranının yıllar itibariyle yükseleceği düşünülmektedir. Bu durum bize iş gücüne katılımın artacağını göstermekte ve aynı zamanda ücretlilerin sayısının da artacağını söylemektedir. Ancak iş gücüne katılımın bu olumlu etkisi yaşlı nüfusun tamamının iş gücüne katılacağı anlamına gelmemektedir. Bu sebeple iş gücüne katılım sergilemeyen yaşlı nüfusun emekliye ayrılması durumunda emeklilik sistemindeki bozulmalar kaçınılmaz olacaktır. Buna bağlı olarak devlet demografik değişimlerin şiddetli bir şekilde etkisini göstermesiyle beraber artacak emekli sayısının, sistem üzerindeki etkisini absorbe edip sürdürebilirliği sağlayabilmek adına emekli gelirlerinde uygulanan kesinti tutarını artırmaya karar vermiştir. 2024 yılında %9'un üzerinde olması düşünülen bu kesintinin, 2035 yılına gelinip demografik değişimin şiddetinin tam anlamıyla hissedildiği bu zamanda kesintinin %27'nin üzerine kadar çıkarılması hedeflenmiştir. Önceden de bahsettiğimiz üzere iş gücüne katılımın artması ile birlikte ücret gelirleri artacağından dolayı devletin elde edeceği vergi gelirleri de artacaktır. Ancak bu durum net olarak vergi gelirinin artacağı anlamına gelmemektedir. Şöyle ki 2024 yılına kadar yaşlı kesim tarafından iş gücüne katılımın artması ile birlikte artacak vergi gelirinin reel anlamda %1 olacağı düşünülmektedir. Buna karşın emeklilik giderlerinin ise %5.5 oranında artışla beraber giderin gelirden daha fazla olması durumunu karşımıza çıkaracaktır. Bu

²İş gücünün aktif nüfusa oranı.

durum ise karşımıza ertelenmiş vergi gelirlerini getirecektir. Yani iş gücüne katılımın artması doğal olarak vergi gelirlerini artırsa bile gelir gider analizi yapıldığında vergi gelirinin düşeceği söylenebilir. Bu verilere bakarak gelir vergisinin 2016 yılından 2035 yılına gelindiğinde %7 oranında azalması beklenmektedir. Oranın haricinde Almanya bütçesi için kaybedilen gelir tutarı iş gücüne katılımın artış göstermesine rağmen 18.4 milyar euro civarında olacaktır. Kaybedilecek gelir miktarının önüne geçilmesi Almanya'nın planlanan göç hareketleri ve yaşlı kesimi iş gücüne dahil etmesiyle de mümkün olmayacaktır. Kısa vadede demografik değişimlerin etkilerine karşı alınan önlemler olumlu bir etki yaratsa bile uzun vadede yansımaların olumsuz bir hal alması ve giderek şiddetini artırması kaçınılmazdır. Bunlara bağlı olarak vergi gelirlerinin düşmesi ülke ekonomisini sıkıntıya düşürecek kamu maliyesinin sürdürülebilirliği önünde büyük engeller oluşturacaktır. Bu durum Alman hükümetini vergi gelirlerini artırabilmek adına vergi oranlarını yükseltmeye itecek ve bu da emeğin daha fazla vergilendirilmesine yol açacaktır (Beznoska ve Hentze, 2017, s.72-81).

Demografik değişimlerin giderek etkisini gösterir hale gelmesi ile birlikte nüfus yaşlı bir hal almaya devam edecektir. Bu durumda bahsettiğimiz üzere vergi gelirlerini düşürücü etki yapacaktır. Ancak vergi gelirlerini düşürücü etki sadece nüfusun yaşlanmasından dolayı değil diğer planların da gerçekleşmemesinden kaynaklanacaktır. Bunların yanı sıra sağlık ve uzun vadeli bakım sigortası harcamaları için karşılık olabilecek bir durum söz konusu olmayacaktır. Yani nüfusun yaşlanması ile birlikte artacak sağlık harcamaları zaten azalan bir etki yaratan vergi gelirlerinin çıkaracağı olumsuz etkinin daha da şiddetlenmesine yol açacaktır. Kısacası demografik değişim, gelir vergisi sisteminin zaman içerisinde sürdürülebilirliğini ve aynı zamanda kamu bütçesinin sürdürülebilirliğini de tehlikeye atmaktadır (Calahorrano vd., 2018, s.410-411).

Demografik değişimin bilinen en önemli etkilerinden biri nüfusun yaşlanmasıdır. Bu durumun ülke ekonomileri üzerinde gösterdiği yansımaları incelenmesi adına birçok çalışma yapılmaktadır. Nüfusun yaşlanmasının ülkenin ekonomik büyümesinde, pazarında, konutlarında, maliye politikasında, emeklilik sisteminde, sağlık sisteminde olumlu veya olumsuz birçok etkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca demografik değişimler emek ve sermaye piyasalarında etkisini

gösterecektir. Örneğin emek piyasası olarak Almanya üzerinde iş gücüne katılımda olumlu bir etki görülecektir. Ancak sermaye piyasalarına baktığımızda ülke nüfusunun giderek yaşlı bir yapıya dönüşmesi emekli sayısını artıracaktır. Buna bağlı olarak kişiler emeklilik yıllarını rahat geçirebilmek adına ellerindeki varlıkları tüketme yoluna gidecektir. Bu durumda ülkede tüketimi artırıp yatırımı azaltacak ve ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Demografik değişimler Almanya’da konut piyasası üzerinde de etkisini gösterecektir. 2020 yılına kadar talebin artacağı düşünülmekte ve etkinin olumlu bir yönde olacağı savunulmaktadır. Ancak zamanın ilerlemesi ve doğurganlık oranlarındaki azalma ile birlikte konuta duyulan talepte azalma meydana gelecek ve buna bağlı olarak konut arz miktarında da düşüş görülecektir. Yani inşaat faaliyetleri azalacak arz miktarı talep miktarının gerisinde kalacağı için de konut fiyatları artış gösterecektir (Ulbricht ve Chervyakov, 2015, s.2-3).

2.4. Somali

Demografik değişimlerin sonuçlarından dünyanın neredeyse her ülkesi olumsuz olarak etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Ancak Somali o ülkelerden farklılık göstermektedir. Çünkü Somali için demografik değişimlerin etkileri olumsuz değil olumlu sonuçlar vermektedir. Bu ülkenin incelenme sebebi; bir Afrika ülkesi olması, Avrupa ülkelerine göre yüksek bir doğum oranı artış hızına sahip olması ve az gelişmiş ülke olma özelliği taşımasıdır.

2.4.1. Somali Nüfus Politikaları

Somali ülkesinde 1991 yılından 2012 yılına kadar geçen süre zarfında etkin bir hükümetin varlığı söz konusu olmamıştır. Bu sebepten ötürü de Somali, devlet başarısızlığının bir numaralı ülkesi olarak gösterilebilecek bir konumdadır. Somali’de yaşanan iç savaşlar ülkede yaşayan insanların (yaklaşık iki milyondan fazla) ülkelerini terk etmelerine sebep olmuştur. Bununla birlikte ülkede silah, uyuşturucu ticareti, korsanlık faaliyeti gibi durumlardan ötürü güvenlik oldukça kötü bir durumdadır. Bunların yanı sıra Somali dünya ülkeleri arasında en fakir ülkelerden birisi olarak gösterilmektedir (Batır, 2017, s.96). Birleşmiş Milletler’in 1971 yılında yapmış olduğu tanımlamaya bakıldığında bazı ülkelerin en az gelişmiş ülkeler kategorisinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu kategoriye dahil olan ülkeler

genellikle belirli bir GSYH oranının altında kalan ülkelerdir. Gelişmişlik düzeyleri oldukça düşük seviyede olan bu ülkeler genel itibariyle Afrika ülkelerinden oluşmaktadır. Somali ise bu ülkelerden biri olup, en az gelişmiş ülkeler kategorisine girmektedir (Özüye, 2011).

Somali bir Afrika ülkesi olmakla birlikte resmi adı Somali Federal Cumhuriyeti'dir ve başkenti Mogadişu'dur. Somali'de merkezi hükümet 1991 yılı itibariyle çökmüştür. Hükümetin çökmesi ve uzun yıllardan itibaren ülkede devlet kavramının gelişmemiş olması ile birlikte nüfusa yönelik resmi istatistikler tutulmadığından, Somali'nin gerek nüfus sayısı gerekse nüfus politikalarına yönelik büyük bir belirsizlik hakimdir. 2016 yılında bazı tahminlere göre ülke nüfusunun 14 milyona yakın olduğundan bahsedilirken bazı kaynaklarda ise nüfusun 10 milyonu bile geçmediği vurgulanmaktadır. Dünya Bankası'nın 2014 yılında yayımlamış olduğu rapor incelendiğinde, Somali'nin toplam nüfusu 1960 yılında 2.8 milyon iken 2013 yılına gelindiğinde 10.5 milyona ulaştığını görülmektedir. 1960 yılından 2013 yılına kadar geçen bu süre zarfındaki nüfus değişikliğinin oransal değişimine bakıldığında %280 oranında bir artışın varlığından bahsetmek doğru olacaktır. Somali'deki sosyal yapı incelendiğinde; ülkenin siyasi, ekonomik gibi alanlarında var olan sorunların sosyal yapıda da olduğu ve var olan sorunların çocuk yaşlardan itibaren başladığı söylenebilir. Ülkede sürekli göç, ekonomik gelişmemişlik ve toplumda çok eşliliğin olması anne ve babanın ilgisinden mahrum kalan çocuk sayısını artmaktadır. Bunların yanı sıra ülkedeki boşanma sayılarının da çok yüksek olması, çocukların yaklaşık %60'ının eğitim hayatına devam edememesine yol açmaktadır. Somali'nin nüfus yapısı incelendiğinde artış hızının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Hatta dünyanın en hızlı nüfus artış hızına sahip olan ülkeleri arasındadır. Ülkede 2015 yılında hazırlanan rapor sonucuna bakıldığında, ülke nüfusunun son 10 yılda %25 oranında arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Somali'de merkezi hükümetin çökmesinden önce yani 1986 yılında Somali hükümeti ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu arasında yapılan anlaşma ile ilk kez nüfus tahmin araştırması yapılmış ve rapor yayımlanmıştır. Somali nüfusunun son 10 yılda %25 oranında bir artış göstermesi sadece ülke nüfusunun hızlı bir şekilde artış sergilediğini anlatmakla kalmayıp, ayrıca ülke nüfusunun büyük bir kısmının 30 yaş altı genç insanlardan oluştuğunu da açıklamaktadır. Ülkede bu şekilde ortaya çıkan nüfus artış hızının sonucu olarak var olan genç nüfus fazlalığı; hem güvenlik hem de

işbirliği anlamında ticaret adamlarını teşvik eden ve bölgedeki ticari anlamda rekabeti artıracak bir güç unsuru olarak değerlendirilmektedir. Çünkü ülke nüfusunun çok hızlı bir şekilde artış göstermesi genç nüfus fazlalığının ortaya çıkmasına neden olmakta, yani düşük ücrete çok sayıda işçi çalıştırılabileceğini göstermektedir. Bu durum diğer gelişmiş ülkeler açısından bir avantaj olarak görülmektedir. Somali için ise yatırımların artması anlamında yorumlanabilecek bir ölçüttür. Ayrıca Somali Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre ülke nüfusunun üçte ikisi 30 yaşın altında, nüfusun %46'sı ise 15 yaş altındadır. Bu kadar fazla genç nüfusa sahip olmak ülkeye yapılacak yatırımları artıracığından, teknolojik faaliyetlerinde gelişmesine imkan sağlayacaktır (Warsame, 2016, s.26-50).

2.4.2. Demografik Değişimlerin Somali'nin Ekonomik Yapısına Yansımaları

Somali'deki ekonomik büyüme ele alındığında, ülkenin önde gelen şehirlerinden olan Mogadişu, Hargeysa, Bosaso, Kismanyo ve Garowe gibi yerlerde ülkedeki iç savaşın azalması ile birlikte gelişmenin yavaş yavaş başladığı söylenebilir. Somali'de 1990 yılında hükümetin çöküş yaşamasiyla beraber mal ve hizmet ihracatında sürekli bir düşüş görülmektedir. Somali'nin yaklaşık olarak beş milyar dolarlık bir dış borcunun varlığından bahsedilmektedir. Ülkenin dış borç seviyesi 1980-2012 yılları arasında ülkenin bir nevi hayatta kalmasını sağlayabilmesi ve uzun vadede GSYH'yı güçlendirebilmek adına artış göstermiştir. Bir ülke için doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi adına güçlü bir hedeftir. Ülkede yabancı yatırımlarda artış görülürse o ülkenin istihdam seviyesinde de bir artış meydana gelecektir. Bu durumun gerçekleşmesi ise doğrudan GSYH seviyesini olumlu bir şekilde etkileyip artıracaktır. Somali için de bu durum söz konusudur. Somali ve ABD arasındaki politik ilişkiden doğan ve yapılan uluslararası yatırımlar ülke için umut vaat edici bir durumdur. Ayrıca 2006 yılı itibariyle Somali'de İslami mahkemelerin kurulması ve Mogadişu havalimanının yeniden açılmasıyla birlikte ülkenin güvenliği artmış, buna bağlı olarak da farklı sektörlerde dış yatırımlarda artışlar görülmüştür. Somali için GSYH düzeylerine bakıldığında 1980-1990 yılları arasında anlamlı artışlar olduğu söylenebilir. Ancak 1990 yılında, devletinde çökmesi ile birlikte ülkenin büyüme hızında büyük anlamda bir düşüş

yaşanmış, 2001-2012 yıllarında ise çok ufak bir seviyede de olsa bir toparlanma görülmüştür (Sheikh vd., 2017, s.201-206).

Somali ülkesine genel anlamda bakıldığında diğer seçilmiş ülkelerden farklı olarak nüfus politikaları ve dünyada etkisini gösteren demografik değişimlerin ülke bazında ortaya çıkan yansımaları hakkında sağlıklı veriler elde edilemediği söylenebilir. Bu duruma yol açan birincil ve en önemli sebep ise, ülkenin 1990 yılı itibariyle yaşamış olduğu hükümetin çöküşü, yaşanan iç savaşlar ve nüfus verileri ile ilgili bir kayıt sisteminin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ülkede yaşanan hükümet çöküşünün olumsuz etkilerinin 2012 yılı itibariyle yeni yeni geçtiğini söylemek gerçeği yansıtmaktadır. Bu olumsuz etkiler, çalışmada bahsedildiği üzere ülkenin toplam nüfusunun bile tam olarak bilinmemesine yol açmıştır. Ancak Somali için şunu söylemek doğru olacaktır ki nüfus artış hızı çok yüksek olan bir ülke konumundadır. Ülkedeki nüfusun çok büyük bir kısmı 30 yaş altı kişilerden oluşmaktadır. Bu durum bize doğrudan dünya ülkelerini etkisi altına almış demografik değişimin olumsuz etkilerinden olan doğum oranlarındaki azalma ve nüfusun giderek yaşlanması gibi olayların Somali için geçerli olmadığını göstermektedir. Çünkü ülke hem yaşlanmamakta hem de doğum oranlarında bir azalma olmayıp, aksine artış olmaktadır.

Somali için elimizdeki kısır veriler ışığında demografik değişimin yansımalarının genelde yaşanılardan farklı olduğunu söyleyebiliriz. Ülkede ters etkilerin ortaya çıkması ekonomik açıdan olumlu faydalar sağlamaktadır. Özellikle genç nüfusun fazla olmasından ötürü iş gücünün çok yüksek seviyede olması, gelişmiş ülkeler açısından Somali'yi gözde bir ülke haline getirmekte ve ülkeye yapılacak yatırımları artırmaktadır. Bu durumda Somali'nin gerek teknolojik yapısını gerekse sermaye yapısını artıracak ve ekonomisinin büyüüp gelişmesine olanak sunacaktır. Ancak bir yandan çok yüksek seviyede artış gösteren nüfus artış hızının ortaya çıkarabileceği olumsuz etkileri de unutmamak gereklidir. Bilindiği üzere Somali az gelişmiş ülke kategorisinde yer almaktadır. Bu ülkenin milli gelirinin düşüklüğü, ihracat seviyesinin geriliği, borç seviyesinin yüksek olması gibi anlamlara gelmektedir. Somali'de nüfusun bu şekilde bir artış sergilemesi ve ülkede bir nüfus politikasının olmaması zaten kötü durumda olan ekonomik yapının iyice

bozulmasına yol açabilir. Bu durum da zaten ayakta zor duran bir ülke konumunda olan Somali'nin yoksulluk düzeyini daha da artıracaktır.

2.5. Japonya

Seçilmiş ülke kategorisinde değerlendirmeye tabi tuttuğumuz son ülke ise gelişmiş teknoloji ve ekonomi yapısıyla ön plana çıkan Japonya'dır. Japonya özellikle sağlık alanındaki faaliyetleri ile gelişmiş teknolojisini gözler önüne sermektedir. Buna bağlı olarak Japonya, dünyadaki ortalama yaşam süresi en yüksek olan ülkedir. Bilindiği üzere Çin sayı itibarıyla dünyadaki en fazla yaşlı nüfusuna sahip ülkedir. Ancak Japonya ise oransal anlamda en fazla yaşlı nüfusuna sahip olma özelliğine sahiptir. Bu iki özellikten dolayı demografik değişimlerin Japonya üzerindeki yansımaları ve ülkenin buna karşı geliştirdiği yöntemler incelemeye tabi tutulmuştur.

2.5.1. Japonya Nüfus Politikaları

Japonya 2. Dünya Savaşı'ndan sonra çok hızlı bir şekilde ekonomik gelişim göstermiş ve dünyanın en zengin ülkeleri sıralamasına dahil olmuştur. Ancak ortaya çıkan bu ekonomik gelişme beraberinde birtakım sosyal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Sosyal değişimlerin en bilineni diğer ülkelerde olduğu gibi demografik değişim olarak kendini göstermiştir. Japonya'da diğer gelişmiş ülkeler gibi doğum oranlarında azalma ve yaşam beklenti sürelerinde uzama söz konusudur. Japonya tüm dünya ülkeleriyle bir karşılaştırmaya tabi tutulduğunda, ortalama yaşam süresinin en uzun olduğu ülkedir. Bu durum da Japonya için demografik değişimlerin ekonomik etkisinin daha fazla hissedilir olmasına yol açmıştır. Ülkedeki yaş dağılımına bakıldığında, 0-14 yaş grubundakilerin toplam nüfus içerisindeki payı 1950 yılında %35.4 iken, 2000 yılında %14.6 seviyesine kadar gerilemiştir. 2050 yılında ise bu oranın %13.4'e kadar gerileyeceği düşünülmektedir. Buna karşın literatürde çalışma çağındaki nüfus olarak nitelendirdiğimiz 15-64 yaş grubundakilerin toplam nüfus içerisindeki oranı 1950 yılında %59.7 iken, 2000 yılında %68.2'ye yükselmiştir. 2050 yılında ise bu oranın bir düşüş sergileyerek %51.1 seviyesine kadar gerilemesi beklenmektedir. Ancak bu düşüşün sebebi, ülkedeki doğum oranlarındaki azalmayla birlikte genç nüfus olarak nitelendirilen kesimin azalmasından kaynaklanmaktadır. Bu verilere karşılık yaşlı nüfus olarak

tabir ettiğimiz 65 yaş ve üzerindeki kesimin 1950 yılındaki oranı %4.9 civarında iken, 2000 yılında bu oran %17.2'ye kadar yükselmiştir. Demografik değişimlerinde göstereceği etkiler ile birlikte bu oranın 2050 yılına gelindiğinde %35.6'ya yükselmesi beklenmektedir. Ülkedeki yaşlanma seviyesine bakılarak medyan yaşın 1950 yılında 22.3 iken, 2011 yılında ise 44.8'e yükseldiği söylenebilir. Bahsedildiği üzere ülkedeki doğum oranlarında bir azalma meydana gelmesi doğal olarak toplam nüfusta bir azalma ortaya çıkarmıştır. Örneğin, 2011 yılında ülkenin toplam nüfusu 127.753,000 kişi iken, bir senelik zaman diliminin geçmesinin ardından 2012 yılında 127.498,000 kişiye düşmüştür. Bu verilere göre sadece bir yıllık bir süreçte ülke nüfusu 255.000 kişi azalmıştır. Ülkedeki zaman içerisinde değişen doğurganlık oranları incelendiğinde, 1930 yılında 4.7 olan doğurganlık oranının, 2010 yılında 1.39'a kadar düştüğü görülmektedir. Doğurganlık oranının düşme sebebi olarak ülkedeki evlenme yaşında meydana gelen gecikmeler, gelişmişliğinde artması ile birlikte kadınların iş hayatına atılmaları örnek gösterilebilir. Genç nüfus ile birlikte çalışma çağındaki nüfusunda giderek azalma göstermesi ve buna karşın yaşlı nüfus sayısındaki artış, çalışan kesimin üzerindeki yükünde artmasına yol açmıştır. Bu durum ise ülkede çalışma çağındaki her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısının 85 civarında olduğu anlamına gelmektedir (Erol, 2013, s.50-56).

Japonya'daki sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yükü hafifletebilmek ve demografik değişimlerin olumsuz etkilerini önleyebilmek adına emeklilik reformu, sağlık sigortası gibi geliştirilmiş, bir diğer uygulama bakım sigortasıdır. Yaşlanan nüfusun da etkilerini göstermesi ile birlikte Japonya'da yardıma muhtaç kişi sayısında artış görülmektedir. 2000 yılındaki verilere göre Japonya'da bakıma muhtaç kişilerin sayısı toplam nüfusun %13'ünü oluşturmaktadır. Evde bakım hizmeti alıp 65 yaş ve üstü olan vatandaşların toplam nüfus içerisinde oranı %9'dur. Japonya'da yaşlılar için yapılan bu bakım hizmetleri aynı zaman da engelli bireyler için de söz konusudur. Bakım sigortasının masrafları eski sistemde, sigorta kapsamında olan yardıma muhtaçlar için sağlık sigortası primlerinden finanse edilmekteydi. Sosyal sigorta kapsamında olmayıp ancak yardıma muhtaç olanların masrafları ise vergilerden finanse edilen kamusal sosyal yardım ve hizmet programları ile giderilmekteydi. Yeni sistem ile bakım sigortasının özellikleri değişmiş ve bakım sigortasının yönetimi tamamen yerel yönetimlere bırakılmıştır. Ayrıca bakım sigortasının masraflarında artış görülmesi halinde yeni mali kaynaklar

bulunarak buralardan karşılanması esas alınmıştır. Bakım sigortası tüm Japon vatandaşları değil 40 yaş üzerindeki kişileri kapsamaktadır. Ayrıca kişilerin bu sigortadan faydalanabilmeleri için mutlaka bu sigorta kapsamında belirlenen bir hastalığa sahip olmaları gerekmektedir. Bu sistemin finansmanı eğer çalışan bir kişiye prim ödemesi ile mümkün olmaktadır. Ancak kişi emekli olup bakıma muhtaç ise o zaman emeklilik maaşından belirli bir kesintiye tabi tutularak finansman sağlanmaktadır. Bakım sigortası ile Japon hükümetinin yapmayı amaçladığı, hem nüfusun giderek yaşlanmasından ötürü sigorta sistemi üzerindeki yükü biraz olsun hafifletebilmek hem de ülkenin sosyal devlet yapısını bozmadan devam edebilmesini sağlamaktır (Seyyar ve Oğlak, 2005, s.742-749).

Japonya ekonomisini büyümeye çalışmış olduğu yıllarda nüfusu artırıcı politikalar uygulamıştır. Bu yüzden ailelerin fazla sayıda çocuk sahibi olmaları özendirilmiştir. Ancak 1948’li yıllarda ülkede gerçekleşen nüfus artışı beklenenden fazla olunca bu sefer nüfus artış hızını düşürmeye yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle sıkı nüfus politikaları uygulanarak 1980 yılında nüfus artış hızı düşürülmüştür. Ancak gerçekleşen nüfus artış hızındaki düşüş sürekli olarak devam etmeye başlamış ve 1990’lı yıllara gelindiğinde Japonya hükümeti buna yönelik önlem geliştirmiştir. Hükümetin planlamış olduğu nüfus artış hızında beklenenden daha fazla bir düşüş gerçekleşmesi ve buna ilişkin alınan önlemler nüfus artış hızının düşmesini engelleyememiştir. Kısacası Japonya’nın son elli yıllık süreçte uygulamış olduğu nüfus artış hızını artırmaya veya azaltmaya yönelik politikalarda istenilen başarı elde edilememiştir. Çünkü ilk başlarda nüfus artış hızını artırmak için uygulamış olduğu politikalarda, nüfus artış hızı beklenenden fazla artmıştır. Bu sebepten ötürü nüfus artış hızını düşürmek istemiş ama bu sefer de nüfus artış hızı beklenenden çok daha fazla düşüş göstermiştir. Bunun akabinde tekrar nüfus artış hızı artırmak istense de istenilene ulaşamamış aksine nüfus artış hızı hala azalmaya devam etmiştir. Yani Japonya nüfus artış hızını artırmak veya azaltmaya yönelik uygulamış olduğu politikalarda istediğini elde edemeyerek başarısız olmuştur (Demir, 2016, s.126-129).

2.5.2. Demografik Değişimlerin Japonya'nın Ekonomik Yapısına Yansımaları

Japonya'da zaman içerisinde demografik değişimlerin etkisinden etkilenmiş ve hala etkilenen ülkeler arasındadır. Japonya'nın nüfus sayısına bakıldığında zaman geçtikçe ülkenin nüfusu giderek azalmakta ve çalışan kesim ile yaşlı kesim arasındaki farkın giderek açılması beklenmektedir. Otuz yıl önce ülkede hızlı bir nüfus artışı hakim iken, şu an için tam tersi bir durum söz konusudur. Çünkü Japonya gibi ülkelerin zaman içerisinde doğum oranlarındaki meydana gelen azalış ve nüfus yapısının giderek yaşlı bir karaktere bürünmesi, ileride bu tarz ülkeler için felaket derecesinde olumsuz etkiler ortaya çıkacağı anlamına gelmektedir. Aslında ABD, Avrupa ülkelerinin birçoğunda ve Japonya'da olduğu gibi demografik değişimlerin ortaya çıkardığı olumsuz etkiler benzerlik taşımaktadır. Örneğin Japonya'da nüfusun giderek yaşlı bir karakteristik özellik alması ve buna karşılık çalışma çağındaki nüfusun azalması emeklilik ve sağlık sistemleri üzerindeki maliyetlerin artmasına yol açmaktadır. Hükümetler ise bu durumu finanse edip ortaya çıkan etkileri en aza indirebilmek adına halkı daha yüksek vergi ve sosyal katkılar ödemek zorunda bırakmakta veya emeklilik yaşında yükseltmelere gitmektedirler(Mackellar vd., 2004, s.1-6).

Japonya'da şu an için geçerli olan nüfus giderek azalmakta ve yaşlanmaktadır. Nüfusun yaşlanması ise doğrudan işgücü piyasasını etkilemekte ve verimliliği düşürmektedir. Şu an için olumsuz bir hal içerisinde olan bu durum 2025 yılından sonrasına gidilmesiyle etkisini daha da derinleştirecek ve yüksek maliyetlere sebep olacaktır. Bu durum halihazırda deflasyonist bir özelliğe sahip olan ülkenin getirmiş olduğu işsizlik durumunu daha da artıracaktır (Mackellar vd., 2004, s.1-6). Japonya'da ortaya çıkan doğum oranlarındaki azalma ve nüfusun giderek yaşlanması sigorta sisteminde olduğu gibi iş gücü piyasasını da olumsuz etkilemiştir. Nüfusun yaşlı bir yapıya bürünmesi ülkede iş gücü açığını ortaya çıkarmıştır. Japonya geleneklerine bağlı bir yapıya sahip olan ülke olarak tanınmakta ve ülkelerinde yakın geçmişte fazla yabancıya rastlanmamaktaydı. Ancak demografik değişimlerin olumsuz etkilerini artırmayla birlikte bu yapının değiştiğini söylemek doğru olacaktır. Japonya'nın başbakanı düşük ücrete çalıştırabilecek işçi alımını artırmak istese de ülkenin ideolojisi itibarıyla göçmen politikası pek olumlu

karşılanmamaktadır. Ancak bu durum hoş karşılanmamasına rağmen iş gücündeki ihtiyacın giderilmesi için bir nüfus politikası geliştirilmesi gerekliydi. Bu da göçmen politikasının kabul edilmesi ile birlikte ön plana çıkmış bulundu ve gelecek yıllar itibariyle 300 bin civarında göçmen işçi alınması mecliste kararlaştırıldı. Ülkedeki en büyük iş ihtiyacı duyulan sektörler inşaat, tarım ve gemi yapımında faaliyet gösteren işler olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca ülkenin de yaşlı bir yapıya bürünmesi ile birlikte bu kişilere yönelik özel bakım sergileyecek kişilere de ihtiyaç artmıştır. Japon hükümeti göçmen işçi uygulaması ile demografik değişimin getirmiş olduğu iş gücü piyasasındaki olumsuz etkiyi kırarak, bağımlı nüfusun çıkarmış olduğu ek maliyet yükünü hafifletmeyi amaçladıkları bir nüfus politikası geliştirmeye çalışmaktadır (Lufkin, 2019). Bir diğer ekonomik etken olarak tasarruf oranları karşımıza çıkmaktadır. Demografik değişimlerin getireceği olumsuz etkiler arasında kesin bir kanı söz konusu olmasa dahi, Japonya tarzında ülkeler için geçerli olmak üzere tasarruf oranlarının düşeceği düşüncesi hakimdir. Japon emeklilik sisteminde ki olumsuzluklar yavaş yavaş etkisini göstermeye başlamıştır. Olumsuzlukların zirve yapmasının beklenildiği süreç özellikle 2025’li yıllardan itibaren başlayacaktır. Emeklilik sisteminin giderek kötüleşmesi aynı zamanda sağlık sisteminin de eş zamanlı olarak kötüleşmesi anlamına gelmektedir. Çünkü yaşlanan nüfus hem emeklilik hem de sağlık sistemi için ek maliyet oluşturacaktır ve devleti daha fazla kamu harcaması yapmasına yöneltecektir. Genel anlamı itibariyle Japonya için demografik değişimlerin ortaya çıkardığı ve uzun vadede çıkaracağı ekonomik etkileri sıralarsak; kişi başına düşük büyümenin gerçekleşmesi, tasarruf oranlarının giderek azalması, sosyal katkı oranlarının giderek artış göstermesi, sağlık ve uzun vadeli bakım için yapılan harcamaların artması ve net yabancı varlıklarda azalma meydana gelmesi gösterilebilir. Japonya gibi çok gelişmiş ülke statüsünde yer alan bir ülkede, gerek yaşlılar için gerekse gençler için harcanabilir gelirin artması beklenirken, demografik değişimlerin getireceği olumsuz etkiler genç kesim üzerinde yüklerin artmasına neden olacaktır. Yani genç kesimin harcanabilir gelirinde azalma görülecek ve yaşam standartlarında düşüş meydana gelecektir. Bireysel yaşlanma, kişisel veya hane halklarında ciddi anlamda zorluklar gösterip problem yaratırken, toplumun giderek yaşlanması da hükümetler için ciddi anlamda problem oluşturmaktadır. Bu sorunların Japonya için çok hızlı bir şekilde ilerleyip büyük etkiler yaratması ise kaçınılmazdır. Çünkü Japonya diğer ülkelere göre dünyanın en yaşlı ülkesi özelliğiyle farklı bir demografik karaktere sahiptir (Mackellar vd., 2004,

s.1-6). Ülkedeki yaşlı nüfusta meydana gelen artış devletin alması gereken politikaları ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri ülkenin yaşlanması ile birlikte ortaya çıkan kamu emeklilik sigortasında yapılan düzenlemelerdir. Japonya'daki emeklilik sistemi iki aşamalı bir yapıya sahiptir. İlk aşama 20-59 yaş arasındaki çalışan veya çalışmayanları kapsayan bir aşamadan oluşmaktadır. İkinci aşama ise özel veya kamu çalışanlarını kapsayan bir yapıdan ibarettir. Japonya buna yönelik çalışmadan emeklilik sistemine dahil olanların devlet üzerinde yükü artırdığını gördüğü için, ailelerin daha az sayıda çocuk yapmasını yönetmeye çalışmıştır. Ancak bu durum ülkede zaman içerisinde sigorta sistemindeki yükün daha da fazla artmasına neden olmuştur. Çünkü düşük doğum oranının zeminini hazırlayan bu durum ülkedeki çalışma çağındaki kişilerin azalmasına yol açmış ve buna karşın yaşlı sayısının da artması sistemi daha da zora sokmuştur. Durumun farkına varan Japon hükümeti 2000 yılında emeklilik sistemi üzerine bir reform paketi hazırlamıştır. Bu reform paketi ile ülkedeki emeklilik yaşı 60'tan 65'e yükseltilmiştir. Kademeli olarak yükseltilecek emeklilik yaşı artışında erkekler için 2025 yılına gelindiğinde emekli olabilme yaşı 65, kadınlar için ise 2030 yılına gelindiğinde emekli olabilme yaşı 65'e yükselmiş olacaktır. Bir diğer uygulama ise sağlık sigortasıdır. 1950 yılında çıkarılan sağlık sigortası kanunu 1961 yılı itibariyle tüm ülkenin vatandaşlarını kapsayacak şekilde yürürlüğe girmiştir. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde hem yaşanan petrol krizlerinin etkileri hem de demografik değişimlerden dolayı ülke nüfusunun giderek yaşlanması sağlık harcamaları üzerindeki yükün artmasına sebep olmuştur. 2011 yılı itibariyle Japonya'da 29.76 milyon yaşlı kişi bulunmaktadır. Günümüz itibariyle Japonya'da her beş kişiden biri 65 yaş üzerindedir. Bu oranının 2050 yılına gelindiğinde her üç kişiden biri haline dönüşmesi beklenmektedir. Bunlara bağlı olarak sağlık harcamalarının kontrol altına alınabilmesi adına sağlık sigorta sisteminde çeşitli reformlar getirilmiştir. İlk olarak yaşlılar adına ayrı bir sağlık sigortası oluşturulmuştur. Ayrıca emekli çalışanlar için de ayrı bir sağlık sigorta sistemi tesis edilerek, ortaya çıkan maliyetlerin sağlık sigorta tabanlı fonlardan karşılanması öngörülmüştür. Bunlar ile birlikte yaşlılar için yapılan sağlık harcamalarında aşırıya kaçmadan seviyenin korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu reformların geliştirilmesine rağmen Japonya'da özellikle demografik değişimden dolayı ortaya çıkan sağlık harcamalarında artış hala devam etmektedir. 1999 yılında hükümetin gerçekleştirmiş olduğu sağlık harcamaları 27.2 milyar yen iken, 2008

yılında 65 yaş ve üzeri kesim için yapılan sağlık harcamaları 18.99 trilyon yen olarak gerçekleşmiştir (Erol, 2013, s.50-56).

Japonya’da demografik değişimlerin getirdiği bir başka olumsuz etki ise kırsal kesimlerde görülen göç hareketliliğidir. Kırsalda yaşayan genç kesim eğitim ve kariyer amacıyla şehirlere göç etmektedirler. Ancak bu durum büyük bir sorun yaratmaktadır. Çünkü gençlerin kırsaldan göç ederek şehirlere gelmesi kırsal kesimdeki iş gücünü düşürmekte ve üretimi azaltmaktadır. Ekonomik etkinin yanı sıra kırsalda yaşayan nüfusun şehirlerde toplanmasıyla nüfus piramidi dengesizleşmekte ve belirli bir alanda yoğunlaşma olmaktadır. Bu durumda zaten problemlerin olduğu şehirlerde şiddet eğilimleri daha da fazla artmaktadır. Demografik oranlar bir ülkenin işgücünün büyüklüğünü ve mal ve hizmetlere olan talebin yapısını etkileyebilir. Artan yaşlı sayısı hükümet için sağlık ve emeklilik sistemi için daha fazla harcama yaptırarak olumsuz ekonomik etkilere yol açmaktadır. Ancak bu durum hükümet için olumsuz etki yaratırken sağlık ve diğer hizmet sektörlerinin olumlu etkilenmesine yol açabilir. Örneğin yaşlanan bir toplum daha fazla ilaca ihtiyaç duyacağı için ilaç üreticilerinin ekonomik anlamda olumlu etkilenmesi görülecektir (Sigurosson, 2017, s.8-16).

Bir ekonomist olan Katagiri, nüfusun yaşlanmasının Japonya için deflasyona yol açtığını ve işsizliği artırdığını öne sürmektedir. Ayrıca nüfusun yaşlanması vergi tabanında bir azalmaya yol açarak kamu harcamalarını da artıracaktır. Böylece ülke için ekonomik büyüme olumsuz etkilenecektir. Emeklilik sistemi için bakıldığında, yaşlanma beraberinde ek bir yük getirmektedir. Çünkü nüfusun yaşlanması emekli olabilecek kişi sayısını artıracak ve bu durum hem özel hem de kamuya ek bir yük getirecektir. Kamu için emekli sayısının artış göstermesi ek bir maliyete neden olurken, özel sektör için ise kamunun emeklilik sistemi için getirmiş olduğu önlem politikaları neticesinde olumsuzluklar söz konusu olacaktır. Örneğin emeklilik yaşının yükselmesi ile birlikte yaşlı biri daha fazla çalışır düzeyde olacak ve bu da işverenin o kişiye uzun süre maaş ödemesine yol açacaktır. Japonya’daki yaşlanma olayı genellikle hükümet için olumsuz etkiler meydana getirirken özel sektör için olumlu etkilerde meydana getirmektedir. Çünkü ülke içerisinde yaşlı kesimin sayısının giderek artış göstermesi ve pazara hakim talep gücü konumuna gelmesi, şirketlerin üretim içeriklerini ve miktarlarını değiştirerek kazançlarını artırmalarına

olanak sağlamaktadır. Örneğin Japonya’da yaşlılara yönelik kullanımı kolay olan akıllı telefon üretilmesi, yetişkin bezlerinin bebek bezlerine göre daha fazla üretilmesi, otomobil devi Toyota’nın yaşlılara yönelik üretim gerçekleştirmesi örnek gösterilebilir. Bazen ortaya çıkan bu demografik değişimler ekonomik anlamda olumsuz etkiler taşısa bile teknolojik anlamda olumlu gelişmelere de neden olmaktadır. Örneğin Japonya’da özellikle yaşlıların bakım faaliyetlerini karşılayabilmek için geliştirilmiş robotlar bulunmaktadır. Bu robotlar demans hastalığı olan yaşlıların bakım faaliyetlerini sürdürmekte onların hatırlamaları noktasında yardımcı olmaktadır. Bu tarz uygulamalar Japonya’nın gelişmiş teknolojisinin daha da gelişmesine ve yeni çözüm yolları aramasına yardımcı olmuştur (Sigurosson, 2017, s.8-16).

Japonya’da demografik değişimlerin beraberinde getirdiği ve ortaya çıkardığı en büyük olumsuz etkilerden biri işgücü arzında meydana gelecek azalmadır. İşgücü arzında meydana gelen azalma, sermayenin marjinal ürününde bir azalma ortaya çıkaracaktır. Buna bağlı olarak da makroekonomik büyüme zarar görecektir. Bu bağlamda Japonya’nın son on yıl içerisindeki verilerine baktığımızda işgücünün %3 oranında düştüğü, işgücü verimliliğinin %0.8 puanında arttığı ve reel GSYH büyüme oranının %0.6 oranında arttığı görülmektedir. Günümüzde geçerli olan bu değerler demografik değişimlerin devam etmesiyle birlikte tam tersine dönerek olumsuz bir hal alacaktır. Japonya’da demografik değişimlerin ortaya çıkarabileceği bir başka ekonomik etki ise mali açıktır. Nüfusun hızlı yaşlanması mali açığın oluşmasında etkili bir faktördür. Yaşlı nüfus sayısının artması ekonomik büyüme oranındaki azalmayı yansıtan vergi gelirlerindeki düşüşe neden olmakta; sağlık hizmetleri, hemşirelik hizmetleri ve yaşlılığa bağlı olarak artış gösteren sosyal güvenlik harcamaları mali açığa yol açmaktadır. Bahsedildiği üzere Japonya’da demografik değişimlerin yansımaları üretimin durması ve ekonomik büyümenin gerilemesi şeklinde devam etmektedir. Buna bağlı olarak ülkede kişi başına düşen reel GSYH büyüme hızı 1980’lerde %4 civarında iken, günümüzde neredeyse %1 seviyesine kadar düşmüştür. Ayrıca gelecekte nüfusun yaşlanma hızının giderek daha fazla artması beklenmektedir ve bu durumda reel GSYH hızının daha da düşmesi anlamına gelmektedir (Shirakawa, 2012, s.21-25).

Genel itibariyle demografik değişimlerin çıkarmış olduğu ekonomik yansımalar incelendiğinde olumsuz özellikler söz konusudur. Ancak her araştırmacı aynı görüşte değildir. Kuroda'nın çalışmasında bahsedildiği üzere yaşılanan ve azalan bir nüfusun mutlak anlamda makroekonomik ve kişı başına büyüme oranlarını düşürmeyeceği savunulmaktadır. Çünkü demografik değişimler ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler gösterse bile, bu etkiler sermaye birikimi ve teşvik yöntemleriyle giderilebilir. Örneğin yaşılanmanın beraberinde getirdiği etkiler fırsata çevrilerek işgücünün artışına olanak sağlayabilir. Bu durumda makro anlamda ekonomik büyüme sağlanıp kişı başına hayat standartları yükseltilebilir. Ülkede enflasyon oranlarının sabit olduğu ve ekonomik büyümenin gerilediği varsayıldığında faiz oranlarında bir azalma meydana gelecektir. Faiz oranlarının azaltılmasındaki amaç piyasaları canlandırarak ekonomik büyümedeki gerilemenin önüne geçmektir. Ancak burada faiz oranlarının düşmesiyle beraber ortaya çıkabilecek başka bir sorun ise sıfır alt sorundur. Sıfır alt sorunu piyasa faiz oranlarının belirlenen sınır seviyesinin de altına düşmesiyle ortaya çıkmaktadır ve para politikası olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Böyle bir durum söz konusu olsa bile çeşitli para politikalarıyla bu etkinin de sonlandırılabilceği savunulmaktadır. Bunun yanı sıra demografik değişimlerin beraberinde getirdiği yaşı nüfus ülkede hayat sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve varlık yönetimi gibi firmalar için yeni iş fırsatları oluştıracaktır (Kuroda, 2019, s.2-5).

Japonya ile ilgili görüldüğü üzere demografik değişimlerin göstereceği etkiler araştırmacılar açısından farklılık arz etse bile genel kanı ekonomik anlamda olumsuz etkilerin ağır basacağı ve ekonomik büyümenin kötü anlamda etkileneceğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLERİN MALİ YAPI ÜZERİNE YANSIMALARI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Demografik değişimlerin zaman içerisinde etkisini giderek artırması, yaşlı nüfusun genç nüfusa oranla sayısal olarak daha yüksek bir şekilde artış sergilemesi ülkeleri büyük ölçüde ekonomik anlamda olumsuz bir durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Var olan durum Türkiye için de geçerlidir. Bu bölümde öncelikli olarak Türkiye'nin cumhuriyetin ilanından günümüze kadar uygulamış olduğu nüfus politikalarına yer verilecek ve sonrasında demografik değişimlerin Türkiye mali yapısı üzerindeki etkileri ayrıntılı bir şekilde incelenip, yorumlanacaktır.

3.1. Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikaları

Genel manada uygulanan tüm nüfus politikalarının temelinde nüfusun kontrol altına alınması amaçlanmaktadır. Fakat amaçlanan bu unsur ülkelerin hepsinde geçerli olmayıp, bulunmuş oldukları konum ve koşullarına göre farklılık arz etmektedir. Ülkeler bazen nüfus politikalarının kontrolünü nüfusu artırmaya yönelik bazen de nüfusu azaltmaya yönelik politikalar uygulayarak sağlayabilmektedir. Geçmişte nüfusun artış veya azalış yönünde politika izlenmesine yön veren en temel iki konu ise savunma ve beslenme idi. İnsanlar ve ülkeler savunma ve beslenme konusunda hakim güç olunabilmesinin nüfusun fazla olmasıyla mümkün olduğunu savunmaktaydılar ve o dönemin gereken koşullarına göre nüfusu artıracı politikalar uygulamaktaydılar. Ancak hakim olan nüfus politikalarına yönelik bu düşünce anlayışı savaşların geride bırakılıp, sanayileşme faaliyetlerine geçildiği dönemlerde etkisini yitirerek değişiklik yaşamıştır. Önceden beslenme ve savunma konularında egemen güç olunabilmesi için nüfus artışını savunan bu politikalar sanayileşme ile birlikte nüfus azaltıcı politikalara doğru yön değiştirmiştir. Bahsedilen nüfusu artıracı ve azaltıcı politikaların yanı sıra bir politika daha bulunmaktadır. Bu politika ise özellikle günümüzde Türkiye gibi ülkelerin sıkça başvurmuş olduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Adı geçen nüfus politikası Türkiye’deki nüfusun hem niteliğini hem de niceliğini iyileştirmek amacı ile uygulanan bir nüfus politikasıdır.

Görüldüğü üzere nitelendirilen bu üç adet nüfus politikası da birbirinden farklı özellikler taşımakta ve farklı amaçla uygulanmaktadır. Türkiye’de de 1923 yılından günümüze kadar uygulanan nüfus politikalarının belirlenmesinde demografik değişkenler baskın bir rol oynamıştır (Doğan, 2011, s.294-297).

3.1.1. 1923-1965 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’nda yer almış, ancak bu savaştan büyük bir yenilgiyle ayrılmıştır. Osmanlı’nın bu savaştan yenilgiyle ayrılması sadece ekonomik ve siyasi bir anlamda kayıp olmamış aynı zamanda genç ve çalışabilir düzeyde olan nüfusunda azalması söz konusu olmuştur. Azalan genç nüfusun yerini bir an önce doldurup ülkenin geleceğini iyi bir hale getirebilmek adına uygulanacak tek politika nüfusu artırıcı yönde olmalıydı. Çocuk ölümlerinin sıklıkla görüldüğü Anadolu topraklarının sağlık ve beslenme açısından kötü durumda olan şartlarının iyileştirilerek uzun dönemde nüfusu artırıcı politikaların desteklenmesi yönünde kararlar alınmıştır. Ancak gerek yeni bir ülke kurulmuş olması gerekse de savaşın etkilerinin ülke çapında hala hissediliyor olması var olan politikaların uygulanmasındaki engeller olmuştur. Uygulamanın önündeki en büyük engel ise ekonomik olarak zor durumda olunmasıydı. Buna karşılık Gazi Mustafa Kemal Atatürk Anadolu topraklarında var olan ve ülkenin geleceğini tehlikeye düşüren bu durumun önüne geçilebilmesi ve nüfusu artırıcı politikaların uygulanabilmesi açısından bir demografik değişken türü olan göç kavramını ortaya atmıştır. Atatürk’ün düşünmüş olduğu göç uygulamasına göre, yurt dışında yaşayan aynı ırk ve kültüre sahip olan kişileri Türkiye’ye getirmek fikri oluşmuştur. O dönemin şartlarına uygun olarak bu uygulama hayata geçirilmiş ve Yunanistan’dan 500.000 kişi mübadele yoluyla Türkiye’ye getirilmiştir (Mutlu, 2013, s.202).

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte hayata geçirilen nüfusu artırıcı yönde olan politikaların ana kaynağı olarak Avrupa devletleri gösterilebilmektedir. Özellikle İtalya’nın o dönem lideri olan Mussolini, nüfus politikasına yönelik geliştirilen uygulamalara yönelik birçok proje oluşturmuş ve nüfus artırıcı politikalara öncelik vermiştir. İtalya’nın uyguladığı nüfus politikasının ana bileşenleri azami doğum ve asgari düzeydeki ölümden oluşmaktaydı. Buna bağlı olarak Mussolini hükümeti çocuk sağlığına çok önem vermiş, doğum ve evliliği de desteklemiştir. Ayrıca 25-55 yaş aralığında olup bekar olarak bulunanları

vergilendirmeye giderek buradan sağlanan gelirlerin ana çocuk sağlığının iyileştirilmesine yönelik yapılan harcamalarda kullanmasını sağlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'deki genç nüfus sayısını artırabilmek adına Avrupa'da özellikle İtalya'da uygulanmış olan nüfus politikaları aynen hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bilhassa Avrupa'da birçok yabancı araştırmacının nüfusu artırmaya yönelik yapmış olduğu çalışmalar ele alınarak tercüme edilmiş ve uygulamada bu çalışmalar belirleyici olmuştur. Bu sebeple Atatürk 1 Mart 1922 tarihinde yaptığı TBMM konuşmasında sağlık ve sosyal politikalarına yönelik yapılan çalışmalara büyük önem verdiklerini, hükümet olarak asıl amaçlarının ise ölüm oranını düşürüp onun yerine doğum oranını artırmak olduğunu ve bu politika sayesinde genç ve dinamik bir yapı karakterinde olan nüfusa sahip olabileceklerini dile getirmiştir. Türkiye'nin uygulamış olduğu o dönemki nüfus politikası sadece nüfusun sayısal değerini artırmak olmamış aynı zamanda nüfusun niteliğini de geliştirip, iyileştirmek olmuştur. Buna bağlı olarak o yıllarda etkisini sıklıkla gösteren sıtma hastalığının tedavi edilebilmesi için çalışmalar başlatılarak ülke nüfusunun sağlıklı bir yapıya da kavuşturulması amaçlanmıştır (Erdal, 2011, s.781-784).

Türkiye'deki 1923-1965 dönemi arası uygulanan nüfusun artırılmasına yönelik politikaların belirlenmesinde üç önemli husus etkili olmuştur. Bunlar; doğuma yönelik gelişen nüfus artışı, bir diğeri yurt dışından gerçekleştirilen göç hareketleri ile birlikte var olan nüfus artışı ve sonuncusu da Hatay'ın Türkiye topraklarına dahil edilmesidir. Bu şartlar göz önünde bulundurularak o yıllarda nüfusun artırılmasına yönelik birtakım politikalar izlenmiştir. İzlenen politikalar neticesinde o yıllardaki cinsiyete bağlı olarak gelişen nüfus artış verileri aşağıdaki gibidir.

Çizelge 3.1. Yıllara göre Türkiye nüfusu ve yıllık nüfus artış oranı

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Erkek	Kadın	Erkek (%)	Kadın (%)	Yıllık Artış (binde)
1927	13.648,270	6.563,879	7.084,391	48,1	51,9	-
1935	16.158,018	7.936,770	8.221,248	49,1	50,9	21,1
1940	17.820,950	8.898,912	8.922,038	49,9	50,1	19,6
1945	18.790,174	9.446,580	9.343,594	50,3	49,7	10,6
1950	20.947,188	10.572,557	10.374,631	50,5	49,5	21,7
1955	24.064,763	12.233,421	11.831,342	50,8	49,2	27,8
1960	27.548,20	14.163,888	13.590,932	51	49	28,5

Kaynak:(Gelekçi, 2014, s.128).

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere Türkiye’de o yıllarda uygulanan nüfusun artırılması yönündeki politikalar olumlu yönde etkisini göstermiş ve nüfus artmıştır. Yıllar itibariyle Türkiye’deki nüfus artış hızının oransal dağılımına bakıldığında, Cumhuriyetin ilk yıllarında binde 21,1 olduğu görülmektedir. Buna karşılık uygulanan nüfus politikalarına rağmen en düşük oran 1945 döneminde binde 10,6 olarak değerlendirilmektedir. 1945 yılı veri alındığında nüfus artış oranının düşüşe geçmesinin sebebi tahmin edileceği üzere İkinci Dünya Savaşı’ndan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet döneminin nüfus artışı yönünden en yüksek seviyesine ulaşması 1955-1960 yıllarında binde 28,5 ile gerçekleşmiştir. 1945 yılından sonraki yıllarda nüfus artış oranı düzenli bir şekilde yükselişe geçmiş ve 1960 yılında ise en yüksek noktasına ulaşmıştır. Nüfusun düzenli bir şekilde artış göstermesinin sebepleri olarak 1945 yılından sonra savaştan çıkılması, hastalık ve ölüm sayılarında düşüş görülmesi, savaşın sona ermesi ile o zamana kadar silah altında tutulan nüfusun serbest kalması ve Türkiye’ye yapılan göç hareketleri gösterilebilir. 1923-1965 yılları arasında Türkiye’ye yurt dışından yapılan göç sayısına bakıldığında 1.221,807 kişinin olduğu görülmektedir. Aynı yıllar baz alındığında Türkiye’den yurt dışına yapılan göç sayısı ise 192.811’dir. Görüldüğü üzere o yıllarda Türkiye’ye yapılan büyük göç hareketleri nüfusun artması yönünde izlenen politikaların desteklenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye’deki uygulanan nüfus politikaları sonucunda gerçekleşen nüfus özelliklerinde de istenilen başarı yakalanmıştır. Çünkü o dönemde Türkiye’nin toplam nüfusunun yaklaşık %40’ını 0-14 yaş aralığında bulunan bireyler oluşturmaktaydı. Bu veriye göre ülkedeki nüfusun büyük bir çoğunluğunun genç kesimden oluştuğunu söylemek mümkündür. Yine 1923-1965 yılları incelendiğinde özellikle 1935-1950 yılları arasında hem şehir de hem de köydeki nüfus sayısında bir artış olduğu

görülmektedir. Ancak 1950’li yıllar itibariyle Türkiye’de sanayileşmenin etkilerinin ciddi anlamda hissedilir olmaya başlaması ile birlikte ülke içinde kırsaldan şehre bir göç hareketi başlamış ve bu durumda köydeki nüfus artış hızını düşürerek, şehirdeki nüfus artış hızının yükselmesine neden olmuştur. Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarının nüfusu artırıcı yönde bir rol izlediği sayısal veriler aracılığıyla da görülmektedir. Örneğin, 1927 yılında kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 18 kişi iken, bu sayı 1935 yılında 21’e, 1950’de 27’ye ve 1960’da ise 36’ya kadar yükselmiştir (Gelekçi, 2014, s.128-134).

1923-1965 yılları arasında uygulanan pronatalist yani nüfusu artırıcı politikaların sebepleri olarak şunlar gösterilebilir (Yelice, 2007, s.36):

- * Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’ndan dolayı erkek nüfusta meydana gelen azalma,
- * Genç ve üretken nüfus sayısının artırılmak istenmesi,
- * Türkiye’de o yıllarda yüksek olan ölüm sayılarının doğum sayılarıyla karşılanmak istenmesi,
- * Yeni kurulan Türkiye devletinin gerek siyasi gerekse askeri güce sahip olmak istemesi,
- * Atıl durumda olan alanları işleyerek kullanılır hale getirmek,
- * Sağlık sektörünün ve sosyal hayatın iyileştirilerek güçlü bir yapıya dönüşmesini sağlamak.

1923-1965 yılları arasında yukarıda gösterilen sebeplere bağlı olarak nüfusun artırılmasına yönelik birçok politika uygulanmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki, 18 Mart 1926 tarihinde çıkarılan kanuna göre belirli süre ile görev yapmış olan memurların sahip oldukları çocuklarının birincisine yarı, diğer çocuklarına ise tutarların üçte biri alınıp indirim sağlanarak yatılı okullara kabul edilme yasası çıkarılmıştır. Bu uygulamayla hayata geçirilmek istenen unsur memurların çocuk sahibi olmaları konusunda teşvik edilmesiydi. Çok çocuğa sahip olan memurların desteklenmesine yönelik olarak geliştirilen diğer bir yasa ise birden fazla çocuğa sahip olan hakimlere verilecek yardım paraları olmuştur. Yüksek sayıda çocuğu

bulunan hakimlere yönelik yapılacak bu maddi yardımda çocuğun 21 yaşından büyük olmaması gerekir. Eğer çocuk 21 yaşından büyük ise o zaman maddi yardım yapılması kesilir, ancak eğitim hayatı halihazırda devam eden 21 yaşından büyük çocuklar için eğitimlerine yönelik yardım yapılmaya devam edilmektedir. Nüfusu artırma yönünde gerçekleştirilecek politikalar sadece memurlara verilen yardımlar çerçevesinde sınırlı kalmamış bununla birlikte yol vergisi, umumi hıfzıssıhha kanunu, gelir vergisi, evlilik dışı doğan çocukların kayıt ve tescili, yurt dışından gelecek nüfusun kaydı gibi uygulamalara da başvurulmuştur. Yol vergisinden kişilerin muaf olabilmesi için bireyin fakir ve hayatta en az beş çocuğunun bulunması yeterliydi. Hükümet bu vergi ile de nüfusun artışını teşvik etmiştir. Umumi hıfzıssıhha kanunu ile de ülkenin her tarafında sağlık merkezleri açarak gerek doğum faaliyetleri gerekse hastalıklarla mücadele edilmeye başlanmıştır. Ayrıca hayatta altı ve altıdan fazla çocuğa sahip olan kadınlara devlet tarafından nakdi yardım verilmesi de kararlaştırılmıştır. Yine o yıllarda kayıtlı nüfusun artırılmasına yönelik getirilen bir uygulamada ise, o zamana kadar nüfus kütüğüne kayıtlı olmayan kişilerin nüfus dairelerine başvurarak kendilerini kayıt ettirmeleri durumunda ceza almaları kaldırılmıştır. Yurt dışından Türkiye'ye yönelik gelecek olan nüfus için geliştirilen teşvik edici uygulama ise göç edecek kişilere yönelik belirli bir miktarda arazinin verilmesi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusu artırma yönünde izlenen politikalara destek olunması amacıyla o dönemin Samsun milletvekili olan Hamdi Bey, 1920 yılında meclise bekarlık vergisi teklifini sunmuştur. Bu vergi, 25 yaşını doldurup henüz evlenmemiş veya her ne sebeple olursa olsun eşinden boşanmış erkeklerin vergilendirilmesini kapsamaktaydı. Bu tasarı, nüfusu artırıcı politikaların desteklenmesi için geliştirilmiş olsa da kamuoyu tarafından fazlaca olumsuz tepkiyle karşılaşması ile birlikte yasalaşmamıştır. Ancak bu duruma benzer olan bir uygulama ise 1938 yılında erkek ve kadın için evlenme yaş sınırının aşağı çekilmesi yönünde olmuştur. Erkek ve kadın için 18 olan evlilik yaş sınırı erkek için, 17'ye kadın için ise, 15'e indirilmiş ve nüfusun artırılması yönünde teşvik edici başka bir uygulama yürürlüğe girmiştir (Semiz, 2010, s.432-451).

Getirilen bu uygulamalara ek olarak devlet, nüfusun artırılması yönündeki yöntemlere engel olabilecek işlemlerin önüne geçmek istemiştir. Bunun için 1926 tarihinde Türk Ceza Kanunu'na, bazı başlıklar isim değiştirerek "Kasten Çocuk Düşürmek ve Düşürtmek Cümleleri" yerini "İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine

Cürümler’’ isimli başlığa bırakmıştır. Yapılan bu değişiklik ile birlikte çocuk düşürmek suçunun karşılığı oldukça ağır bir cezaya bağlanmış ve çocuk yapmaya engel olan eylemlerin işlenmesi ve bu eylemlerin işlenmesi için karşıt uygulamalarda bulunulması ayrı bir suç olarak görülerek cezai yaptırımlar getirilmiştir. 1945 yılında getirilen ‘‘Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’’ ile toprak dağıtımında çocuğu olan kişilere hem toprak sahibi olmaları hem de ödemeleri konusunda birtakım imtiyazlar tanınmıştır (Vergili, 2013, s.319-320).

Evlenme yaşının aşağı çekilmesi ve çıkarılan ‘‘Umumi Hıfzıssıhha’’ kanunu ile de nüfusun artırılmasını teşvik etmek amacıyla ücretsiz doğum evleri açılmıştır. Özellikle 1960 yılından itibaren tıp alanında da gerçekleştirilen önemli gelişmelerin ardından çocuk ölümlerindeki azalma ülkede hızlı bir şekilde nüfusun artmasına imkan tanımıştır (Aydoğan ve Çoban, 2016, s.121).

Türkiye’de 1923-1965 yılları arasındaki ciddi anlamdaki nüfus artışı İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra olmuştur. Özellikle penisilin gibi tedavi aşamasındaki etken ilaçların ülkeye fazlaca girmesi ve uygulanan politikalar sonucunda nüfus artışı sağlanmıştır (Özberk, 2003, s.73).

Tüm bu bilgiler ışığında Türkiye’de 1923-1965 yılları arasında nüfusu artırıcı (pronatalist) politikaların uygulandığını söylemek doğru olacaktır. Hayata geçirilen bu politikalar genel anlamda ülkede nüfusu artırıcı rol üstlenmiştir. Ancak nüfusun artması doğal yöntemlerle olmayıp ek yöntemlerinde yer almasıyla birlikte mümkün olmuştur. Doğal yöntemlerdeki kasıt ise doğum oranlarının artırılarak ölüm oranlarının düşürülmesidir. Bu durum o yıllarda istenilen seviyede gerçekleşmemiş bu sebeple de nüfusu artırabilmek adına göç hareketlerine başvurulmuştur.

3.1.2. 1965-1980 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları

1960 sonrası dönemde artan nüfus beraberinde sanayileşme, köyden şehre göç, istihdam, sağlık, çevre gibi birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Ancak o dönem de en büyük sorun olarak görülen mesele ise, hamileliğin sonlandırılmasına ilişkin getirilen yasaya karşılık, isteğe bağlı düşük sayılarında görülen artıştır. Yılda 500 binlere ulaşan yasadışı kürtaj olayları, bu konuya ilişkin 1958 yılında bir kurulun oluşturulmasına ve bilimsel çapta bir rapor hazırlanmasına yol açmıştır. Hazırlanan raporun içeriğinde o dönemde yasaklanmış olan kürtaj uygulamalarına karşın Türk

Ceza Kanunu'nda getirilen müeyyidelerden kaçarak gizli bir şekilde gerçekleştirilen düşük durumları yer almıştır. Yaptırımlardan kaçarak gerçekleştirilen bu gizli kürtaj eylemleri; kadınların sağlıksız koşullarda, her türlü zararlı ve onaylı olmayan ilaçların kullanılarak düşük yapmasına buna bağlı olarak kadınların ileriki yaşamlarında sağlıklarını tehlikeye düşürmelerine, doğurganlıklarını kaybetmelerine veya ölmelerine neden olmuştur. Devletin sosyal devlet statüsü altında bu duruma son verebilmesi için o dönem de gerekli çalışmaların başlatıldığı görülmektedir. 1961 yılında yapılan Anayasada ise, devlete anne ve çocuğun sağlığının korunmasına yönelik gerekli önlemleri alma ve resmi kurumsal birimler oluşturma yetkileri verilerek, anne ve çocuğun hakları yasalaştırılmıştır. Çıkarılan bu anayasanın ardından 1965 yılında “Nüfus Planlaması Hakkında Kanun” ile nüfusu artırıcı politikalara son verilerek hamileliği önleyen gerek alet gerek ilaç olsun bunların ithaline, dağıtımı ve kadınlar tarafından kullanımının önündeki yasakların bu kanun ile yasak olmaktan çıkarılmasına karar verilmiştir. Aynı şekilde bir önceki nüfus politikası döneminde yasaklanan doğum kontrolü hakkındaki eğitimlerin serbestleştirilmesi söz konusu olmuştur. Bu yasakların gevşetilmesi ile birlikte 1923-1965 döneminde nüfusun niceliksel (sayısal) yönünün kuvvetlendirilmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar, yerini nüfusun niteliksel (özellik) yönünü kuvvetlendirmeye bırakmıştır. Ancak 1960'lı yıllarda başlayan hamileliğin sağlıklı ve yasal bir şekilde sonlandırılmasına yönelik çalışmalar 1985'li yıllara kadar bir çözüme kavuşturulamamış, düşük seviyelerde de olsa zorunlu hamilelik devam etmiştir. Bu durumun kanıtlayıcı bir niteliği olarak 1968 yılında en az bir kez düşük yapan kadın yüzdesi Türkiye için %10.1 iken bu oranın 1978 yılında %33.6 seviyelerine kadar yükselmiştir. Bunlara bağlı olarak sağlıklı ve yasal bir biçimde gerçekleştirilecek kürtajın bir devlet hizmeti olarak görülüp, ücretsiz bir şekilde gerçekleştirilmesi için baskılar oluşturulmuştur. Var olan sayısal veriler ciddi manada hükümette endişe uyandırmış ve gerekli çalışmaların yapılması kaçınılmaz bir hal almıştır. Çünkü o yıllarda kürtajın yasak olması sebebiyle her sene 10 ila 15 bin kadın düşük yaparken hayatını kaybetmekte, en az belirtilen bu sayıya yakın kadın da kürtaj sonrası sağlıklarını kaybetmekteydi. Bu durumun en önemli nedeni olarak sağlıksız ve yasadışı gerçekleştirilen kürtaj faaliyetleri olduğu söylenebilir (Kaleci vd., 2013, s.5-10).

Özellikle o dönem de büyük bir sorun haline gelen yasadışı kürtaj uygulamaları ve yine 1965-1980 döneminde gerçekleşen eğitim seviyesindeki yükselme, sanayileşme, şehirleşme ve kadınların iş hayatına aktif olmaya başlaması evlilik yaşının yükselmesine neden olmuştur. Evlilik yaşının yükselmesi ise doğrudan doğurganlığın azalmasına neden olmuş ve nüfus artış hızında düşmeler meydana gelmiştir (Şahin, 2007, s.318).

Türkiye’de 1965 yılında gerçekleştirilen ve çıkarılan yasalar ile birlikte bu dönemin adı kayıtlara planlı dönem olarak geçmiştir. 1960’larda Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile birlikte önceki yıllarda uygulanan nüfusu artırıcı politikaların değiştirilmesi noktasında tartışmalar başlamış ve buna bağlı olarak bazı kararlar alınmıştır. Bu dönemde uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yeni bir nüfus politikası gündeme gelmiştir. Bu politikanın gündeme gelmesindeki nokta ise hızlı nüfus artışının ekonomik gelişimi engellediği düşünülmüş ve bu sebeple nüfus planlamasına dayanan bir nüfus politikasının uygulanmasının gerekli olduğu savunulmuştur. Bu politikanın içeriğinde; doğum kontrolünü engelleyici yasaların değiştirilmesi, bu konuda uzman olan sağlık personelinin istenildiğinde nüfus planlaması ve doğum kontrolü noktasında bilgi vermesi gibi konular yer almaktadır. Yine aynı şekilde bu planda aile planlamasının sağlık hizmetlerinden ayrı bir konu olarak düşünülemeyeceği söylenmiş ve buna bağlı olarak ana ve çocuk sağlığı ile aile planlaması hizmetlerinin birleştirilmesi meselesi karara bağlanmıştır. Planın bir başka değindiği konu ise, nüfus politikasının sosyal ve ekonomik konularla bir ilişki içerisinde olduğu ve yüksek bebek ölüm hızı ile yeterli görülmeyen ana çocuk sağlığının birer nüfus sorunu olduğudur. Bu planda özellikle nüfusun sayısal değerinden fazla özelliğinin yani kalitesinin artırılması yönünde bir politika izlenmesi kararlaştırılmıştır. Sosyal açıdan bakıldığında 1965 yılında çıkarılan Nüfus Planlaması Kanunu ile önceki dönemde büyük yaralara neden olmuş nüfus politikasının etkilerini azaltabilmek adına, bireylere diledikleri sayıda ve diledikleri zamanda çocuk sahibi yapabilme olanağı sunulmuştur. Ancak getirilen bu uygulama hamileliği sona erdirmek isteyen kişiler için bir çözüm yolu olmamıştır. Ekonomik açıdan ise, 1923-1965 arası dönemde uygulanan nüfusu artırıcı politikaların hızlı bir nüfus artışı doğurması ve bu artışın zamanla milli gelir artışının önüne geçerek ekonomik açıdan olumsuzluklar doğurmasıdır. Bu yüzden bunu engelleyecek bir nüfus politikası benimsenmesi gerekmiştir. Hızlı nüfus artışının devam etmesiyle

ortaya çıkabilecek ekonomik sorunlar; yatırımları sekteye uğratması, nüfusun artmasıyla tüketimin artması, işgücü arzında sorunların ortaya çıkması şeklinde özetlenmiştir. Bu sebeple de hükümet, nüfusu artırıcı yönde değil aksine azaltıcı yönde bir politika izleme konusunda karar almıştır (Güngördü, 2003, s.482-484).

Genel anlamda 1965-1980 döneminde hükümet ekonomik ve gelişme hızını artırmak işsizlikle mücadele edebilmek hızlı bir şekilde gerçekleşen şehirleşmenin beraberinde getirdiği sağlık, çevre sorunları gibi problemleri giderebilmek için nüfus politikalarında antinatalist yani nüfusu azaltıcı politikaların uygulanmasını gerekli görmüştür. Bu sebeplere bağlı olarak 1961 yılında sağlık hizmetlerinin teşkilatlanması için 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun hazırlanmıştır. Bahsedildiği üzere yine nüfusu azaltıcı yönde politikaların uygulanması adına 1965 yılında ilk Nüfus Planlaması Hakkında Kanun oluşturulmuştur. O dönemdeki nüfus politikasını desteklemek adına çıkarılan Nüfus Planlaması Kanunu yerini sonrasında aile planlaması tanımına bırakmıştır. Aile planlaması ise kelime anlamı itibariyle bireylerin diledikleri zamanda diledikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleri için yetkililer tarafından verilen hizmet olarak tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak aile planlaması 1970 yılından itibaren Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması adıyla sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kapsamında sağlık ocaklarında bireylere sunulmuştur. Getirilen bu politikalar ilenüfusta değişimlerin yaşanması söz konusu olmuştur. Nüfusu azaltıcı yönde uygulanan politikalar etkisini hissettirmeye başlamış ve sayısal olarak nüfusta değişimler gerçekleşmiştir. Ancak yaşanan bu değişimler nüfusun toplam değerinde bir farklılık meydana getirmeyip nüfusun artış hızında bir farklılık yaratmıştır (Tözün, 2016, s.5-6).

1965-1980 dönemlerini kapsayan ve nüfusu azaltıcı yönde olan politikalar etkisini göstermiş ve 1960-1970 dönemlerinde Türkiye'nin nüfus artış hızı %25.2 seviyelerine gerilemiştir. O dönemde uygulanan nüfus politikalarının etkisinin yanı sıra nüfus artış hızının düşmesini sağlayan en büyük neden, ilgili yıllardaki Türkiye'den yurt dışına gerçekleştirilen işçi göçleridir. 1950'li yıllara gelindiğinde sanayileşmedeki artışla beraber yükselişe geçen şehirleşme hareketleri 1960-1970 döneminde etkisini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. O yıllarda ülke içinde köyden şehre göç hareketlerinin de fazlalaşmasıyla birlikte kadının iş imkanı

bulabilme fırsatı artmış ve iş hayatına katılım çoğalmıştır. Böylece 1960-1970 yılları arasında Türkiye’de doğum oranlarında ciddi manada azalmalar meydana gelmiştir. 1970 yılında ülkede nüfusu azaltıcı yönde uygulanan politikalara rağmen nüfus sayısı 35.605,176 sayısına ulaşmıştır. Bu sayı 1980 yılında ise 44.736,957’ye yükselmiştir. Türkiye’de nüfusu azaltma yönünde politikalar uygulansa dahi ülkenin toplam nüfusunda artış devam etmiş ancak doğurganlık hızının düşmesi ile birlikte nüfus artış hızında önceki döneme göre gerileme meydana gelmiştir (Kasarcı, 1996, s.259-260).

Aşağıdaki çizelge ise yıllar itibariyle Türkiye’deki doğum oranlarını göstermektedir.

Çizelge 3.2. Türkiye’de nüfus sayımlarına göre doğum-ölüm oranları ve nüfus artış ve kentleşme hızları (Yıllık binde)

Dönemler	Doğum Oranı	Ölüm Oranı	Doğum-Ölüm Oran Farkı	Gerçek Nüfus Artış Hızı	Kentleşme Hızı
1935-1940	51.0	35.0	16.0	19.8	26.7
1940-1945	50.0	40.0	10.0	10.6	15.1
1945-1950	47.0	28.0	19.0	21.7	22.5
1950-1955	46.7	21.1	25.6	27.8	55.7
1955-1960	45.2	17.9	27.3	28.5	49.2
1960-1965	41.3	15.3	26.0	24.6	39.7
1965-1970	40.8	13.5	27.3	25.2	47.8
1970-1975	36.2	11.1	25.1	25	41.4
1975-1980	32.2	10.0	22.2	20.7	52.9
1980-1985	30.6	9.0	21.6	24.9	40.0
1985-1990	29.9	7.8	22.1	21.7	43.1
1990-1997	22.1	6.6	15.5	15.1	29.2
1990-2000				18.3	28.3

Kaynak:(Yanardağ ve Özgen, 2003, s.13).

Türkiye’deki nüfus artış hızı 1960 yılından sonra 1923-1965 dönemindeki göç hareketlerinin tersine dönmesi ile birlikte gerilemiştir. Ancak nüfus artış oranının yüksekliği 1970’li yıllara kadar süregelmiştir. Çizelgede verilen veriler ışığında 1965-1980 arası dönemki doğum oranları binde 40.8’den binde 32.2 seviyesine kadar gerilemiştir. Aynı şekilde ölüm oranları da binde 13.5’ten binde 10.0’a kadar düşmüştür. Bu ölçütlere bağlı olarak gelişen nüfus artış hızı ise binde 24.6 seviyesinden binde 20.7’ye düşmüştür. Bu bilgilere istinaden 1965-1980 arası uygulanan nüfusu azaltıcı politikalar (antinatalist) toplam nüfus sayısında bir gerileme kaydetme noktasında başarı göstermese bile, ülkedeki doğum oranlarının ve

dolayısıyla nüfus artış hızının düşmesinde önemli kazanımlar elde etmiştir (Yanardağ ve Özgen, 2003, s.13).

3.1.3. 1980-2008 Dönemi Uygulanan Nüfus Politikaları

1965-1980 arası dönemde uygulanan nüfus politikasının belirleyici rolünü üstlenen unsur, sağlıksız ve yasadışı gerçekleştirilen kürtaj uygulamalarının önüne geçilmek istenmesidir. Aynı şekilde o dönemde ele alınan uygulamaların benzeri 1980-2008 arası döneme gelindiğinde de devam etmiştir. 1965-1980 arası dönemde çıkarılan bilimsel raporun bir benzeri bu dönemde de hazırlanmış; raporun içeriğinde ülkedeki önlenemeyen yasadışı kürtaj uygulamalarını minimize edebilmek için hemşireler, ebeler gibi sağlık sektöründe çalışan kişileri devreye sokarak ek insan gücü oluşturmak amaçlanmıştır. Kadınların isteğe göre yapılacak kürtaj uygulamalarını yasal hale getirerek, annenin ölümüne yol açan yasadışı kürtaj olayları azaltmak istenmiştir. Bu bağlamda geliştirilen sağlığa ilişkin ve yeni dönemde oluşturulacak nüfus politikasının belirlenmesinde rol alacak bilimsel rapor hükümete sunulmuş, böylece 24 Mayıs 1983 tarihinde 1965-1980 arası dönemde uygulanmış olan antinatalist yani nüfusu azaltıcı politika, 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Yasası ile resmileştirilmiştir (Akın, 2012, s.327-328). Aile planlaması kavramı 1980 yılında yaşanan askeri darbenin ardından hazırlanan anayasada kendisine yer edinmiştir. Bu politikalarda alet veya ilaç kullanarak ya da bir başkası tarafından kullanılmasına izin verilerek bebek düşüren kadına, altı aydan üç seneye kadar hapis cezasının verilmesi Türk Ceza Kanunu'nda yer almıştır. Aynı şekilde hamilelik süresi on haftadan fazla olan ve isteyerek düşük yapan anneye bir yıldan dört yıla kadar ağırlaştırılmış hapis cezası verilmesi Türk Ceza Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde yer almıştır (Oktay, 2014, s.41-42). Bu yasayla özünde 10 hafta dahil hamileliği olan düşük yapmak istemesi üzerine, isteklerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Yine bu yasayla istek üzerine yapılacak kürtaj uygulamalarının alanında uzman eğitilmiş hekimler tarafından gerçekleştirilmesi yönünde karar alınmıştır. Düşük yöntemlerine ilişkin alanında eğitilmiş olan ebe ve hemşireler görevlendirilmiş, gerek kadın gerek erkek de cerrahi sterilizasyon yöntemlerine ağırlık verilmiştir. Bu dönemde nüfusu azaltıcı politikaların tercih edilmesindeki ana sebep, demografik ve sağlık sorununa ilişkin ortaya çıkan ve devam etmekte olan bu sorunun bilimsel bir yaklaşımla ele alınıp, doğru tanı ve tedavilerin belirlenmesi,

kamuoyunun da isteğinin bilimsel olarak sunulan rapor doğrultusunda olması, istek üzerine gerçekleştirilecek düşüklerin sağıık sektörü üzerindeki yükü azaltacak olması, istek üzerine gerçekleşecek düşük uygulamalarının kişiler üzerindeki maliyeti azaltacağı şeklinde sıralanabilir. Bu bağlamda hükümet tarafından birtakım önlemler alınmış ve uygulamaya konulmuştur. 1990'lı yıllardan sonra sağııklı bir şekilde gerçekleştirilen kürtaj faaliyetleri söz konusu olmuştur (Akın, 2012, s.327-328).

1980 Anayasasıyla 1923-1965 arası dönemde değıştirilmiş olan evlilik yaşı bu nüfus politikası döneminde yükseltilmiştir. Medeni Kanunu'nda erkekler için 17 ve kızlar için 15'e düşürülen evlilik yaş sınırı nüfus azaltıcı politikalar çerçevesinde 18'e yükseltilmiştir. 1980-2008 yıllarını kapsayan bu dönemin nüfus politikaları açısından adına planlı dönem denilmiş ve önceden başlatılan Beş Yıllık Kalkınma Planları bu dönemde de devam etmiştir. Buna göre 1978-1983 yılları arasında gerçekleştirilen Beş Yıllık kalkınma Planı dördüncü sırada olup içeriğindeki nüfus ile ilgili maddeler şu şekilde ifade edilebilir. Ekonomik, sosyal ve demografik unsurların karşılıklı etkilerini ve nüfus politikasının ekonomik ve sosyal politikaların bir bileşeni olduğu vurgulanmıştır. Bebek ölüm hızlarının yüksek olduğu ve ana çocuk sağıığının da yetersiz olması konuları üzerinde durulmuş, bunların birer nüfus sorunu olmasından yakınılmıştır. Bunun için alınmaya başlayan önlemler çerçevesinde o dönemin Sağıık Bakanlığı tarafından ideal çocuk sayısının 2 olması gerektiğı belirlenmiştir. 1985-1989 yılları arasındaki uygulanan kalkınma planı ise beşinci sırada yer almaktadır. Bu kalkınma planına göre, önceki dönemlerde nüfusa yönelik belirlenen politikalar etkili olmaya başlamış ve nüfus artış hızı 1985-1990 dönemlerinde düşme eğilimi göstermiştir. Bu planda da önceden olduğu gibi anne ve çocuğun sağıığı için tedbirler artırılmaya devam etmiştir. 1990-1994 arasında kalkınma planlarının altıncısı oluşturulmuştur. Antinatalist politikaların ortaya atılış sebebinin ana kaynağı olan yüksek nüfusun ekonomik büyümeyi olumsuz etkileme durumu dayanak gösterilerek, nüfus azaltıcı politikaların uygulanması devam etmiştir. Bu dönemde nüfusun kalitesinin artırılarak istenilen oranda nüfusu azaltabilmek adına bebek ölüm oranlarının düşürülmesi amaçlanmıştır (Doğan, 2011, s.301-302).

1985-2008 arası dönemin içerisinde yer alan bir başka kalkınma planı ise Yedinci Kalkınma Planı olup, 1996-2000 yılları arasında uygulanmıştır. Bu planda önceki planlarda olduğu gibi sağlık kaynaklarını verimli bir şekilde kullanabilmek, kalitesini artırarak tüketicilere iyi hizmet verebilmek amaçlanmıştır. Ülkenin şartlarına uyumlu olacak bir şekilde insan gücü yetiştirilmesi hedef alınmış bununda eğitimde yenileşmeye ve kurumsallaşmaya gidilerek olması gerektiği belirlenmiştir. Bu planda nüfusun şehirde ve kırsaldaki dağılımının dengesiz olduğu söylenerek, iş yükünün nüfusa göre dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması hedeflenmiştir. İncelenen dönemin içerisinde yer alan son kalkınma planı dönemi ise 2001-2005 yılları arasındaki Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemidir. Bu dönemde önceki dönemde belirlenen sağlıkta insan gücünün dengesiz dağılım sorunu hala devam etmektedir. 1996-2000 arası dönemde insan gücünün dengeli dağılımını ön gören hedefler gerçekleştirilememiştir. O dönemde eğitim ve sağlığın birleştiği nokta olan tıp okullarında da yeni hedefler belirlenmiştir. Belirlenen bu hedeflere göre artan öğrenci sayısına rağmen yeni tıp okulları açılmamış, anne ve çocuğun sağlığını iyileştirmeyi belirleyen hedefler doğrultusunda tıp fakültelerinin birçok alanda kalitesi artırılmaya çalışılmıştır. Bunda etkili olarak insan gücünün önemi ön plana çıkmaktadır (Şantaş vd., 2012, s.54-55).

1980-2008 arası dönemdeki antinatalist nüfus politikaları önceki dönemde uygulanan nüfus politikalarıyla benzerlik göstermekte ve diğer dönemden başlayan doğum ve ölüm oranlarındaki düşüş bu dönemde de devam etmektedir. Ancak bu dönemde bir farklılık söz konusudur. Bu dönemde önceki dönemde var olmayan nüfus artış hızındaki düşüş etkisini göstermiştir. Önceki dönemde ortaya çıkan ülkeden yurt dışına olan göç hareketleri bu dönemde de devam etmiştir. Ancak bu aşamada gerçekleşen göç hareketleri Avrupa'ya yönelik olmamış onun yerine Sovyetler Birliği'nin dağılması ile oluşan ülkelere ve petrol üreticisi olan Arap ülkelerine bir göç hareketi söz konusu olmuştur. Türkiye'nin demografik değişiminin üçüncü dönemi olarak isimlendirilen bu süreçte değişimin tamamlanabilmesi için iki şartın yerine getirilmesi gereklidir. Bunlardan ilki, doğum hızının nüfusun kendini yenileme oranı olarak kabul edilen 2.1 oranının da altına düşmesi ve bir diğeri ise toplamda gerçekleşen nüfus artışının sonlanmasıdır. Görüldüğü üzere bu iki şartın aynı zamanda gerçekleşmesi pek mümkün olmamaktadır. Türkiye'de yıllar itibariyle doğum hızında bir düşüş meydana gelmiş olsa bile toplam nüfustaki artış sürekli

olarak artmaya devam etmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008'in sonuçlarına göre ülkedeki doğum hızı oranı 2.16 seviyesiyle nüfusun yenilenme düzeyi oranına kadar gerilemiş bir durumdadır (Koç vd., 2010, s.55-56).

Ülke 1980-2008 arası dönemde demografik açıdan birçok değişime gebede kalmış ve bahsedildiği üzere nüfus artış hızında bir düşüş trendi yakalansa dahi, toplam nüfus sayısında istenilen düşüş yakalanamamıştır. Türkiye'nin toplam nüfus sayısı 2000 yılında 67.8 milyon, 2007 yılında ise 73.8 milyon olarak ölçülmüştür. Yıllar itibariyle gelişen teknolojiler ve sağlık alanındaki ilerleme neticesinde 1990 yılında 66 olarak belirlenen doğuştaki yaşam beklenti süresi 2007 yılında 71.7'ye kadar yükselmiştir. Sonuç olarak 1980-2008 arası uygulanan antinatalist nüfus politikalarında nüfus artış hızında düşme eğilimi ve ortalama yaşam süresinde uzama trendi yakalanarak başarılı olduğu söylenebilir. Ancak nüfus artış hızının düşmesine rağmen toplam nüfusta meydana gelen artış, nüfusu azaltıcı politikaların tam anlamıyla başarıya ulaşmadığını da kanıtlar niteliktedir (Erdönmez, 2007, s.64).

3.1.4. 2008 Sonrası Uygulanan Nüfus Politikaları

Türkiye'de özellikle 1965 yılından itibaren uygulanan antinatalist nüfus politikalarıyla beraber doğurganlık hızı giderek düşmüştür. Bu duruma ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal değişimler ile birlikte beşeri sermaye yatırımları da önemli ölçüde sebep olmaktadır. Çünkü sadece Türkiye değil tüm ülkelerde demografik değişime yol açan en büyük iki sebep ekonomik ve sosyal anlamda meydana gelen farklılıklardır. Türkiye'de geçmişten bugüne kadar doğurganlık faktörünü etkileyen en önemli unsur eğitim konusu olmuştur. Ülkedeki doğurganlık faktörünü etkileyen başlıca unsurun eğitim olmasının yanı sıra gelir düzeyi, işgücüne katılım oranı, göç, sanayileşme, şehirleşme gibi ölçütlerde oldukça önemli etkiye sahiptirler. Türkiye'de doğurganlık faktörünü etkileyen birçok neden gelir düzeyi ölçütüyle açıklanabilecek durumdadır. Eğer bir ülkede çalışanlara verilen ücretler yüksek konumda ise doğru orantılı bir şekilde doğurganlık hızı da ücretin yüksekliğine bağlı olarak artış gösterecektir. Ancak Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olması konumuyla ve ülke çapında emeğin karşılığı olan ücretin diğer gelişmiş ülkelere göre düşük bir seviyede olmasından ötürü doğurganlık hızı doğru orantılı olarak düşüklük göstermektedir. Çünkü ülkedeki ücret seviyesinin düşük olması iş gücüne katılım eğilimi olan kadının, bakıcı veya kreş hizmetlerinin

cretlerini karşılayamaması durumunu ortaya çıkaracağından kadınlar ocuk yapma eğiliminden kaçmaktadırlar. Sanayileşmenin doğurganlık üzerindeki etkisi incelendiğinde nüfusu azaltıcı bir etkisinin bulunduğu dikkati çekmektedir. Doğurganlık statüsünü üstlenen kadının, sanayileşmenin beraberinde getirdiği imkanların artmasıyla beraber bu durumdan yararlandıkları görülmektedir. Yani sanayileşme ile beraber yeni iş fırsatları ortaya çıkmakta ve kadınlar ise bu fırsatları kullanarak işgücüne katılma eğilimini artırmaktadır. Özellikle Türkiye’de 1960 yılından sonra gelişme eğilimi gösteren sanayi hareketleri ve uygulanan nüfus politikaları ile birlikte doğurganlık hızı düşüş göstermektedir. Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra köyden kente oldukça yoğun bir şekilde g hareketi başlamıştır. Bu gn yaşanmasında ana unsur, şehirlerde artan sanayi faaliyetleri olmuştur. Zaman içerisinde özellikle şehirlerde hızlı bir gelişim gösteren endüstrileşme faaliyetleri beraberinde sağlık, eğitim, işgücü fırsatları gibi ltleri de geliştirmiştir. Bunun zerine bilhassa kentlerde artış gösteren eğitim unsuru, kadınların eğitim hayatına katılımlarının artmasına ve evlenme yaşlarının da doğrudan artış göstermesine sebep olmuştur. Evlilik yaşının artması ise Türkiye’de geç evlenmeyi beraberinde getirerek doğurganlığı azaltıcı etki yapmıştır (Başkaya ve zkılı, 2017, s.406-407).

Türkiye’de 2007-2013 yılları arasında Dokuzuncu Kalkınma Planı uygulanmıştır. Bu planda, nüfus faktörünü de etkileyen g ve çarpık kentleşmenin oluşturmuş olduğu uyum sorunlarının toplumsal bütünlüğü bozucu bir etki yarattığı belirtilmiştir. Buna bağlı olarak gerek yerel gerekse tüm ülke düzeyinde g ve çarpık kentleşme hareketlerinin getirmiş olduğu olumsuz etkileri giderebilmek için bazı entegrasyon hareketlerinin gerekliliğinden söz edilmiştir. Bu yıllarda da devam eden kırsaldan şehre olan g hareketleri sonucunda oluşacak işsizlik durumunu azaltmak için çeşitli istihdam politikalarının oluşturulması hedeflenmiştir. Ancak bu planda diğer geçmiş planlarda olduğu gibi nüfus artış hızını artırmak yerine hala azaltma eğilimleri ön planda tutulmuş ve köklü bir değişiklik gerçekleştirilmemiştir (an, 2014, s.9).

2008 yılına kadar uygulanmış olan nüfusu azaltmaya yönelik politikaların zaman içerisinde beraberinde getirmiş olduğu değişen aile yapısı, doğurganlık oranlarındaki düşüş, buna bağlı olarak artış gösteren yaşlı nüfus sayısındaki artış uygulanan nüfus politikalarının ciddi bir şekilde eleştirilmeye başlanmasına neden

olmuştur. 1960'lı yıllara gelindiğinde antinatalist nüfus politikalarının benimsenmesindeki en büyük neden, artan nüfusun zaman içerisinde ülkedeki milli gelirin düşmesine olumsuz etki yaparak, ekonomik büyümeyi sekteye uğratacağıdır. Ancak geçmişten beri uygulanan nüfus politikalarının oldukça ağır yaralar açtığına tespit edilmesi üzerine nüfus artış hızının ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkilemeyeceği kanısı hakim olmuştur. Bunun üzerine 2008 yılında Türkiye'de o dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan “Biz genç nüfusumuzu korumalıyız. Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın” söylemleri ülkedeki nüfus politikalarında köklü bir değişikliğe gidildiğinin en büyük göstergesini oluşturmuştur. Türkiye'de bu söylem üzerine 1960'lı yıllardan itibaren 2008 yılına kadar uygulanan nüfusu azaltıcı politikalar terk edilerek, nüfusu artıracı politikalar yani, pronatalist politikalar cumhuriyet tarihinden bu yana bir kez daha benimsenmiştir. Ancak artık uygulanacak bu nüfus politikasında hükümet eğer başarıya ulaşmak istiyor ise sadece nüfusun sayısal değerini artırmayıp nüfusun niceliksel değerleri ile birlikte niteliksel değerlerini de artırmak zorunda olmalıdır. 2008 yılından sonra uygulamaya konulan tüm nüfus politikaları belirlenen amaç çerçevesinde uygulanmaya başlanmış ve oluşturulan Onuncu Kalkınma Planı'nda da bu politika doğrultusunda hedefler belirlenmiştir. 62. Hükümet programına gelindiğinde hükümet nüfus politikalarında başarıya ulaşmanın hem niteliksel hem de niceliksel bir anlamda artış yakalanarak olabileceğinin farkına vararak politikalar geliştirmeye başlamıştır. Nüfusun artırılmasındaki başarının sadece doğurganlık hızıyla mümkün olmayacağının vurgusunu yapan dönemin hükümeti aile planlamasına da vurgu yaparak bu noktada da gelişmeler hedeflediklerini söylemişlerdir (Bektaş, 2018, s.491-493).

2008 yılında başbakan olarak görev yapmakta olan Recep Tayyip Erdoğan'ın başlattığı bu politikanın adı “üç çocuk politikası”dır. Üç çocuk politikası ile dönemin hükümeti tarafından belirlenip uygulanacak politikalar sırasıyla şöyledir. Doğum yapacak bir anne için 16 haftalık doğum izni getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra 184 liralıkta bir doğum yardımı yapılması amaçlanmıştır. 2013 yılının ilk altı aylık döneminde çocuğu olan memurlara 184.59 liralık bir doğum yardımı yapılması öngörülmüştür. 72. ay dahil olmak üzere 0-6 yaş grubuna dahil olan bir çocuk için 36.9 lira, 0-6 yaş grubunda yer almayan diğer çocuklar için ise aylık 18.46 liralık çocuk yardımı yapılması kararlaştırılmıştır. Kadın çalışan

doğumdan önce 8 doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere toplam 16 haftalık analık izni verilmektedir. Eğer bir kadının çoğul gebelik gibi bir durumu söz konusu ise doğum öncesi ve doğum sonrası var olan 8 haftalık izinlerine 2 hafta daha eklenmesi kararlaştırılmıştır. Aynı şekilde kadın çalışana çocuğunu emzirmesi üzerine doğumdan sonra analık izni süresinin bitimiyle beraber ilk 6 aylık süreçte günde 3 saat, ikinci 6 ay da ise günde 1.5 saat süt izni verilmektedir. 2008 yılından itibaren belirlenen ve uygulanan politikalar bu şekilde olmuş, ancak istenilen şekilde nüfus artış hızı sağlanamamış aksine doğum oranlarında düşme meydana gelmiştir. 2013 yılına gelindiğinde ise pronatalist bir politika olan ve o dönemde başbakanın söylemi üzerine adını alan “en az üç çocuk politikası” için yeni hedefler belirlenmiştir. Çalışan kadınlar için doğum doğrultusunda oluşan izin ve hakların kapsamının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra yine çalışan anneler için kreşler teşvik edilmesi ve esnek çalışma saatleri getirilmesi amaçlanmıştır. Tam gün olarak eğitim verilen kurumlarda okul saatlerinin velilerin çalışma saatleri ile uyumlu olması ve velilerin istekleri üzerinde etüt uygulaması yapılması yönünde fırsatlar oluşturulmuştur. Evlilik ve çocuk sahibi olunması yönünde teşviğin artırılması için tv programları ve sivil toplum kuruluşların faaliyetleri desteklenip, kamu spotları yayımlanması kararlaştırılmıştır. Çalışan annelere fırsat olabilmesi adına uygun ücretli kreşlerin sayısının artırılması yönünde özel sektöre vergisel yönde teşvikler getirilmiştir. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’nda pronatalist nüfus politikasını destekleyici yönde bazı hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflerde aile refahının korunarak bu kurumun yapısının güçlendirilmesi, nesiller arası dayanışmanın güçlendirilmesi, aile ile iş hayatının uyumlaştırılması, temel amaç olan doğurganlık hızının artırılması, nüfus sistemindeki kayıt sisteminin geliştirilmesi gibi maddeler bulunmaktadır. Kalkınma planlarında özellikle nüfusu artırıcı yönde politikaların başarıya ulaşıp ulaşmadığının sonucunu verecek ölçütün toplam doğurganlık hızındaki gelişmelerin takip edilmesiyle mümkün olacağını söylemek doğru olacaktır (Şener, 2014, s.40-49).

Nüfusu artıcı yönde politika hedeflerinin 2008 yılında belirlenmesi ile hükümet tarafından birtakım nüfus politikaları gerçekleştirilmişti. Ancak bu politikalar zaman içerisinde değişime uğramış ve etkilerini yükseltmiştir. Örneğin 2015 yılı sonrasında gerçekleşen bir doğum durumunda yapılacak doğum yardım tutarı birinci çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki

çocuklar için ise 600 TL olarak belirlenmiştir. Bir annenin çocuğu okula başlayana kadar doğum izninden sonra o süreye kadar olan zamanda yarı zamanlı olarak çalışabilmektedir. Yasal olarak doğum izinleri biten kadınlar ilk çocukta 2 ay, ikinci çocukta 4 ay, üç veya daha fazla çocukta ise 6 ay yarı zamanlı olarak çalışıp maaş alabilmektedirler. Eğer bir kadının doğan çocuğu engelli bir birey ise o zaman kadının yarı zamanlı olarak çalışabilme süresi 12 aya çıkmaktadır. 2008 yılında getirilen doğum yapan anneler için süt izninin kapsamı genişletilmiş ve izin kapsamında ödenekte verilmeye başlanmıştır. Eğer sigortalı olarak çalışan bir kişi gerekli şartları sağlamış ise bir defalığına mahsus olmak üzere 180 TL tutarında emzirme ödeneğinden yararlanabilmektedir. Sigortalı olarak çalışan bir kadın doğum gerçekleştirdiğinde alabileceği doğum parası yardımının dışında bir de doğumdan önceki dönemde maddi yardım alabilmektedir. Buna iş göremezlik parası adı verilmektedir. Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde belirlenen hedeflerde kreş hizmeti veren kurum sayılarının artırılmasına yönelik devlet tarafından çalışan annelere kreş yardımı yapılması getirilmiştir. Yapılan bu kreş yardımlarının 2018 yılında bir değişiklikle miktarları artırılmıştır (Doğan, 2019).

Hükümet nüfus artış hızına yönelik politikaların desteklenmesi ve çalışan kadının işgücü piyasasında yerini korumak adına çocuk bakımına yönelik teşvik getirmektedir. Eğer bir annenin 0-24 ay arası çocuğu var ise kayıtlı ve eğitilmiş bir çocuk bakıcısı çalıştırması halinde çocuk 36 aylık olana kadar, 32 aylık hibe desteği süresince teşvik vermektedir. 2018 yılından itibaren evde bakıcı çalıştıran kişilere devlet tarafından 960 TL'ye yaklaşık bir teşvik verilmektedir (Cnntürk, 2019).

Nüfusa yönelik çeşitli hedeflerin yer aldığı ve son yayımlanan kalkınma planı 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'dır. Bu planda 2008 sonrası uygulamaya geçirilen nüfus sayısında ve nitelikli insan gücündeki artışı destekleyen politikalar yer almaktadır. Ülkedeki nüfus yapısının niteliğini güçlendirebilmek adına kaliteli eğitim ve teknoloji kullanımının artırılması desteklenmektedir. Bu destekler ile üretken ve mutlu bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Planda bir toplumun itici gücünün gençlerden oluştuğuna değinilmiş ve bu gücün korunup, potansiyellerini artırabilmek adına çeşitli politikalar geliştirilmesi amaçlanmıştır. Nüfus miktarının artırılabilmesi adına aile yapısının güçlendirilmesi vurgulanmıştır. Bu bağlamda ailelere yönelik verilen hizmetlerin

kapsamı genişletilerek devam edilecektir. Aile yapısını kötü etkileyen etkenler tespit edilerek, bunların azaltılabilmesi adına çeşitli eğitimler düzenlenecektir. Evliliklerin devamlılığını ve artmasını teşvik edici hizmetler uygulanacaktır. Doğum öncesi ve sonrası olmak üzere annelik ve babalık eğitimleri artırılacaktır. Erken çocukluk dönemi eğitim ve bakım hizmeti veren kuruluşların miktarları çoğaltılıp, vermiş oldukları hizmetler için yapılan denetimler fazlaştırılacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s.125-154).

Çizelge 3.3. Türkiye’de yıllar itibariyle temel doğurganlık göstergeleri

Yıllar	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Sayısı
2001	2,38	1.323,341
2002	2,17	1.229,555
2003	2,09	1.198,927
2004	2,11	1.222,484
2005	2,12	1.244,041
2006	2,12	1.255,432
2007	2,16	1.289,992
2008	2,15	1.295,511
2009	2,10	1.266,751
2010	2,08	1.261,169
2011	2,05	1.252,812
2012	2,11	1.294,605
2013	2,11	1.297,505
2014	2,19	1.351,088
2015	2,16	1.336,422
2016	2,11	1.314,764
2017	2,08	1.297,638
2018	2,00	1.252,745
2019	1,88	1.183,652
2020	1,76	1.112,859

Kaynak: (TÜİK, 2019 ve TÜİK, 2021’den yazar tarafından derlenmiştir).

Tüm dünyada ve Türkiye’de etkisini gösteren demografik değişimlerin olumsuz etkileri genellikle pronatalist nüfus politikalarıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de de uygulanan bu politikalar ve bu kapsamda nüfusa yönelik hedeflerin yer aldığı kalkınma planları ile temel amaç doğurganlık hızının artırılması yönünde olmuştur. Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planları için bahsedildiği üzere bu amacın başarıya ulaşip ulaşmadığını bizlere gösterecek ölçütün yıllar itibariyle doğurganlık hızındaki değişimin incelenmesi ile mümkün olacaktır. Özellikle Onuncu ve On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planları hedeflerinin kapsadığı yıllar veri olarak alındığında Türkiye’de sadece 2015 yılı olmak kaydıyla sonraki tüm yıllarda günümüze kadar olan dönemde doğurganlık hızı sürekli ve büyük ölçüde düşüş sergilemiştir. Buna bağlı olarak o yıllarda gerçekleşen doğum sayısında

da bir azalma meydana gelmiştir. Hatta Türkiye’de doğurganlık hızının 2017 yılı itibariyle 2,08, 2018 yılında 2,00, 2019 yılında 1,88 ve 2020 yılında ise büyük bir düşüşle 1,76 oranına kadar düştüğünü görmekteyiz (bkz. Çizelge 7). Türkiye’de 2017 yılından itibaren doğurganlık hızının 2,10 seviyesinin altında çıkması, ülkedeki doğurganlık hızının nüfusun yenilenme düzeyi oranının bile altına düştüğünü göstermektedir. Bu verilere bağlı olarak Türkiye Cumhuriyeti’nde 2008 yılından beri uygulamaya alınmış ve zaman içerisinde çeşitli yenilemelere uğramış nüfusu artırıcı yöndeki politikalar ve Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planları hedeflerinin başarısızlıkla sonuçlandığını söylemek doğru olacaktır.

3.2. Türkiye’de Demografik Değişimlerin Mali Yapı Üzerine Yansımaları

Demografik değişimlerden dolayı ortaya çıkan ekonomik etkiler kategorize edildiğinde üç unsur temel yapıyı oluşturmaktadır. Bunlar sırasıyla; kamu harcamaları, vergiler ve sosyal güvenlik sistemidir. Çalışmanın bu kısmında güncel veriler ele alınarak hem günümüzün değerlendirilmesi hem de geleceğe yönelik yapılacak hedeflerin gerçekliği yansıtması amacıyla temel bilgiler sunularak eleştirel bakış açısıyla bir analiz gerçekleştirilecektir. Ayrıca demografik değişim olmayıp, demografik değişken olarak kabul edilen ve bazı ülkeler açısından nüfus politikası olarak uygulanan göç unsuru Türkiye açısından önem arz etmektedir. Suriye’de iç savaşın ortaya çıkması ile birlikte çok sayıda mültecinin ülkemize gelmesi, Türkiye’nin karşılaştığı önemli bir sorun olup ülkenin nüfusunda değişim meydana getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de gerçekleşen göç olayının mali yapı üzerinde göstermiş olduğu etkileri kısmi anlamda değerlendirilecektir.

3.2.1. Demografik Değişimlerin Kamu Harcamaları Üzerine Yansımaları

Türkiye Cumhuriyeti geçmişten günümüze kadar birçok nüfus politikası uygulamıştır. Ancak günümüz itibariyle 2008 yılında benimsenmiş nüfus politikası nüfusu artırıcı yönde politikalardır. Ancak bu politikalar sadece nüfusun sayısal değerini artırmak yönünde kalmamış aynı zamanda nüfusun yani toplumun eğitim, sağlık gibi konularda da gelişmesini sağlamaya amaç edinmiştir. Türkiye’nin uzun bir aradan sonra bu yönlü bir nüfus politikasına yönelmesinin birden fazla sebebi olmuş ama bu sebeplerin birçoğu özellikle küreselleşme ve şehirleşmenin

beraberinde getirdiği faktörlerden kaynaklanmıştır. Küreselleşme ve şehirleşme olgusu ülkemizde de doğurganlık oranının düşmesine ve yaşlı sayısının artmasına neden olmuştur. Bu durumun farkına varan Türkiye hükümeti çağın en büyük sorunlarından bir tanesi olan demografik değişimlerin çıkarmış olduğu doğurganlık oranlarındaki azalma ve yaşlılık konusuna ilişkin acil çözüm yolları aramaya başlamıştır. Bu çözüm yollarını gerçekleştirebilmek adına nüfus politikası belirlemiş ve kamu harcamalarını artırmıştır. Türkiye’de yaşanan demografik değişimler ekonomik ve sosyal yapının değişmesine yol açmıştır. Kırdan kente göçler yaşanmış, ülkedeki okur-yazarlık oranları yükselmiş, kadın-erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığı azalmıştır (Kabaş ve Kandır, 2013, s.418-419).

2008 yılında belirlenmiş ve uygulamaya konulan pronatalist nüfus politikaları maalesef ülkemizde tam anlamıyla bir başarı yakalayamamıştır. Çünkü Türkiye’de 2020 yılına gelindiğinde doğum oranı hızı 1,76 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu oranın 1,76 olarak ölçülmesi, nüfusun artık kendini doğal bir şekilde yenileyemeyeceğini ve müdahale edilmezse yeni doğum sayılarında giderek azalmanın olacağını ifade etmektedir. Ancak buna karşılık tüm dünyada ve Türkiye’de teknoloji anlamında gerçekleştirilen yenilikler özellikle sağlık sektöründe etkisini göstermiştir. Sağlık alanında uygulanan son teknoloji ile birlikte elde edilen uygulamalar insanların ortalama yaşam beklenti sürelerinde olumlu adımlar atılmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak ülkede nüfusun yaş yapısı giderek değişmeye başlamıştır. Örneğin Türkiye’de 1965 yılında çalışma yaşındaki nüfus olarak tabir edilen 15-64 yaş grubu aralığında bulunanların toplam nüfus içindeki payı %52,9 civarındayken, 2010 yılında bu oran %66,1 seviyesine kadar yükselmiştir. Birleşmiş Milletler’in tahminine göre ise bu oran Türkiye’de yükselmeye devam ederek %67,5’e kadar çıkacaktır. Görüldüğü üzere Türkiye’de de tüm dünya ülkelerinin başında bulunan demografik değişimlerin meydana getirdiği sorunların var olduğunu ve ülkedeki nüfus yapısının giderek yaşlandığını söylemek doğru olacaktır (Kalafatçılar ve Özmen, 2018, s.2).

Türkiye’de demografik değişimlerin zamanla etkisini göstermesiyle beraber oranında değişim yaşayan tek ölçüt çalışma çağındaki nüfus olmamıştır. Aynı zamanda 0-14 yaş aralığındaki yani çalışmayan nüfus olarak tabir edebileceğimiz grubun 2013 yılındaki değeri %26,3 iken bu oranın 2023 yılında %22,7’ye, 2050

yılında ise %16,8'e, hatta 2075 yılında %15,6'ya kadar düşmesi beklenmektedir. Bu veri nasıl ki çalışma çağındaki nüfus oranının artmasıyla beraber ülkenin yaşlanması anlamını taşıyor ise aynı şekilde ülkenin çalışmayan nüfus oranının düşmesi de Türkiye'de nüfus yapısının giderek yaşlandığı anlamını taşımaktadır. Sosyoekonomik bir özellik taşıyan kırdan kente olan göç hareketleri ise demografik değişim hareketlerinin devam etmesiyle birlikte ufak da olsa artış sergileyecektir. Ayrıca buna bağlı olarak şehirde yaşayan insan sayısının yükselmesi, şehirde gerçekleşen ve gerçekleşecek olan doğum sayısının kırsala göre daha fazla olacağını kanıtlamaktadır. Bahsedildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti devleti 2008 yılında getirmiş olduğu nüfus politikasıyla sadece nüfusun sayısal değerini artırma amacı gütmemiştir. Buna dayanarak hükümet demografik değişimler ile nüfus yapısının değişerek yaşlandığını fark etmiş ve bunlara ilişkin birtakım çözümler geliştirmiştir. Örneğin, ilgili bakanlık tarafından yaşlılara yönelik huzurevleri sunulmaktadır. Herhangi bir tıbbi bakıma gerek duymayan yaşlılar için, Türkiye'de 5 adet yaşlı hizmet merkezi 1076 kişiye hizmet vermektedir. Yeni bir uygulama olmayan ve Türkiye'de 1997 yılından beri devam etmekte olan 65 yaşını geçkin muhtaç ve kimsesizlere devlet tarafından yaşlılık aylığı verilmektedir (Gökbunar vd., 2016, s.119-120).

Türkiye'de demografik değişimlerin ortaya çıkarmış olduğu etkiler, gün geçtikçe etkisini artırmaya devam etmektedir. Özellikle ülkede doğum oranlarında meydana gelen azalmalar ile birlikte yaşlı nüfusun oranı yükselmektedir.

Çizelge 3.4. Türkiye'de yıllara göre yaşlı nüfus oranları

Yaş	1980	2015	2020	2030	2050
60+	%6,5	%11,2	%13,8	%17,0	%26,6
65+	%4,7	%7,5	%9,5	%12,1	%20,6
80+	%0,6	%1,4	%1,8	%2,2	%5,4

Kaynak: (Kurtkapan, 2019, s.32 ve Nufusu.com, 2021'den yazar tarafından derlenmiştir).

Ülkede özellikle 2008 yılından sonra uygulanan artıcı nüfus politikalarına rağmen doğurganlık oranlarındaki düşüş devam etmiştir. Bu orandaki düşüşün devam etmesi doğrudan ülkedeki nüfusun yapısının değişmesine zemin hazırlamış ve yaşlı nüfus oranı geçmişten günümüze dek geçen sürede artış göstermiştir. Özellikle Dünya Bankası'na göre 65 yaşından büyük olanların yaşlı olarak kategorize edildiği kişiler 1980-2020 yılları arasında %4,8'lik bir oranda artış sergilemiştir. Ülkede uygulanan nüfus artıcı politikaların devam etmesine yönelik bir kararın varlığı hala

söz konusu olmasına rağmen gelecek yıllardaki tahminlere göre gerek yaşlı kesimin gerekse çok yaşlı olarak nitelendirebileceğimiz 80 yaş üstü gruptaki kişilerin sayısının artış göstermesi beklenmektedir. Bu durum ise Türkiye’yi şu an için ve ileriki tarihlerde zor duruma sokarak kamu harcamalarını artırmasını kaçınılmaz kılacaktır. Ayrıca yaşlı nüfusun artmasının yanı sıra, yaşlı nüfus içerisinde cinsiyete göre farklı artışlar da görülmektedir. Şöyle ki 2013 yılında yaşlı olarak tabir edilebilecek Türk kadınlarının toplam nüfus içerisindeki oranı erkeklere göre 2 puan daha yüksek seviyededir. Bu durumun 2023 yılına gelindiğinde de yapısını korumasını beklenirken, 2050 yılında 1 puanlık bir artışla aradaki farkın 3’e çıkması tahmin edilmektedir. Buna göre Türkiye’de yaşlı nüfusun artmasından ziyade yaşlı nüfus içerisindeki kadınların erkeklere oranla, toplam yaşam süreleri de uzun kalmaktadır denilebilir. Böylece devletin zaman içerisinde genel itibariyle yaşlı kadınlara yapılacak kamu harcamaları erkeklere oranla daha yüksek olabilecektir. Yaşlanmanın kamu harcamaları ile olan bağlantısı genellikle yaşlılık süresi ile birlikte 65 yaş üstü kişilerde görülen kronik hastaların tedavisi için yapılan harcamalardan dolayıdır. Yapılan bir çalışma neticesinde yaşlı insanların %90’ında kronik hastalık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca görülen bu kronik hastalık sayısı kişi başı düşen hastaya göre sadece bir tane olmakla kalmayıp birden fazla da olabilmektedir. Bu hastalıklar genel itibariyle; akciğer hastalıkları, diyabet, demans, kanser, kalp rahatsızlıkları gibidir. Bu tarz kronik rahatsızlıkların özellikle belirli bir yaşın üzerindeki kişilerde görülmesi, yapılacak tedavi sürelerinin uzun olmasına yol açmakta ve ilaç kullanımlarının oranını yükseltmektedir. Buna bağlı olarak ise devletin yapmış olduğu kamu harcamaları da artış göstermektedir (Kurtkapan, 2019, s.32-39).

Türkiye Cumhuriyeti’ndeki yaşlı nüfus miktarı oran yerine sayı bazında değerlendirildiğinde, 1935’de 628.041 iken 2020 yılında 9.753,555 kişiye kadar çıkmıştır. Güncel veriler itibariyle yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı 2020 yılı itibariyle %9.5’dir. Yapılan gelecek tahminlerine istinaden yaşlı nüfus miktarının gerek sayısal gerekse oransal değerleri ileriki tarihlerde de artış göstermeye devam edecektir. Ülkedeki yaşlı nüfus oranının artması ve doğurganlık oranlarındaki düşme nüfus kavramlarından biri olan medyan yaş unsurunun da artmasına sebep olmuştur. Medyan yaş, tanım itibariyle ülkede yaşayan bireylerin küçükten büyüğe doğru yaşları sıralandığında ortada kalan kişinin yaşını temsil etmektedir. Bu orana bakarak

bir ülkedeki yaş gruplarını iki gruba ayırmak mümkündür. Buna göre Türkiye’de 2020 yılında medyan yaş 32.7 olmuştur. Bu veriye göre Türkiye’nin toplam nüfusunun yarısının 32.7 yaşından büyük olduğu anlamı çıkarılmaktadır. Ayrıca dünya nüfusunun medyan yaşının 32 olduğu bilindiğine göre, Türkiye bu sayı ile dünya ortalamasından yüksektir. Türkiye’deki yaşlılık ile ilişkilendirilebilecek bir diğer veri ise yaşlı bağımlılık oranıdır. Yaşlı bağımlılık oranı, çalışma çağındaki yani 15-64 yaş grubu arasında yer alan her yüz kişiye düşen yaşlı sayısına denmektedir. Bu oran 1935’li yıllarda %7.1 civarlarındayken, 2020 yılına gelindiğinde yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte %14.1’e yükselmiştir. Bu oranın yükselmesi sadece doğurganlık oranlarındaki düşmeyle gerçekleşmemiş, aynı zamanda özellikle tıp alanındaki teknolojik gelişmeler ile birlikte hastalıkların tedavi oranlarında kazanılan artış ile de olmuştur. Türkiye’de bu oranın 2080 yılına gelindiğinde %43.6 gibi korkutucu bir orana ulaşılacağı düşünülmektedir. Yaşlı bağımlılık oranının ülkedeki artışı, çalışma çağındaki nüfus üzerine ek bir maliyet oluşmasına yol açacaktır. Yaşlı nüfus içerisindeki yoksulluk oranı da Türkiye’de yıllara göre artış göstermiştir. 2019 yılında Türkiye’de genel yoksulluk oranı %21.3 iken, yaşlı nüfusun yoksulluk oranı %14.2 olarak ölçülmüştür. Özellikle Türkiye gibi sosyal devlet anlayışının gelişmiş olduğu bir ülkede hem yaşlı olup hem de yaşlı ve yoksul konumunda olan kişiler için devlet müdahaleci bir tavır takınmaktadır. Devletin sergilemiş olduğu müdahaleci tavır ise kamu harcamalarını artırarak bu durumu sübvansetme yolunda olacaktır. Örneğin, yaşlı ve yoksul kimselere devlet tarafından verilen yaşlılık parası bu durumdaki kamu harcamaları artışına emsal gösterilebilir. Verilen bu veriler ışığında kamu harcamalarını arttığı yönündeki en önemli unsur yaşlı bakım hizmetleri kapsamında harcanan ödenek tutarlarıdır. Yaşlı bakım hizmetlerine yönelik harcanan ödenek tutarları 2012 yılında 253.9 milyon TL iken, 2019 yılında ödenek tutarı 3.5 kat artarak 904.1 milyon TL olmuştur (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020, s.1-25 ve TÜİK, 2021).

Demografik değişimlerin etkisini göstermiş olduğu yaş dağılımı, nüfusun yapısı, nüfus artış hızı ve yaşlı bağımlılık oranı gibi faktörler kamu harcamaları üzerinde etkilidir. Ancak bir ülkede nüfusa yönelik meydana gelen tüm değişimlerin kamu harcamalarını gerçek anlamda artırıp artırmadığı artış hızlarına göre belirlenebilecek bir durum olmaktadır. Eğer bir ülkede kamu harcamaları artış hızı nüfus artış hızından yüksekse gerçekte artış meydana gelmektedir. Yapılan

ekonometrik analiz doğrultusunda Türkiye’de 1975-2016 yılları arasındaki toplam nüfus ve toplam kamu harcamaları verileri incelendiğinde, nüfustaki %1’lik bir artışın, kamu harcamaları üzerinde %4.43’lük bir artışa sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre Türkiye’de demografik değişimlerin etkisini gösterdiği nüfus konusunda meydana gelen değişimler doğrudan ve gerçek anlamda kamu harcamalarını artırmaktadır (Ertekin, 2018, s.73-76).

Türkiye’de yıllar itibariyle toplam nüfus sayısındaki değişim ile kamu harcamalarındaki değişim verileri çizelge 9’da gösterilmiştir.

Çizelge 3.5. Türkiye’de adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları ve bütçe giderlerinin dağılımı

Yıllar	Toplam Nüfus	Toplam (Milyar TL)
2007	70,6	-
2008	71,5	227.031
2009	72,6	268.219
2010	73,7	294.359
2011	74,7	314.607
2012	75,6	361.887
2013	76,7	408.225
2014	77,7	448.752
2015	78,7	506.305
2016	79,8	584.071
2017	80,8	678.269
2018	82,0	830.809
2019	83,2	999.489
2020	83,6	-

Kaynak:(TÜİK, 2021 ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019).

Yıllar itibariyle Türkiye’nin toplam nüfus içerisindeki değişimi incelendiğinde 2008 sonrası uygulanan pronatalist nüfus politikalarıyla beraber toplam nüfus sayısı artmaya devam etmiştir. Ancak daha önceden bahsedildiği üzere ülkede toplam nüfus, artış gösterse dahi toplam doğurganlık hızının düşmesi, istenilen nüfus artış hızı oranının elde edilmesine yol açmıştır. Tüm bunlara rağmen Türkiye nüfusu cumhuriyetin ilanından bu yana nüfusta sürekli olarak bir artış eğilimi söz konusudur. Türkiye’de yıllar itibariyle bütçeden yapılan toplam harcamaların değişimi incelendiğinde sürekli olarak bir artış durumunun hakim olduğu görülmektedir. 2008 yılından itibaren günümüze kadar kamu harcamaları nüfusta olduğu gibi artış göstermiştir. Çizelge 9’daki veriler karşılaştırmaya tabi tutulduğunda da her iki verilerde de artış söz konusudur. Yapmış olduğumuz tanıma göre eğer ülkedeki kamu harcamaları artış hızı nüfus artış hızından yüksekse gerçek

artış söz konusudur. Türkiye’de de sayısal değer itibariyle incelendiğinde geçmişten günümüze kadar gerek toplam nüfus gerekse toplam kamu harcamaları sürekli olarak artmıştır. Özellikle toplam kamu harcamalarındaki artış 2016-2019 yılları arasında yüksek bir seviyede artış sergileyerek Türkiye’de gerçek artışın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye’de 2008 yılından sonra uygulanmaya başlanan ‘‘üç çocuk politikası’’ nüfusu artırıcı yönde tutumlar sergilemektedir. Ancak o yıldan itibaren uygulamaya konulan nüfus politikasının amacı sadece nüfusun sayısal değerini artırmak olmayıp, aynı zamanda eğitilmiş ve sağlıklı bireylerin yetişmesini sağlayarak ülke üretimine doğrudan katkı yapıp ekonomik büyümenin gelişmesini sağlamaktır. Kısacası nüfusun niteliksel özelliklerini artırmak da nüfus politikasının temel hedefi olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de yıllar itibariyle demografik değişimlere yönelik belirlenen nüfus politikası doğrultusunda yapılmış kamu harcamalarının bir kalemi olan eğitim harcamalarını incelenecektir.

3.2.1.1. Eğitim Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri

Bir toplumun üretim sergileyen bir ülke özelliği kazanabilmesi için o toplumda insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak insan gücünün yani fiziksel gücün tek başına var olması üretimin kaliteli ve katma değer sağlayacak şekilde yapılması için yeterli olmayacaktır. İşte tam da bu noktada eğitim konusu devreye girmektedir. Çünkü eğitimin olduğu bir noktada üretimin gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan fiziksel güç doğru noktalarda kullanılabilecektir. Devlet tarafından eğitime yapılan harcamalar sadece bireye fayda sağlayacak bir durum teşkil etmemektedir. Eğitimde ve sağlıkta dolaylı yoldan iki tarafı da tatmin etme durumu söz konusudur. Şöyle ki bir toplumda eğitime yönelik yapılacak kamu harcamaları artırıldığında o toplumdaki eğitim seviyesi yükselecektir. Öncelikli olarak burada birey bazında yani sadece eğitimi alan kişinin fayda sağlaması durumu vardır. Ancak birey eğitim alırken ve eğitim hayatını tamamladıktan sonra istihdam dahilinde bulunmasa bile kamu huzurunu bozacak faaliyetlerden kaçınarak topluma fayda sağlayacaktır. Diğer yandan istihdam dahilinde bulunan bireylerde ise ülke çapındaki üretime katkı sağlayıp doğrudan milli geliri etkileyerek ekonomik büyümeyi artırıcı etki yapacak ve ülkenin de faydalanmasını sağlayacaktır.

Çizelge 3.6. Türkiye’de eğitim harcamalarına yönelik veriler

Yıllar	Toplam Eğitim Harcaması (Milyar TL)	Öğrenci Başına Eğitim Harcaması	Eğitim Harcamasının GSYH İçerisindeki Payı (%)	Yapılan Derslik Sayıları	Burs Alan Öğrenci Sayısı
2011	77.308	4.008	5.5	9.802	234.188
2012	93.041	4.729	5.9	18.706	254.128
2013	106.041	5.242	5.9	17.266	254.833
2014	122.741	5.941	6.0	28.748	243.117
2015	135.249	6.426	5.8	15.145	242.351
2016	160.733	7.498	6.2	19.978	207.445
2017	176.452	8.111	5.7	14.405	258.281
2018	219.400	10.005	5.8	18.307	273.742
2019	259.400	11.769	6.0	21.637	270.423
2020	-	-	-	12.410	278.896

Kaynak: (TÜİK 2019 ve MEB Bütçe Sunuşu 2020-2021’denyazar tarafından derlenmiştir).

2011-2020 yılları eğitim hizmetine yönelik yapılan harcama değerleri çizelgede verilmiştir. Bahsedildiği üzere Türkiye’de belirlenen nüfus politikası neticesinde devlet, nüfusun niteliksel özelliklerini de geliştirebilmek adına harcamaları artırma eğilimine girmiştir. Özellikle 2011-2020 yılları arasında Türkiye’de artırıcı nüfus politikaları uygulanmasına rağmen doğurganlık oranlarının düşmesi ve eğitim-öğretim çağındaki nüfus yapısında da azalan artış hızı devleti eldeki nüfusun kalifiye olarak yetiştirebilmesini sağlamak adına eğitim harcamalarını artırmaya itmiştir. Çizelgede toplam eğitim harcaması ve öğrenci başına gerçekleştirilen harcama tutarı yıllar itibarıyla sürekli olarak artış göstermiştir. Eğitim harcamalarının GSYH içerisindeki payı incelendiğinde, 2016 yılında en yüksek seviyesine ulaşan bu oran sonraki yıllarda düşme eğilimi göstermiştir. Eğitim harcamasının GSYH içerisindeki payı düşmesine rağmen, verilen hizmette azalma olmayıp aksine artış gerçekleşmeye devam etmektedir. Bu veriler neticesinde Türkiye’de yaşanan demografik değişimler sonucunda belirlenmiş olan nüfus politikasının temel hedeflerini gerçekleştirebilmek adına kamu harcamaları artırılmıştır.

3.2.1.2. Sağlık Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri

Ülkedeki üretim seviyesinin yükseltilmesi adına sadece fiziksel güç yeterli olmayıp aynı zamanda eğitim sonucunda var olacak zihinsel güce ihtiyaç duyulursa, sağlık konusunda da aynı durum söz konusudur. Eğer bir birey sağlıklı ise

yapılacak üretimde aksamalar olacaktır. Çünkü üretimin gerçekleşebilmesi adına ihtiyaç duyulan iki güçten bir diğeri olan fiziksel gücün varlığı olmayacak ve bu sefer de zihinsel güç tek başına bir anlam ifade etmeyecektir. Ya da her şeyden önemlisi sağlıklı olan bir insanın fiziksel güce katkısı olmayacağı gibi eğitimden uzaklaşarak zihinsel güce de bir katkısı bulunmayacaktır. Kısacası sağlıklı kalan bir toplum eğitimsiz de kalacaktır. Kişinin sağlıklı olması bağımlılığını artırıp çalışan kesim üzerindeki maliyetini artıracak, iş gücüne olumsuz etki yapacak ve üretimi düşürerek de ekonomik büyümeyi olumsuz şekilde etkileyecektir (Özdilek, 2019, s.36-39).

Türkiye ve dünyadaki nüfusun demografik değişimlerden etkilenecek yaşlı bir hal alması, ülkedeki sağlık harcamalarını artırıcı bir özelliğe sahiptir. Ancak yaşlılık durumunun kamu harcamalarının bir kalemi olan sağlık harcamalarını artırıcı bir özellik teşkil etmesinin yanı sıra, ne oranda ve nasıl etkilediğini ölçerken dikkat etmek gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar; toplam sağlık harcaması, sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı, yıllara göre yapılan hastane sayısı gibi ölçütlerdir (İlman ve Tekeli, 2017, s.283).

Bir ülkenin sağlık harcamaları diğer ülkelere oranla kıyaslamaya tabi tutulduğunda anlamlı bir karşılaştırma yapılabilmesinin temel noktası karşılaştırılan ülkeler arasındaki gelir dağılımlarıdır. Eğer bir ülke gelişmiş ülke kategorisinde bulunuyor ise o ülkenin gelir seviyesi yüksektir. Buna bağlı olarak da kalkınma carisi olarak nitelendirdiğimiz eğitim, sağlık gibi harcama sınıflarına daha fazla kaynak ayırarak daha yüksek miktarlarda harcamalar yapabilir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke söz konusu ise o zaman ülkenin gelir seviyesi gelişmiş ülkeye göre daha düşük miktarda olacağından, sağlık, eğitim gibi alanlara yapacağı harcamada da azalma meydana gelecektir. Türkiye'de yapılan sağlık harcamaları genel itibarıyla hastaneler, ayakta hasta bakım hizmetleri, tıbbi malzemeler yönünde olmaktadır. Burada tıbbi malzemelerden kasıt ise tedavi aşamasında kullanılan ilaçlar ve hastalığın gerek tanısı gerekte tedavisinde yer alan sarf malzemelere yapılan harcamalardır (Çelik, 2011, s.68-72).

Demografik değişimlerin Türkiye'de kamu harcamalarına olan yansımalarını incelerken temel olarak üzerinde durduğumuz ilişkili olan konular eğitim ve sağlık alanında gerçekleştirilen harcamalar olmuştur. Eğitim harcamasına yönelik yapılan

kamu harcamalarının gerekliliği nüfus politikasının temel hedeflerinden kaynaklanmaktadır. Fakat sağlık harcamasına yönelik yapılan kamu harcamalarının gerekliliği eğitim harcamasında yapılan amacı taşımakla beraber ondan farklı olarak bir amaç daha taşımaktadır. Bu amaç ise nüfusun yaşlanmasından dolayı yapılan harcamalar olmasındandır. Ancak sağlık ve eğitimde meydana gelen harcama artışı sadece nüfus politikasının şartlarını sağlamak için olmayıp, bu harcamalar kalkınma carileri de olmalarından dolayı ekonomik büyüme için olmazsa olmaz harcamalardır. Türkiye’de tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi demografik değişimlerden olumsuz bir şekilde etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Demografik değişimlerin getirmiş olduğu doğurganlık oranlarındaki azalma ve nüfustaki yaşlı oranının artış göstermesi Türkiye’de de bariz bir şekilde görülmektedir. Buna bağlı olarak ülkede yaşlı nüfus sayısı ve oranı sürekli olarak artmaya devam etmektedir. Geleceğe yönelik yapılan hedefler doğrultusunda ise sonucun değişmeyeceği hatta daha da bu oranın yükseleceği düşünülmektedir.

Çizelge 3.7. Türkiye’de sağlık harcamalarına yönelik veriler

Yıllar	Toplam Sağlık Harcaması (Milyar TL)	Toplam Sağlık Harcamasının GSYH’ya Oranı	Yıllar İtibariyle Kişi Başına Düşen Toplam Sağlık Harcaması (SGP, ABD Doları)	Yıllar İtibariyle Cepten Yapılan Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	Yıllara Göre 100.000 Kişiye Düşen Toplam Hekim Sayısı (Tüm Sektörler)	Yıllara Göre Hastane Sayısı
2002	18.774	5.2	481	19.8	138	774
2004	30.021	5.2	560	19.2	143	829
2006	44.069	5.6	755	22.0	150	767
2008	57.740	5.8	923	17.4	158	847
2010	61.678	5.3	918	16.3	167	843
2012	74.189	4.7	968	15.4	172	832
2014	94.750	4.6	1073	17.8	175	866
2016	119.756	4.6	1124	16.3	181	876
2017	140.647	4.5	1275	-	186	879
2018	165.234	4.4	1259	-	187	889
2019	201.031	4.7	-	-	193	895

Kaynak: (TÜİK 2018-2019, Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2018-2019, Sağlık Bakanlığı Bütçe Sunumu 2020-2021 ve Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı’ndan yazar tarafından derlenmiştir).

Çizelgede görüldüğü üzere yıllar itibariyle toplam sağlık harcaması 2002 yılından 2019 tarihine kadar geçen sürede ciddi anlamda bir artış sergilemiştir. 2002

yılında 18.774 milyar TL olan bu değer 2019 yılında 201.031 milyar TL'ye kadar yükselmiştir. Bu artışta Türkiye nüfusunun yaşlı bir hal alması ve yaşlılara yönelik yapılan hizmetlerin fazlalaşması önemli bir etkindir. Toplam sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı zaman içerisinde düşüş göstermiştir. Baz alınan yıllar itibariyle toplam sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı en düşük olarak 2018 yılında gerçekleşmiştir. Devlet nüfusun yaşlanmasından dolayı yaşlı kesimin ihtiyaçlarını giderebilmek adına sağlığa yönelik kamu hizmetlerinde artışa gitmiştir. Örneğin, 100.000 kişiye düşen hekim sayısında sürekli olarak bir artış meydana gelmiş ve son yayımlanan verilerde 2018 yılı için 193 olarak kayıtlara geçmiştir. Yıllara göre hastane sayılarındaki artış incelendiğinde hekim sayısındaki verilerle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Gelecek yıllarda Türkiye'de demografik değişimlerin olumsuz etkileri şiddetini artıracak, ekonomik açıdan önemli riskler söz konusu olacaktır. Gelecekte yaşlı nüfus sayısının toplam nüfus içerisindeki payının artması ve doğum oranlarının durağan seviyelerde olması, ülkedeki kamusal sağlık harcamalarının çok yüksek düzeylerde olmasına yol açacaktır.

3.2.1.3. Suriyeli Mültecilerin Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri

Suriye'de 2011 yılına gelindiğinde Beşşar Esad yönetiminde olan halk tarafından rejime ilişkin bir direniş başlatılmıştır. Bu direniş ülkede iç savaş haline gelmiş ve bunun sonucunda çok sayıda kişi yaralanmış ve ölmüştür. Savaşın ciddiyetini artırması ile beraber, çoğu insan zorunlu olarak farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç hareketine ev sahipliği yapan ve sınır komşularından biri olan ülke ise Türkiye'dir. Bahsedilen olay Türkiye'nin demografik değişimlere karşı uygulamış olduğu herhangi bir göç hareketi olmayıp, zorunlu sebeplerden dolayı karşı karşıya kaldığı bir durumdur. Ancak bu durum, nüfus sayısında değişim meydana getirip aynı zamanda mali yapıyı da etkilediği için bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Çizelge 3.8. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

YILLAR	SURİYELİ SAYISI
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519,286
2015	2.503,549
2016	2.834,441
2017	3.426,786
2018	3.623,192
2019	3.576,370
2020	3.632,363

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Türkiye’deki geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı yıllar itibariyle artış göstermektedir. 2020 yılı itibariyle bu sayı 3.632,363 (milyon) kişidir. Her geçen yıl yükselen mülteci sayısı, ülkedeki toplam nüfusu artırmakla birlikte devlet tarafından sunulan hizmet sayısını da doğru orantılı olarak artırmaktadır. Buna bağlı olarak devletin yapmış olduğu kamu harcamalarında da bir artış meydana gelmektedir.

Türkiye’de 2017 yılında o dönemin başbakan yardımcısı Recep Akdağ tarafından yapılan açıklamada, Suriyeliler için o yıla kadar yapılan toplam harcamanın 84 milyar 880 milyon lira olduğu dile getirilmiştir. O dönemin döviz kuru baz alınarak yapılan dönüştürme itibari ile gerçekleştirilen harcamanın dolar karşılığı ise 30 milyar 285 milyon 573 bin dolardır. Örneğin yapılan bu harcamanın 5 milyar 586 milyon 594 bin lirası AFAD’a, 780 milyon 807 bin lirası Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne, 15 milyar 489 milyon 968 bin lirası eğitim hizmetlerine gitmiştir (Ergül, 2017). Ancak görüldüğü üzere gerçekleştirilen bu kamu harcaması tutarı yüksek bir seviyededir. Ayrıca geçici koruma statüsü altına alınan Suriyeli sayısı arttıkça da yapılan kamu harcamalarındaki artış devam etmektedir. Bu bağlamda Suriyeliler için gerçekleştirilen kamu harcamalarının miktarı 2020 yılı itibari ile incelendiğinde; AKP Genel Başkan Yardımcısı Fatma Betül Sayan Kaya’nın yapmış olduğu açıklama baz alınarak 40 milyar doları aşan bir harcamanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Açıklamanın yapılmış olduğu döviz kuru itibariyle Türk Lirası’na tekabül eden tutar 235 milyar lirayı geçmektedir (Talan, 2020). 2017 yılında 84 milyar lira civarında olan kamu harcama tutarı 2020 yılına gelindiğinde 235 milyar liraya yükselmiştir. Suriyeliler için yapılan bu harcama miktarı ise bütçe giderleri içerisinde oldukça önemli bir paya karşılık gelmektedir. Görüldüğü üzere ülkemize gerçekleşen göç hareketleri toplam nüfusu artırdığı gibi kamu

harcamalarını da artırıcı bir rol üstlenmektedir. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu tarz kamu harcamalarının bir yatırım harcaması görevi üstlenmediği için ülke ekonomisine net katkısı açık değildir.

3.2.2. Demografik Değişimlerin Vergiler Üzerine Yansımaları

Demografik değişimlerin beraberinde getirmiş olduğu doğum oranlarındaki değişim ve yaşam sürelerinin uzaması Türkiye nüfus yapısının değişiklik göstermesine neden olmuştur. Farklılaşan nüfus yapısının etkileri mali yapı unsurlarından biri olan vergiler açısından incelenerek değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3.2.2.1. Demografik Değişimin Vergi Yansıması

Dünya nüfusu gün geçtikçe sürekli olarak artış sergilemektedir. Dünya nüfusuna bağlı olarak Türkiye’de de nüfus miktarı sürekli olarak bir artış trendi içerisindedir. Demografik değişimlerin yaşanmasına rağmen yani dünyada doğum oranları düşüp nüfus yapıları yaşlı bir hal alırken ilk bakıldığında dünya nüfusunun artış sergilemesi biraz garip görünmektedir. Ancak gerek Türkiye’de gerekse birçok dünya ülkesinde toplam nüfus sayılarının artış sebebi yaşam beklenti sürelerinin artarak ölüm oranlarında bir azalmadan kaynaklanmaktadır. Kısacası dünya nüfusunun artması yeni doğum sayısının yükselmesinden değil aksine doğum oranı azalırken ölüm oranının da azalması ile birlikte dünya içerisindeki yaşlı sayısının artmasından kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak vergi ile nüfus ilişkisi kurulduğunda, ilk başlarda Türkiye’de sürekli olarak artan nüfusa göre vergi gelirlerinin de artacağı düşünülmektedir. Lakin bu durum demografik değişimlerin nüfusta farklı durumlara yol açacağından ilk başta düşünülen bir durumun gerçekleşmesi düşünüldüğü kadar kolay olmayacaktır. Çünkü Türkiye’de yıllar itibariyle baktığımızda toplam nüfus sayısı artarken, o toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus sayısı olarak nitelendirebileceğimiz bağımlı kesimde artış göstermektedir. Eğer bir ülkede bağımlı nüfus grubu olarak tabir edilen 65 yaş üstü kişilerin toplum içerisindeki oranı yükselirse, toplam nüfus artmasına rağmen devletin elde edeceği vergi gelirlerinde azalma görülecek ve o gelirler efektif olarak kullanılamayacaktır. Ülkedeki yaşlı sayısının artması emekli sayısını yükseltecek ve devletin o alana daha fazla kaynak tahsis etmesine yol açacaktır.

Bir başka durum ise istihdam konusu üzerinden vergi gelirlerini etkilemesidir. Demografik değişimler doğum oranlarını düşürdüğü gibi ülkelerin nüfus yapılarını da yaşlandırmaktadır. Ülkedeki yaşlı sayısının artış göstermesi ile birlikte istihdam seviyesinde de farklılaşmalar meydana gelecektir. Yaşlı yani bağımlı nüfusun çalışma çağındaki nüfus karşısında artış göstermesi o ülkedeki iş gücünde azalışa neden olacaktır. İş gücündeki azalış ise doğrudan devletin elde edeceği vergi gelirlerini düşürecektir. Ülkelerdeki toplam nüfusun artış sergilemesi doğrudan vergi gelirlerinin artacağı anlamını taşımamaktadır. Öncelikle nüfus ile vergi arasındaki ilişki kurulurken demografik değişimlerin, nüfus üzerinde göstermiş olduğu etkiler dikkate alınmalıdır. Sonrasında ülkedeki demografik yapının çizelgesi analiz edilmeli, vergi gelirlerinin artış azalış seviyesi incelenirken demografik değişimler ile birlikte ele alınıp yorumlanmalı ve efektif kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilmelidir.

Aşağıdaki çizelge, Türkiye’de demografik değişimlerin vergiler üzerindeki yansımalarını inceleyip, mali yapı açısından analiz edilmesine imkan sağlamaktadır.

Çizelge 3.9. Türkiye’de nüfus ve vergi istatistikleri

Yıllar	Nüfus (Milyon)	Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)	Vergi Yükü (%)	Toplam GSYH Miktarı (\$)	Toplam GSYH Miktarı (Trilyon TL)	Genel Bütçe Gelirleri İçerisinde Vergi Geliri Miktarı (Milyar TL)	Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde Dağılımı	
							Dolaylı Vergi Oranı (%)	Dolaysız Vergi Oranı (%)
2011	74.7	7.3	18.6	733.626	1.394.477,165	260.262.363	66.45	33.55
2012	76.6	7.5	18.2	877.451	1.569.672,114	285.694,848	65.68	34.32
2013	76.7	7.7	18.4	846.649	1.809.713,086	334.445,010	67.92	32.08
2014	77.7	8.0	17.7	875.724	2.044.465,875	361.939,623	66.52	33.48
2015	78.7	8.2	17.9	798.800	2.338.647,493	418.693,567	67.36	32.64
2016	79.8	8.3	18.0	738.791	2.608.525,749	470.431,189	65.77	34.23
2017	80.8	8.5	17.6	851.490	3.110.650,154	549.774,756	65.91	34.09
2018	82.0	8.8	16.9	789.043	3.724.387,935	632.710,350	62.96	37.04
2019	83.2	9.1	16.0	753.693	4.280.381,145	686.314,657	62.06	37.94
2020	83.6	9.5	15.9	717.049	5.047.909,000	806.285.495	66.00	34.00

Kaynak: (TÜİK 2020-2021,Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı,Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ekonomi Atlası 2020 ve Nufusu.com 2021'denyazar tarafından derlenmiştir).

Türkiye’deki nüfus sayısı yıllara göre incelendiğinde sürekli olarak bir artış göstermiştir. 2020 yılı için güncel nüfusumuz 83.6 milyondur. Demografik değişimlerin nüfus yapısındaki etkilerine dikkat edildiğinde yaşlı nüfusun toplam

nüfus içerisindeki oranının, toplam nüfus sayısı gibi sürekli olarak artma eğilimi içerisinde olduğu söylenebilir. Hatırlanacak olursa Türkiye ile ilgili demografik değişim verilerinin toplam doğurganlık hızında düşürücü etki yaptığını görmüştük. Hatta ülkedeki doğurganlık seviyesi 2020 yılında tarihinin en düşük seviyesi olan 1,76 oranına kadar düşerek, nüfus yenilenme düzeyinin altında kalmıştır (bkz. Çizelge 7). Buna dayanarak Türkiye’deki nüfus artışının doğurganlık seviyesindeki artıştan kaynaklandığını söylemek doğru olmayacaktır. Ülkede toplam nüfus seviyesinin artış sergilemesinin sebebi olarak, teknolojinin sağlık alanında ilerleme kaydetmesi ile birlikte yaşam beklenti seviyesinin yükselmesi ve akabinde azalan ölüm oranları gösterilmektedir. Buna bağlı olarak ise yıllar itibariyle yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı düzenli olarak bir artış sergilemektedir.

Türkiye açısından verilerin olduğu bu çizelge değerlendirilirken ilk başta bakıldığında toplam nüfus artışının vergi gelirlerindeki artışa sebep olduğu düşünülebilir. Çünkü ülkedeki nüfus miktarının yükselmesi, devletin vergilendirebileceği kişi sayısının artması anlamını taşıdığından dolayı vergi gelirlerinin de artması olağandır. Zaten çizelgeye bakıldığında 2020 yılı için en yüksek nüfus sayısına ulaşıldığı dönemde aynı zamanda vergi gelirleri içinde en yüksek seviyeye ulaşıldığı görülmektedir. Bu bilgilerin dışında asıl incelenmesi gereken ve çalışmanın konusu itibariyle üzerinde durulması gereken nokta demografik değişimlerin vergi gelirleri üzerinde nasıl bir yansıma oluşturduğudur.

Türkiye’deki vergi yükü yüzdesine baktığımızda yıllar itibariyle azaldığını görmekteyiz. Vergi yükü ise, ülkede genellikle bir yıllık dönemde ödenen vergilerin o ülkenin GSYH’sına oranı olarak tanımlanmaktadır. Kısacası vergi yükü, kişilerin toplam gelirleri üzerinden devlete vergi olarak ödedikleri pay anlamını taşımaktadır. Vergi yükü, ödenen vergi tutarı ile doğru orantılı olurken, ödeme gücü ile ters orantılıdır. Yani devlete ödenen vergi miktarı arttıkça vergi yükü artmakta, ödeme gücü arttıkça da vergi yükü azalmaktadır (Öztürk ve Ozansoy, 2011, s.199). Burada şu soru karşımıza çıkmaktadır. Ülkede vergi yükü azalırken nasıl oluyor da devletin elde ettiği vergi gelirlerinde bir artış meydana geliyor? Öncelikli olarak yıllar itibariyle vergi yükündeki azalış devletin elde ettiği vergi gelirlerinde azalma meydana gelmesinden ötürü olmayıp, Türkiye’nin GSYH’sının görünürde bir artış sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu da çizelge 13’ü inceleyerek

anlamamız mümkündür. Çizelgede görüldüğü üzere aslında Türkiye'nin dolar cinsinden GSYH miktarı 2017 yılından sonra düşüş göstermektedir. Ancak 2017 yılından sonra GSYH seviyesi azalış göstermesine rağmen TL para biriminin USD karşısında değer kaybetmesi ile birlikte Türkiye'de dolar para biriminde bir artış görülmüştür. Buna bağlı olarak ise ülkenin gayri safi yurt içi hasılası dolar cinsinden azalmasına karşın TL cinsinden görünürde bir artış sergilemiş gibi görülmektedir. Bu bağlamda vergi yükünü bulmak için yıllar itibariyle TL cinsinden elde edilen vergi gelirlerini yine aynı şekilde TL cinsinden hesaplanan GSYH miktarına oranladığımızda vergi yükü seviyesi düşüş göstermektedir. Ancak burada gerçekleşen vergi yükündeki düşüş GSYH'nın dolardan türk lirasına çevirirken gerçekleşen görünürdeki artıştan kaynaklandığı yorumu yapılabilir. Bu sebeple vergi yükündeki düşüşün de tam anlamıyla gerçekliği yansıtmadığını, hatta yıllar itibariyle artış sergilediğini söyleyebiliriz. Çünkü vergi gelirleri ile doğru orantılı olan vergi yükü ülkedeki vergi gelirlerinin artış sergilemesinin sebebini açıklar niteliktedir. Bilindiği üzere vergi yükü, bireylerin gelirleri üzerinden devlete ödemiş oldukları payı temsil etmektedir ve ülkedeki nüfus sayısı arttıkça vergi yükünün de artması beklenir. Bu noktada vergi yükünün inceleme çerçevesine alınmasının sebebi, ülkedeki demografik değişimler neticesinde farklılık gösteren toplam nüfus sayısının vergi gelirleri üzerindeki yansımaları analiz etmeye çalışılmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin vergi gelirleri içerisindeki dağılım oranları incelendiğinde, dolaylı vergi gelirlerinin tahsilat yüzdesinin dolaysız vergi gelirlerine göre daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durumun ana sebebi olarak devlet tarafından tahsilat işlemlerinin daha kolay olması ve Türkiye gibi enflasyonist bir yapıya sahip olan ülkelerin dolaylı vergiler aracılığıyla tüketimi kısıarak, enflasyonu düşürmek istemelerinden ötürü olduğu gösterilmektedir (Ay ve Talaşlı, 2008, s.142). Son olarak demografik değişimlerin vergiye yapmış olduğu etkileri değerlendirdiğimizde, bu durumun Türkiye için dolaylı ve dolaysız vergi tahsilat yüzdelere etki ettiğini söyleyebiliriz. Özellikle 2017 yılından sonra dolaysız vergi oranlarının vergi gelirleri içerisindeki tahsilat yüzde dağılımları artışa geçerek 2019 yılında %37.94 ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bunun sebebi olarak Türkiye nüfusunun yaşlı bir hal alması ile birlikte, yaşlı nüfusun yol açabileceği vergi kaybının önüne geçebilmek adına vergi yükü çalışma çağındaki kesim üzerine

aktarılmaktadır. Bu durum ise dolaysız vergileri artırıcı bir nitelik göstermektedir. Yine de bu etki üzerine dolaysız vergi oranları son zamanlarda artış göstermiş olsa dahi hala vergi gelirlerinin büyük kısmı tüketime konu olan işlemlerin vergilendirilmesinden kaynaklanan dolaylı vergi tahsilatlarından oluşmaktadır.

Türk vergi sisteminde dolaysız vergiler kategorisinde yer alan gelir vergisinde, vergilendirme işlemleri gerçekleştirilirken subjektiflik ön plana çıkmaktadır. Yani gelir vergisine tabi tutulan ücretlilerin elde etmiş oldukları gelirleri, devlet tarafından vergiye tabi tutulur ve vergilendirme yapılırken o kişinin şahsi, ailevi durumları dikkate alınmaktadır. Buna göre gerçek usule tabi olan bireylerin kazanmış oldukları ücret gelirlerinden eş ve çocuk durumlarına göre çeşitli tutarlarda indirim uygulanmaktadır. Buna asgari geçim indirimi denilmektedir. Aşağıdaki çizelge ise yıllar itibariyle aylık olarak uygulanan asgari geçim indirimi tutarlarını göstermektedir.

Çizelge 3.10. Türkiye’de yıllar itibariyle asgari geçim indirimi tutarları

Medeni Durum	Aylık Asgari Geçim İndirimi (TL)				
	2017	2018	2019	2020	2021
Bekar	133,31	152,21	191,88	220,73	268,31
Evli Eşi Çalışmayan Çocuksuz	159,98	182,66	230,26	264,87	321,98
Evli Eşi Çalışmayan 1 Çocuklu	179,97	205,49	259,04	297,98	362,22
Evli Eşi Çalışmayan 2 Çocuklu	199,97	228,32	287,82	331,09	402,47
Evli Eşi Çalışmayan 3 Çocuklu	226,63	258,76	326,20	375,23	456,13
Evli Eşi Çalışan Çocuksuz	133,31	152,21	191,88	220,73	268,31
Evli Eşi Çalışan 1 Çocuklu	153,31	175,04	220,66	253,83	308,56
Evli Eşi Çalışan 2 Çocuklu	173,31	197,88	249,44	286,94	348,81
Evli Eşi Çalışan 3 Çocuklu	199,97	228,32	287,82	331,09	402,47
Evli Eşi Çalışan 4 Çocuklu	213,30	243,54	307,01	353,16	429,30
Evli Eşi Çalışan 5 Çocuklu	226,63	258,76	326,20	375,23	456,13

Kaynak: (Tezel, 2017 ve Muhasebetr, 2018-2021).

Asgari geçim indirimi tutarı, her yıl belirlenen asgari ücretin en düşük gelir vergisi dilimi olan %15’lik payı esas alınarak hesaplanmaktadır. Aylık hesaplanan

indirim tutarı bulunurken kişinin medeni durumu ve çocuk sayısı dikkate alınmaktadır. Bu sistem 2008 yılından itibaren üç çocuk politikasının izlenmesiyle beraber uygulanmakta olup, her yıl asgari ücretin artış oranına göre miktarı da artmaktadır. Aslında sistem ücretlilerin devlete ödeyeceği vergi payında kolaylık sağlanabilmesi açısından getirilmiştir. Ancak Türkiye'nin demografik değişimlere maruz kalması ve giderek azalan doğum oranları çerçevesinde, bir nüfus politikası olarak asgari geçim indirimini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü devlet getirmiş olduğu bu uygulama ile tahsil edebileceği vergi gelirinin belirli bir kısmından vazgeçerek bir nevi transfer harcamasında bulunmaktadır. Yani vergi gelirlerini artırabilecekken, o artış tutarını demografik değişimlere yönelik nüfus politikasına yönlendirmektedir.

Çizelgeden de görüldüğü üzere asgari geçim indirimi tutarı yıllar itibariyle bir yükseliş sergilemektedir. 2021 yılı itibariyle Türkiye'deki brüt asgari ücret tutarı 3.577,50 TL'dir. Tutardan sosyal güvenlik ve işsizlik sigortası primi giderleri çıkarıldıktan sonra kalan kısmı 3.040,87 TL ile gelir vergisi matrahını oluşturmaktadır. Bu tutarın%15'lik gelir vergisi ise 456,13 TL'dir. Ülkede yaşayan ve asgari ücret geliri elde eden bir kişinin, en yüksek asgari geçim indiriminden yararlanıp gelir vergisi ödememesi için evli eşi çalışmayan 3 çocuklu veya evli eşi çalışan 5 çocuklu biri olması gereklidir. Ancak günümüz şartlarında asgari ücret kazanan bireyin gelir vergisi ödememesi adına asgari geçim indirimi şartlarını yerine getirip, ailesine maddi anlamda bakması pek mümkün değildir. Ayrıca asgari ücret düzeyinden daha yüksek seviyede gelir sağlayan kişilerde, şartları yerine getirdiği sürece aynı indirim tutarlarından yararlanacaklardır. Bu noktada ise yüksek gelir elde eden bireyler, uygulanan asgari geçim indirimi tutarlarını düşük görmekte ve bu politikayı doğum oranını artırma noktasında yetersiz bulmaktadırlar. Yıllar itibariyle Türkiye'deki doğurganlık hızı incelendiğinde sürekli olarak bir düşüş sergilediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda asıl amacı doğurganlık hızını artırmak olan asgari geçim indiriminin yetersiz kaldığını eğer bu politikanın başarılı olması isteniyorsa, indirim tutarlarında artışa gidilmesi gerektiğini belirtmek doğru olacaktır.

3.2.2.2. Suriyeli Mültecilerin Vergiler İçerisindeki Yeri

Türkiye'de yıllar itibariyle artan Suriyeli mülteci sayısı, doğrudan kendi içlerindeki çalışabilir nüfus sayısının da artış göstermesini ortaya çıkarmıştır. Bu sayının yükselmesi ise geçmişten beri Türkiye için yapısal bir sorun haline gelen

kayıt dışılığın artışına sebep olmuştur. Türkiye hükümeti bu durumu engelleyebilmek adına 15 Ocak 2016 itibariyle ülkede yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma hakkı tanımıştır. Getirilen düzenleme ile Suriyeli göçmenler için çalışma izin başvurusunun yapıldığı tarih itibariyle en az 6 aylık geçici koruma süresinin doldurulmuş olması ve Türkiye’de kayıtlı olan bir iş yerinde $1/10^3$ oranında olmak üzere ve en az asgari ücret ile çalışma şartı ile çalışma hakkına sahip olabilmektedirler. Getirilen bu düzenleme ile kayıt dışı çalışan Suriyelileri kayıt altına alıp, ortaya çıkan vergi kaybını giderme amacı istenilen başarıya ulaşamamıştır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 31 Mart 2019 tarihinde yapılan açıklamaya göre çalışma izni verilen Suriyeli sayısı 31.185 kişi olmuştur. Ancak yapılan araştırmalar ise Türkiye’de aktif olarak çalışan Suriyeli sayısının ülkede var olan nüfuslarının %30’undan fazla olduğunu gösterir niteliktedir. Yani en az 1.2 milyon civarında Suriyeli faal olarak çalışmaktadır. Verilen bu sayısal değerlere göre Türkiye’de çalışmakta olan Suriyelilerin %95’inden fazlası ne yazık ki kayıt dışı istihdam edilmektedir (Erdoğan, 2019, s.11-12).

Bu değerler dikkate alınarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kayıt dışı çalışan Suriyeliler yüzünden uğramış olduğu vergi geliri kaybını bulmaya çalışalım. Türkiye’de en fazla kayıt dışılık emek üzerinden elde edilen vergilerde ortaya çıkmaktadır. Suriyeli mültecilerinde yaklaşık 1.2 milyon kişinin ülkede kayıt dışı olarak çalıştığı bilindiğine göre, bu kişiler resmi olarak çalışsa en az asgari ücret alacaktır. Buna göre 2021 yılı itibariyle brüt asgari ücret tutarı 3.577,50 TL’dir. Bu tutarın %14’ü SGK primi ve %1’i işsizlik sigortası primi olarak kesintiye uğramaktadır. Çalışan bu kişinin bekar olduğu ve çocuk sahibi olmadığı varsayılırsa %50 oranında asgari geçim indirimini uygulanacaktır. Bu tutar ise 268.31 TL’dir. Kişinin asgari brüt ücreti üzerinden kesintiye uğrayacak olan %15’lik gelir vergisinden asgari geçim indirimini düşüldükten sonra ödeyeceği vergi tutarı 187.82 TL olacaktır. Ayrıca buna %07.59’luk 27.15 TL tutarındaki damga vergisi de eklendiğinde, asgari ücretli olarak çalışan kişinin ödeyeceği toplam vergi miktarı 214.97 TL’dir. Eğer bir Suriyeli kişi kayıtlı olarak çalışırsa devlete ödeyeceği toplam vergi miktarı hesapladığımız gibidir. Ancak yaklaşık 1.2 milyon Suriyelinin kayıt

³İş yerinde geçici koruma kapsamında çalışan sayısının, aynı iş yerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmemesi.

dışı çalıştığı bilindiğine göre $1.200,000 \times 214.97 = 257.964,000$ olacaktır. Bulduğumuz sonuca göre kayıt dışı çalışan Suriyelilerin, Türkiye devletini uğratmış olduğu vergi geliri kaybı yaklaşık 258 milyon olmaktadır. Bu da devlet için önemli bir gelir kaynağının yok olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Sistemi Üzerine Yansımaları

Demografik değişimlerin yol açmış olduğu birçok sorun bulunmaktadır. Ancak bütün ülkelerin ve içerisinde yaşadığımız coğrafya itibarıyla Türkiye'nin en sık ilgilendiği iki temel sorun doğurganlık oranlarındaki değişim ve yaşlanmadır. Yaşlanma sorunu özellikle Türkiye'de vergi, kamu harcamaları gibi mali yapıyı doğrudan biçimlendiren kaynakları olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Bunların yanı sıra zaten sorunlu bir mali yapısı olan sosyal güvenlik sistemini de etkileyerek çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Demografik değişimlerin sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı ekonomik yansımaları değerlendirmeden önce, sistemi ve bu sistemin demografik değişimler ile nasıl şekillendiğini incelemek doğru olacaktır.

Sosyal güvenlik kavramı; bazı kamu müdahaleleri ile doğum, hastalık, iş kazası, işsizlik, yaşlılık, ölüm gibi sebeplerden oluşabilecek sosyal ve ekonomik sorunlara karşı toplumun bir nevi kendini koruma biçimidir. Ortaya çıkan bu sorunlar bireylerin gelirlerinin azalmasına veya giderlerinin artmasına sebep olabilir. Örneğin, kişinin çalışma gücünü olumsuz bir şekilde etkileyebilecek hastalık, yaşlılık gibi sebepler bireylerin gelirlerini azaltıcı unsur oluşturabilmektedir. Bu sorunlarla karşılaşan fertler gelirlerini kaybetmesi ile birlikte kendilerini ekonomik manada güvensiz hissedebilirler. Buna bağlı olarak sosyal güvenlik politikalarının ana kaynağını ekonomik ve sosyal sıkıntıların kişiler üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerini giderme çabaları oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinin tarihsel serüveni incelendiğinde, Sanayi Devrimi'nin bu sistem için önemli bir nokta olduğu ve bu tarihten sonra sosyal güvenlik sistemlerinin geliştiği söylenebilir. Sosyal güvenlik sistemi Sanayi Devrimi'nden önce de var olmuş ancak bu sistem önceden dağınık ve kanunlaşmamış bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Türkiye'de ise Osmanlı İmparatorluğu zamanında dünyada olduğu gibi sigorta işlemlerine ilişkin tam anlamıyla bir kurumsallaşma olmamıştır. 1936 tarihinde ilk kez 3008 sayılı İş

Kanunu çıkarılarak sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalılara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür (Güvercin, 2004, s.89-92).

Sosyal güvenlik sistemi demografik boyut açısından bir değerlendirmeye tabi tutulacak olursa, genel olarak emeklilik sisteminden oluşmaktadır. Demografik değişimler ile birlikte değişime uğrayan yaşam beklenti süreleri ve yaşlı bağımlılık oranlarındaki farklılaşmalar emeklilik sistemini doğrudan etkilemekte ülkeler buna karşı çeşitli önlemler almaktadır. Sosyal güvenliğin demografik boyutunu değerlendirirken farklı kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi aktüeryal dengedir. Aktüeryal denge, primi esas alan sosyal güvenlik sistemlerinde, sigorta kurumlarının mali dengelerinin analiz edilmesinde kullanılan en yaygın ölçüttür. Sigorta kurumuna bağlı aktif olarak çalışan kişilerin, sigorta kurumundan aylık alanlara oranı bizlere aktif ve pasif oranını vermektedir. Bu oran ise bir emekliyi kaç çalışanın finanse ettiğini bulabilmemize imkan sağlamaktadır. Bu oran gelişmiş ülkelerde 4-7 arasında değişim gösterse de en az 2 olması beklenmektedir. Eğer ülkedeki aktüeryal denge oranı 2'nin altına düşerse, o zaman o ülkenin sosyal güvenlik sistemi ekonomik anlamda sorun yaşıyor demektir. Bir diğer kavram ise ortalama yaşam beklentisidir. Çalışmamızda sıklıkla bahsettiğimiz üzere teknolojinin özellikle sağlık alanında gelişim göstermesi ile birlikte tüm dünyada ortalama yaşam beklentisi yükselmektedir ve bu durum da sosyal güvenlik sistemi açısından sorun teşkil etmektedir (Acar ve Kitapçı, 2008, s.80). Son kavram ise yaşlı bağımlılık oranıdır. Yaşlı bağımlılık oranı, 60-65 yaş üzerindeki nüfusun çalışmakta olan nüfusa oranıdır. Ülkedeki yaşlı bağımlılık oranının artması, çalışma çağındaki nüfus üzerinde büyük bir yük oluşturmaktadır. Çünkü devletler yaşlılık sigorta masraflarını finanse edebilmek için çalışan kesimden alınan prim gelirlerine başvurmaktadır. Türkiye’de bu oran 2008 yılından sonra sürekli olarak bir artış sergilemiştir. Hatta bu oranın 2025’lerde %16’nın üzerine çıkacağı düşünülmektedir. Oranın ileriki tarihlerde daha fazla yükseleceğini düşünürsek, ülkede çalışan kesimin daha fazla yaşlıya bakması gerekecek, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından bu durum büyük sorunlarla karşılaşılacağı anlamına gelecektir (Erdoğan ve Özdemir, 2018, s.1184-1185).

Demografik değişimlerin sosyal güvenlik sistemi üzerine farklı şekilde yansımaları mevcuttur. Bunlardan en temel ve bilineni demografik değişimlerin

getirdiği ve sigorta sistemi üzerinde büyük bir sorun olarak görünen yaşlanma konusudur. Uzun ömürlülüğün artması sosyal güvenlik sistemi açısından bir taraftan giderleri artırırken bir taraftan da gelirleri azaltmaktadır. Bu durum da devlet tarafından yapılacak harcamaların yaş gruplarına göre farklılık göstermesini doğuracaktır (Güner, 2016, s.61). Kamu harcamaları artarken, sağlık sektöründeki birim maliyetlerde yükselecektir. Sigorta maliyetlerini etkileyebilecek diğer faktörler ise sağlık alanında gerçekleşen teknolojik gelişmeler, biyoteknoloji ve eczacılıktır. Yaşlılığın sigorta harcamalarını artırmasındaki rolü, hastalık sayısındaki yükselmeye bağlıdır. Yaşlı nüfusta birden fazla hastalığın belirti göstermesi sosyal güvenlik sistemini doğrudan etkileyerek, gider seviyesini yükseltmektedir. Yapılan sağlık harcamaları Türkiye’de artış gösterdiği gibi diğer ülkelerde de artış sergilemektedir. Hatta sağlık alanına yönelik gerçekleşen bu harcamaların yaş faktörü ile ilişkisi olduğu kabul edilip, kamu harcamalarının başka faktörlerden etkilenmediği varsayılarak bir analiz yapıldığında OECD ülkelerinde 2000-2050 tarihleri arasında sağlık harcamalarının dünya GSYH’sının ortalama %2’si kadar artış sergileyeceği düşünülmektedir (Gökbunar vd., 2016, s.113). Aile yapısında değişiklikler görülecek ve herkesin bildiği çekirdek aile kavramı terk edilerek, tek ebeveynli aile sayısında artış gerçekleşecektir. Böylece ailelerin sigorta harcamalarında değişimler olacaktır. Demografik değişimlerin getirdiği yaşlanma sorunu ile bireylerin eğitim sürelerinde uzamalar görülmektedir. Bu durum ise kişilerin iş hayatına katılma yaşlarını yükseltmektedir. İş hayatına katılım yaşının artması ise sosyal güvenlik gelirlerinde değişimlere yol açabilecek bir unsurdur (Alper, 2013, s.25-26). Demografik değişimlerin sosyal güvenlik sistemi üzerine yansıyan bu olayların her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de etkileri görülmektedir.

3.2.3.1. Alınan Kararların Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisindeki Yeri

Türkiye’nin sosyal güvenlik sistemi geçmişten itibaren sürekli olarak ekonomik anlamda sıkıntılı bir hal içerisinde. Günümüzde demografik değişimler ile yeşeren sorunlar ise sistemi her geçen gün daha kötüye sürüklemektedir. Türkiye’de 1990 sonrası sigortacılık ilkelerine aykırı yapılan hizmet borçlanmaları, erken emeklilik, sık bir şekilde çıkarılan af yasaları gibi uygulamalar mali sorunların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ülkedeki sosyal güvenlik sisteminin yıllardır çözülemez bir şekilde mali sıkıntılara sürükleyen en yanlış uygulama erken emeklilik

olmuştur. 20.02.1994 tarihindeki 3374 sayılı kanun ile emeklilik yaş sınırına bakılmadan kadınlar için 38 erkekler için 43 olarak belirlenmiştir. Dünyada hiçbir örneği olmayan bu uygulama ise sigorta sisteminin hala günümüzde devam etmekte olan ekonomik bunalımının doğmasında etkili olmuştur. Türkiye’de 2008 yılına gelindiğinde sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak ve ekonomik manada bir çözüm geliştirebilmek adına emeklilik sigortasında bir rejim getirilmiştir. Kişi ister kamuda çalışan bir kişi olsun, ister hizmet akdine göre çalışan bir kişi olsun, isterse kendi nam ve hesabına çalışan kişi olsun fark etmeksizin hak ve yükümlülüklerin eşit olarak düzenlendiği bir emeklilik rejimine tabi tutulmaları amaçlanmıştır. Ayrıca çıkarılan kanun ile erkek ve kadın için emeklilik yaşında düzenlemelere gidilmiştir. Yeni geliştirilen sistem ile hedeflenen amaç, geçmişte uygulanan yanlış uygulamalarının etkilerini giderebilmek ve demografik değişimlerin beraberinde getirdiği yaşlanmanın yaratacağı maliyetleri en aza indirmektedir (Acar ve Kitapçı, 2008, s.87-93).

Türkiye’de sigorta sisteminin etkinliğini artırabilmek adına getirilen bir diğer yöntem ise bireysel emeklilik sistemidir. Bu sistem, 1999 yılında 4447 sayılı yasa ile yapılan reformun bir parçası ve kamu güvenlik sisteminin de tamamlayıcı unsuru olarak 7 Ekim 2001 tarihindeki “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile düzenlenmiş ve 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bireysel emeklilik sistemi ile hedeflenen amaç kişilerin emekliliğe yönelik olan tasarruflarını yatırıma yöneltmesi ve buna bağlı olarak emeklilik dönemlerinde ek bir gelirin oluşturulmasının sağlanmasıdır. Bu amaç bireylerin çıkarları gözetilerek hazırlanmıştır. Devletin amacı ise sistem ile ekonomiye uzun soluklu kaynak yaratıp, istihdamı artırarak ekonomik kalkınmaya fayda sağlamaktır. Uygulama ilk çıkarıldığında gönüllülük esasına göre düzenlenmiştir. 18 yaşını dolduran, kişilerin hiçbir statüsüne bakılmaksızın sisteme katılmaları mümkün olmaktaydı (Sezgin ve Yıldırım, 2015, s.130-131). Bireysel emeklilik sistemi de zamanla değişime uğramış ve getirilen son yasa ile 1972 üstü ve doğumlu kişilerin zorunlu bireysel emeklilik sistemi adı altındaki uygulamaya doğrudan dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. Sisteme dahil olmama gibi bir durum söz konusu olmazken, eğer kişiler isterse iki ay sonunda sistemden ayrılarak yapılan kesintinin tamamını geri alabilecektir.

Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin gelir gider dengesizliğini giderebilmek adına sigorta prim oranlarını artırmaya yönelik düşünceler var olmuştur. Ancak Türkiye'de uygulanan prim oranları son derece yüksek seviyede olduğundan ötürü, bu oranlarda artırmaya giderek gelir gider dengesizliğini sonlandırmayı düşünmek anlamsız olacaktır. 4447 sayılı kanun sonrasında prime esas kazançlarda kapsamda ve tavanda yükselmeye gidilmiştir. Prime esas kazançların yükseltilmesinde 4/A'lı olarak nitelendirebileceğimiz sigortalılar da başarı istenilen ölçüde olmasa bile yakalanmış 4/B'li olanlarda ise başarı elde edilememiştir. Çünkü 4/B'lilerde beyana dayalı prime esas kazanç uygulaması getirilmesi kayıt dışılığı yüksek tutmuş, bu durumda sosyal güvenlik gelirlerine olumlu yansımamıştır. Aslında Türkiye'de sosyal güvenlik kurumunun gelir gider dengesizliğinin olmasına yol açan en büyük sebeplerden biri de sigortaya kayıtlı çalışanın azlığıdır. Yani ülkedeki kayıt dışı istihdam oranının yüksek seviyelerde olması kurumun gelir kaybına yol açmaktadır. 4447 sayılı kanunla önceden de bahsedildiği üzere emekli olabilme yaşı kademeli olarak yükseltilmiştir. Türkiye'de sigorta sistemine yönelik olarak 2008 krizi sonrası 6111 sayılı kanun ile birçok istihdamı teşvik tedbirleri getirilmiştir. 2008 yılında 5510 sayılı sigorta kanununun hayata geçirilmesi ile birlikte kişilerin emekli olduğunda aylıklarının düşürülmesi hedeflenmiştir. Sosyal sigorta gelir gider dengesizliğini giderebilmek adına getirilen bir diğer uygulama ise, aylıkların TÜFE oranında artırılmasıdır. Türkiye için fırsata dönüştürülebilecek bir diğer uygulama, demografik değişimler ile beraber yaşlanan nüfusu iş hayatına dahil edebilmektir. Eğer Türkiye, çalışma yaş aralığında (15-64) artış gösteren nüfusun iş hayatına katılımını sağlayabilirse artan sosyal güvenlik harcamalarını finanse edebilme yönünde olumlu bir gelişme sağlamış olacaktır. Türkiye için bu oran 2012 yılında %50.8'dir. Bu oran diğer gelişmekte olan ülkelere göre kıyaslandığında son derece düşüktür ve ileriki zamanlarda korkutucu sinyaller vermektedir (Alper vd., 2012, s.65-71). 2019 yılına gelindiğinde iş gücüne katılım oranı %53 olarak ölçülmüştür (Milliyet, 2020). Geçen zaman diliminde ufakta olsa bir artış olsa bile hala bu oran diğer ülkelere göre düşük kalmaktadır.

Aşağıdaki çizelge Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemine yönelik verileri içermekte olup, bize demografik değişimlerin sistemi nasıl etkilediğini göstermektedir.

Çizelge 3.11. Türkiye’de sosyal güvenlik sistemine yönelik veriler

Yıllar	Sosyal Güvenlik Kurumları Bütçe Uygulama Sonuçları (Milyar TL)		SGK’nın Aktif Pasif Dengesi (Aktüeryal Dengesi)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (%)	Yaşlı Bakım Hizmetleri Kapsamında Harcanan Ödenek Miktarı (Milyon TL)	Yaşlı Maaşı (65+) (Milyon TL)
	Harcamalar	Gelirler				
2012	160.263,430	161.913,309	1.90	11.1	253.9	1.046
2013	179.595,928	184.446,111	1.90	11.3	291.4	1.009
2014	200.230,112	205.130,088	1.94	11.8	313.9	1.009
2015	227.918,410	232.853,801	1.82	12.2	367.1	1.250
2016	277.052,201	274.346,226	-	12.3	497.7	1.580
2017	317.580,273	321.162,137	-	12.6	625.1	1.766
2018	393.132,235	387.380,348	-	12.9	776.1	2.900
2019	477.455,258	473.564,131	-	13.4	904.1	5.574
2020	369.447,892	396.416,561	-	14.1	-	-

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, TÜİK 2019 ve Bayraktar ve Yaşarlar, 2016, s.4660-4661’den yazar tarafından derlenmiştir).

Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşanan demografik değişimlerden belki de en fazla etkilenen mali yapı unsuru sosyal güvenlik sistemidir. Sosyal güvenlik sistemine yönelik alınan ve uygulanan kararların büyük yanlışlıklar içerdiğini söylenebilir. Zaman içerisinde yapılan bu yanlışlar fark edilerek, bu kötü gidişata dur diyebilmek adına sigorta sistemi üzerinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Bunlar çıkarılan yeni kanunlar, sigorta teşvik ve prim uygulamaları, emeklilik sisteminin değişmesi gibidir. Alınan bu önlemlerin esas amacı demografik değişimler ile beraber ortaya çıkan yaşlanma sorununun olumsuz etkilerini en aza indirgeyebilmektir. Sosyal güvenlik sistemine yönelik verilerin olduğu çizelge incelendiğinde, demografik değişimlerin de etkisiyle Türkiye’deki yaşlı bağımlılık oranının artış sergilediği görülmektedir. Eğer bir ülkede yaşlı bağımlılık oranı artıyorsa çalışmakta olan aktif nüfusun üzerine, çalışmayan pasif nüfusun maliyetleri yansıtılmak zorunda kalınacaktır. Buna bağlı olarak çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısında artış meydana gelecektir. Türkiye’de bu oran 2020 yılında %14.1 olarak ölçülmüştür. Yaşlı bağımlılık oranındaki artış ise doğrudan aktüeryal dengenin bozulmasına yol açacaktır. Türkiye’deki yaşlı nüfusun artması, aktif/pasif dengesini bulmamıza yol açan aktüeryal denge oranının düşmesine sebep olmuştur. Eğer bir ülkede bu oran düşüş sergiliyorsa o ülkenin sosyal güvenlik mali

dengeinde bozulmalar var demektir. 2015 yılı verilerine göre oran 1.82 olarak ölçülmüştür. Oranın en az 2 olması beklenirken, minimum seviyenin altına bile düşmesi sorunların varlığına işaret etmektedir.

Türkiye’de demografik değişimlerin sosyal güvenlik sistemine yansımaları sadece oran bazlı olmamış, aynı zamanda ekonomik anlamda da olumsuz etkileri ortaya çıkarmış ve çıkarmaktadır. Çizelgede de görüldüğü üzere ülkedeki yaşlı nüfusun giderek artış göstermesi yaşlılara yönelik yapılan maaş yardımları veya yine onlar için gerçekleştirilen bakım hizmetlerinin artış sergilemesine sebep olmaktadır. Bu tür harcamaların yükselmesi ile birlikte aktüeryal dengede de bozulmalar, sosyal güvenlik kurumunun gelir gider dengesini bozucu etki yapmaktadır. Sigorta sistemine yönelik yapılan uygulamalar ilk başlarda ufakta olsa kurum bütçesini fazla verdirse bile, son yıllarda bozulmalar başlamış ve SGK bütçesi açık vermiştir.

3.2.3.2. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisindeki Yeri

Türkiye’de gün geçtikçe artış gösteren Suriyeli mülteci sayısı, kamu harcamalarının içerisinde değerlendirilen çeşitli harcama türlerinin de artış sergilemesine yol açmaktadır. Göç hareketi gerçekleştiren Suriye vatandaşları ilk başlarda sadece sınır bölgesinde bulunan illerin sağlık kuruluşlarından hizmet alabiliyorlardı. Ancak yeni getirilen karar doğrultusunda kamplara kayıt olmadan Türkiye’deki bütün devlet hastanelerinden ücretsiz bir şekilde sağlık hizmeti alabilecekler; kamu hastaneleri ise verilen hizmet karşılığında oluşan giderleri, valiliklere göndereceklerdir (Trthaber, 2013). Ayrıca hastane hizmetinden yararlanan Suriyeliler, ilaç alabilmek için reçeteleriyle birlikte eczanelere başvurduğunda eczacılar tarafından ilaç vermeme durumu oluşabiliyorken, dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun girişimiyle birlikte bu sorunda çözüme kavuşmuştur. Yapılan girişim sonrası, Suriyelilerin ilaçlarını eczanelerden rahatlıkla alabilecekleri ve ortaya çıkan ilaç masraflarının ise SGK aracılığı ile eczacılara ödeneceği sonucu karara bağlanmıştır (Nacar, 2016).

Bu bağlamda Recep Akdağ’ın yapmış olduğu açıklamayı hatırlayacak olursak, 2017 yılına kadar olan Suriyelilere yönelik toplam harcama miktarı 84 milyar 880 milyon lira idi. Bu harcamanın 16 milyar 30 milyon 111 bin TL’si Suriyelilere yönelik sunulan sağlık hizmetlerinden dolayı oluşan harcamalardan

oluşmaktadır (Ergül, 2017). Suriyelilere yönelik sağlık hizmeti noktasında getirilen yeni düzenlemeler ile sunulan bedelsiz hastane ve ilaç hizmeti için yapılan harcama yüksek bir tutara denk gelmektedir. Özellikle ilaç masraflarının Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmesi büyük bir gider kalemini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Suriyeli çalışan kesimin neredeyse tamamının kayıt dışı çalıştığı düşünüldüğünde, SGK'nın uğrayacağı prim geliri kayıplarıyla birlikte var olan bu harcamalar kurum bütçesinin üzerinde oldukça olumsuz bir yük oluşturmaktadır.

3.3. Türkiye’de Demografik Değişimlerin Gelecek Projeksiyonu

Zaman içerisinde nüfusta meydana gelen değişimler tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de demografik değişimlerin farklılaşmasına yol açmıştır. Aslında demografik değişimler, nüfusun gerek nicel gerekse nitel anlamda farklılıklar yaşamasından ötürü ortaya çıkmış bir kavramdır. Çok uzun zamandır hayatımızda var olan bu kavram, bilhassa son yıllarda ülkelere ekonomik ve sosyal anlamda ciddi boyutta sıkıntılar çıkarmaktadır. Nüfusta meydana gelen değişimler olarak tanımlamış olduğumuz demografik değişim kavramı gelecek yıllarda daha büyük farklılıklara uğrayarak ülkeler açısından çözüm sağlayıcı önlemler alınmazsa büyük sıkıntılara neden olacaktır. Bu bağlamda Türkiye’de gelecek yıllarda, demografik değişimlerde meydana gelebilecek farklılaşmalar incelenecektir.

3.3.1. Doğum-Ölüm ve Nüfus Artış Hızı Gelecek Projeksiyonu

Doğum hızı kavramı, bir yaş grubundaki her 1000 kadın başına düşen doğum miktarına denilmektedir. Yıllar itibariyle Türkiye’deki doğum hızı oranı değerlendirmeye alındığında oranın en yüksek seviyesine 1950-1955’li yıllar arasında ulaştığı söylenebilir. Türkiye’nin 1950-1955 seneleri arasındaki doğum artış hızı binde 6.69’dur. Bu oran zaman içerisinde, özellikle sanayileşme faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak yükselen iş fırsatlarının sonucunda kadınların iş hayatına katılımlarını artırması ile birlikte düşüş göstermeye başlamıştır. Günümüzde 2015-2020 yılları arasında doğum artış hızı oranı binde 2.02 olarak ölçülmüştür. Bu oranının 2050-2055 yıllarına gelindiğinde daha da düşüş göstererek binde 1.74 olması beklenirken, 2095-2100 yıllarında ise hafif bir yükselişle binde 1.78 seviyesine çıkması beklenmektedir. İncelemeye tabi tutulan bir diğer ölçüt ise ölüm

hızı oranıdır. Ölüm hızı, bir yıl içinde meydana gelen ölüm miktarının o yıldaki nüfus sayısına bölünmesiyle elde edilen oran olarak ifade edilmektedir. Türkiye doğum hızı oranında olduğu gibi ölüm hızı oranı içinde en yüksek seviyesine binde 24.1 ile 1950-1955 yıllarında ulaşmıştır. 2015-2020 yılları arasında bu oran tarihinin en düşük seviyesini yakalamış ve binde 5.8 seviyesine gerilemiştir. Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla ölüm hızı oranı çok düşük seviyelerde olan Türkiye'nin, gelecek yıllar olarak nitelendirilen 2050-2055 yıllarında bu oranı binde 8.8 seviyesine yükselecektir. 2095-2100 yılları baz alındığında ise şu an için diğer ülkelerin yarısı seviyesinde olan ölüm hızı oranımız binde 12.7 seviyesine yükselerek, Avrupa ülkeleriyle aynı düzeyde olacaktır. Son değerlendireceğimiz oran ise nüfus artış hızıdır. Nüfus artış hızı oranı ülkedeki doğum ve ölüm hızı oranına göre hesaplanmaktadır. Bu oranda diğer iki oranla benzerlik göstererek, 1950-1955 yıllarında %2.51 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2015-2020 yıllarına gelindiğinde yaşanan demografik değişimler sonucunda oranın seviyesi %1.37'ye kadar gerilemiştir. Ancak Türkiye için gelecek yıllarda ölüm hızının yükseleceği ve doğum hızının gerileyeceği bilindiğine göre, nüfus artış hızının da düşmesi kaçınılmaz olacaktır. Buna göre 2050-2055 yıllarında oran %0.12'ye düşecektir. Korkutucu olan nokta ise 2095-2100'e gelindiğinde oranın eksi değer olarak %-0.42 olması beklenmektedir (Yıldırım, 2019, s.273-280).

3.3.2. Yaşam Beklenti Süresi ve Yaşlılık Hızı Gelecek Projeksiyonu

Ölüm hızı oranındaki düşüş veya artış ülke nüfusunun yaşlanması yönünde önemli bir role sahiptir. Tüm yaş grupları dahil olmak üzere ölüm hızında meydana gelecek düşüşler, ortalama yaşam beklenti süresinin artmasına yol açacaktır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ölüm hızı oranlarının düşmesi ve teknolojik gelişme ile birlikte yaşam beklenti süreleri yükselmektedir. 2010 yılında Türkiye'deki yaşam beklenti süresi 73.9 yıldır. Günümüzde bu sayı 78.6 yıla çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'deki yaşam beklenti süresini Avrupa ülkeleriyle karşılaştırdığımızda, Avrupa ülkelerindeki kişilerin ortalama 5-7 yıl daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak 2050 yılına gelindiğinde ülkemizdeki ortalama yaşam beklenti süresinin Avrupa'daki ile büyük benzerlik göstereceği düşünülmektedir (Arun, 2014, s.5). Bahsettiğimiz üzere Avrupa ülkelerinden geride olduğumuz yaşam beklenti süresi seviyemiz, 2050-2055 yıllarına gelindiğinde onların sayısına çok

yaklaşarak 83.4'e yükselecektir. Bu veri 2095-2100 senelerinde ise daha da artış sergileyerek 89.1'lik yaş sınırına ulaşacaktır (Yıldırım, 2019, s.292).

Dünyadaki yaşlı nüfus sayısı özellikle sağlık alanında teknolojik faaliyetlerin şiddetini yükseltmesi ile birlikte artış göstermektedir. Buna bağlı olarak toplam nüfus içerisindeki yaşlıların sayısının artması, yaşlılık hızının da yükselmesine neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş olan ülkelere göre yaşlılık hızları daha yüksek seyretmektedir. Yaşlanma hızı için oluşturulan bir grafiğe göre, ülkelerdeki 65 yaş üstü nüfusun payının %7 seviyesinden %14'e çıkması için gerekli olan süre hesaplaması yapılmıştır. Bu grafikte Fransa'nın 115, Çin'in 27, İsveç'in 85 yıl gibi sürelerle ihtiyaç duydukları bildirilirken, Türkiye için gerekli olan sürenin ise 15 yıl olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 2100 yılına kadar geçen sürede gelişmiş ülkelerdeki yaşlılık hızı 1 kat gibi oranda artacakken, Türkiye'de 4 katlık bir artış beklenmektedir (Arun, 2014, s.3-4).

3.3.3. Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı Gelecek Projeksiyonu

Türkiye'de cumhuriyetten itibaren farklı nüfus politikaları uygulanmış ve hala uygulanmaya devam etmektedir. Özellikle günümüz itibarıyla değerlendirdiğimizde 2008 sonrası uygulanan nüfus politikaları, diğerlerinden daha farklı bir içeriğe sahip olmuştur. Uygulanan nüfus politikasına göre Türkiye nüfusu için hem nicelik hem de nitelik bakımından artırıcı yönde bir yöntem izlenmektedir. Ancak ülke uygulamış olduğu bu politikaya rağmen gerçek nüfus artışı olarak nitelendirilen genç nüfus sayısını yükseltmemiştir.

0-14 yaş aralığında bulunan ve çocuk nüfusu olarak nitelendirilen bu kişilerin, Türkiye'deki oranı en yüksek 1975'li yıllarda %40.6 olarak ölçülmüştür. Günümüze gelindiğinde 2008 sonrası uygulanan nüfus politikalarına rağmen yükseliş yakalanamamış ve oran %25.6'lara gerilemiştir. Bu oranın 2100 yılına gelindiğinde en düşük seviyesi olarak görülen %13.8'e düşeceği tahmin edilmektedir. Bir diğer yaş grubu ise 15-64 yaş aralığında bulunan ve ülkenin iş gücünü oluşturan nüfus grubudur. Bu oran Türkiye için 2015 yılında %66.6 olarak ölçülmüştür. Ancak 2100 yılına gelindiğinde bu değer %53.6'ya gerileyeceği düşünülmektedir. Oranın düşmesi ile birlikte Türkiye'de iş gücü açığı ortaya çıkacak ve demografik değişimlerden dolayı yaşlanan nüfusun finansmanı noktasında hükümet

zorlanacaktır. Son yaş grubu ise 65 yaş üzerinde bulunan yani bağımlı nüfus olarak nitelendirilen gruptur. Bu nüfus grubu Türkiye’de yıllar itibariyle daima yükseliş sergilemiştir. 2015 yılında %7.5 olarak ölçülen oranın, 2100 yılına gelindiğinde %32.6 seviyesine ulaşması beklenmektedir (Yıldırım, 2019, s.282-285). Ayrıca yaşlı nüfus oranının 2075 yılında %27.7’ye çıkması, hiç azalma göstermeden sürekli artacağına bir göstergesi olmaktadır (Uyanık, 2017, s.74).

3.3.4. Genç ve Yaşlı Bağımlılık Oranı Gelecek Projeksiyonu

Bağımlılık oranı, çalışan kişilerin kendisi ile beraber bakmakla yükümlü olduğu nüfus oranını göstermektedir. Türkiye’de 0-14 yaşındaki çocuk nüfusun bağımlılık oranı 2017 yılı için %34.6’dır. Bu oranın 2060 yılında ülke nüfusunun içerisindeki yaşlıların sayısının artması ile birlikte düşeceği ve %28’e gerileyeceği düşünülmektedir. Ülkedeki 65 yaş üzerinde bulunan kişilerin oluşturmuş olduğu yaşlı bağımlılık oranı ise 2017 yılında %12.6 olarak ölçülmüştür. Bu oran ise 2060 yılında yükseliş göstererek %37.5’e çıkacak ve çocuk bağımlılık oranının önüne geçecektir (Doğan, 2018, s.39). Ayrıca 2100 yılı çocuk bağımlılık ve yaşlı bağımlılık oranları baz alındığında, çocuk bağımlılık oranının %25.7 olarak ölçüldüğü ve yaşlı bağımlılık oranının ise %60.9 olarak bulunduğu belirtilmektedir (Yıldırım, 2019, s.288).

3.3.5. Toplam Nüfus Sayısı Gelecek Projeksiyonu

Birleşmiş Milletler’in Türkiye hakkında yayımlamış olduğu toplam nüfusuna ilişkin raporda, ülke nüfusunun 2050 yılında artış göstererek 95 milyon 627’ye çıkacağını, 2100 yılında ise gerileyerek 85 milyon 776 kişiye düşeceğini belirtmiştir (Hürriyet, 2017). Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan bu raporu Türkiye’de gerçekleşen nüfus artış hızı oranına göre yorumlamak daha doğru olacaktır. Hatırlayacak olursak Türkiye’deki nüfus artış hızı doğum ve ölüm hızı oranlarına bağlı olarak sürekli olarak bir gerileme kaydetmektedir. 2050-2055 yıllarında artı değerini korumaya devam eden nüfus artış hızı oranı, ülke nüfusunun o yıllarda artış göstermesine olanak sağlayacaktır. Ancak 2100 yılına gelindiğinde Türkiye için nüfus artış hızı oranının %-0.42 olacağı tahmin edilmektedir. Bu oran ise Birleşmiş Milletler’in Türkiye için yapmış olduğu toplam nüfus sayısına ilişkin tahminini destekler nitelikte olmaktadır ve Türkiye nüfusunun düşeceğini göstermektedir.

3.4. Türkiye’de Demografik Değişimlere Yönelik Çözüm Politikası Önerileri

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından itibaren dönemler itibariyle çeşitli nüfus politikaları uygulanmış ve hala uygulanmaya devam etmektedir. Özellikle 2008 yılından sonra uygulanan nüfus politikaları ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü o dönem itibariyle uygulamaya konulan nüfus politikalarının, diğer dönemdekilere göre farklı bir amacı bulunmaktadır. 2008 yılına kadar uygulanmış olan tüm nüfus politikaları genelde nüfusun niceliksel değerini artırmaya veya azaltmaya yöneliktir. Ancak 2008 yılından sonra nüfus politikalarının uygulanış amacında değişiklik görülmektedir. O yıldan itibaren hayata geçirilmeye çalışılan politikalarının amacı sadece nüfusun niceliksel değerini artırmak olmamış, aynı zamanda niteliksel değerini de yükseltmek olmuştur. Lakin ülkede geliştirilen nüfus politikaları doğum oranını yükseltici etki yapamamıştır. Türkiye’de doğum oranı düşmesine karşın toplam nüfus sayısında artış görülmektedir. Ortaya çıkan nüfus miktarındaki yükselme doğum oranının yükselmesinden kaynaklanmadığı için, bu doğal nüfus artış hızı anlamına gelmeyerek uygulanan nüfus politikalarının yetersiz kaldığını gösterir niteliktedir. Bu bağlamda Türkiye açısından çeşitli çözüm politikası önerileri sunulacaktır.

* Araba Desteği: Fransa Avrupa Birliği ülkeleri arasında doğum oranı yüksek seviyede olan ülkelerden biri olmasına rağmen ülke demografik değişimlerden olumsuz etkilenmekte ve bu oran gitgide azalış sergilemektedir. Bu bağlamda ülke doğum oranı hızını yükseltebilmek adına çeşitli nüfus politikalarına başvurmaktadır. Bu politikalardan biri ise hükümet tarafından sunulan araba desteğidir. Hükümet tarafından ailelere yönelik çocuk yapma konusunda teşvik edebilmesi adına araba alabilmelerinde maddi yardım sağlanmaktadır. Türkiye’de de doğurganlık oranı her geçen gün azalış sergilemektedir. Bu sebeple Fransa’da doğumu artırabilmek adına uygulanan teşvik edici politika, Türkiye tarafından da tercih edilip araç alım esnasında ortaya çıkan ÖTV’de indirim yoluna gidilerek uygulanabilecek bir nüfus politikasıdır.

* Doğum İzni Hakkı: Doğurganlık oranını artırabilmek adına uygulanan diğer bir nüfus politikası ise doğum izni hakkıdır. Fransa’da annelere yönelik verilen doğum izni hakkı toplam 16 haftadır. Almanya’da da aynı politika bulunmaktadır. Almanya’da ise doğum izni süresi 6 ay, yani 24 haftadır. Ancak Almanya’nın bazı

bölgelerinde bu süre 18 aya kadar çıkabilmektedir. Türkiye’de nüfus artışını teşvik edebilmek adına doğum izni politikasını uygulamaktadır. Türkiye’deki izin süresi ise 16 haftadır. Ayrıca Türkiye’de doğum yapan anneler eğer isterse doğumdan sonra 6 ay ücretsiz izin hakkı da kullanabilirler. Aynı uygulama Fransa’da da bulunmaktadır. Fransa’da doğumdan sonra anneler isterlerse 4 ay kadar ücretli izine ayrılabilirler. Türkiye ve Fransa arasında benzerlik gösteren bu uygulamadaki en büyük fark, Türkiye’de doğum izninin dışında ek olarak alınacak iznin süresi daha yüksek olmasına rağmen, izin esnasında ücret geliri elde edilememesidir. Ancak Fransa’da izne ayrılan anneler ücretlerini almaya devam edecektir. Bu kapsamda Türkiye’de Fransa’nın uyguladığı olduğu gibi ek izin hakkında ücret uygulamasına giderek bir politika sergileyebilir.

* Göç Politikası: Çoğu ülke tarafından nüfusu artırmak adına sıkça başvurulan bir uygulamadır. Özellikle Fransa, Almanya gibi doğum oranının oldukça düşük olduğu ülkeler tarafından tercih edilmektedir. Göç politikası Türkiye’nin belirlemiş olduğu nüfus politikaları arasında yer almamaktadır. Lakin bu uygulama politika hedefleri arasında yer almamasına rağmen, senelerdir yüzleşmek zorunda olduğu bir durumdur. Son yıllarda Suriye’den yapılan göç hareketleri, Türkiye’nin nüfus sayısında bir değişim meydana getirmiştir. Almanya, Fransa gibi ülkelerde göç hareketlerine başvurulmasının nedeni, ülkedeki iş gücü ihtiyacını karşılayıp üretim seviyesini artırarak ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlayabilmektir. Yapmış oldukları bu politika ile hem üretimi artırmayı hem de göç eden kişileri sosyal ve ekonomik hayatlarına entegre ederek nüfus artış hızını artırmayı hedeflemektedirler. Ancak Türkiye’de ne yazık ki böyle bir durum söz konusu değildir. Ülkedeki göç hareketleri sonucunda kamu harcamaları fazlalaşmakta, kayıt dışılığın artışı ile vergi gelirleri kaybı ortaya çıkmakta ve artan sağlık masrafları sosyal güvenlik sistemini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca göç politikası kısa zamanda doğurganlık hızını artırmayıp, uzun dönemde artırıcı etki meydana getirecektir. Çünkü yapılan göç hareketleri sonucunda bireyler ekonomik ve sosyal hayata adaptasyon olma süreci geçirecekleri için doğurganlık oranını ilk durumda artırmayıp doğal nüfus sayısını da yükseltmeyecektir. Eğer Türkiye Avrupa ülkelerinin uyguladığı olduğu hedef doğrultusunda bir göç hareketi gerçekleştirir ve kısa dönemde yapılan harcamaları finanse edebilirse, sonrasında yapılan göç faaliyeti doğurganlık hızını artıracaktır. Buna ek olarak göçmen alınırken, ülkede yaşayan kişilerin göç etmesi önünde

engel oluşturulmalıdır. Bu duruma ilişkin çeşitli teşvik politikaları geliştirilmeli, iş imkanları sunulmalıdır.

* Emeklilik Sistemi: Almanya emeklilik sistemi açısından oldukça bonkör olan bir ülkedir. Ülkedeki nüfusun yaşlı bir yapıya dönüşmesinden dolayı sosyal güvenlik harcamalarının artış gösterdiğini fark eden Alman hükümeti, çareyi emeklilik sistemini reform etmekte bulmuştur. Bu kapsamda Riester emeklilik sistemini geliştirmişlerdir. Bu sistem Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sistemi’ne benzerlik göstermektedir. Riester emeklilik sistemi gönüllülük esasına dayanan bir özelliğe sahiptir. Ancak günümüzde Türkiye’de uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılım zorunlu hale getirilmiştir. Sisteme katılım zorunlu olmuş olsa bile, eğer kişiler isterse 2. ayın sonunda kesintiye uğramadan sistemden çıkabilmektedirler. Bu sistem kişilerin ileride emekli olduğunda bir birikimlerinin olmasını sağlamakta ve bununla beraber devletin üzerindeki mali yükü azaltmaktadır. Bu sebeple Türkiye, katılımını zorunlu yapmış olduğu emeklilik sisteminden kişilerin ayrılabilmesi imkanını kaldırmalı ve demografik değişimlerin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olan bu politikayı sağlamlaştırmalıdır.

* ocuk Parası: Almanya’da rneği görülen bu nüfus politikası Türkiye’nin de başvurmuş olduğu bir politikadır. Ancak Alman hükümeti tarafından denilen yardım parası, Türkiye’dekine göre daha yüksek miktardadır. Türkiye’de ocuk başına yapılan bu yardım parasının miktarı yükseltilerek, ebeveynler ocuk yapmaya yönelik teşvik edilmelidir.

* Eğitim Bursu: Almanya’da uygulanmakta olan bu politika öğrencilere yönelik olan kısmı bir yardımdır. Alman hükümeti tarafından geliştirilmiş bu uygulama Bafög adını taşımaktadır. Aslında Bafög ğrencilere verilen bir nevi burs-kredi yardımındır. Bu kredinin yarısı öğrenciler tarafından ödenirken, yarısı ise devlet tarafından ödenmektedir. Türkiye’de de öğrencilere yönelik sunulan çeşitli burs ve kredi hizmetleri bulunmaktadır. Ancak sunulan kredi hizmetleri, burs hizmetlerine göre fazlalık göstermektedir. Ayrıca Türkiye’de eğitim kredilerinden yararlanan öğrenciler, yararlandıkları tutarların tamamını faiziyle birlikte kendileri ödemektedir. Bu durumda Türkiye’de çiftleri ocuk yapma konusunda düşündürmekte ve doğurganlık hızını azaltmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye Almanya’da uygulanan eğitim bursu hizmetine yönelik bir hizmet uygulayabilir.

* Yaşlılara Yönelik Hizmetler: Bilindiği üzere Japonya yaşam beklenti süresinin en fazla olduğu ülkedir. Buna bağlı olarak ise ülkede çok fazla sayıda yaşlı insan bulunmaktadır. Japonya’da bu durumu fırsat bilen özel sektörde faaliyet gösteren firmalar, çeşitli ürünlerin üretimine yönelmişlerdir. Örneğin yaşlıların daha kolay kullanabileceği akıllı telefon üretmeleri, yetişkin bez sayısının fazla miktarda üretilmesi, demans hastalarına ilaçlarını ve başka durumları hatırlatabilmesi için robot üretilmesi bu konuya örnek olarak verilebilir. Türkiye’de Japonya’nın yaşamış olduğu demografik değişim durumunun aynısını yaşamaktadır. Ülkede her geçen gün yaşlı sayısı yükselmekte ve gelecekte durumun daha kötüye gitmesi beklenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de Japonya’nın uygulamış olduğu gibi yaşlılara yönelik talepleri dikkat ederek çeşitli üretimlere yönelmelidir. Bu talepler karşılanırken ise kamu-özel iş birliği kapsamında yapılmalı, hem devlet hem de şirketler kazanç sağlamalıdır.

Yukarıda değerlendirilen nüfus politikaları, bahsedildiği üzere seçilmiş ülke kategorisinde bulunanların uygulamış oldukları yöntemlerdir. Bu aşamada o ülkelerin hayata geçirdikleri nüfus politikalarının Türkiye’deki politikalar ile benzerlikleri değerlendirilmiş ve Türkiye’de olmayan nüfus politikaları açısından ise uygulanabilirliği üzerine çeşitli önerilerden bahsedilmiştir. İkinci aşamada ise Türkiye’deki doğum oranını artırabilmek ve nüfusun yaşlanmasından dolayı ortaya çıkan harcama ve maliyetleri düşürebilmek adına bazı çözüm politikası önerileri sunulacaktır.

* Asgari Ücretlilere Yönelik Teşvik: Türkiye’de 2021 yılı itibariyle brüt asgari ücret tutarı 3.577,50 TL’dir. İlgili sosyal güvenlik kesintileri düşüldükten sonra kalan tutarın %15’lik kısmı yani 456,13 TL’si ise gelir vergisini oluşturmaktadır. 2008 yılı sonrası getirilen nüfus politikaları çerçevesinde her bir aile için en az üç çocuk sahibi olması hedeflenmiştir. Bu bağlamda belirlenen asgari geçim indirim oranları farklılık göstermektedir. Asgari ücretli olarak çalışan bir kişinin eşi çalışmıyor ve üç çocuğu bulunuyorsa gelir vergisinden düşülecek asgari geçim indirim tutarı 456,13 TL’dir. Kısacası bu kişi gelir vergisinden muaf olacaktır. Buna ek olarak üçüncü çocuktan sonra gerçekleşecek her bir doğum için asgari ücretli olarak çalışan kişiye aylık düzenli olarak 300 TL’lik bir yardım ödemesi yapılarak doğum oranını artırma yönünde bir nüfus politikası izlenmelidir.

* Ebeveynlere Yönelik Sunulan Hizmetlerde İyileştirilmeye Gidilmesi: Türkiye’de annelere yönelik doğum izni süresi 16 haftadır. Eğer anne isterse doğumdan sonra ek bir izin kullanarak 6 ay ücretsiz izne ayrılabilir. Uygulanmakta olan bu izin süreleri, annenin çocuğundan ayrılması için çok kısa kalmakta ve ebeveynleri çocuk yapma konusunda olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple uygulanan sürelerin uzatılması gereklidir. Ayrıca doğum izni konusunda esas düzenleme getirilmesi gereken nokta ise babalara verilen izin süresidir. Türkiye’de babalık izni süresi çeşitli durumlara göre 2,5,10 gibi günlerden oluşmaktadır. Doğum sonrası çocuğun ve annenin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, babanın yeni doğan bebeğiyle vakit geçirebilmesi adına bu izin süreleri çok kısa gelmektedir. Doğurganlık oranını artırabilmek adına babalık izni süresi 2-4 hafta arasında belirlenmelidir. Diğer bir durum ise anneler için verilen süt izni süresidir. Bu sürede uzatılmaya gidilmeli ve annelere yönelik verilen emzirme ödeneğinin miktarı artırılmalıdır.

* Katılım Paylarının Yükseltilmesi: Türkiye’de sağlık harcamalarına yönelik bütçeden ayrılan pay yıllara göre sürekli olarak artmış ve artmaya devam etmektedir. Demografik değişimler ile birlikte nüfusun giderek yaşlı bir hal alması ise bu durumun şiddetini artırıcı niteliktedir. Ülkede sağlık harcamalarının finansmanı yönünden uygulanmakta olan muayene katılım ve ilaç katılım payı bulunmaktadır. Ancak tahsil edilen katılım paylarının tutarları, ülkede yapılan sağlık harcama tutarları ile karşılaştırıldığında son derece düşük kalmaktadır. Örneğin sağlık güvencesi olan bir kişinin kamu hastanesinden sağlamış olduğu muayene için ödemiş olduğu katılım payı 6 TL’dir. İlaç katılım payları da aynı şekilde %10-%20 aralığında kesinti yapılan bir tutara sahiptir. Bu bedellerin düşük seviyede kalması bireylerin sağlık hizmetlerinden daha fazla faydalanmasına ve sağlık harcamalarında artışa yol açmaktadır. Bu nedenle tahsil edilen katılım payları bedelinde artışa gidilmeli ve nüfusun yaşlanmasından dolayı ortaya çıkan harcamaların finansmanı konusunda sağlanan kaynak artırılmalıdır.

* Özel Sağlık Sigortası Zorunluluğu Getirilmesi: Türkiye’de vatandaşların sağlık sistemi için ödedikleri pay oranları düşük kalmakta, vatandaşlar en küçük sağlık sorunlarında bile hastaneye başvurmaktadır. Bu nedenle sağlık konusunda devlet tarafından uygulanan sağlık sigortasının yanı sıra bir de özel sağlık sigortası getirilmelidir. Yani Türkiye’de yaşayan her vatandaş hem kamu hem de özel sigorta

yaptırmalı ve özel sigorta için senelik bir bedel ödemelidir. Önerilen nüfus politikasındaki amaç ise bireyleri özel sağlık sigortasına zorunlu tutarak, sağlık harcamaları konusunda ve kendilerine iyi bakmaları noktasında bilinçlerini artırıp devlet üstündeki oluşan mali yükü azaltmaktır.

* Yaşlı Bakım Sigortası: Japonya’da da uygulanmakta olan ve yaşlılığın yol açmış olduğu maliyeti azaltabilmek adına başvurulmuş bir nüfus politikasıdır. Bu sigorta türü Türkiye’de bulunmamaktadır. Bu sigorta ile kişilerin gelirlerinden belirli bir oranda kesinti yapılarak, devlet tarafından oluşturulacak bir fona aktarımda bulunmaktadır. Bireyler 65 yaşına gelene kadar önceden gelirleri üzerinden yapılmış kesintileri kullanamayacaklardır. Japonya’da belirlenen yaş sınırı 40’tır. Ancak Türkiye için önerilen yaş sınırı 65’tir. Birey 65 yaşına geldikten sonra yapılacak sağlık harcamaları gibi noktalarda bu kesinti tutarlarına başvurarak, devlet üzerindeki mali yükü azaltabilir.

* Emeklilik Sistemine İlişkin Düzenleme: Türkiye’de 1990’lı yıllarda SGK tarafından yapılan düzenlemeler sonucunda çoğu insan çok genç yaşlarda emekli edilmiş ve aylık bağlanmış. Bu durum ise kurumun gelir gider dengesini büyük ölçüde bozmuştur. Sosyal güvenlik kurumu ne yazık ki bütçe dengesini tam olarak oturtamamış bir kurumdur. Türkiye’de yaşlı nüfus sayısı gelecekte daha fazla artacağı için emekli olacak kişi sayısında da artış olacaktır. Bu da kurumun gider payının yükselmesi demektir. Bu sebeple Türkiye için sosyal güvenlik sistemine yönelik getirilen düzenleme ile oluşturulan emeklilik sisteminde farklı durumlar söz konusudur. Genel itibarıyla kişinin emekli olabilmesi için belirli prim gün sayısını ve yaşını doldurması gerekmektedir. Emeklilik sistemine yönelik getirilen çözüm politikası ile emeklilik yaşı erkekler için 70 kadınlar için ise 67 olarak belirlenmelidir. Bireyler prim günlerini doldurmuş olsalar bile erkek ve kadın için belirlenen emeklilik yaşına ulaşmadan emekli edilmemelidir. Bu sisteme ilişkin istisnada bulunmalıdır. İstisnaya göre erkekler için 65 ve kadın için 62 yaşını tamamlamış ve prim gününü doldurmuş bireyler alacakları gelirler üzerinden belirli bir kesintiye tabi tutularak emekli edilebilmelidir. Buradaki amaç devlete hem ek bir gelir kaynağı sağlamak hem de bireylerin isteklerine cevap verebilmektir.

* Yaşlı İş Gücü Oranını Artırmak: Türkiye’de nüfusun yaşlanması ile birlikte oluşan büyük sorunlardan bir diğeri ise iş gücü oranında meydana gelen azalmadır.

Yaşlı nüfusun emekliye ayrılması ile oluşan maliyetler çalışmakta olan kesimin üzerine aktarılmaktadır. Bu durum ise aktüeryal dengeyi bozucu etkiye sebep olmasının yanı sıra bir nevi devletin gelir elde etmeden gider yapmasına zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple emekliye ayrılan bireylere güzel fırsatlar sunarak yaşlı iş gücü oranını artırmak amaç edinmelidir. Özellikle konuya ilişkin geliştirilecek nüfus politikasında, yaşlı bireylerin verimli bir şekilde çalışabileceği tarım ve hayvancılık sektörleri tercih edilmelidir. Bu bireylere emekli maaşlarının yanı sıra ek bir gelir kaynağı sunulmalı ve gönüllülük esası hakim olmalıdır. Önerilen çözüm politikası ile bağımlı nüfus oranı azalarak yaşlı iş gücü oranı artış gösterecek ve aktüeryal dengede iyileşme görülecektir.

* Yaşlı Nüfusa Yönelik Kurum Oluşturulması: Son olarak önerilen politika ise sadece yaşlılara yönelik hizmet verecek olan bir kurum oluşturulmasıdır. Yapılacak bu kurum SGK'ya bağlı olacaktır. Kurum tarafından yaşlılar için oluşturulan nüfus politikaları, sunulan hizmetler, gelir gider dengesinin sağlanması gibi konular değerlendirilmeye alınacaktır. Kurulacak bu kurum sadece ama sadece yaşlılara yönelik tüm konularda hizmet verecek ve liyakate dayalı hareket edecektir. Kurumun asıl amacı demografik değişimlerden ötürü yaşlanan ve yaşlanmaya devam eden Türkiye nüfusu noktasında SGK'nın yükünü hafifletici işler yapması olacaktır. Yani kurulacak yaşlılık kurumu tarafından herhangi bir maaş ödemesi, prim tutarlarının tahsilatı veya sağlık harcamalarını finanse etme gibi bir görev söz konusu olmayacaktır. Bu işlerin yürütülmesi yine SGK üzerinden yapılacaktır. Kurum tarafından yapılacak işler genel itibariyle GZFT analizi yaparak ve sürekli olarak gündemi takip edip sistemin sürdürülebilirliği adına profesyonel olarak yeni nüfus politikaları belirlenmesi olacaktır. Kurulacak kurumun kadrosu eğitim seviyesi yüksek, yenilikçi ve geliştirmeye yönelik fikirler sunan ve gündemi yakından takip eden kişiler tarafından oluşacaktır. Ayrıca bu kurum her ay düzenli bir şekilde SGK tarafından denetime tabi tutulacaktır.

SONUÇ

Demografik değişkenler eğitim, cinsiyet, yaş, nüfus gibi birbirinden farklı ancak birbirleriyle ilişkisi olan kavramlardan oluşmaktadır. Bu kavramlarda var olan farklılaşmalara göre demografik değişkenlerle doğrudan ilişkisi olan insanlar direkt etkilenmekte ve insanların etkilenmeleri de sosyoekonomik davranışlarında birtakım farklılıklar oluşturmaktadır. Demografik değişkenlerin en bilineni ve üzerinde en çok durulan kavramı olan nüfusun geçirmiş olduğu birtakım değişimler demografik değişim süreçleriyle açıklanabilmektedir. Bu değişim süreçlerine bakıldığında sadece sanayileşme değil tarım toplumlarının hakim olduğu zaman dilimlerinde dahi demografik değişime yol açan doğurganlık oranlarının azalması ve yaşam sürelerinin uzaması gibi nedenlerden bahsetmek mümkün olacaktır. Nüfus değişkeni üzerinde demografik aşamalarda bazı değişiklikler meydana gelmiş ve bu değişikliklerde ekonomilere farklı bir şekilde yansımıştır.

2. Dünya Savaşı gibi oldukça önem teşkil eden ve hem ekonomik hem de sosyal alanlarda makro etki yaratan benzer olaylar sonucunda nüfus değişkeni gerek nicel gerekse nitel anlamda etkilenmiştir. Ayrıca çoğu ülkede 2. Dünya Savaşı sonrası demografik olarak meydana gelen değişimler genellikle ülkelerin aleyhlerine sonuçlanmıştır. Örneğin Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında yer alan Fransa, birlik içerisindeki en fazla doğum oranına sahip olan ülke özelliği taşımaktadır. Buna rağmen demografik değişimlerin ortaya çıkardığı sonuçlar Fransa ekonomisi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Ortaya çıkan bu etkileri; genç kesim sağlık harcamalarından yaşlı kesim sağlık harcamalarına kayan harcama tutarları, emeklilik sistemi ve tasarruf yatırım dengesindeki bozulmalar olarak sıralamak mümkündür. Çalışmada yer verilen bir diğer ülke, dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olma özelliği gösteren Çin'dir. Çin'de demografik değişim açısından ilk olarak göze çarpan özellik, dünyanın en fazla yaşlı nüfusunu barındırmasıdır. Ülkede uygulanan çeşitli nüfus politikalarına rağmen demografik değişimler Çin ekonomisinde bazı noktalarda olumsuz etki meydana getirmiştir. Fakat ülke içerisinde tamamıyla demografik değişimlerin olumsuz etkilerinden söz etmek mümkün değildir. Örneğin toplam işgücünde azalma meydana gelmesine karşın yaşlı kesimde, bireyler emekliye ayrıldılar dahi istihdamda yer almaya devam etmektedirler. Kişi başına düşen GSMH azalmasına rağmen toplam GSYH artmaktadır. İncelemeye tabi tutulan

bir diğerk seçilmiş ÷lke ise Almanya'dır. Çalışmada Almanya'ya yer verilmesinin sebebi ise toplam nüfus sayısı itibariyle Türkiye ile benzerlik göstermesidir. Almanya'da zaman içerisinde artan yaşlı nüfus ile birlikte sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yükte bir artış meydana gelmektedir. Ayrıca kamu harcamalarındaki artış ve vergi gelirlerinde yaşanan düşme nedeniyle mali yapıdaki bozulmalar şiddetlenmiştir. Gelişmişlik düzeyi bakımından daha önce ele alınan ÷lke örneklerinden farklı olarak Somali, yüksek doğum oranı artış hızına sahip ve az gelişmiş ÷lke kategorisinde yer almaktadır. Uzun yıllardan beri yüksek doğum oranı artışına sahip olması ve az gelişmiş ÷lke niteliğı taşımasının bir sonucu olarak ÷lke içerisinde düşük ücretten istihdam edilebilecek iş gücü bulmak oldukça kolaydır. Bu özellikten dolayı yabancı yatırımların ÷lkede faaliyet yürütmesi, yatırımcılar bakımından cazip hale gelmektedir. ÷lke içerisine giren yabancı yatırımlarda artış sağlanması, Somali ekonomisinde olumlu bir etki meydana getirmektedir. İncelenen son÷lke olarak Japonya ise dünyada ortalama yaşam süresi ve oransal olarak en fazla yaşlı nüfusa sahip olmasından dolayı dikkat çekmektedir. Diğerk gelişmiş ÷lkelerde de olduğu gibi demografik değışim ÷lkede, genç kesimin harcanabilir gelirinde azalma, emeklilik ve sağlık sistemi üzerindeki maliyetlerin artması ve iş gücündeki azalmayla birlikte halihazırda deflasyonist bir özellik gösteren ÷lke ekonomisindeki olumsuz etkiyi ağırlaştırmaktadır.

Türkiye'de cumhuriyetin ilanından itibaren günümüze kadar pronatalist ve antinatalist olmak üzere çeşitli nüfus politikaları uygulanmıştır. Fakat 2008 yılı sonrası uygulanan nüfus politikaları sadece nüfus sayısını artırmaya yönelik olmayıp, aynı zamanda nüfusu niteliksel yönden güçlendirmeyi de hedeflemiştir. Artan nüfus miktarı ve amaçlanan niteliksel iyileşmeden dolayı yıllar itibariyle kamu harcamalarında artış gözlenmektedir. Özellikle eğitim ve sağlık alanında yapılan harcama artışları nüfusun nitelik açısından güçlenmesinde kullanılan en önemli araç özelliğini taşımaktadır. Demografik değışimlerin Türkiye mali yapısına bir başka etkisi ise vergiler noktasındadır. Toplam nüfusta meydana gelen artış ile birlikte ÷lkedeki tüketim seviyesi artmaktadır. Yaşanılan bu artış tüketimi kapsayan dolaylı vergilerinde artmasına sebep olmaktadır. Demografik değışimlerin olumsuz etkilerini giderebilmek adına devletin ücretli çalışanlar üzerinden sağladığı vergi gelirlerinden kısmen feragat ederek doğum oranını artırmaya yönelik uyguladığı politika, asgari geçim indirimi olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu politikada uygulanan tutarlar

mevcut doğum oranlarını artırmak için yeterli seviyede değildir. Zaman içerisinde ülke nüfusunun artış göstermesiyle toplam vergi gelirlerinde de artış sağlanmıştır. Fakat ülkedeki yaşlı nüfusun fazlalaşması devletin elde ettiği vergi gelirlerini, yaşlı kesime hizmet sunmak amacıyla harcama finansmanında kullanılması ile sonuçlanmıştır. Bu durum ekonomik büyümeyi doğrudan olumlu etkilemediği için vergi gelirlerinin efektif olarak kullanılmamasına neden olmaktadır. Demografik değişimler ile birlikte ülkedeki yaşlı bağımlılık oranı artış göstermiştir. Bu nedenle meydana gelen artıştan kaynaklı olarak aktüeryal dengede olumsuz etkiyi de beraberinde getirmiştir. Aktüeryal dengesindeki olumsuz etki ise sosyal güvenlik kurumunun gelir gider dengesinde bozulmaya yol açmıştır. Dolayısıyla bozulan denge, sosyal güvenlik kurumu bütçesinin son yıllarda açık vermesini kaçınılmaz kılmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye mali yapısı üzerinde göstermiş olduğu yansımalarını incelediğimiz takdirde bilhassa hastane ve ilaç masraflarında meydana getirdikleri artışlar kamu harcamalarında ve sosyal güvenlik kurumunun bütçesinde olumsuz etkiyle sonuçlanmaktadır. Öte yandan bu kişilerin kayıt dışı olarak istihdam edilmeleri vergi gelirlerinde de büyük bir kayba neden olmaktadır. Son olarak doğum oranlarının azalması ve yaşlı nüfus sayısının artması ile birlikte demografik değişimlerin yol açtığı Türkiye nüfusundaki olumsuz sonuçları gidermek amacıyla bazı ülkelerde uygulanan nüfus politikaları ve çözüm önerileri gündeme getirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, İ. A.ve Kitapçı, İ. (2008). Sosyal güvenliğin demografik boyutu: Türkiye’deki emeklilik sistemindeki değişim. *Maliye Dergisi*,(154), 77-98.
- Akçakanat, T., Mücevher, M. H.ve Çarıkçı, İ. H. (2014). Sözel, sayısal ve eşit ağırlık bölümlerinde okuyan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: SDÜ Örneği. *AKÜ İİBF Dergisi*,16(2), 137-153.
- Akın, A. (2012). Türkiye’de nüfus, doğum kontrol yöntemi ve isteyerek düşüklere yönelik politikalar: nedenleri ve sonuçları. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 27(5), 323-336.
- Akın, B. G. (2009). Avrupa Birliği’nin yaşlanma sorununa bir çözüm olarak Türkiye’nin üyeliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 27-37.
- Aksu, L. (1998). Dünya’da ve Türkiye’de nüfus analizleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*,(25), 219-311.
- Alper, Y., Değer, Ç. ve Sayan, S. (2012). *2050’ye doğru nüfusbilim ve yönetim: sosyal güvenlik (emeklilik) sistemine bakış*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Alper, Y. (2013). Sosyal güvenlik reformunun etkileri 2020 yılında bitiyor (Yeni bir reform mu? Yeni tedbirler mi?). *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*,27(3), 16-31.
- Anadolu Ajansı (2021). Kadınlar daha uzun yaşıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kadinlar-daha-uzun-yasiyor/2165543/> İndirilme Tarihi: 04.05.2021.
- Arun, Ö. (2014). Que Vadis Türkiye? 2050’ye doğru yaşlanan Türkiye’yi bekleyen riskler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(32), 1-12.
- Ay, H. M. ve Talaşlı, E. (2008). Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ve vergi yapıları arasındaki ilişki. *Maliye Dergisi*,(154), 135-155.
- Aydoğan, E. ve Çoban, E. (2016). Türkiye’de nüfus sayımları ve uygulanan nüfus politikaları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*,6(2/1), 113-126.
- Aykaç, M. ve Yertüm, U. (2017). Yaşlanmanın emek piyasalarına etkisi: G8 Ülkeleri örneği. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,6(2), 167-181.
- Aysan, M. F. (2014). *Türkiye’nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar*, İstanbul:Nobel Yayınevi.
- Barış, İ. ve Ataman, E. (2019). Kamusal sosyal yardımlar: Türkiye-Almanya örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 86-100.

- Başkaya, Z. ve Özkılıç, F. (2017). Türkiye’de doğurganlıkta meydana gelen değişimler (1980-2013).*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,10(54), 404-423.
- Batır, K. (2017). Uluslararası hukukta devlet ve başarısız devletler: Somali örneği. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*,2(4), 81-102.
- Bayat, D. (2010). Gelişmekte olan ülkelerde nüfus sorunu ve Türkiye örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Bayraktar, Y. ve Yaşarlar, Y. (2016). Seçilmiş ülke deneyimleri için aktüeryal denge örnekleri: Karşılaştırmalı bir analiz. *Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstanbul, Türkiye,26-27 Kasım.
- Bektaş, M. ve Ateş, H. (2018). 2008 sonrası Türkiye’de uygulanan nüfus politikaları ve paydaş analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,20(3), 483-504.
- Beznoska, M. ve Hentze, T. (2017). Demographic change and income tax revenue in Germany: a Microsimulation Approach.*Public Sector Economics*,41(1), 71-84.
- Boecking, W., Klamar, A., Kitzmann, F. ve Kirch, W. (2012). Pharmaco-economic impact of demographic change on pharmaceutical expenses in Germany and France. *BMC Public Health*,12(894),1-8.
- Bozkurt, Ö. (2011). Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD, 1994) Eylem Programı’nın Türkiye’de Uygulanan Sağlık Politikalarına Yansımalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İncelenmesi. Uzmanlık Tezi.*Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Calahorrano, L., Rebeggiani, L., Stöwhase, S. ve Teuber, M. (2018). Demographic change and income tax revenues-results from a large microsimulation model for Germany. *Journal of Economic Policy Reform*,22(4), 399-419.
- Central Intelligence Agency (2020). Total fertility rate. <https://www.cia.gov/library/publications/theworldfactbook/rankorder/2127rank.html/> İndirilme Tarihi: 18.01.2020.
- Choudhry, M. T. ve Elhorst, J. P. (2010). Demographic transition and economic growth in China, India and Pakistan.*Economic Systems*,(34), 218-236.
- Cnntürk (2019). Hükümetten çalışan anneye 960 TL’lik destek. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/hukumetten-calisan-anneye-960-tlik-destek/> İndirilme Tarihi: 07.06.2019.
- Çağatay, T. (1962).Nüfus sosyolojisi meseleleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*,20(1.2), 75-116.

- Çağlar, T. (2015). Refah devleti bağlamında Almanya’da yaşlılara ilişkin temel haklar. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,39(2), 225-243.
- Çakmak, E.ve Gümüş, S. (2005).Türkiye’de beşeri sermaye ve ekonomik büyüme: Ekonometrik bir analiz (1960-2002).*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*,60(1), 59-72.
- Çan, M. F. (2014). Kentleşme, sanayileşme ve kalkınma etkileşimi. *T.C. Fırat Kalkınma Ajansı*,1-11.
- Çelik, Y. (2011). Türkiye sağlık harcamalarının analizi ve sağlık harcama düzeyinin uygunluğunun değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*,1(1), 62-81.
- Demir, O. (2016). Nüfus politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye örneklerinin değerlendirilmesi. *Social Sciences*,11(1), 41-61.
- Demir, O. (2016). Sosyal politika perspektifinde nüfus politikalarının değerlendirilmesi (2002 sonrası Türkiye örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya*.
- Demir, O. (2018). Nüfus hakkında bazı yanılgılar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*,6(1), 143-149.
- Demografi.nedir.org (2020). Demografi nedir. <http://demografi.nedir.org/> İndirilme Tarihi:04.01.2020.
- Doğan, M. (2011). Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarına genel bakış, *Marmara Coğrafya Dergisi*,(23), 293-307.
- Doğan, N. (2019). Çalışan anneye 5 destek. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/noyan-dogan/calisan-anneye-5-destek41091371/> İndirilme Tarihi: 07.06.2019.
- Doğan, Ö. (2018). Türkiye’de 2040 ve 2060 nüfus projeksiyonlarına göre demografik fırsatlar. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (18), 26-42.
- Doğan, Ö. ve Bostan, H. (2019). Türkiye’nin demografik dönüşümü ve nüfus projeksiyonlarına göre fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*,(41), 61-90.
- Doruk, Ö. T. ve Söylemezoğlu, E. (2014). Gelişmekte olan ülkelerde ar-ge’ye dayalı büyümenin varlığının sınanması.1. *Ulusal Üretim Ekonomisi Kongresi*. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 22 Mart.
- Duman, Y. (2014). Dünyanın en yaşlı ikinci ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi ile zorunlu emeklilik sigortası arasındaki ilişkinin analizi. *Sosyal Güvenlik Uzmanları Derneği Sosyal Güvenlik Dergisi*,(5), 49-66.
- Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(22), 37-50.

- Dünya Atlası (2020). Çin’de uygulanan nüfus politikaları. <https://www.dunyaatlası.com/cinde-uygulanan-nufus-politikaları/> İndirilme Tarihi: 12.03.2020.
- Ekonomi Atlası (2020). Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH). <https://ekonomiatlası.com/gsyh/> İndirilme Tarihi: 14.11.2020.
- Ener, M. ve Yelkikalan, N. (2003). Gelişmekte olan ülkelerin sağlık sistemlerinin yeniden yapılanması ve finansmanı: Türkiye deneyimi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6(2),99-113.
- Erdal, İ. (2011). Ülkü mecmuasına göre erken Cumhuriyet Dönemi nüfus politikası (1923-1938).*Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*,(48), 779-791.
- Erdoğan, M. (2020).Türkiye’deki Suriyeli mülteciler. <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464/> İndirilme Tarihi: 21.11.2020.
- Erdoğan, E. ve Özdemir, M. Ç. (2018). Türkiye’de nüfusun yaşlanmasının sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasası üzerindeki olası etkileri, IV. *International Caucasus-Central Asia Foreign Trade and Logistics Congress*, Aydın, Türkiye, 7-8 Eylül.
- Erdönmez, P. (2007). Küresel demografik değişim süreci ve finansal sektör üzerindeki etkileri. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*,(62), 59-70.
- Eren, A. A. (2011). Sır William Petty: Merkantilist bir düşünür mü. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*,22(79), 45-70.
- Ergül, C. (2020). Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyelileri için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509/> İndirilme Tarihi: 21.11.2020.
- Erol, S. I. (2013).Japonya’da yaşlılara yönelik sosyal politikalar. “İŞ, GÜÇ” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*,15(3), 47-63.
- Ertekin, Ş. (2018). Türkiye’de nüfus artış hızının kamu harcamaları üzerine etkisi. *Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar I*,69-77.
- Esengün, R. (1991).Avrupa topluluğu ülkelerinde aile politikaları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(2), 1-11.
- Essafi, Y.ve Simon, A. (2015). Housing market and demography, evidence from French panel Dpdata.*Housing Markets & Economics*, 107-133.
- Gedikli, A. (2011). Çok uluslu şirketler ve doğrudan yabancı yatırımların geliştirmekte olan ülkelerin kalkınması üzerine etkileri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*,6(1), 96-146.

- Gelekçi, C. (2014). Türkiye’de nüfus yapısı ve temel özellikleri (1938-1960 Dönemi).*Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 127-137.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2020). Bütçe gelirleri (1923-2019). https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm/ İndirilme Tarihi: 14.11.2020.
- Golley, J.veTyers R. (2013). Contrasting giants: Demographic change and economic performance in China and India. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (77), 353–383.
- Gökbunar, R. ve Kovancılar B. (1998). Sosyal refah devleti ve değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,(3), 251-266.
- Gökbunar, A. R., Uğur, A. ve Duramaz, S. (2016). Yaşlı nüfusa yönelik sağlık harcamalarının azaltılmasında kamusal politikaların önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*,12(1), 109-122.
- Güner, Z. B. (2016).Yaşam tablolarıyla uzun ömürlülük riskinin emeklilik sistemine getirdiği yükün karşılaştırılması. *Sosyal Güvence Dergisi*, (9): 47-81.
- Güner, Z. B. (2015).Uzun ömürlülük riskinin sosyal güvenlik sistemi dengesine etkisi.*Sosyal Güvence Dergisi*, (7), 58-82.
- Güneş, H. H. (2019). İktisat tarihi açısından nüfus teorileri ve politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,8(28), 129-138.
- Güngör, K. (2019). İktisadın tarihine kısa bir bakış ve merkantilizmden günümüze iktisadi düşünceler.*ResearchGate*,<https://www.researchgate.net/publication/266607898/> İndirilme Tarihi: 14.12.2019.
- Güngördü, E. (2003). Türkiye’nin nüfus projeksiyonları ve nüfus politikaları. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(2), 481-486.
- Güvercin, H. C. (2004). Sosyal güvenlik kavramı ve Türkiye’de sosyal güvenliğin tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*,57(2), 89-95.
- Habertürk (2019). Doğurganlık hızı dünya çapında düşüyor; Türkiye dahil birçok ülkede hız, nüfus yenilenme düzeyinin altında.<https://www.haberturk.com/dogurganlik-hizi-dunya-capinda-dusuyor-turkiye-dahil-bircok-ulkede-hiz-nufus-yenilenme-duzeyinin-altinda-2212411/> İndirilme Tarihi: 06.06.2019.
- Hürriyet (2020). BM’den korkutan rapor! Türkiye nüfusu 10 milyon azalacak.<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bmden-korkutan-rapor-turkiye-nufusu-10-milyon-azalacak-40499858/> İndirilme Tarihi: 22.11.2020.
- İliman, T. ve Tekeli, R. (2017). Yaşlılık ve sağlık harcamaları arasındaki ilişki: Literatür taraması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 277-291.

- İmga, O. (2010). Paradigmanın dönüşümü: Ekolojik felsefeyi etkileyen bilimsel çalışmalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 17-30.
- Jones, A., Geilenkeuser, T., Helbrecht, I. ve Quilgars, D. (2012). Demographic Change and retirement planning: Comparing households' Views on the role of housing equity in Germany and the UK. *International Journal of Housing Policy*, 14(1), 27-45.
- Kabakçı, F. (2020). Çin'de 'Tek çocuk politikası' kalkınmasına rağmen çocuk sayısı düştü. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-tek-cocuk-politikasi-kalkmasina-ragmen-cocuk-sayisi-dustu/1372164>/İndirilme Tarihi: 12.03.2020.
- Kabaş, T. ve Kandır, E. D. (2013). Türkiye'de demografik geçiş ve yoksulluk ilişkisinin değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 411- 426.
- Kalafatçılar, M. K. ve Özmen, M. U. (2020). Enflasyonun yapısal unsurlarına bir bakış: Demografi. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/682aa1c7-b4b2-4626-a0c7-9dd3838d5214/Kutu+3.2_2018-4.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-682aa1c7-b4b2-4626-a0c7-9dd3838d5214-mr9dbRT/ İndirilme Tarihi: 26 Mayıs 2020.
- Kaleci, A. O., Mete, Ç., Ünsal, C. ve Yıldırım, A. K. (2013). 1983 Tarihli Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük"ün hazırlanmasındaki tarihsel süreç. *Başkent Üniversitesi, Tıp Fakültesi XV. Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 1-24.
- Kandır, E. D. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde demografik geçiş ve yoksulluk ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- Karadağ, H. ve Akyıldız, N. A. (2019). Avrupa'nın demografik dönüşümünde uzun dönem yaşlı bakımının sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (44), 571-595.
- Karaer, F. Gürlük, S. (2003). Gelişmekte olan ülkelerde tarım- çevre- ekonomi etkileşimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 97-206.
- Kasarcı, R. (1996). Türkiye'de nüfus gelişimi. *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, (5), 247-266
- Kavas, S. (2014). Türkiye'de değişen doğurganlık oranları üzerine durum tespit çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 537-546.
- Kavasoğlu, T. (2007). Sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırması.2. *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, İzmir, Türkiye, Ekim.
- Kaya, V. ve Yalçınkaya, Ö. (2014). Nüfus ekonomik büyüme kaynağı olabilir mi?: "En az üç çocuk" politikasına tarihsel bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 165-198.

- Kaymak, M. (2005).Ulusların tarımsal zenginliği: Adam Smith ve Fizyokrasi. *Ekonomik Yaklaşım*,(54)1-25.
- Koç, İ., Eryurt, M. A., Adalı, T. Ve Seçkiner, P. (2010). Türkiye'nin demografik dönüşümü. *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kuroda, H. (2019). Demographic changes and macroeconomic challenges.*Bank of Japon*, 1-8.
- Kurtkapan, H. (2019). Türkiye’de demografik dönüşümün sosyal yansımaları ve yaşlılık. *Sosyal Güvençe Dergisi*,(15), 27-46.
- Lufkin, B. (2020). Japonya: Yaşlanan ve azalan nüfus yabancı işçi alımını zorluyor.<https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-46869011/> İndirilme Tarihi: 19.04.2020.
- MacKollar, L., Ermolieva, T., Horlacher, D. and Mayhew, L. (2004).*Economic Impacts of Population Aging in Japan*.
- Mai, R. (2008). Demographic change in Germany. *European View*, (7), 287–296.
- Mandracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 49(3), 39-45.
- Milliyet (2020). Son dakika... 2019 yılı işsizlik rakamları açıklandı. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-2019-yili-issizlik-rakamlari-aciklandi-6169858#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BCne%20kat%C4%B1lma%20oran%C4%B1%20%53%2C0,%53%2C0%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti/> İndirilme Tarihi:17.11.2020.
- Milliyet (2021). Farmasötik nedir? Farmasötik şekiller ne anlama gelir, ilaçlar nasıl uygulanır? <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/galeri/farmasotik-nedir-farmasotik-sekiller-ne-anlama-gelir-ilacilar-nasil-uygulanir-6489585/> İndirilme Tarihi: 30.05.2021.
- Montgomery, K (2020). The demographic transition.*Wisconsin University Department of Geography and Geology*, <https://pages.uwc.edu/keith.montgomery/Demotrans/demtran.htm#:~:text=The%20%22Demographic%20Transition%22%20is%20a,two%20hundred%20years%20or%20so./>İndirilme Tarihi: 04.01.2020.
- Muhasebetr (2020). Asgari geçim indirimi (AGİ) 2020-Agi ne kadar? 2020-2019.<http://www.muhasabetr.com/asgari-gecim-indirimi-agi/> İndirilme Tarihi: 26.11.2020.
- Muhasebetr (2021). Asgari geçim indirimi (AGİ) 2021 -AGİ ne kadar? 2021-2020.<http://www.muhasabetr.com/asgari-gecim-indirimi-agi/> İndirilme Tarihi:03.05.2021.
- Mutlu, C. (2013). Milli mücadele’de Türkiye’de azalan nüfus ve izdivac meselesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*,29(85), 169-206.

- Nacar, P. Ç. (2020). Suriyeli'nin ilacını SGK verecek. <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/04/02/suriyelinin-ilacini-sgk-verecek/> İndirilme Tarihi:21.112020.
- Nufusu.com (2021). Türkiye nüfusu yaş gruplarına göre dağılımı 2020.<https://www.nufusu.com/turkiye-nufusu-yas-gruplari/> İndirilme Tarihi: 06.05.2021.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (2020). Life expectancy at birth.<https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm/> İndirilme tarihi: 07.02.2020.
- Oktay, E. Y. (2014). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*,(7), 31-53.
- Ökte, M. ve Kutluğhan S. (2008). Antik Çağda iktisadi düşünce. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,7(24), 37-62.
- Öz, C. ve Nam, D. (2018). Demografik değişkenler ve işle ilgili geçmişin güvenli davranışa etkisi: Gemi inşa sanayiinde bir alan araştırması. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*,20(1), 124-146.
- Özberk, E. (2003).Nüfus politikaları ve kadın bedeni üzerindeki denetim. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Özdemir, A. (2017).Doğum kontrol teşviklerinden en az üç çocuğa: Tarihsel süreçte Türkiye’de antinatalist ve pronatalist politikaların seyri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*,3(3), 65-75.
- Özdilek, E. (2019). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: Orta Doğu Ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyonkarahisar.
- Özhan, Ş. veAltuğ, N. (2017). Demografik değişkenler açısından nostalji eğilimini belirlemeye yönelik bir araştırma *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,19(1),337-350.
- Özkaya O. M., Kocakoç Deveci, İ. ve Kara, E. (2006). Yöneticilerin örgütsel bağlılıkları ve demografik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik bir alan çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, 13(2), 77-96.
- Öztürk, İ. ve Ozansoy, A. (2011). Ücret gelirleri üzerindeki vergi yükünün analizi. *Maliye Dergisi*,(161), 197-214.
- Özüye, O. (2011). En az gelişmiş Ülkeler.*Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*,<http://www.mfa.gov.tr/en-az-gelismis-ulkeler.tr.mfa/> İndirilme Tarihi: 18.04.2020.

- Özyer, K. ve Azizoğlu, Ö. (2010). Demografik değişkenlerin kişilerin etik tutumları üzerindeki etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 59-84.
- Scott, R. I., Smith, P. J. ve Cognard Black, A. J. (2017). Demography of honors: The census of U.S. honors programs and colleges. *Journal of the National Collegiate Honors Council*, 18(1), 189-225.
- Semiz, Y. (2010). 1923-1950 döneminde Türkiye’de nüfusu arttırma gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekarlık Vergisi). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 423-469.
- Seyhun, Ö. K. (2006). Avrupa Birliği’ndeki demografik dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği çerçevesinde iş gücü piyasalarına yansımaları. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Seyyar, A. ve Oğlak, S. (2005). Almanya ve Japonya’da bakım sigortası uygulamaları (Mukayeseli bir değerlendirme). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 735-757.
- Sezgin, S. ve Yıldırım, T. (2015). Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin etkinliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 123-140.
- Sheikh Ali, A. Y., Dalmar, M. S. ve Ali, A. A. (2017). Determinants of economic growth: Evidence from Somalia. *International Journal of Economics and Finance*, 9(6), 200-211.
- Shirakawa, M. (2012). Demographic changes and macroeconomic performance- Japanese experiences. *Monetary and Economic Studies*, (30), 19-38.
- Sigurosson, Eggert Örn (2020). Impacts of population aging in modern Japan and possible solutions for the future. <https://skemman.is/bitstream/1946/26688/1/BA%20thesis%20-%20Eggert%20-%20Final.pdf>/ İndirme Tarihi: 19.04.2020.
- Steele, G.R. (1998). The money economy: Mercantilism, Classical economics and Keynes’ general theory. *American Journal of Economics and Sociology*, 57(4), 485-498.
- Şahin, S. (2006). Türkiye’nin nüfus gelişiminde bölgesel farklılıklar. IV. *Ulusal Coğrafya Sempozyumu* ‘‘Avrupa Birliği Sürecindeki Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar’’ Sempozyumu, 25-26 Mayıs, Ankara.
- Şakar, E. (2017). Nüfus politikasının eğitim üzerindeki etkisi: Çin Halk Cumhuriyeti örneği. *3rd International Conference on Economic and Social Impacts of Globalization*, October 5-7, Antalya.
- Şantaş, F., Özer, Ö. ve Çıraklı, Ü. (2012). Türk kalkınma planlarında sağlık insan gücü planlaması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 45-59.

- Şener, C. (2014). Sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde ‘‘Üç Çocuk’’ söylemi ve çalışan kadınların algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- Şimşek, M. ve Kadılar, C. (2010). Türkiye’de beşeri sermaye, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedensellik analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 115-140.
- Talan, S. (2020). Suriyelilere harcanan para 4 tane Kanal İstanbul’a denk!. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyelilere-harcanan-para-4-tane-kanal-istanbula-denk-264560h.htm/> İndirilme Tarihi: 21.11.2020.
- Tanrıkulu, F. (2018). Yaşlanan Alman nüfusu ve artan göçmen ihtiyacı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Yükselen ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (75), 93-122.
- Taştan, B. ve Çekiç, A. (2019). Sermaye piyasası endeksleri ile altın piyasası arasındaki etkileşim: Gelişmekte olan ülkeler örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (23), 131-150.
- Tezel, Ş. (2020). İşte çalışanların 2017 yılı asgari geçim indirimi tutarları. http://www.muhasibetr.com/ulusalbasin/haber_oku.php?haber_id=22039/ İndirilme Tarihi: 26.11.2020.
- Tiryakioğlu, M. (2008). Gelişmekte olan ülkelerin çıkmazı: Beşeri sermaye yoksulluğu. *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 319-337.
- Tözün, M. (2016). Türkiye’nin demografik dönüşümü ve bunun Türkiye aile yapısının değişimine yansımaları. *Estidam Aile Dergisi*, (1), 1-11.
- Trthaber (2020). Boğaziçi Köprüsü pembeye büründü. <https://www.trthaber.com/haber/saglik/bogazici-koprusu-pembeye-burundu-104686.html/> İndirilme Tarihi: 21.11.2020.
- Tuğluoğlu, F. (2012). Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci nüfus sayımı: 20 İlkteşrin 1935 ‘‘Ne bir eksik ne bir fazla’’. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 55-78.
- Turanlı, R. (1977). Malthus’un nüfus kuramı ve az gelişmiş ülkelerde nüfus sorunu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İktisat Kürsüsü*, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2020-37210&dil=1/> İndirilme Tarihi: 04.05.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Eğitim harcama istatistikleri 2019. <http://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33670/> İndirilme Tarihi: 02.05.2021.

- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Doğum istatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2020-37229/> İndirilme Tarihi: 01.06.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, IV. çeyrek: Ekim - Aralık, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2020-37180/> İndirilme Tarihi: 06.05.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). İstatistiklerle yaşlılar, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227/> İndirilme Tarihi: 16.05.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020). Sağlık harcamaları ile ilgili göstergeler 1999-2018. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1084/ İndirilme Tarihi: 26.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Sağlık harcamaları istatistikleri, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2019-33659/> İndirilme Tarihi: 03.05.2021.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020). Temel doğurganlık göstergeleri. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33706/> İndirilme Tarihi: 24.05.2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020). Yaş grubuna göre nüfus ve yaş bağımlılık oranı 2007-2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2019-33712/> İndirilme Tarihi: 11.11.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/37313/istatistik-bulteni-ocak-2020-1.pdf> İndirilme Tarihi: 17.11.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Yaşlı nüfusun demografik değişimi (2020)*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Türkiye İstatistik Kurumu 2020 yıl sonu yaşlılık verileri. https://www.aile.gov.tr/media/67227/eyhgm_tuik_2020_yilsonu_yaslilik_verileri.pdf İndirilme Tarihi: 03.05.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Türkiye’de doğurganlık oranlarının düşmesi, potansiyel etkiler ve sosyal politika önerileri (Mayıs 2013)*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2020). Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderlerinin dağılımı. <https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri/> İndirilme Tarihi: 26.05.2020.

- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü. (2020). Sosyal güvenlik kurumları bütçe istatistikleri. <https://muhasabat.hmb.gov.tr/sosyal-guvenlik-kurumlari-butce-istatistikleri> 2012-2019/ İndirilme Tarihi: 17.11.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638/> İndirilme Tarihi: 21.11.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On birinci kalkınma planı sağlık hizmet kalitesi ve mali sürdürülebilirlik özel ihtisas komisyonu raporu (2019-2023)*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *2020 Yılı Bütçe Sunuşu*, 15 Aralık, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). *2021 Yılı Bütçe Sunuşu*, 30 Aralık, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2019). *2020 Yılı Bütçe Sunumu*, 12 Kasım, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *2021 Yılı Bütçe Sunumu*, 18 Kasım, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2019). *Sağlık istatistikleri yıllığı 2018*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2021). *Sağlık istatistikleri yıllığı 2019*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). Yıllar bazında genel devlet istatistikleri. <https://www.sbb.gov.tr/yillar-bazinda-genel-devlet-istatistikleri/> İndirilme Tarihi: 03.05.2021.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Ankara.
- Ulbricht, D. ve Chervyakov, D. (2015). Population ageing and Its effect on the German economy. *DIW Roundup Politik im Fokus*, (78), 1-6.
- United Nations (2020). Profiles of ageing 2017. <https://population.un.org/ProfilesOfAgeing2017/index.html/> İndirilme Tarihi: 18.01.2020.
- Uyanık, Y. (2017). Nüfus yaşlanmasının işgücü piyasaları üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 72-94.
- Üstün, Y. M. (2020). Demografik geçiş modeli. <https://www.akademikcoğrafya.com/demografik-gecis-modeli/> İndirilme Tarihi: 18.01.2020.

Vergili, A. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönem nüfus politikası (1923-1960). İstanbul: Doğu Kitabevi.

Vikipedi (2021). Demografi. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Demografi#:~:text=Demografi%20\(Antik%20Yunanca%20%CE%B4%E1%BF%86%CE%BC%CE%BF%CF%82%20d%C3%A9mos,\(yazmak\)%20kelimelerinden%20meydana%20gelmi%C5%9Ftir./](https://tr.wikipedia.org/wiki/Demografi#:~:text=Demografi%20(Antik%20Yunanca%20%CE%B4%E1%BF%86%CE%BC%CE%BF%CF%82%20d%C3%A9mos,(yazmak)%20kelimelerinden%20meydana%20gelmi%C5%9Ftir./) İndirilme Tarihi: 29.05.2021.

Vikipedi (2020). Gelişmekte olan ülke. https://tr.wikipedia.org/wiki/Geli%C5%9Fmekte_olan_%C3%BClkeler/İndirilme Tarihi: 25.01.2020.

Yanardağ, Ö. ve Özgen, Ü. (2003). Nüfus kavramı ve Türkiye’de nüfusun gelişim sürecinin değerlendirilmesi. *Mevzuat Dergisi*,(66), 1-15.

Yaylı, H. (2012). Çevre etiği bağlamında kalkınma çevre ve nüfus. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(15), 151-169.

Yelboğa, A. (2007). Bireysel demografik değişkenlerin iş doyumu ile ilişkisinin finans sektöründe incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-18.

Yelice, G. (2007).20 Temmuz 1947 Kıbrıs Barış Harekatı’nı hazırlayan koşullar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İzmir.

Yıldırım, Y. (2019). Türkiye ve AB üyesi ülkelerin nüfus trendlerinin karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 267-294.

Yumurtacı, A. (2018). Küresel demografik eğilimler bağlamında uluslararası kuruluşların demografik değişime bakışı. *Sosyal Güvenlik Dergisi*,8(1), 187-214.

Yüceşahin, M. M. (2011). Küresel bir süreç olarak demografik dönüşüm: Mekansal bir değerlendirme. *Coğrafi Bilimler Dergisi*,9(1),11-27.

Warsame, A. N. (2006). Kültürel farklılıkların uluslararası işletmeler üzerindeki yansımaları: Somali’de faaliyet gösteren Türk işletmelerinin deneyimlerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gökay YÖNDEMLİ

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu : Yüksek Lisans

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi 2018

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi 2021

Çalıştığı Kurum ve Yıllar : SMMM Bürosu 2019-

Yayınları (Diğer) : II. Uluslararası 29 Ekim Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu,
Demografik Değişimlerin Ekonomik Yapı
Üzerindeki Etkileri

Araştırma Alanları : Demografik Değişim, Ekonomik Yapı, Mali Yapı